Duplum.

¶ Registrum vocabularij sequentis

Caput haubt. Est membrũ animalis in quo oĩm sensuum tam exteriorum q̃m interiorum organa ponunt̃ et per qd̃ sũmitur alimentũ Et dicit̃ a verbo capio. quia capit cognitionem rerũ per sensus. Vel dicit̃ a capio q̃a omnis sensus et omẽs phantasie initium capiũt Atq̃ ex eo omnis causa vigendi oritur. Ibi enim om̃es sensus apparent. Et q̃ñdoq̃ caput ponit̃ pro principio rei. sicut dicimus in capite libri scriptũ est id est in principio. Quãdoq̃ ponitur pro principali vl' domino alterius vl' aliorũ sicut dicit̃ vir iste ẽ caput mulieris. vñ versus. Principiũ caput est pars corporis ⁊ dominatur.

n s Caluicium

f q Caluicies glacz

m t Crinis har Est fiscosa pilositas ex fumosa sup̃fluitate nascens ⁊ per poros pellis p̃transiens et calore naturali p̃pulsa Et dicit̃ a cerno secundũ vocem: sed q̃ntum ad significationem potius dicit̃ a discerno qd̃ significat distinguere vl' separe quia homines officio pectinis ab inuicem distingunt ⁊ seperãt vt vult ysiderus. ⁊ p̃prie crines sũt mulierũ vt vult hugo sic dictus quia victis discernũtur vñ versus. Est coma q̃drupedis colubri iuba siue leonis

f q Cesaries hominis crini proprie mulieris. Huius ⁊ illius bene dicitur esse capillus.

f t Vertex is. scheytel. Est summa p̃s capitis in q̃ capilli ab inuicem distingunt̃. ⁊ dicit̃ a verto q̃a ibi pili vertunt̃ et distinguntur ab inuicem. Et quandoq̃ vertex sumitur pro sũmitate montis vel alterius rei.

m s Capillus lock. Est cõuolutio multorũ crinium vel pilorũ Et dicit̃ quasi capitis pilus vel quasi capiens pilos ideo facti. vt decorem prestant ⁊ cerebrum aduersus frigus muniant ⁊ a sole defendant.

m s Pilꝰ li.ē filū crinīū singl'are ꝛ dicit̄ q̄si pelꝰ q̄a de pelle ꝓcedit
Cirrus zopff. ē eleuatio crinīū in āteriori ꝑte capitis vl' est piloꝝ plicatura.ꝛ dicit̄ a cirrin grece qđ ē tondere latīe: q̄a istā crinīū eleuationē viri solēt ꝑcidere et tondere. Et iā dicit̄ cirris ꝑcie declinatonis id ē a lauda lerch q̄daꝫ spēs auis hn̄s talē eleuationē pēnaꝝ in capite. Vn̄ versus. Orno caput cirris volitatq; per aera cirris.
f q Cesaries rothar. ē ml'titudo crinīū ꝑcisoꝝ ad ornata et ē ꝓprie viroꝝ. Et dicit̄ a cedo ꝓut idem est q̄ incidere.
f p Coma schopff. Est multitudo crinīū qualiscunq; et dicit̄ a como is. qđ significat in ordinem ponere et ornare quia come comant homines id est ornant
m s Cincinꝰ vorderlock. vl' krauszhar. ē collectō crinīū ꝑ vnā retorsionē. papias aūt dicit q̄ cicini sint crines ꝓlixe depēdētes sicut de capite ml'ieꝝ. Et potest dici a cincinꝰ qđ est mixtio quarumlibet rerum ꝓporcionalis
f p Trica zopff. ē funicularis cōplicatio ml'ieris capiloꝝ. Et dicit̄ q̄si tria capiēs vl' q̄si ꝑplicata id ē tres plicas hn̄s. vnde versus. Detricatura mulieribus est sua cura.
m t Frons stirn. Est pars capitis anterior super oculos ad crines protesa. Et dicitur a foris quia est in apto
n t Tempus oris schlaff. ꝓ quo quidem differencialiter dicunt timpus. et est pars capitis lateralis ab oculis vsq; ad aures ꝓtensa. Et dicitur a tepeo vel a tempus: q̄a illa pars tepet et vicissim mutatur a colore ad frigiditateꝫ ꝛ ecōuerso ꝛ ab humore ad siccitatem et econuerso. Et nota q̄ hugo dicit q̄ quidam ydiote pro ipsa parte capitis consueuerunt dicere timpus per y qđ sine dubio nichil est. dicitur enim tempus per e pro illa parte capitis et in alia significatione. vt in voce nulla sit ibi differentia.
n t Sinciput wirbel. Est suprema pars capitis secundum

aliqs sed scdm huguitionem est anterior seu prior pars capitis. Et cōponitur a sincerus et caput: qa ista pars ē sincera et pura et patens est propter pilorum absentiam.

n t Occiput nack. vel nell. Est postrema pars capitis vel cōponit a nomine occidus. a. um. et caput qa est occidua et postrema pars capitis. vel cōponitur ab ob et caput quasi cōtra caput. vel qa capiti sic retrorsum vñ versus. Sinciput est prima pars capitis occiput yma id est vltima.

n s Craneum hirnschal. Est ossea duricies capitis cui cere-

f p Cranella brum est inuolutum.

f p Caluaria hauptschal. vel toten kopff. Est duricies ossea capitis hominis mortui a crinibus decaluata: vnde locus caluarie dicit decollādi propter caluarias capitū occisorū. Et dicit caluaria a caluo as. qa a crinibus ē caluata.

n s Cerebrum hirn. Est substantia in craneo capitis claua in q originaliter sedet et situatur virtus animalis. scilicet virtus sensitiua et ne cerebrum ledatur duricie ossis natura inter cerebrū et craneum mēbranulas collocauit quarum scilicet exterior q adheret ossi sed interior q mollicië cerebri tāgit

f p Duramater aussethirnschal

f t Pia mater Innerhirnschal

Facies antlit. Est anterior pars capitis a collo sursum protensa. et est immutabilis habitus anterioris partis capitis. et dicitur a facio quia ibi est figura totius hominis.

m q Vultus antlitz wandlung. Et est varius et mutabilis habitus illius partis secundum variam anime affectionem. vnde homo semper habet eandem faciem non tamen eundem vultum. Et dicitur a volo vis quia voluntatem anime ostendit vnde versus. Vultu talis eris qualia mente geris.

n s Oculus aug. Est organum visus. et dicitur ab oculo oculis qd significat abscondere. quia absconditur sub pelle

ciliorum:ne aliq̃ incedentis iniurie offensione ledatur vel ideo:qa
hz lumē occultū id est secretum vel intus inter positum.

f t Albugo inis augēweissin. Est exterior ps globoli oculo
rū vel claritas oculorum:seu glaucitas in oculo. Item etiam
accipit ptenui pollicula pupilli oculi obtensa que impe=
dit visuz.augenfel Et dicitur a nomine albus

f q Acies gesech. In pposito est acumen oculi in quo con=
sistit virtus perceptiua ipsius oculi. Et dicitur ab acuo is
et etiam habet plura significata.vnde versus. Est acies
belli.cultelli.visus.ocelli

f p Pupilla augapffel.est intima seu media pars oculi in qua
sensus visibilis recipit et interius pfundatur.et dicitur a
pupa aurr.id est paruus:quia paruula est et in eius par=
uitate viget virtus visiua

m t Orbis augengrūb.vel augring.generaliter dicitur glo
bulus.seu sperica figura cuiuscunqz rei. Sed in proposito
dicitur oculi totus circularis globulus

f p Palpebra braw.media correpta vel pducta ē felliculus q̃
tegit oculus.et dicit a palpo as: qd in vna significatione ē
assidue mouere:quia palpebre assidue mouentur adinui=
cem vt assiduo motu reficiant obtuitum

n s Celium braw.duo significat. Primo modo est idē qz pal=
pebra.et tunc dicitur quasi celium a celo as:quia celat id
est abscondit oculos. Secundo modo est ordo pilorum qui ī
palpebra nascitur

n s Supercilium oberbraw. Et est ordo pilorum inferiorum
palpebre innatorum. Sed ysiderus dicit qz sit mediū in=
ter supercilia qd est sine pilis

m s Hircus hirci augenwinckel. Est angulus oculorum in
quo sordida immundicies confluit et congregatur. Secū
do modo est animal et lasciuum semper feruens ad cogi=
tū cuius oculi ad libidinem in transuersum aspiciunt.vnde

versus. Dico capros hircos oculos transire per hircos
f p Barba bart. Est multitudo crinium in facie viri et dicitur quasi varba quia virorum est et non mulierum.
f t Lanugo inis. nuer bart. In composito est barba nouella et dicitur a lana quia mollis est ad modum lane.
m s Nasus naß. est organum olefactus in medio faciei deorsum eleuatus in quo flegmatica superfluitas de cerebro expurgatur Et dicitur a no as. quia per nasus manat odor et spiritus id est stillat
f t Naris naßloch Est foramen nasi. et etiam dicitur ab hec nomine nar naris quod est fluuius qui duos habet meatus ad modum natium vel a nomine narus nari vel agnarus quod idem est quod sciens quia per eas agnoscimus et scimus aliquid odore Vel nares dicuntur a mano as. quasi manares quia per eas manat odor vel spiritus. Et a naris dicitur natio tis. ire id est sub sanare nares fricare hec huguitio. Nota quod nasus etiam dicitur a nomine narus quia sapiens est in destruendo res odore. Vel dicitur a no quia super nat id est fluit putredine. vel nasus dicitur elatior pars. et sic tunc secundum huguitionem dicitur nasus secunde declinationis.
m q Sed nasus quondam fuit quarte declinationis quia de se format nasurus
m s Nasellus
m s Nasiculus sunt diminutiua id est paruus nasus.
m s Nasicellus
f p Pirula nasenspicz. est pars nasi anterior et acuta et dicitur a pir ce quod est ignis latine quia acutam habet figuram ad modum ignis
n s Interfinium nasencrulpel. vel nasen vndertat. Est cartilago nosa medietas inter nares. Et dicitur ad inter et finio is quia finit et distinguit inter nares.
f p Mala wang. est carnosa mollicies in facie literalis et dicitur malon grece id est rotundum latine vel dicitur quasi mola quia molit cibos id est terit.

f p Maxilla wänglin. diminutiuum a mala

f p Gena hüffel. Est pars faciei vbi barba inchoat vsq; ad oculos protensa. et dicitur a gonos grece qd est barba latine: quia est locus prope barbam

n s Mentū kyn. ē ps faciei deorsū tendēs. ⁊ dicit a moneo qa sp aut frequēter ē immotu: vl' dicit qsi manomentū quia ibi mādibole cōiungunt. vn versus differentialis. Mons mentitur. menta redolet. mentum quoq; mandit

f p Mandibula kinbain. Est ossia substantia versus auriculas dilatata que in mandendo mouetur. Et dicitur a mandendo: quia cum illa parte maxille mandimus

f t Auris or. est prominens cartilago ad posteriorem partem erecta. et quasi ventilabrum sonans reuerberans. et ad foramen auditus immittens. et dicitur quasi hauris a verbo haurio hauris: quia haurit sonos

f p Auricula ōrlin. diminitiuum

f p Pinnula orleplin. Est auris particula deorsum tendens et dicitur a pin grece qd est acutum latine: quia aliqualiter hēt acutā figurā. Sed ysiderus. xj. ethimo. dicit q pinnula sit summa pars auris sic dicta ab acumine. Et sic dicitur a pin grece ⁊ acumen latine

n s Os oris mund. est membrum animalis organicum appertuream recipiens ⁊ clausuram per quod sūmitur alimentū ⁊ dicitur quasi hos a nomine hostium: quia cibos intus mittimus. et cibos foris proijcimus: vel dicitur a nomine hostium: quia ibi ingrediuntur cibi et egrediuntur sermones

n s Labium lefftz | Est carnosa pellis ori deseruiens. et
n s Labrum | ps cooperiens desuper et infra ⁊ dicuntur a lambo lambis: quia cum labris lambimus. vel labium et labrū est extrema ps putei que alio mō dicit

margo vel est extrema pars scutelle deflexa vel a dextra. vulgariter schüsselranfft. Item labrum est vas ablotorium quale est alueus in quo pueri in aqua solent ablui. vulgariter badschaff. Et sic dicit̄ a lauo q̄si lauiū. vn̄ nonus grecista. Labrū vl' labiū margo vl' reflectio quedaz. Luter ⁊ alueus est labrū q̄ȝ vas fore credā. Tanquaȝ sit lauiū q̄ in illo rem lauo fedam. Et nota circa primā significationē huius dictionis labrū vel labium quia dicūt quidam q̄ labrū sit inferior pellis ori deseruiens ⁊ hoc ideo q̄a labrum ꝓpter r sonat aspere ⁊ quia inferior pellis ori deseruiens grossior ē ideo cōuenienter labrū significat illam Et labium significat superiorem pellem ori deseruientem. Et quidam dicūt q̄ labrum sit virorum ⁊ labium mulierū. Ideo q̄a viri asperum habent os ꝓpter crines barbe Ideo labruȝ est virorum cum asperatione. Et quia labium leniter sonat Ideo conuenienter est mulierum: quia leue habent os et non crines barbe vt viri. Item a labrum labellum et a labium labiolum diminutiua

f p Lingua zung. Est pars carnosa intra concauitatem oris mobilis et extensa. in qua gustatiua potentia magis viget. ⁊ dicitur a lingo is: quia cum ea lingimus

f p Gingiua zanfleisch. Est caro mandibule dentibus circundata. et dicitur a gigno is. quia ex ea dentes gignuntur. Facta est etiam ad decorem dentium. ne dentes nudi ad horrorem potius quam ad ornatum existerent

m t Dens dentis zan. Est ossea particula mandibulis infixa ad terendum cibaria deputata. Et dicitur ab endos grece quod est dens latine. et inter dentes illi qui sunt anteriores ⁊ acuti dicuntur precisores

m t Precisores vodern zan: quia omne quod accipitur hoc ipsi primo incidunt

m s Dens caminus krüpffzan· et sunt sequentes precisoribus et sunt fortiores et magis rotundi quorum duo sunt in dextra maxilla· et duo in sinistra. Et dicuntur camini: quia ad similitudinē dentium caminorū existunt. Et qꝫ priores nō possunt precidere illis tradunt vt constringant· et alio nomine dicuntur Colomelli quasi columnelli a columna: quia longi et rotundi sunt ad modum columne

m t Dens molaris stockzan vel kinkzan· Et vltimi et magis lati et valent ad molendū et cōminuendū cibos· Dentiū autem numerū discernit qualitas sexus· Nam in viris plures· in feminis vero pauciores. Nam in viris xxxij· in mulieribus vero xxviij· vnde versus. Sunt hominis dentes triginta duo cōmedentes. Dens maxillaris lapis est mole qꝫ molaris

n s Palatum rach. Est concauitas oris interius· Et dicitur quasi polatum a polus li· quod idem est qꝫ celum: quia concauum est superius sicut celum· et ita in sua concauitate similitudinē habet celi·

m t Faux cis Gūm· quandoqꝫ idē est qꝫ palatum· scilicet superior pars in ore animalis concaua et aspera ad quā lingua cibos molit atterendo. Et tunc dicitur a fagin grece id est cōmedere latine: quia cum illa parte oris cōmedimus Quandoqꝫ dicitur in augusta fistula gutturis per quam vocalis spiritus ab intimo pectore exiliens id est sonum vocis emittens· Et tunc dicitur quasi fox ab fos grece id est fox latine: quia per eam fundimus vocem·

n t Rumen Indeuck· dicitur inferior pars gutturis qua sa-
n t Frumen por cibi et potus dinoscitur· et dicitur frumen a fruor: quia in ea parte fruimur et vestimur cibarijs masticatis. Sed rumen a verbo ruo is: quia p eam cibus ruit.

et descendit ad stomachū. Et inde dicitur Rummino as. qđ significat cibum de stomacho reuocare. ⁊ iterū masticare sicut faciunt animalia cornuta vulgariter indruck en

m t Gurgulio schlundt. dicitur meatus colli interior spiritum vocalem ad lignam transmittens. vt ibi frangatur in vocem. Et dicitur quasi gargulio a garriendo: quia per ipsam garrimus vel dicitur a guttur

f p Gula fras. Est meatus colli cibaria concupiens. ⁊ dicitur a gutture quandoq3 ponitur prouorari edacitate cibariorum et potuum. Et sic est vnum de septem peccatis mortalibus. Et sic non accipitur hic. Nota q̄ ysiderus dicit q̄ gula sit anterior pars colli et ceruix posterior

f p Vua Zapfflin

f p Vaula im Gaumen

f t Epiglotis

Autemplat. est caruncula pendens a palato in fine lingue quasi per vnam linguam descendens ne quid decidat in viam anhelitus. Et dicitur vuula ab vna: quia ista caruncula pendet ad modū vue. et semper est humida. Et huguitio dicit q̄ vna significet eandem carunculam cum vuula. qđ est diminutiuum ab vna Epiglotis dicitur ab epi id est supra. ⁊ glosa quia ponitur super glosam vt sit coopculum foraminis ipsius lingue cooperiens et recludens

m t Guttur kel. Est pprie pars colli anterior extra patens. et dicitur quasi guttur a verbo garrio is. quia per ipsū est quidam meatus ad os. et ad nares protensus. per quē voces fundimus et garrimus.

n s Collum hals. Est mēbrum animalis longum et rotundū caput ipsius sustinens super trunco. Et dicitur quasi columnum a columna: quia est longum et rotundum baiulans id est sustinens caput

f t Ceruix icis. halßader. ē posterior ps colli sic ē anterior vt

vult ysi derus et dicitur quasi cerebrix via: quia per eam cerebrum ad medullam dirigitur.

n s Sputum speychel. Est flegmaticus humor lingue tarus et albus. Et dicitur a spuo is. id est talem humorem amittere.

n t Flegma rotz. Est humor cōplexionalis frigidus et humidus ad modū aque. Et ponit̄ hic p humore fluido et viscoso de naribus effluenti et est primitiuum.

m s Cattarrus schnuder Est fluor reume iugis id ē frequens ex naribus que dū ad voces venerit brancos vocatur.

f p Lacrima zäher. Est humor qui ex dolore cordis et mesticia mentis ab oculis deriuatur. et dicitur q̄si lacerās mentem

m s Ysophagus schlunt ror. Nota q natura cuius sagacita=
m p Meri tis non est finis deuiauit a gutt̄e deorsum versus ventrem duo mēbra concaua et neruosa quasi duas vias siue duos meatus ab inuicem distinctos. et tamen contiguos quorum vnus transmittit nutrimenta ād stomachum Et dicitur abysos qđ est intra et fagin grece qđ est cōmedere latine quia introducit cōmesta. Ac alio nomine vocatur meri indeclinabile. Sed alter meatus est quasi canna per quam attrahitur aer ad refrigeriū cordis per anhelitum et expellit et respirando emittitur calefactus et vocatur trāhe.

f p Trahea lungenror. Et dicit̄ a v̄bo traho is q̄a p arteriā Arteriam eam aer attrahitur ad pulmonem. Sed arteria dicitur ab artus a. vnde arteria quasi arta via. quia artus et angustus est ille meatus.

f p Canna pulmonis idem. quia componitur ex multis cannulis cartilaginis dilatationem et constrictionem recipientibus et profundatur et deriuatur vndiqz per pulmonem

l n t Cor cordis hertz. Est mēbrum animalis quod primo vi=
uit. et vltimo moritur quasi caracardian grece id est cor
latine vel ethimologisatur quasi custodia omniū rerum.
Inde diminutiuum

l n s Corculum id est paruum cor
l n s Procordiū vorhertz. Secundū aliquos ē anterior pars
cordis ad introitum qui est quasi quidā nodus vene mag
ne intentis ad cor. Sed ysiderus ethimologiarū xj. dicit
q̄ precordiū sit locus vicinus cordi et dicitur precordium
quia preest cordi et est principium cordis
l f t Porcalitas vulgariter spikader

l m t Kilis vulgariter lebrader
l f p Epatica idem
Nota q̄ cibus in stomacho decoctus liquiter deputatus
incipit de albari et formam pisane decoctionis habere. et
hec decoctio vocatur kilis. et iste kilis a stomacho per ve=
nam magnā transit ad epar que vena dicitur portalaxis
eo q̄ humorem album admodum lactis ducit ad epar.
Item nota q̄ hec lactis secundum huguitionez est que=
dam pars intestinorum ista. in qua lac coagulatur. et ali=
qui dicunt q̄ illud intestinū sit quedam pellicula in cuius
quidem locis lac coagulatur. et posset vulgarisari Renn=
magen

l m t Kilis. Est vena procedens ab epate ramificata per lon=
gitudinem dorsi per quam humor nutrimentalis in epa=
te colore rubeo coloratus effluit et diffunditur per totum
corpus
l m t Pulmo lung. Est membrum animalis rarum et porosum

ad modū spongie per cuius dilatationē et restrictionē aerem attrahimus et expellimus in refrigeriū cordis Et dicit quasi plearo a pleamos grece id est pulmo latine.

m t Jecur leber Jecur est membrum animalis solidū et cōpa=

m t Epar et 13 et qsi carnosuz in quo nutrimentū secūda de coctione dirigit et parū ab impuro siue ouenjens ab incōuenjente segregat. Et dicitur qsi iapir a verbo iaceo ia cis et a nomie pir id est ignis : quia ibi ignis iacet et ibi habet sedē calor igneus quia iecur est valde calidum. Et nota q antiqui dicebant iecinor vl' iecinus oris pro quo dicimus Jecur vt dicit huguitio Sed epar dicitur ab epi id est supra quia supositum sit.

f p Sima leberhülin est interior et cōcaua pars epatis

f p Simma p duplex m idē est q camera vt habet in legēda sancti siluestri Et dicitur ambo a sima grece q ē curuū latie

m s Neruus gäder vl' waltwachß vl' harwachs Est osseū ligamentuz. Et dicit a neruos grece id est neruus latine vl' dicit quasi inhertus ab inherendo quia artuū coniunctionis vinculo neruorum sibi inuicem inherent.

m s Porus donstloch vel schweißloch est minimum et subtile foramen in corpe per qd sudor et vapores insensibiliter effluunt et spiritus euaporat

n t Dyafragma preust vel schidfel. Est pellicula siue membrana quasi per mediū animalis extremitatibus circulater innata inter membra spiritalia et mebra que nutritia dicūtur. Et dicitur a dyaid est duo et frango is quasi duo frangens id est sepans et distinguens. Dyafragma super stomachum et epar et intestina vt fumos grossos et fetidos a cibarijs ascendentes reuerberet et cor et pulmonez ab eorum infectione preseruet. Dicuntur autem spiritalia pulmo et cor membra autem principaliter nutritiua sunt. Stomachus epar et intestina ab epate descendentia vel

dicit dyafragma a dya qd notat diuisionez sic di vl' dis
q frango qa distinguit membra spiritalia a nutritiuis

m s Stomachus mag. e mēbrū neruosū et vilosum in q primo
cibus et potus recipit q prima digestio celebrat. Et facta
ibi decoctione illud qd est grossuz q feculentū ad intesti=
na descendit. Illud autem qd est subtile et paruz ad epar
transmittitur. Et dicitur a stamos grece qd est os latine q
rursus qd est venter quasi ad ventrem : quia cibum su=
scipit et ad intestinum transmittit

m t Splen milcz. Est intestinum melācolice superfluitatis cō
tentiuū. et est velud epar abortiuum. et ex opposito epa=
tis in sinistro lattere collocatur. Et dicitur quasi supplen a
supplendo vel pleo: quia ex opposita parte epatis iacet.
et locum contrarium supplet

n t Fel fellis gal. Est intestinum animalis vbi est sedes et lo=
cus totius amaritudinis et cōmotionis. Et dicitur quasi fol
a nomine follis: quia fel est folliculus seu vesica superflui=
tatem caloris in se recipiens et conseruans. Et fel quan=
doq ponitur pro ipsa superfluitate caloris dum seruatur
in vase naturali

f t Bilis gallenbitterin. Est humor fellens et amarus. vel ē
fel et ire sedes. vel ex fellis cōmotione procedens amari=
tatio. Et quandoq ponitur pro ipso felle et pro quolibet
nigro q amaro et malo humore. et quandoq ponitur pro
ira. et dicitur ab aduerbio bis. Et nota q nōnulli homi=
nes sunt sed pauci. vt dicit Plinius qui felle carent quo
rum valitudo et vita longior est. Et aristo. dicit omne ani
mal carens felle diu viuit vt ē eleuas. ceruus. camelus. del=

f m Cistifellis gallenblater. vel palg. Est nomen in= phin
declinabile. et est vesica in qua humor fellis colligitur
et continetur. Et dicitur quasi cista fellis.

Et nota quod quatuor sunt humores complexionales. scz Sanguis. flegma. melancolia. et collera. Et sanguis non habet superfluitatem: quia homo convertit sanguinem in substantiam aliti nec etiam flegma: quia hoc est indigestibile. Sed melancolia habet superfluitatem et colera et superfluitas huius dicitur vel tunc. cum servatur in vase naturali.

n s Reticulum netz. Est membrona acumosa seu carnosa per

m s Cirbus quam plurime vene paruule continuantur undique intestinis. et ab intestinis quod de cibo dulciter remanserit exigunt et epati reducunt. et hee vene viscera dicuntur. et dicitur a nomine retis. quia similitudinem habet retis. etiam est indumentum capitis mulieris ex filis cancillatis artificiose factum ut fila per ipsum transpareant vulgariter gestrickt hub. etiam est sporta ex restibus cancellatis ad deferendum in ea res preparatas vulgariter kretz. Etiam est diminutivum a rethe. Sed cirbus habet etiam ad hoc aliam significationem de qua statim patebit.

n s Intestinum ingeweid vel gedärm. Est membrum concauum et paruum quasi canale per quod grossa superfluitas cibariorum a stomacho descendit ad anum. Et dicitur ab intus. quia parte interiori corporis continetur. Et sciendum quod ideo intestina longis nexibus in modum circulorum sunt ordinata ut susceptas escas paulatim digerant et super additis cibis non impediatur.

Viscus eris. tragensingeweid. sed in numero singulari raro reperitur. sed in plurali ut hec viscera significat intestina et alia interiora. Unde ysidorus ethimoloyarum xj. dicit viscera non tantum intestina. sed quicquit sub corio est significat. Et dicitur a visco quia viscola sunt. Sed stricte et appropriate loquendo: tunc viscera solum dicuntur ista membra interiora que soliditatem habent et carnositatem et sanguinem. ut sunt cor. pulmo. epar. et

n s Omentū wam vl' gedärm. est intestinū splen ꝛ renes
n s Omasum amplū ꝛ latū qd alia intestina inuoluit vt sac
m Cirbus cus. Et dicitur ābo a boma grece qd ē fetor latie: qa inuoluit fetida intestina. Et sciendū q illud intestinū alio nomie dicitur cirbꝰ. ꝛ alio nomie mappuentis
n s Ylia yliū ꝉ lea gedärm significat ml'ta pua intestina animaliū. Et dicit ab ylos grece id ē obuoluere qa i ea sūt quedā obuolutiones. Vnde alexander ylia declinat
n s Exta oris grob ingedärm. sigficat intestina magna. Et dicit ab exto as: qa exta faciūt ventrez extra stare id est apparere ꝛ eminere. ꝛ ē tantū pl'alis nūi. vn̄ alexand. nec nisi pl'i. Sz tn̄ in deriuationibꝰ inuenit extū exti. Nota q i pfectio aiali sunt sex. intestina. differentia strictitudie et figura. Et hoꝝ pma tria sunt. exilia et stricta sed longa. ꝛ dicuntur ylia. Sed tria posteriora sunt grossa. ampla. et breuia. qꝝ primū intestinum dicit monocl'm vel cecū. qa fex cibarioꝝ nō directe ptrāsit p illud: sed redit exiens in hostium in quo interstitit. Et illud idem orbus et saccus ꝛ intestinum rotundum nominatur
n s Intestinum
n s Monocl'm blindetman
m s Orbus
m s Colus ꝉ krūmer darm vel fat darm. Et dicit a colon grece id ē intestinū latine Et in isto testio p eiꝰ cōplicationem siue cōuocationem fecis generatur passio que colita nominatur. Secundum intestinū nominatur rectuz a rectitudine sue figure
Logaon
n s Intestinum rectum schlechter darm
Podex ars darm. Et dicitur quasi pedex a pedor quod est fetor: quia fetidum est. Et longaon dicitur a longus: qa sua curuitate protenditur in longum. Et

nota langaon est extremitas vltimi intestini que alio nomine dicitur anus.

m s Lumbus Nierbrat. Est mēbrū in corpe animalis in qua materia generationis colligit̄ ꝛ cōseruatur. vl' est sedes libidinis scꝫ ren vl' lumbi vt in ꝓposito accipitur sunt carnes ipsi dorso interius adherentes in quibus duo renes tanq̄ sup culcitris collocant̄ ꝛ dicūt̄ lūbi a vbo libet Nā in viris causa libidinis et corpe voluptatis est in limbis sicut in mulieribus in vmbilico.

m t Ren nier. Est mēbrū carnosum ꝛ cōpactū q̄si rotundum. vl' ob longū ex multis renunculis cōpositū ꝛ vndiq̄ pinguedine inuolutū at tamen macilentū per qd̄ vrina colata transit ad vesicā. Et alio nomine dicit̄ rien enis. Et dicit̄ ren q̄si rien a nomine riuus q̄a ī re immūdi riui defluūt ꝛ deriuantur ꝛ qd̄libet anial habens renes habet duos renes ꝛ adherent ad posterius dorsi positi literaliter super lumbos.

f p Vesica blater. Est membrū in corpe animalis ex membranula circulariter figuratū receptiuū supfluitatis aque resilientis ex digestione secūda ꝛ collata per renes ex digestione que in epate celebratur Nota q̄ prima digestio celebratur in stomacho. Et facta ibi decoctione illud qd̄ grossum ꝛ feculentū est descendit ad intestina. qd̄ auteꝫ est subtile ꝛ purum ad epar transmittit̄ ad melius depurandū ꝛ ibi nutrimentū secūda decoctione digerit̄ ꝛ humor nutrimētalis qui in stomacho aliqualiter cepit fieri albus in epate incepit colore rubeo colerari. Et tūc sanguis purus ꝛ cōueniens nutrimentū diffundit̄ ꝛ effluit ī totū corpus per q̄ndam venā per longitudine dorsi ramificatā que dicit̄ kilis de qua dictū est. Sed in pura supfluitas ꝛ aquosa transmittit̄ per modū resudationis a drenes ꝛ abinde transit ad vesica p̄ quedā inuisibilia foramia

qui pori dicunt vridices. et inde expellit p generationis mēbrum. Et dicit vesica quasi vas aque

m t Vridices blaterlochlin. Sunt pua foramia p que vrina p modum resudationis transit in vesicam. Et dicitur ab vrina

m s Humerus achsel. Est ps homis collateralis intermedia collo et brachijs. Et qd in homine dicit humerus in bruto pportionabiliter dicit armus. et dicit humerus quasi armerus ab armus vt esset distinctio hominū quorū sunt humeri ad animalia quadrupedia quorum sunt armi

m s Armus bug

Thela sichpain. qd in singulari non inuenit. sed in pl'i thele. arū. significat mēbra officialia deseruientia motui pgressiuo perfecto que quasi quatuor colūne totaz molam sustinent et subportant quibus pportionaliter ī homine duo brachia et duo crura sunt. vnd thela posset sic describi Thela est mēbrum a trunco ad motum aīalis et operationem naturaliter ordinatū sicut est brachiū grece id ē curuum latine quia in medio sui curuat ad intra vel dicit quasi barachium. ab are grece. i. forte latine quia brachia fortia sunt propter musiculos qui sunt in eis

f p Vlna. vorder arm. est ps brachij inferior manū attigēs Et quandoq ponitur p toto brachio. Vnde legit q simeon accepit puerum in vlnas id ē brachia et dicit ab vlciscor quia cū vlnis id ē brachijs vlscimur nos vl' dicitur ab vlneos grece qd est cubitū latine.

m f Lacertus. hinder arm. Est ps brachij superior a trunco corporis vsq ad cubitum ptensa Et qnq etiam ponit p toto brachio Et dicitur a lacero as. quia illa ps corporis apta est ad lacerandum q videt quasi de corpore lacerata.

Cubitus ti. Elenbog. est pars brachia media reflexa. et dicit a cubo as. qa ad cibos sumēdos ī cubito solemus

cubare

m s Musculus mußbrat. Est quelibet pars animalis carno
m s Thorus sa et neruis litteralibus et strictilibus interclu sa et in figuram rotundam siue in longam redacta. Et dicitur musculus a murium similitudine quia latet in mẽbris sicut mus in terra vel quia dispositum est ad similitudinem muris Etiam thorus dicitur a torqueo es. quia ibi viscera torta videntur.

f p Ala. üchssen vel arm vel vettach. Et dicitur ala quia in modum ale motus brachij ibi incboat

f p Ascella. vnderüchssen. Et dicitur quasi ascilla a verbo
m s Subhircus cilleo. id est mouere. quia brachia ibi hinc inde mouentur Et dicitur subhircus quasi subtus habens hircum id est fetorem hircincum.

m s Titillicus. kützel fleisch. Et dicitur a verbo titillo as. qđ ad risum vel ad luxuriam concitat per tactum. vulgarit kutzlen. et sic est transitiuum Alio modo signat tremere. et hoc ꝓpter luxuriam vel idem est ꝙ mechari et sic ē absolutum Inde titillus est locus animalis in quo quis de facili titilatur et ad risum prouocatur Juuines enim in eo loco tacti de facili concitantur ad risum

f p Glandula. trüß. vel vnrein. Est ex crescentia egritudinalis que nascitur sub ascellis et etiam in alijs membrorum iuncturis. Et multociens ex superfluis humoribus inflatur et nascitur Et dicitur a nomine glans quia figurã habet glandis.

f q Manus hant. Est organum vlne contiguum quinqꝫ digitis diffurcatum. et proprie loquẽdo solus hō hꝫ man

ceteris enim animalibus nata dedit arma necessaria p
defensione sua sensuum singl'orum Sed homini dedit rati
onem et manus si fabricat arma et instrumenta diuer=
sa Sed ideo manus dicit organū organorum ꝑpter excel
lentiā āministratiōis. et dicit a munio is. qa munit cor
pus vl' a munere qa ipe totius corpis munus ē et omi
bus alijs mēbris munera dat Ipa enī cibū ori ministrat
ipa opat omnia atqꝫ dispensat quia p eā accipimus et

f p Dextera. gerechte hāt. et dicit a do as. qa ipa damus
f p Dextra. dat impignus pacis et inteste fidei et salutis
f p Sinistra. glinck hant. et dicit a sineo es. qa rem sinit et
f p Leua. ꝑmittit Et dicit a leuo as. qa ipa est aptior ad le
uandum. ipa enim portat clipeū ensem vt dextera expe
dita sit ad agendum

f p Palma gestracktu hant. ē manus extensa Et dicit a ver
bo pando is. i. apire vel dilatare. vñ palma quasi pausa
quia sic apta et dilatata extensis digitis et explicatis

m s Palmus. spañ Et fm aliqs manus clausa iuxta illō Ter
ram palmo concludis Sed brito et huguitio dicunt ꝙ
palmus sit species mensure scꝫ extensio manus apollice
vsqꝫ ad minimū digitū et dicit a palma.

m s Pugnus. faust. est manus conclobata vt fortior sit ad
ictū et dicit a pungendo qa facimus pugnum et cū eo
pungimus.

m s Pugillus. dicit parua pugnus diminutiuū a pugnus.
f p Vola. innerhant. ē interior ps manus recl'as capiens et
f m Jr. cōseruans. vnde quidā. vnde versus. Immodio rēdi
vix est vna vola sciendi Et secundū huguitionē dicit a
verbo volo fm speculum est primitiuum.

m s Digitus. finger. Est membrum manus extremum ex tri=
bus articl'is cōstitutū Et sciendū ꝙ in vtraqꝫ manu sūt
quinqꝫ digiti apto ꝛ decenti ordine ordinati et dicuntur

digiti qͥ decigidi a decē qa decē in numero sunt vel di-
cunt decigiti .i. decenter iūcti a decēs et iūctus qa decen
tissimū ordinē hn̄t Sciendū etiā q̄ nō solū extrema mem
bra manuū vocāt digiti ſ etiā extrēa mēbra pedū ex tri
bus articulis cōstituta Juxta illō vn̄ ver. Ad limē digi-
tos restitit vita suos. Et tūc iterū dicunt digiti qa decē
sunt qa decēter iūcti existūt. hn̄t eni denariū numerū et
m t Pollex. dō Et dicit a ver. polleo es. ordinē decētissimū
ex eo q̄ ceteris p̄pollet in virtute.
m t Index icis. zeyger. et dicit ab officio indicandi.
m s Medius. mitler Et dicitur sic a situ.
m t Anularis. goltfinger Et dicit ab eo q̄ ī ipō gerit ānul9
m t Auricl'aris. orgrübel. sic dicit qa sua puitate valet ad
scalpendum aures.
m t Vnguis. nagel. est cornea excrescentia vel substantia la
ta coopiēs digitoꝝ pulpas extrēas Et dicit qͥ onguis
ab onix grece .i. vnguis latīe Vel ē etiā cornea substan
tia accuta q̄ excrescit indigitis pedum volocrum anima
lium viuentiū de rapinis Sed vngl'a klaw vl' hüff. est
cornea substantia p naturā ānata pedibus animaliū mā
suetorū et nō viuentiū de rapinis. Et hoc siue huiusmōi
pedes sint biffidi seu solidi et non fissi.
m t Pectus. oris. prust. ē ps anialis anterior a collo vsq̄ ad
f t Torax. acis locū stomachi dilatata. et dicit a pecto is.
qa mulieres in pectore solent sibi pectere crines. vl' di-
cit quasi plectus a verbo plecto is. qa plexū .i. p modū
virgarū ↄpositū est inter eminentes ptes mamillarū qō
aūt pectus dicit qͥ pecti totus Ethimologia est et non
ↄpositio Et eadē pars a grecis dicit pectus ſm signifi-
catiōem a specio cis. Alia qdem aialia habent pectus
ad terram oppressum vel ab aspectu remotum. Sed ho-
mines patēs et erectum habent pectus vtpute plenum

rōne et ideo non licebat abscondere Inde diminutiuum.
n s Petusculum. kleine brust. id est paruum pectus
Torax. est illa ps anterior corpis que ē a collo vsq ad stomachū quā nos dicimus archam quia ibi archanum. id est secretum tenet cuius eminentes pulpe mamille dicuntur inter quas ps illa ossea. pectus dicit dextera ps et leua coste dicunt Et dicit a thoro. cubili. qa in thorace ptes interiores tanquā in cubiculo collocātur hec huguitio.
f p Costa. rip. qd in singl'ari raro inuenit sed i plurali coste arum. Et significat osseas substantias q̄i virge membra spiritalia in pectore concludentes Et dicit quasi custa a custodio qa costis membra spiritalia custodiuntur.
f p Mamma. dut. est membrum lactifluum mulieris Et dicitur a mala quia rotundum est ad modū male.
f p Mamilla diminutiuum. dutlin. et ppie est viror et mamma mulierum.
f p Papilla. wartz. vel dutlins spitz. est anterior nodus mame quem sugens vetus habet in ore Et dicit a papo as qd significat cibum cū somtu summere sicut faciūt pueri lactantes vulgariter. schmatzen. quia pueri papant dū lactantur.
m t Vber. euter. appropriate dicitur membrū lactifluum animalis bruti vt vacce capre et cetera ponitur etiā pro mēbro lactifluo mulieris Juxta illud Et vbera que suxisti. et dicitur quasi puer ab vua quia vuidum ē et humore lactis plenum in modum vuarum.
f p Pellis. fichhaut. et dicit a pello is. quia extrema iniurias corporis tegendo expellit.
f t Cutis. mēschēhut. et dicit q̄i cotis a coti grece. i. icisio l...
n s Coriū. leder. et dicitur q̄i carium a carne qa tegit carnē et de carne abstrahitur.

n t Latus eris· seyt·ē ps aialis a qua incipit mot9 vl' in q̄ desinit motus·⁊ aliud ē dextrū scꝫ a quo motus incipit ⁊ aliud sinistrū scꝫ in quo finitur mot9 localis qa dextra ps prius mota p9 se trahit sinistrā partē· et dicit͛ a laceo es quia nobis iacentibus in eo latet·

n s Membrū·glid·ē ps aialis cōtinua cui9 ē motus vnus· Vel ē ps aialis ad certū vl' ꝓpriū officiū aiali a nata deputatū·et dicit͛ a medior iris·i·mensuro qa pulcritudo aialis cōsistit indebita mensura ꝓporcionata mēbroꝝ ad inuicem

m q Artus·graes glid·ē mēbrū aialis magis cō= positum ex multis mēbris cōtiguis sicut ē totū brachiū et totū crus·et raro repit͛ in singl'ari·et dicit͛ ab arceo es quia i artu plures pue iūcture p neruos cōstringunt͛ et artantur Inde articulus·

m s Articl's diminutiue·gliedlin·id ē pu9 art9·vn̄ dicit papias qꝫ art9 sunt mēbra maiora vt brachia vl' crus· Sed articuli sunt mēbra miora vt digiti vl' ptes digitoꝝ

f t Cōpago·glaich vel gliedfinger·ē colligatio mebrorū p neruos·et dicit͛ a cōpago is·i·iūgo qa ibi ē iuncta membrorum

f p Vertebra·gleichlin·ē nodus grossior ossiū cō

n s Vertibulū globatorū vl' os mediāte ossa aliq̄ diungūtur vel est ipa iunctura ossium

n s Os ossis·bein Est duricies terrea carnē neruosqꝫ sustētās in corpe aialis Et dicit͛ ab os oris qa in ore et nō alibi i corpe aial' apparēt ossa alibi eni vbiqꝫ os carnib9 et visceribus

f p Medulla marck:ē hūor vnctuos9 in visceribus cooptū ē ossiū ocauitate cōclusus Et dicit͛ quasi in medio latens

f p Rucha·rucken marckt Est medulla in medio dorsi spine deorsum a capite ꝓtensa per qua virtus motiua toti corpori cōmunicat͛ et quia a cerebro sumit ortum igitur vergit ad ipius cerebri mollicies et colorem·

f t Cartilago· Crusp el · Est pars neruo durior et osse

mollior q̄i q̄ddā mediū inter neruos et ossa ad pspicuitatē accedens ꝟ nō attigēs sicut apparet ī auribus et in tersimio nasi Et in extremitatibus costarū Et dicit̄ a careo es·q̄a caret dolore dū flectitur·

f t Caro·leib fleisch·Est ps animalis mollis et tenera rubei coloris que p neruos ossibus alligat̄ Et dicit̄ quasi creo a creos grece id est caro latine

f p Pulpa·bretigs fleisch·Est caro sine pinguedine sicut est caro in extremitatibus digitoꝝ·et sicut ē caro tumida et grossa brachiorū et crurū Et dicit̄ quasi palpa q̄a talis caro palpat et resilit vel q̄a ī eo viget virtus palpādi·

m t Venter·bauch·venter inquantū alimentū digerit ꝛ cō=
m s Vterus·consumit et ventositates cōtinet et includit Et
m s Aqualicus·dicit̄ quasi ventū tenēs·vn̄ venter ē ps ani
m s Aluus·malis in quātum cibus ingerendo transmittit et ibi digerendo decoquit omnia intestina aīalis cōtinens et inuoluens·sed vterus dicit̄ inquantum fetus concipit et fetus ꝓducit Et ꝟm in hoc sole mulieres hn̄t vterum Et dicit̄ ab vter vtra vtrū q̄a duplex ē et ab vtraqꝫ pte se diuidit in duas ptes q̄ in diuersum diffuse ac reflexe cōplicant̄ vl' dicit̄ quasi interus q̄a interius implet̄ fetu· ꝟ aluus dicit̄ inquantū sordes stercorū defluunt: Et dicit̄ quasi abluus ab abluēdo q̄a abluit̄·i·purgat̄ a fecibus· vn̄ aluus ē illd receptacl'm q̄d cibū recipit et in quo sordes sunt et purgari solet·vn̄ et dicit̄ sit q̄a abluat̄·i·purgat̄· Ex ipa eni sordes stercorū defluunt·sed aqualicus dicit̄ inquantū aquis hūoribus intumescit Et dicit̄ ab aq̈ et inde dicit̄ aqualicus et tūc dicit̄ quasi aq̄licus· vn̄ versus Vent̄ ↄsumit parit vterus·egerit aluus· vn̄ vterus ē ml'ieris pregnātis/et locus ꝓprie ↄcepcōis/q̄a duplex sit aluus virginis·sed vēter viri vl' cōmune ad vtrunqꝫ At tn̄ venter et aluus ponit̄ ꝓ vtero· Juxta id beatus

vēter q̄ te portauit Et iterū alu9 tūescit. s̄ nō viceuersa
Aqualicus. schwein bauch venter porci.

m s Vmblicus. nabel Est p̄eminens nodus in medio ventris quo colligat̄ vetus matrici in vtero matris et suscipit nutrimentum Et dicitur vmblicus quasi vmbra ylium et intestinorum quia tegit intestina

n s Dorsum. ruck. ē totalis pars posterior animalis vsq₃ ad

n s Tergū clunes p̄tēsa. et dicit̄ q̄i dursū q: ipa ps dura ē ad modū saxi fortis ad portādū. s̄ dicit̄ tergū a terra q: ī eo supi iacem9 ī terra qd̄ sol9 hō potest Nā bruta aīalia ī vētre aut ī latē iacēt. vn̄ ī eis abusiue dicunt̄ terga

f p Scapl'a. schult. ē oblatū inter hūoros hominū et armos brutorum locatum. ad qd̄ crura brutorū et brachia hoīm colligant̄ Et dicit̄ a scapus qd̄ ē cacumē vel summitas. vel humer9. q̄a in cacumie in summitate vel in humero

f p Dorsi spina. ruck grat. ē ossea colūna ex mul collocant̄ tis ossibus ɔtiguis ɔstituta p longitudiez dorsi a collo descēdens ad clunes. et dicit̄ dorsi spina. ruck grat. ē ossea colūna ex multis ossibus cōtiguis ɔstituta p longitudiez dorsi a collo descendēs ad clunes et dicit̄ dorsi spina q̄a mltos h₃ radiolos ad modū spie

n s Int'scapl'm. zwüschē schultern. ē caua latitudo dorsi int̄ duas scapulas collocata. et dicit̄ ab inter et scapula

n t Spondile. ruckē bein. vn̄ spōdilia dicunt̄ q̄libet ossa per aggregatiōez sui ɔstituētia dorsi spinā p q̄ cerebrū longo tractu fert̄ ad certas partes corporis

m s Palus ruckenknopff. vel spicz. s̄m aliq̄s ē ps spōdilis ossea p̄eminēs et erecta. et dicitur palus q̄a acutus est ad modū pali qui terre infingitur.

cō t Clunis. arsback. vn̄ clunes sunt carnosi globoli ipi9 cu

f t Nates tis li q̄b9 tanquā culcitris in mittimur ī sedēdo Et dicit̄ a cluno is. i. defendo. q̄a defendūt ossa sedentis

ne corpe graui ledant Etiā dicunt nates qi nites a nitor
qa eis sedēdo innittimur

n s Inguen inis·gemecht· ē ps animalis in qua ē locus mē
broꝝ generationis et dicitur quasi vnguen ab vngo is
Et ē deriuatio quo ad vocē et nō significationem

m s Erreus zeck·ē mēbrū generatiōis in viris et dicit ab er
n s Veretrū ro as· qꝛ libidinosa cupiēs venereoꝝ·i·luxuri
m t Muto ois osoꝝ quā plures in via morū fecit errare·vñ
f p Mentula salomō·vinū et mulieres faciūt apostatare sa=
m s Priapus pientes Sꝫ dicit veretrū quasi viritrū qa vi=
f t Virga viril' rorū tm̄ ē Dicit etiā muto· quia subito mu=
m s Dactilus tat de magnitudie in puitatē et ecōuerso· vñ
versus Vide curuū muto· tenditur vsqꝫ genu· Dicit etiā
mentula qi emētula ab emineo es · qa eminet cū erigit ·
vnde maximinianus Mentula festorū cultrix oposa die=
rum Dicit etiā priapus media pducta a priasce grece ·
id ē redimere latine qa iacturā humani generis redemit
Alij dicūt ꝙ priapus media correpta fuerit qdā vir ut
habet sup̄ de pri· Etiā dicit p circūscriptionē virga viri=
lis vel calamus virilis vel membrū virile Etiā dicit da=
ctilus a dactilon grece·i·digit9 latine qa ē digit9 ⁊ mē

n s Preputiū·ē anterior pellicula virge viril' brū ip̄i9 viri
q ꝑm legē iudeorū octauo die solebat p̄cidi Et dicit a p̄
putio as·quia significat precidere

m t Testis hod· Sunt globoli p quos et a quibus mascu=
m s Testicl's linū semē format· et effectie virtutē gñacōis
acquirit vñ nullū aīal priuatū testib9 poterit generare
Et dicunt a testor aris·qa testāt illū eē marē q̄ hꝫ testes
vel dicunt a testib9 quia duo sunt sicut testes qa testes
ad minus debent esse duo· Cum in ore duorum vel triū
stat oīe testimoniū·qꝛ vox vni9 vox null'i9 vt dicit iniure

n t Spma atis·mans saum· ē semē virile qd i actu gñatōis

effunditur Et dicitur a spergendo quia spergitur ad fructificandum

m s Cunnus. fud. Est membrum generacionis in feminis. Et dicitur a nomine cunus. i. via occulta et sub terranea quia cunnus in mulieribus etiam est via occulta vel dicitur a cuo is. i. sordere vel fetere quia illud membrum est sordidum et immundum et fetat Et alio nomine dicitur vulua vt immediate patebit

f p Vulua. focz. et dicitur quasi valua. i. ianua ventris per quam subintrat masculinum semen quod dicitur sperma et exit vetus.

f t Matrix. muter sack vel bermuter Est neruosa membrana siue pellicula guttam masculini seminis naturaliter contrahens et conseruans cuius gutte virtus actiua commixta. gutte seminis feminei. fetum ex sanguine sicut ex materia generat in matrice. et dicitur a matre quia fetus in ea generatur Ipsa enim fetum receptum fouet et confotum. i. nutritum temperat et temperatum in membra distinguit

f p Secundina. kinds fel Est membrana subtilis de menstruo generata cui puer in matris vtero est inuolutus. et dicitur a se quor quia tempore partus rumpitur et sequitur fetus cum egreditur.

com t Embrio onis. vngeborn kint. Dicitur fetus conceptus qui non dum suscepit animam intellectiuam

n s Menstruum. weibes ber blut. est sanguis superfluus mulieris singulis mensibus per vuluam emanans. et dicitur a menstruus a. um. quod significat illud quod solet singulis mensibus euenire. nota quod postquam mulier compleuit annos seu etatem naturalis augmenti et nubilis fuerit incipit colligere in matrice materiam prolis accipiende. Et hec materia sanguinis menstruus nominatur Et dicitur menstruus: quia mulier cum non concipit. tunc singulis mensibus expurgatur. et inter omnia animalia sola mulier indiget expurgacione menstruorum cum sit tenere complexionis et habundet magis in humido seminali. Sed hoc humidum in brutis conuertitur in duriciem pellis et pilorum. Vnde nota quod ysi. sic describit menstruum. est sanguis immundus

ex cuius cōtactu arbores arescūt·fruges non crescūt·gramina nigrescūt·metalla liquefiūt·musce moriunt·canes i rabiem ɔuertunt si qui ɔmederēt et terra tenax q̄ nec ferro nec aquis dissoluit cruore ipo polluto spōte dispergitur·et alio nomie menstruū dicit muliebria briū·pl'aliter

n s Muliebria·i·mēstruū tm̄ pl'is nūeri qa sola ml'ier patit

m t Ramex·scham har oder fud har·est pilositas pudibundis annata p cooptorio pudoris· et dicit a ramus quia pudibūda latent sub ramice Et coopiunt q̄i sub ramis

m s Culus·arß·est foraminosum membrum animalis per qd emittuntur stercora·

m s Anus·arßloch·ē circulare foramen ipius culi p qd effluunt stercora ad secessum·et dicit q̄i ān9 quia circularis ē· sicut annus Et ē prima pducta·sed anus prima correpta et femi generis et q̄rte declinatiōis idē ē q vetula·vñ versus Dum se curuat anus·tunc sibulat ei retro anus

m s Stercus·dreck·stercus oīs generaliter dicit q̄libȝ putre

f p Merda do sordida p quā impiguant agri· et sic dicit a sterno is·qa sup agꝝ sternit ad pinguendū eum vl' dicit q̄i exterg9 ab extergēdo qa extgit Et sterc9 appropate sūmit p supfluitate sordida q̄ p anū effundit ad secessū Et alio noie dicit merda q̄i mera·i·pura p ɔtrariū qa minime pura ē·vl' dicit a merō grece qd ē diuisio latie vl' segregatio qa ipa merda p9 primā digestiōeȝ factā in stomacho cū ipa sit grossa ꝛ ī pura etiā icōueniēs ab alimēto segregat et diuidit a subtili et puro et ɔueniēti alimēto qd trāsmittit ad epar ut ibi meli9 depuret

m s Fim9·mist f p Urina·harn wasser vel seich wasser·ē aquosa supfluitas digestionis scde·et dicit ab vrendo qa mordet et adurit res contactas·vl' dicitur quasi egerina quia ex renibus egerit Alio nomine dicitur lecium quia lota ꝛ mūda facit vestimēta

m s Crus cruris·bein·ē membrū anialis a trunco corporis deorsum pgressiuo motui deputatum· et dicitur q̈i curus a verbo curro is·quia cum cruribus currimus·

n t Femur·huft· est pars cruris supior ab inguine ad genu

n t Femen· ptensa q̄ parte mota totum crus mouetur·et dicitur a femina quia ibi fit distinctio femine et viri quia ibi diuersum hn̄t sexum· Tamen sciendū q̄ femora sunt virorū·et femina mulierum·

f p Coxa·geschloß Est pars supior femori cōtigua ad quā femur colligat et femur mouetur coxa non mota· et dicit̄ q̈i coaxa a cō et axis quia cōiungit̄ femori sicut axis rote quia sicut axis in curru non mouetur circulariter sed rota mouetur sic et coxa non mouet̄ ad ante p se sed dum femur anterior dirigit̄ tunc coxa post ⁊ cōcaua pars coxa dicitur vertebrum·

Vertebrū dicitur ideo quia in ea caput femorū vertitur

f t Suffrago·knyebiegin Est flexibilis neruositas q̄ de subtus genu et tibia colligat Et dicit̄ a sub et frango is·q̈a subtus frangit̄·i·flectit̄ et nō sup̄ sicut in brachio

m t Poples·knüscheib·ē latum et rotundū sup genu positum in quo vel sub quo tibia femoria colligatur·

n q Genu·knü· Est indeclinabile i singulari sed in plurali declinatur Et ē media flexura femoris et tibie Et dicit̄ a gena quia in vtero matris genua opponunt̄ genis q̈a infās in vtero caput inclinatū tenet inter genua sua et hinc ē vt dicit huguitio q̄ homines dū ad genua se psternūt statim lacrimant̄·voluit eni natā eius vterū maternum reuocare vbi q̈i tēebris ɔsedebāt anq̄uā venirēt ad lucē

f p Tibia·schinbein·est ps cruris a femore deorsum vsq̄ ad pedem ptensa·et dicit̄ a tibrin grece·i·iunctus latine q̈a ista pars longa et gracilis ē ad modū vinci·

f p Sura·wad·Est caro mollis et piguis a parte posteriori

tibijs fm longū adherens Et dicit̄ quasi assuta q̄a adiū

m s Talus enckel· vel knod·Est duricies ossea i ēta ē tibijs fine tibie lateraliter ex vtraq̧ parte p̄ eminēs Et dicitur a tolus li·qd̄ significat rotundū p̄ eminentiā in tēplo vel turri scz sūmitas tēpli vel turris vulgariter kirchē kno=pff·quia talus est rotundus ad modū toli·

m t Pes·fuß·est membrū tibie suppositū q̄a basis toti9 mol'· vel sic pes ē membrum animalis ad gradiēdū sibi a na=tura deputatum Jn̄ pedulus diminutim·i·puus pes· Et dicit̄ pes q̄i pos a pos grece qd̄ ē pes latine·

f p Planta·sol·ē ps pedis interio₂ terris in calcans Et dicit̄ a planus a um· q̄a plante in hoibus nō rotunde sunt vt in quadrupedibus sed plane atq̧ longiores formate sūt vt stabile corpus bipes efficeret Alio modo planta est vegetabile paruum et tenerū de loco sue generatiōis ap ptū transferri: vulgariter pflantz· vñ versus Pars ē plā ta pedis Et planta rigatur in ortis

m s Subtel lis·fußhül in·ē cōcauitas pedis sub talo Et dicit̄ a sub q̄i subtal·quia sub talo est

m t Calx versen Est posterio₂ pars pedis sub talo Et dici

m s Calcan9 tur a verbo calco as·q̄a cū eo terrā calcan9

m s Digitus·zech·expositionem eius quere supra·

f p Pedica·idem qd̄ magis ꝓprie est kathedra pedū vel in=strumentū capiēdi pedes aīalium· vulgariter klob vel stock vel eysenhalt·Et dicitur quasi pedem capiens·

f t Adeps·est pinguedo dulcis fluxibilis vnctuosa carnib9 intermixt9 Et dicit̄ ab ad et epulū· vñ adeps q̄i ad epu lum ptinēs Et transūmit̄ p medulla tritici q̄ est ps pin=guior· vñ psalmista Adipe frumēti saciat te· vnde vers9 Jntus adeps·arui na foris:pinguedo sit vt vis

f p Pinguedo inis· Est dispositio corporis vnctuosa causa=ta ex calido vehementi temperato seu remissio et

resolubilis a calido vehementi sed a frigido constringit et artat hec dispositio habet in corpe animalis. vulgari

f p Arvina. schmer. scdm ysiderū ē pinguedo fluxi= ter faisti

f p Anxugia bilis cuti adherens Sed in cōmuni vsu arui= na accipit pro pinguedine fluxibili que pinguedo adheret anialibus intestinis q alio nomine dicit anxugia quasi vnxugia ab vngendo quia est vtilis p vnctura. Sed a ruina dicit a nomine ara re.

m s Lardus. speck. vt vult huguitio. ē caro pinguis vl' po

n s Lardū. tius pīguedo carosa alba et vniformit spissa Et dicit qi late aridus quia de late id est de igne fit aridus.

n s Sepum. vnstlit. Scdm huguitionem est pinguedo flu= xibiliter vnctuosa que intestinis qrundam animaliū ad heret scz ad aruina vl' anxugia Et dicit p b. et non per p. qi schwebū a sue qa sus plus habet pinguedinis quā alia animalia Sed in cōmuni vsu scribit p p dicit ping= uedo coagulabilis que nascit circa renes animaliū rumi nantium Et sic dicit sepum per p et nō p b. a verbo se= pio is. quia sepit. id ē circūdat renes.

f p Vena. blůt ader Est membrū paruū et quasi canalis san guinem et spiritus ducēs vel vehens Et semp due ve= ne cōtigue simul currunt quarū altera vehit sanguinem et humores quibus corpus nutritur Et hec est quiena. et dicit vena a verbo venio is. quia per eam sanguis venit vel dicit quasi viena quia via sanguis est Sed al tera vena vehit spūs aniales q sunt instrumēta motiue virtutis et hec appropriato vocabulo.

f p Arteria. Atemader Et dicit quasi arta aeris via

f p Vena pulsatica.

m t Sanguis. blůt in dem leib Est humor qui immediate cō uertit in substātiā mēbrorum. et dicit sanguis qi suauis qa dulcis et suauis ē. vl' dicit a sanguin grece. i. rubiū latie

m t Cruor·schweiß blůt ausserhalb des leibs·vñ ver·Sanguis alit corpus·cruor ē de corpe fusus·et dicitur cruor·quasi curor a verbo curro is·quia currendo effluit·

m q Sensus·leiplich erkantnüß vel sin·ē potētia sensitiua·passiua·cognoscens res sensibiles singulares recipiens spēs rerum intra vel sic vult huguitio Sensus ē qdā vis anime q̄ hō audit videt tangit gustat et olefacit Vel sic sensus ē potētia sensitiua p quā res singl'ares exteriores singulariter pcipiuntur·⁊ primo·et dicit a senciēdo qa p eū sentimus·vel sic sensus ē virtus aīalis exterior corporea primo res sensibiles exteriores singl'ari pceptiōe pcipiēs·vñ dicit ꝙ quinqꝫ sunt sensus exteriores scꝫ visus·audit9·gust9·olefact9·tactus·

m q Visus·gesicht·ē sensus in quo cognoscim9 colores ⁊ differentias coloꝝ et dicit a video es·quia visu videm9 vel dicit a viuus a·um·qa viuatior ē ceteris sensibilibus qa ipe a suo subiecto magis spūaliter immutat·et ideo certius apprehendit·

m q Audit9·gehord·ē sensus in q̄ cognoscim9 sonos et differentias sonoꝝ·et dicit ab audio is·qa p auditū audimus

m q Olefact9·schmeckung·ē sensus in q̄ cognoscim9 odores

m q Odorat9· et spēs odoꝝ·et dicit ab olefacio cis·qa olefactu olefaci9·et dicit odorat9 ab odore as·qa adoratu ad

m q Gustus·versůchung·ē sensus quo cognoscim9 oram9 sapores et differentias sapoꝝ Et dicit a gutture quia eius organum est in lingua que est in gutture·

m q Tactus·berürung·ē sensus q̄ alioꝝ sensuū est fundamētum quo cognoscim9 primas q̄litates actiuas et passiuas scꝫ calidū et frigidū humidū et siccū Et dicit a tangendo qa sua obiecta tangendo comprehendit

f p Anima sele·Est causa formalis a qua primo viuimus Sentimus et intelligimus·Vel sic Anima est

principium vegetandi·senciẽdi·intelligendi· et mouendi· Et hec diffinitio est formalis· Et dicit̃ anima quasi a lima ab alo is· quia alit corpus·vel dicit̃ ab a·i·sine ꝛ neme·id est sanguis eo ꝙ est sine sanguine· vel dicitur a memen qđ est tribuere quia anima vitam tribuit·vel dicitur ab animos grece · id est ventus latine quia q̃=dam putauerunt animam esse ventum eo ꝙ ore trahentes aerem viuere videamur Et hoc vult huguitio· Jñ animulia diminutiuum·

m q Intellectus·menschen sel vernunfft·idem significat

f t Ratio scꝫ animam humanam vel ponitur in anima humana suprema potẽtia Sꝫ differunt quia dicitur intellectus inquantum intelligit simplicia et principia sciẽ=tiarum prima Et dicitur ab intelligo gis· quia p intellectũ intelligimus Sed dicitur ratio inquantum discurrit ab aliquo prius noto ad alterum posterius cogno=scendum Et hoc quando p eam argumentamur

f t Mens hoche selkrafft gemũt Accipitur dupliciter

m s Animus·vno modo pro inclinatione ad opus Alio mõ ꝓ potentia humana in anima suprema que alio nomine dicitur intellectus vel ratio Et dicitur mens a memini scor vel a meminisse quia mente meminimus·Sed ani=mus dicitur ab anima

f t Sinderisis· himelsche selkrafft· Est potentia rationalis anime secundum quam immediate mouetur a deo et appetit res diuinas

f t Voluntas·will·vel menschliche begird · Est appetitus rationalis· vel potius inclinatio appetitus rationalis respectu finis Et dicitur a volo qa p eã volumus·

m q Appetitus·erkantliche begirde·Et ꝓprie intentũ animi ꝛ desideriũ·et dicit̃ ab appeto is·qa p eum appetimus tñ simpliciter ponit̃ ꝓ inclinatione ad opus·

m t Manes totē sel. hi manes hoꝝ maniū. ⁊ sunt dij vl' anīe
f p Umbra infernales a corpibus resolute. et dicitur infer=
nales quia ſm antiquos oēs aīe a corpibus resolute in
trabāt infernū. ⁊ dicunt a mano as. qa manāt id ē effluūt
a corpe vl' dicunt a manon id est bonū p cōtrariū qa nō
sunt boni ſꝫ crudeles. Umbra put hic accipit est anīa ex
uta a corpe que ſm poeticā fictionē fingit volare circa
locū corporis nō sepulti. Et dicit vmbra quia nō visibilis
est ad modū vmbre cum vmbra est sine lumine.
f p Vita leben. Est anīa diūcta corpi vel opatio diūcta aīe
et dicit a vivo is. qa vita viuim9 vl' dicit a vigore quia
vigorē nascendi et crescendi tenet vl' dicit vita qsi vim
tenēs et sic ē ethimologya. Itē vita etiā est pfectio anīe
intellectiue vt de9. vñ in euāgelio. Ego sum vita via et
veritas. etiā ponit p qlitate vl' modo viuendi et sic hēt
determinari p adiūcta adiectiua vt bona vita leonica vita
f t Mors tod. Est priuatio vite scꝫ sepatio anime a corpe. ⁊
m q Obitus dicitur a mordeo quia mordet id est destruit.
Interit9 ⁊ lacerat rem vl' dicit a morsu primi homis per
quē morsuꝫ hō incurrit mortē: vl' dicitur qsi a moros ab
amaritudine qa amara ē. Et alio noīe dicit obit9 ab obeo
is id ē mori ⁊ pprie ē hoīm. Sꝫ mors cōmune ē ad hoīes et
aīalia. Etiā dicit interit9 ab interio is. qd significat mori
m s Somnus schlaff. Est ipsa dormitio
n s Sompnū trom. ē ipa apperitio seu visio in dormitione. Et
dicit a somn9 qa sompnū fit in sompno. Sꝫ somn9 est pmiti
uū. vñ sic diffinit somn9 est qes anialiū cū intentione na=
turaliū vbi nō q aniales ṽtutes dicūtur qnqꝫ sensus ⁊ rō
et intellect9. Sꝫ naturales ṽtutes dicunt appetiua. retentiua
digestiua. expulsiua. Sꝫ in somno qescūt aniales virtutes.
Cū eni dormit hō melior fit digestio. ⁊ meli9 mutat cib9
tunc hō nec videt: nec audit: nec discernit: nec intelligit.

Sz naturales v̇tutes tūc intendunt scȝ digestiua ꝛ cetere

m s Somnulus

m s Somnellus   Omnia diminutiua a somnus

m s Sommiculus

Sopor nafftzgung. Est pigricies somnū preueniens ex somno relicta. et dicitur a verbo sopio is qḋ significat facere dormire: quia sopor dormire facit

f p Vigilia wachung. Est abstinentia a somno. ꝛ dicit̉ a vigilo as are.

f p Fantasia leiplich schenung oder deückung. Est apperitio alicuius rei et proprie prius cognite vel apprehense et dicit̉ a phanos grece id ē apperitio latine

Sequit̉ de homine ꝛ de diuersis cōditionibus

cō t Homo mensch. Est animal rationale mortale. et dicitur quasi humo: quia de humo factus est

m s Vir man ꝓprie est mas. et dicitur a verbo vireo es: quia in multis viret respectu mulieris

f t Mulier weib. Et dicit̉ q̄si mollier qa mollis ē et debilis.

f p Femina fraw. est enim femina generās in se et nō in alio. siue sit hō vel aliud anial. Sed mas est anial generans in alio et nō in semetipso. Unde femina est nomen cōmunis quā mulier: quia femina dicitur de hominibus et alijs animalibus vt de vaccis ꝛc̄. sed mulier solum de hominibus. et dicitur quasi femina a fos grece id est ignis latine: qa igneā et feruidaȝ habet cōcupiscentiam vel dicitur quasi fetida a fetu: quia fetum parit.

m s Maritus eman. Est vir et coniunx alicuius mulieris. Et dicitur a mare quia mas est

f p Marita eweib. Est mulier coniunx alicuius viri. et alio nomine dicitur vxor

f t Vxor idem. Et dicitur quasi vnxor ab vngo is. antiquitus enim puelle nubentes oleo vngebantur.

cō t Cōiunx gis gemachel elicher mēsch· est q̄ vl' q̄ sub lege matrimoiali astringit̄ ꝛ copulat̄. Et dicit̄ q̄si diugus ga· vterq3 eni diugiu3 cū altero ē sub eodē iugo matrimonij. vel dicitur a cōiugo gis quasi cōiugus: quia coniūges sibi inuicem cōiuncti sunt

m s Spōsus breütgū· est vir p q̄ facte sunt spōsiones id est pmissiones ꝛ cautiōes vt aliquā mulierē accipiat legittie in vxorē licet adhuc nō sit matrimonialiter copulatus·

f p Sponsa mulier talis· ꝛ dicitur a spondeo es id est pmitto quia de eis et pro eis facte sunt promissiones·

f p Vidua witwe· ē mulier p9 mortē mariti sui supstes ꝛ ad

f p Relicta huc altri nō copulata· ꝛ dicit̄ a vir ꝛ ydo9 grece id ē diuisio latine· vn̄ vidua q̄si viridua id ē a viro diuisa. Sz relicta dicit̄ a v̄bo relinq̄ qd significat retro se relinquere id ē mittere: q̄a vir eā retro se linq̄t· sed vir post mortē vxoris sui supstes etiam dicit̄ viduus vl' relictus·

f p Matrona ē nomē honoris et castitatis diugalis. Et proprie dicitur mulier que legittime nupsit et iam genuit· et dicitur quasi mater nati· vel quia iam post fieri natus

cō t Virgo iunckfraw· Est homo nōdum actum generationis expertus. Et dicitur a vireo es· quia sol3 virere· ꝛ florere etate ꝛ flore castitatis·

f p Virguncula diminutiuum parua virgo

f t Virago· manhaft weib. Est mulier virilibus actibus intendens· ꝛ dicitur agens virum id est opera virilia exercens. vel dicitur viriliter agens·

f p Innuba· vngemāhelit magt· que non nuptui est tradite. Et dicitur ab in id est non et nubo is: q̄a non nupsit

f p Pronuba· eñegerin· est mulier mediatrix matrimonij contrahendi. Et dicitur a pro et nubo is· quia mediat et tractat pro nuptu mulieris maritande

m s Paranimphus brauthüter· ē custos virginis ꝛ castitatis

matrimonialis· etiā dicitur nuncius inter sponsum et spō sam vt nuptias procuret· et dicitur a para id ē iuxta et nim pha id est domina quasi iuxta dominam pulchram custo diens castitatem ipsius paranimpha mulier talis·

m s Eunuchus idem· vt habetur in eunucho therentij

m s Bigamus zweyer eweib man. Et dicitur a bis et gamos qd est mulier quasi duas mulieres habens· vel quasi du arum mulierū vir Bigama mulier talis

f p Amica freündin vel bas. Et dicitur quasi amoris custos. Est q̄ amat modeste gratia honestatis· et dicit ab amo as·

m s Adulter ebrecher· est ille qui coit cū cōiuge non suo

Pelex zůweib vel gell. Dicit mulier cū qua aliquis vir le gittimus coit cōtra matrimoniū. Et dicitur quasi pellex a pellicio is: quia pellicit et decipit lecatores

f p Concubina vnelichs weib. Est mulier soluta cū qua coit vir solutus sine lege matrimonij· Et dicitur a cumbo is. vel a concubo is id est coire vel cum alio iacere

m t Leno onis riffyaner vl' hurēwürt· ē meretricator vl' cō= mittēdi meretricij procurator· et dicitur a lenio is: q̄a le nit et leniendo seducit mentes amasiorum et amasiarum

f p Lena riffianerin· hurenwürtin· meretricij procuratrix vl'

f t Meretrix meretrix

f p Prostibularia

f p Lupanaria Lupa hür vel schandweib. Meretrix ē mu=

f p Nonaria lier que pro vili precio plurimorum libidi=

f s Scortum ni venalem se exponit. Alio nomie dicit p= stibularia a pstibulo: q̄a in pstibulo morat. Et alio noie dicit lupinaria a noie lupanar: qd idē ē q pstibl'm et me thaphorice dicit lupa: quia crudeliter lacerat et dirum= pit substantiā amatoris· Et alio noie dicit nonaria eo q libidinosi post nonam cum sint beausi ac cibis et potibus

refecti venerem magis querunt. Alio nomine dicitur scortum quasi ex cortuz. Ab ex corio as: quia excorat libidinosos bonis fortune corporis et anime

f t Obstetrix hebam. ē mulier hn̄s artē et officiū subueniēdi mulieribus laborātibus in ptu. Et dicit ab ob et scera e. id est matrix qa obstat et cauet ne ledatur scera id est matrix vel dicitur ab obsto as: quia parienti obstat

¶ Sequitur de cōsanguinibus et affinibus

m t Pater vater. Est pprie ille qui in generatione plis prebet semen effectiue vtutis. Et dicit a patir grece qd ē pater latine. vel dicitur a patro as. qd significat actū venereum exercere: quia pater patrando generat filium.

f t Mater mûter. Est illa que in generatione prolis prebuit principiū materiale. et dicit a matros grece id est mater latine. Et ethimologisatur quasi mām̄as certas habens.

m s Auus enyn. Est pater patris vl' matris. et dicit ab aueo es id est cupio qa auorum est auere et auaros esse vel dicitur quasi euus ab euo id est antiquitate

f p Aua an. mater patris vl' matris

f p Auia.

m s Proauus vrenyn

f p Proaua vran

f p Proauia

m s Filius sun. dicitur qui immediate est ab altero vl' ab altera genitus p naturā Et dicitur a philos grece id ē amor latine: quia filius a natura diligitur a parentibus

f p Filia tochter. que immediate ab altero vel ab altera est genita siue nata

m t Nepos otis kinds sun id ē natus a ple. et dicit qsi natus post

f t Neptis kinds tochter id ē filia nata ex prole

m t Pronepos otis. filius nepotis

m t Abnepos filius pronepotis quasi longe natus a nepote

m t Adnepos. filius abnepotis quia de nepotes et inter ne=
potes computatur

m t Trinepos filius ad nepotis vt supra

m t Frater brůder. dicit qui cū eodē ab eisdem parentibus vl'
altero parente est genitus. Et dicit quasi frater a fructu
quia cū altero ex eodē fructu id est eodē semine est natus
vl' dicit frater q̈si vere alter: qa q̄nq3 fratres ita assimulā
tur adinuicē3 q vix vnus potest discerni ab altero

f t Soror schwester

m s Patruus vetter. Est frater patris mei. 7 dicitur a patre
quia attinet ex parte patris

f p Amicta bas. est soror patris mei. Et dicitur q̈si alia ma=
ter: quia amat vt mater pueros fratris sui

m s Auunculus ehen. Est frater matris mee

f p Matertera mům. ē soror matris. et dicit q̈si mater altera

m s Agnat9 vatter mog. et notat quēlibet gradū cōsangui
nitatis ex parte patris latteraliter descendentem

m s Cōsobrini geschwüstergut kind. Inuicē sunt filij q̄ sunt
filij duarꝫ sororꝫ vel sororis et fratris dicūtur quasi consor
tini: quia ex sortibus prouenerūt

cō t Patruelis vetterkind. Inuicē sūt illi q̄ sūt duorꝫ fratrū

m s Spurius vngeeot kint. Est natus ex concubina. et dicit
quasi expurius id est extra paritatem et mundiciem con=
tinentie natus

m s Nothus zůkint. dicit qui de adultera natus est. et dicitur
a nota e id est macula sordes vel peccatum: quia de nota
id est infamia crimine et macula natus est

m t Manser hůrenkint. Est natus de scorta id est publica me
retrice. et est primitiuum et tercie declinationis

m s Postumus nachgeborenkint. Dicitur qui de vtero ma=
tris parturientis exciditur: siue mortuus: siue viuus: vel
qui nascitur ante generationis debitum tempus. Et

dicitur ab orior iris. qd significat non naturaliter oriri sci
licet sine lege nascendi

m s Gemini zwylach. dicitur duo pueri simul geniti. Et di
citur a gigno is. Gemelli diminutiuum

f p Gemellipera mulier patiens gemellos.

m s Puer kint. Et dicit puer a pus qa in pure id ē in custo=
dia dēt teneri. Vl' dicit a punio is: qa pueri vberibus de=
bēt puniri. vl' dicit a puitate vl' puritate pilorꝝ et aliorū
rerꝝ. Et nota q antiq dixerūt hic ꝛ hec puer. Item dixe
runt hic puerus hec puera. Item hec proles huius plis

cō t Proles idē

m s Puerculus diminutiuum id est paruus puer

m s Puerul9 idē a puerus qd nō ē in vsu. puerula a puera

m s Pupill9 mūterwaiß. ē puer a matre mortua derelict9. Et
dicit a pupus id est paruus et modicus instatura

m s Orphanus vaterwaiß. Est puer a patre mortuo dereli
ctus quere in vocabulario supra melius

m s Sororius schwesterman. Et dicitur a sorore

f t Glos ris brūdersweib. quere supra melius

m s Leuir mans brūder frater mariti. Et dicitur a leuus id
ē sinister et vir qa ē sinister vir. Et ex his videt cōpositū

m s Vitric9 stieffuater. Est ille qui vxorē habentē filium vl'
filiā ducit. et dicit a nouus qsi nouitricus: qa a matre sup
ducit nouus: vl' dicit a vitro qsi vitrius custos id est yma
ginari9: quia nō est verus pater sed falsus. sicut enim per
vitrꝝ res aliter videt quā est. vel videtur ymago ꝛ nō res
similiter videt iste pater ꝭ non est. vel dicit qsi tenens vi=
cem custodis vel patris

f p Nouerca stieffmūter. Et dicitur quasi noua archa id est
rudis ꝛ inconsueta archa id est custodia

m s Priuignus stieff sun. dicitur qui ex altero duorum coniu
gium natus est altero non suo parenti

Priuigna stieff tochter

m s Socer schweher. Est pater cōiugis. et dicitur a socio as quia associatur.

f s Socrus schwiger. Est mater cōiugis id est mariti vl' vxoris. et dicitur a socio as

m s Gener tochterma. ē maritis filie. ꝛ dicit a noīe gen9 quia

m s filiaster ad augmentādū sumit. Sꝫ filiaster dicit a filia

m s Nur9 sunsweip. Est vxor filij. ꝛ dicit quasi nouurus id ē noua vxor. Et sepe ponitur pro iuuencula

m s Patrinus dot. Est qui aliquem de sacro fonte leuauit. et dicitur a patre quia pater spiritualis est

f p Matrina. mulier talis et dicitur a matre.

m s Filiol9 est qui ab aliq vel ab aliqua leuat de sacro fonte.

m s filiosus vl' ducit ad cōfirmandū Et dicit a filius: qa est filius spiritualis sui patrini

f p Filiola filia talis est. et dicit a filia: quia est filia spiritua=

f p filiosa lis sui patrini vel matrine

Compater gefatter. dicitur qui prolem alicuius leuauit de sacro fonte vel duxit ad confirmandum. Et dicitur qsi cū alio pater

m t Cōmater mulier talis. et dicit qsi cū alio vl' alia mater

¶ Sequitur de panno et de his que requiruntur ad factionem panni

f p Lana woll. Est multitudo pilorum ouium. Et dicitur quasi lania a lanio lanas: quia olim ante vsum tundēdi oues lana laniabatur ab ouibus id est extrahebatur

n s Linum flachs. Et dicit quasi lenū: qa lene ꝛ molle existit.

m s Bissus güter flachs. Est genus lini candidissimum. vel ē pannus de tali lino contextus

f t Canabis hanff. Est herba vimosi corticis ꝛ tenacis. Et dicitur quasi canabum vel canabis a canna. eo ꝙ stipitem habet concauum et paruum sicut canna.

f p Stuppa. Est materia panni subtilis et tenax de lini vel canabi vrinosa cortice preparata. Et dicitur quasi stippa a stipo as: quia per eam obstipantur rime: nauium vl' vasorum

n s Tumetum áwerck. Et dicitur a tumeo es: quia non est subtile sed semper tumet in filo vel tela

f p Festuca agen

n s Sericum seid. Et dicitur a nomine seres qd est nomē plurale: quia apud eos habundant vermes qui sericum agerunt scz bombices quib9 hec vila circa arbores deducunt

f t Bombex bomwoll. Est subtilis et candida lanositas a ligno nascens in quibusdam arboribus quasi sit fruct9 eorum

et Filum faden. Et dicitur a filon grece. vel dicitur quasi pilum a nomine pilus: quia de pilis lane vel lini canabi vl' serici extorquitur. In singulari generis neutri In plurali generis masculini vel neutri

m s Glomus mi. Est filum vel multitudo filorū in figurā spericam rotundam vulgariter knüli. Et dicitur a globus: quia globalem habet figurā

m t Glomus eris

m s Colus li

m q Colus gunckel vel rock. huguitio vult q sit quarte declinationis. Est instrumentū filatoriū cui filorum materia colligatur. Et dicitur a colo is: quia mulieres colunt. Etiaz colus est vas subtile per qd res liquide funduntur vt grossa super sint vulgariter seich

m s fusus spindel. Est instrumentū filatorium cui fila iam contorta inuoluuntur. Et dicitur a fundo is: quia per ipsum funditur filum quod extortū est de lana

n s Alabrum haspel. Est instrumentū per qd plurima fila in figurā circularez extenduntur. Et dicitur ab ala e. quia illud instrumentū qd āmodo est alatum.

m s Girgillus garnstoll. e instrumentū p qd fila in circulū p=tela in figurā glomoris diūgunt. et dicit a girgis id ē circuitus vl' revolutō: qa circuit vl' revoluit. Alio nomie dicit devolitoriū: qa vertēdo in girū in fila devoluunt. Filū enim a colo ducitur in fusū a fuso in alabrū et sic de singulis

m s Pangs spůl. et dicit qsi pānus qa valet ad texturam panni

m s Canellus idem. Et dicitur a canna quia fit de cannis.

f p Subtela spůl vl' sel. Est stilus circūuolubilis q immittitur ipsi pāno dū vila ab ipso devoluunt in i tela et dicitur a sub vl' subtus et tela quia supponit filis in telā extendendam. Etiam est corrigia que tendit ad caudā equi. et tūc dicitur a sub et telon grece id est longum latine. Et alio nomine dicitur postela vulgariter geraid

n s Vertibulum spůleysen. Est instrumentum ferreum cui pānus infigitur et filis circūuoluitur. Et dicitur a verto is. quia vertitur et circumgiratur

f p Thela wepp. Est diūctio filorum simul crescens in pānum. et dicit a thelon id ē longū ideo qa in longum ptenditur

n s Thelatiū stůdel. ē instrumētū textorum cui tela ānectit et in q ānexa pānus texit. Et dicit a tela qa tela in eo texit

n s Stamē wep vl' zettel. Est multitudo filorum texendorum in longum ptensa vt ei alia fila transuersaliter intexātur. et dicitur a sto as: quia stat vl' alia fila intexantur sibi

f p Trama wefel. Est multitudo filorum in medio staminis im

n t Subtegmē mittenda in ictibus pectinis contrahenda. et dicit a traho is. quia p telam trahit. et dicit subtegmen qa subtexit vel subtegitur id est abscondit substamen

n s Liciū harlauff vl' warffband vl' kam vl' weff ē instrumentum textorum ex filis cōpositum qr quedā pars prer filorum in stamie sursum mouet. Et altera deorsum trahit. et dicit a licio is: quia cū eo tela liciuntur id est trahuntur. Licium quādoqz etiam dicitur ipmmet filum tele quo tela

modo sursuz: modo deorsum trahitur

m s Radius weberschifflin. est instrumentū textoruz.

f p Nauicula. Cui pannꝰ filis inuolutus et stilo medio circūuolubilis immittitᷓ. Et dicitur radiꝰ methaphorice: qꝛ ad similitudinez radij percurrit de vno extremo ad aliud traducendo tramā. Dicitur aūt nauicula methaphorice: qꝛ ad similitudinem et ꝓportionem nauis: qꝛ natat in stamine et mouetur de extremo ad extremū traducendo tramā

m t Pecten inis blat. est instrumentū textoris plurimis linguunculis distantez cōiunctis cōpositum quo fila subtegminibus cōtrahuntur. et dicitur methaphorice: quia ad similitudinez pectinis

f p Textrina danck. Et dicitur a texo is pro instrumento.

n s Textrinum sub pedibus textoris.

m s Pannus tůch. Est opus textoris ex filis cōtextum et dicitur a pan grece id est totum latine vel cōmune: qꝛ cōmuniter vel ab omnibus hominibus appetitur

m t Bilich zwilch. et dicitᷓ a bis ⁊ liciū: qꝛ bina habet licia

m s Trilix trilich. et dicitur quasi trina habens licia.

m s Coccinus roterpfeller. est pannus sanguineū habens.

f p Purpura colorē qui bines tingitᷓ vt magis colloretur

f p Coccinia rotesklaid

n s Coccinū secundum alios dicitur a nomine coccus. qđ est flos silaestris qui cū maturus est in coma vel concha sua nutrit vermiculum ex cuius sanguine tingitur lana et fit coccinū inde. Et dicitᷓ coccus a nomine coccon grece qđ ē rubeum latine. Sed in libris Moysi coccus est filū sericū huiusmodi sanguine tinctum tingebatur autem bis. vt apparentior esset tinctura et erat color ille similis minio Sed purpura dicitur quasi porphora grece id est purpura latine.

Jacinct9 significat in libris Moysi filū sericū celestis co
m t Sindō saniat vl' weisser pfeller ꝛ est nomē grecū loris
Et est pannus lineus de lino candidissimo contextus
m s Sericus a·um·id est de serico existens· qđ componitur cū
olon quod est totum et dicitur olosericus
n s Olosericū eytel seidin. Et cōponit̄ cū semis vt semisericū.
n s Semisericū halb seidē·et cōponit̄ cū trama id ē subtegmē
n s Tramasericū ꝛ dicit̄ tramaseric9 pān9 cui sericū ē intextū
pro trama:sed linum pro stramine fuit extensum in tela
Sequitur de nominibus vestiū quibus vti solent layci
f t Vestis kleid·est coopertoriū portabile corpus: vl' partem
m s Vestimentū corpis ambiens ꝛ ab aeris temperie defen
dens. Et alio nomine dicitur vestimentum sed differunt·
vnde versus. Femina vult vestes·sunt vestimenta viro=
rum. Et ambo dicuntur a vestio is ire
n s Palliū mātel·ē vestimentū rotundū ꝛ sine manicis a col=
f p Palla lo descendēs et ꝓprie ē viroꝝ. Et dicitur palliū q̈si
f p Penula pelliū a pellis:qa talis vestis olim fiebat de pel
n s Colobiuꝫ libus aniālium· vl' dicit̄ a pello is:qa depellit
m s Mantus aeris temperiē. Sed palla ē vestis lata et q̈dra
m s Mantell9 ta sine manicis a collo vsqꝫ ad vestigia depē
m s Manticl's des et ꝓprie ē mulieꝝ. Et dicit̄ a pella lis: qa
forte olim fiebat de pellibus· vel dicit̄ a pello is. qa pellit
frig9·vl' dicit̄ a palin grece id ē motus vl' mobilitas la=
tine ꝓpter motū q̄ solet esse circa finē illi9·vestimēti Etiaꝫ
ponitur ꝓ pāno q̈drato quo altare tegit̄ et ornatur vul=
gariter altertůch. Sꝫ penula est paliū ab alto deorsuꝫ de
pendēs·ꝛ dicit̄ q̈si pendula a pendo is· vel est vestis vix
tegens paupis nuditatem. Et dicitur quasi pene nulla
Collobium est pallium longum vsqꝫ ad pedes deductum
Et proprie est virginū
Mantus ꝓprie est palliū qđ defert̄ ꝯtra turbinē pluuiaꝝ

Et dicit quasi manus tegens. et nō est in vsu

m s Mātellus 7 māticl's sūt diminutiua id ē pu9 mātell9. Jn manticl'o as id ē pallia latent defraudare et destruere

f p Tunica rock. Et dicitur quasi tonica a tono as: q̄a olim tunice fuerunt de pellibus animalium et tonabant ex motu incedētis

f p Xerapellina vernossen kleid. vestis vetustate cōsumpta 7 dicit axeros grece id est siccum latine et pellis. Vn̄ xerapellina quasi exsiccata et arefacta et detrita pellis

f p Pannucia gefleckot vel gebletzotes kleid. ex diuersis incijs vilium pannoꝝ cōsuta. Et dicitur a pannus: quia de diuersis pannis est consuta

f t Dyplois zwiualtigs kleid. ē duplex amict9. 7 dicit a dya id ē duo 7 plois plica. vn̄ dyplois id ē vestis duplata.

f p Toga ge frid kleid. Olim dicebatur pallium qd̄ romani comuniter deferebant tempore pacis. Et quandoq3 ponitur pro ipsa pace.

f p Trabea media correpta sendelkleid. Est vestis preciosa. et est signum beatitudinis et honoris quasi trans alios beans. Estimant aūt bene dy celestes homines sapientes 7 terraꝝ pricipes. Jdeo deoꝝ ydola in signū deitatis trabea de purpura purissima de aurata Et vates id ē sapientes ī signum sapientie vestiūtur trabea crocei coloris q̄ multū accedit ad colorem auri. Sed reges in signu3 regie maiestatis vestiuntur trabea. coloris candidissimi. Et sunt tria genera trabearum q̄bus vtebantur antiqui

f t Ciclas adis sinwelkleid. est vestis rotūda totu3 corpus inuoluens nobilitatē et perfectionem deferentis designās Et dicitur a ciclus id est circulus

f t Clamis idis. est vestimentū honoris scilicet palium longum non cōsutum sed fibula colligatū. Et ex vna parte induitur. vt vult papias et ysidorus 7 est grecum.

f p Lacerna ritterkleid. e vestis ad lat9 descrētis apta. ꝛ di-
cit a lat9 ꝛ cerno is. qa p eā poterit latus cerni. ꝛ cōpetit
equitibus ne calcaria vestibus implicentur: vl' est vestis
de panno nobili et subtili et quasi perspicua. vt per ipsaȝ
vestiti corpus possit videri et ſm hoc cōpeteret mulierib9

n s Paludimentū kindes kleid. e vestis q̄ debēt indui rex vl'
impator tpi belli. et dicitur q̄si palā dās menteȝ principis
vl' a palā ideo qa tūc omibus fiebat palaȝ id est manifestū
bellū in pximo esse futuꝝ. Vel dicitur pallium magistrale
et sic capit boetius in de disciplina scolarium

f p Cappa kapp. est vestis que totū corpus a capite vl' soluȝ

n s Capuciū caput tegit. et dicitur a caput quia principali
ter inuoluit caput vel a capio quia capit hominem. Ca-
pucium idem. et dicitur etiam a caput

n t Capnale lis. idem. vt capucium ita vult huguitio

n s Capicium goller. est os tunice vel alicuius vestis. et dici
tur a capio capis quia capit collum

f p Cucullа münchskut. et dicitur a culeo

m s Acculeo9. e q̄dā sacc9 cui ad penaȝ insuit paṫcida vt morti
tradet. ꝛ sic monach9 videt insut9 ut sit mortu9 huic mūdo.

n t Scapulare schappran. Et dicitur a scapula

m s Surcortus est vestis mulieris manicata et vsq̄ ad pe-
des protensa vulgariter kursat

f p Stola lāgskleid. ſm aliq̄s e vestis lōga mrimoniale cōue
mēs honestati. Sȝ ſm aliq̄s e matronale opimentū qd co-
operto capite a dextro latere in leuum mittitur ꝛ dicitur a
scalon grece id est missio latine qui sursum et deorsuȝ mit
titur. vel a dextro in sinistruȝ. sed quandoq̄ dicitur fascia
sacerdotali conueniens honestati

n s Teristrum kittel vl' schluck. Vestis mulieris linea subti
lis tenuis ꝛ attrita. ꝛ dicit a terois qa vultū teritur duȝ
plicatur vel dicitur a theros grece id est escas latine qa

est vestis estiualis.

n s Regillum leinwat. spinet. et dicuntur a nomine regina

f p Regilla. quia conuenit reginis

m s Suparus stauch. Est vestis linea et rugosa qua mulier cooperit caput suum. Et dicitur a super vel est manica crispata terrestri vel regilli dependet causa ornatus.

n s Peplum schlaier. est vestimentū capitis mulieris qđ defertur in signum matrimoniali vel honoris. Sȝ apud nos dicitur circulus matrimonialis caput circuligans

f p Camisia hēmet. et dicitur a cama e id est lectus breuis: qꝛ in ea dormimus in camis id est in lectis breuibus et instratis nostris. et dicitur quasi canabea a canabo: quia qñ doqȝ solet fieri de canabo

Interula vnderhēmet. Et dicitur ab in id est intus: quia intus iuxta carnem portatur

f p Braca brūch. est indumentū lineum quo tegunł pudibū

n t Femorale da viroꝝ. et dicitur a bracos grece id est bre-

n s Lumbare ue latine quia breue est: etiā dicit femorale: qꝛ

m t Reno inuoluit femora vulgariter lender. etiaȝ dicit lumbare: quia solū inuoluit genitalia mēbra ne laborantes in frigore vel niue nimis in illo mēbro ledanł. Et illo indumento cōmuniter vtunł equites tempe hyemis pricipus eoꝝ tempe frigoris depiat. Etiā dicitur reno vestis breuis de pellibus que ꝑtendit solū vsqȝ ad renes. vulgariter brustbeltz. ⁊ dicit a renus qđ est fluui9 germanie vbi renonibus maxime vtunł homines. vel lumbare est cingulus latus ex coreo vel pāno cōsutus qui circa lumbos ligatur. vulgariter lender. Et dicitur a lumbo quia ambit et inuoluit locum lumborum

n s Pellicium belcz. Est indumentum manicatum de pillosis pellibus factum. Et dicitur a pellis

f p Manstruga kürschen. Et dicitur quasi monstruga a monstrum: quia qui ea induitur quasi infectatum habitum transformatur. Alij dicunt mansauca

De nominibus vestium quibus uti solent sacerdotes.

f p Casula media producta casul. Est vestis sacerdotalis rotunda siue qua non licet offitium misse celebrare. Et dicitur a casa e idest parua domus quia ad instar case id est domuncule tegit totum corpus presbiteri. Sed planeta dicitur a plagos grece id est error latine: quia planeta etiam dicitur stella erratica quia mouetur contra motum firmamenti. Et in illa significatione est masculini generis: sed pro veste feminini generis. vnde versus. Stellam vel febrem festem dic esse planetam. Pro primo dat hic sed pro reliquis hec.

f p Casula etiam est domus pastoris portabilis et calamis tecta Et dicitur a cado is: quia propter vilitatem minatur casum et ruinam

f p Dalmatica. est vestis dyaconi super albam induta. Et dicitur a dalmatica regione vbi primo fuit contexta

n r Subtile. est vestis subdyaconi super albam indutam. et dicitur subtile quia de panno nobili et subtile fit et non grosso

n t Superhumerale humeral. et dicitur ab humeris quia sacerdos

n t Humerale eo tegitur in capite et in humeris.

f p Alba alb. Et dicitur ab albus quia est albi coloris

f p Zona gürtel. Est cingulus cum quo sacerdotes se solent cingere

m s Maniplus hantfan. et dicitur a manus et plico as: quia plicatur

m s Manipulus circa manum sinistram. Alio nomine dicitur phanon

m t Phanon et quandoque dicitur mapula propter similitudinem quam habet

f p Mapula cum mappa. vnde nouus grecista. Mappula siue phanon maniplus sepe vocatur. Ex hinc nanque manum circa leuam replicatur

f p Stola stol. Est vestis similis manipulo secundum latum excedens secundum longitudinem collum sacerdotis inuoluens et lateraliter deorsum descendens et per ligamina quedam que dicuntur

succingula astringitur in lateribus vtrisq3 sacerdotis

n s Succingulū vndergürtel

n s Superpelicium korrock. Et dicitur a super et pellicium quia pellicio olim immediate solebat indui et superponi.

De indumentis pedum et crurum.

m s Calceus schůch. Est indumentū pedis ex coreo factum. Et dicit̄ a calx calcis. qđ significat ptem pedis ⁊ ponit̄ ꝑ toto pede: q̄a cū eo induimus calcem id est pedem

m t Sotular breitschůch. Est calceus quicūq3 et dicit̄ q̄si sutular a suo is. q̄a cōsutus est. Et appriate ponit̄ pro breui caluo quo pedes tātūmodo induuntur

f p Ocrea stiuel vl' lederhoß. est indumentu3 cruris decoreo

f p Crepida cōsutum. vel deferro siue quocūq3 alio metallo fabricatū et contextu3. Et dicitur ab ob id est circum et creos id est caro quasi circa carnem

Crepida est calceus ex coreo duro consutus. Et dicitur a crepo as: quia crepat id est resonat in calcando

m t Culpo baurenschůch vel buntschůch. et dicitur a culpo

m t Pero as: quia culpat̄ ab hominibus delicatis. et alio nomine dicitur pero a nomine pera id est sacculus viatoris. quia magnus et inflatus est ad modū sacculi

m s Cotturnus filczschůch. vel mettinschůch. Est calceamentum grossum

m s Paticus sockeln. ⁊ dicitur a pateo pates. Secundo modo dicitur sodomita

f p Solea sol. Est infima pars calciamenti qua terrā attingi

Planta mus et calcamus. et dicitur solum li. id est terra: quia cū ea solum id est terra3 calcamus. Sed planta idē. et dicit̄ a plan9 q̄a plana ē. ⁊ sūmit̄ ꝑ vltima pte calcei

n t Pedale fürfůß. et dicitur prepedium a pre id est ante et

n s Prepedium pedicam

n s Sandalia orū bischoff schůch. sūt calcei depicti ⁊ ornati

quibus episcopus dum missas celebrat induitur. et dicitur a nomine sandalium quod significat quendā pannū nobilem et preciosuȝ de quo huiusmodi calcei solent fieri et cooperiri et parari

f p Caliga hoß. Est indumentū cruris de panno consutuȝ. et dicitur quasi calorem gignens.

f p Caligula diminutiuū a caliga

m t Sockus sock. Et dicitur quasi saccus ipsius pedis.

f p Liga bant vel hoßnestel. Est corrigia qua aliquid ligat̃ Et ibi sūmitur pro corrigia qua caliga subligatur. et dicit̃ a ligo as. Sed subligar vocatur quodlibet ligamen

f p fasia windel

f p fastiola diminutiuū bind. id est liga cū q̄ vulnera ligant̃

n t Pedules lis. fůßtůch. Est pars caligarū que pedem capit et dicitur a nomine pes ita dicit huguitio

m t Pedux cis fůßstrick. Est laqueus quo pedes allaqueunt̃. et dicitur quasi pedē capiens

¶ De ornamentis q̄bus homīes solent ornari

f p Victa harbant. et dicitur a vincio is. q̄d significat ligare Et transūmitur victa pro ligatura qua corona capiti colligatur. Et etiam accipitur pro ligatura qua insula capiti colligantur

f p Nascula huben nestel. est ligatura que pileus vel mitra.

f p Tenia vel insula capiti colligatur. et dicitur a teneo tenes: quia tenet pileum vel mitram vl' aliquid ta

f p Tena

m s Pilleus le circa caput. Et alio nomine dicitur nascula quod tractum est a vulgari.

m s Pileus hůt. Est ornamentum capitis rotundum et erectum ad hoc factum vt frigori resistetur. Et dicitur quasi pelleus: quia quandoq; de pelle fit. vel dicitur a pilo. quia de pilis duris fit et contexitur quorundā animalium

vel dicit a pello is: quia pellit frigus et tempestates

m s Galler9 pilgerinhůt. est pilleus pegrini. et dicit a galler9 grece id est coreū latine: quia olim fiebant de coreo

f p Mitra haub. Est pilleus frigidus caput protegens quale est ornamentū capitis deuotaruz. Sed pilleus viroruz mitra vero feminarꝝ

n s Caliendrū kutz hůt. Est indumentū capitis pillosum cōseruans naturalem calorez. ⁊ dicitur a caleo cales: quia calorem conseruat.

n s Flameū brauthüll. est indumentū capitis tenue et rubeuz quo vtuntur mulieres nubentes adueland ū faciem suam. vt pudor earꝝ eo minus valeat cōsiderari. Et dicit flameum: quia habet ruborē flāme. et inde dicit flameolū diminutiuū id est paruuz flameum

Redimiculū gezierte hül. Secundum vsū ē ornamentū quo mitra in capitibus feminarꝝ alligatur. sed in ꝯposito accipitur pro corona vel mitra diuersi coloris et decora. et dicitur a redimo is qđ est ornare

n s Calamistrū spanhareysen. vel kreüseleysen. Est instrumētum ferreum cū quo crines crispantur postquaz cum tali ferro calefiūt. et dicit a calamo qa fit ad sil'itudīez calami

n s Discrimē schaitelnagel. vt hic accipit. Est instrumentuz ligneum vl' ferreū acutuz q crines inuoluti ab inuicez explicāt. Et dicit a discerno id ē distinguere vl' separe: quia cū discrimine crines ab inuicē distingunt ⁊ sepant. Alio modo discrimen ē idē qđ picl'm. vn̄ virgilius. Per multa discrimina in latium tendim9 id est p multa picula

f t In auris orring. Est ornamentū auris sc3 circulus vl' annulus qui per foracis auribus inmittebat. Et dicit ab in et auris quia in aure ponitur

f t Torques quis halßring. Et dicit a torqueo qđ significat aliquid circūflectere. Et transumitur pro circulo nobili et

decorȝ quo colla nobiliū circūdantur. Et ꝑm aliquos est masculini generis. sed ꝑm alios est femini generis

f p Armilla armring. Est circulus nobilis ⁊ preciosus brachijs circūdatus ad ornatum. et dicit̄ ab armus qđ significat partem anīalis cui crura vel brachia adherent: quia induitur brachijs iuxta armum

m s Annulus fingerlin. Et dicitur ab anus: quia annul9 circularis et rotundus est ad modum ani

n t Monile. ē p̄ciosuȝ clinodiū circa pect9 grā decoris affixuȝ

f p Merenula ⁊ dicit̄ a moneo es: qa monet femīas de castita

f p Lunula te. vl' dicit̄ q̈si munile a munio is: qa munit pe

n t Spinter ctus mulieris vt leccatores ibi nō possint im

f p Murena mittē man9 ad mām̄illas ꝑ murena vulgariter ferhen. Est spēs pisces varijs colorib9 q̈si punctata. Et inde murenula diminutiuū. Et transūmitur ad significandum monile gēmis nobilibus variatū ꝓpter similitudineȝ reptam in vtrisqȝ. Vnde aristo. vj. topicoꝝ. Omēs se trāsferantes iuxta aliquā similitudinē transferunt. Sed lunula est diminutiuū a luna. ⁊ transūmitur ad significandum monile in figurā lune formatū. Sed hoc spinter indeclinabile. vel spinter eris. est fibula nobilis ⁊ decora habens in medio linguam per quā vestibus potest annecti. Et dicitur a spina: quia spinam habet in medio.

n s Spinterculum diminutiuum

f p Catella spenglin vel kettenlin. Et est diminutiuum a cathena. Et in ꝓposito est clausura metallica vestes nobilium colligans ⁊ constringens

n s Speculū spiegel. Est vitrū representans ymagines ꝓpter reuerberationē. que tamē ymagines in eo nequaqȝ existūt vn̄ florista. Non ēm specl'o res. quā speculamur in illo. eminet ⁊ nō est in muliere fides. et dicit̄ a specio is: qa si mulier speciem siue vultum specit id est cōsiderat ⁊ speculat̄

n s Olefactoriū kŭssen bücheslin·büsen apffel · Et dicitur ab
olefacio cis

n t Crinile schappel· et dicit a crinibꝰ eo ꝙ sit circulus criniū
n s Sertū· Et alio nomīe dicit sertū a serio is:q̄a de varijs flo
f p Corona ribus ē cōsertum vł saltim coloribꝰ adornatum
n t Dyadema Sz corona Dyadema laurea idē significāt scȝ
f p Laurea ornamentū capitis circlare ex metallo precioso
ī gēmis varijs adornatū· Sz corona est nomen magis cō
mune quā alia· ⁊ qñȝ sūmit ad significandū tonsurā capi
tis clericalis Dyadema ē corona regalis q̄ defert in signū
regie maiestatis et dicit a dya id est duo et demo is · vñ
dyadema q̄si duo demēs:q̄a cū sit circulus caret principio
et fine· et designat ꝙ regalis seu imperatoria potestas to
ti mundo sperico dñatur · Sz lauria est corona q̄ gerit in
signū glorie triumphalis et dicit a lauro: q̄a olim victo
res lauri frondibꝰ coronabant: q̄a sicut folia lauri in hye
me non decidunt vel arescūt· Ita triumphalis honor alijs
honoribus magis durat

f t Tidaris media correpta bischoffkron Tidaris media r=
f p Tiara ducta·in veteri testamēto fuit mitra pontificalis
quā solus sūmus pōtifex deferebat: ẞ thyara fuit pilleus
cōmunis· cuilibet simplici sacerdoti qui medietatem capi=
f p Infula infel· Est vestimentū capitis pō= tis opiebat
tificalis et sursum finitur in vno cono vel in duobus

m s Cingulꝰ mans gürtel· Omnia substātiua ⁊ ponunt p zo=
n s Cingulū frawē gürtel na q̄ vestes corpi circulariter a=
f p Cingula le gurt stringant ad ventrē·et dicunt a cin=
go is:q̄a cingl'o cingimus vestes· Et differūt inter se:q̄a
cingulꝰ ē zona p quā vestes viriles corpi viri astringun
tur· Sz cingl'a e zona p quā sella dorso eq̄ astringit et al
ligat· Sz cingl'm e zona mulieris· vł e nome generale ad
f p Zona gurtel·est cingulꝰ latitudinem habens predicta

strictā. vñ nou9 grecista. Cigula cigit equū. ꝑ cigl'a sūt
ml'iez. Cingl'o cinge viros ꝑ grece zona vocatis
n s Semicictiū schmalegürtel. ⁊ dicit' a semis ⁊ dimidiū ⁊ cin
ctiū qd ē zona lata Jn semicictiū q̄si media zona. i. stricta q̄
et Balthe9 rittergürtel. ē cingl's ex materia ad latitudinē
preciosa paratus et gēmis nobilibus ad ornatus
f p Bulla gürtelspāg. ꝑ ꝓprie ē vesica vel tumor apparēs in
aq̄ tpe pluuiali. ⁊ dicit' a bullo is: q̄a de aq̄ ebulit ⁊ transū
mit' ꝓ ornamēto aurio vl' argēto cingl'i q̄a tl'e ornamen
f p tum solet interdū esse inflatum ¶ fibula rinck.
¶ De lectisternijs ⁊ eoꝝ vtēsilib9 q̄b9 vti solēt homies
m s Lect9 bett. ē saccus magn9 plūis auiū vl' aliq̄ alia molli
materia ad implet9 deputat9 ad reqēz dormiētis. ⁊ dicit' a
lego is. q̄a an̄ vsū plūatuz lect9 denarijs floribus legebat'.
n s Stratū strat. ē oīe illud qd substernit' ⁊ supponit' homi q̄
esceti psomnū. ⁊ dicit' asterno is: q̄a substernit' quiescenti.
m s Puluinus hauptpfulg. Est saccus plumosus capiti sub
m s Puluillus sternendus. Et dicitur quasi plumus: q̄a
n t Puluinar de plumis existit. Et inde dicitur puluil=
lus diminutiuū
n t Puluinar banckbolster. Et dicitur quasi pluinar a plu=
ma: quia de plumis solet fieri
Ceruical hauptküssin. Est saccus plumosus quadratus ⁊
paruus soli capiti substernendus. Et dicitur a ceruice q̄a
solum discernit capiti et ceruici
f p Culcitra betziech. et dicitur quasi calcitra a calcando: quia
plumis calcando ad impletur. vel dicit' a colo is qd habet
cultum tu. quia colitur diligenti cultura
n s Lectisterniū betgewand. Est lectus et quicquit subster
nitur vice lecti. et cōponitur a lectus et sterno is
n t Thoral decklach. Est pannus diuersi coloris quo tegitur
ipse lect9. et dicit' a thorus id est lect9 ⁊ q̄nq̄ transūmitur

pro pamno qui substernitur ipsi scamno

Lodex kotz vel golter. est pannus ex duris pilis anima=lium cōtextus ad coopiendum lectos vel sedilia deputat9 et dicit̄ quasi latex a lauo as quia lauatur

f p Stragula gestrafftz tůch. et dicitur a sterno is: quia sub sternitur lectis et sedilibus ad ornandum

n s filtz hårin tůch. ⁊ dicit̄ a filū li: q̄a de filis ⁊ de pil' aīaliū fit

n s Tapetuz deppich. ē pān9 diūsi coloris pedib9 substernēd9 ⁊ dicit̄ q̄si strapetū a sterno ⁊ pes q̄a substernit̄ pedibus

n t Tegimen. Est velamē quo aliq̄s vl' aliq̄d tegit̄ et coopi
n t Tegmen tur ⁊ dicit̄ a tego is. Similiter tegmē et tegi
n s Tegmentū mentū in eodē sensu Cooptorium idē. et dicit̄
n s Cooptoriū a cooperio is id ē tegere. Et in eodē sensu co
n s Coopcl'm opculum ⁊ cooptura. Oīa idē significāt sc3
f p Cooptura pannū latum qui suspensus de extremo in ex
f p Cortina tremū extendit̄. Sz differunt: quia cortina
n s Velum dicit̄ pann9 qui pretendit̄ pietibus thalami
n s Auelum vl' secreti cubilis. vel q̄ ptrahitur an̄ mulie=
n s Anabratuz res in puerperio decūbentes. et dicit̄ a corio
n t Petasma quia olim fiebat de coreo sicut modo de pāno vn̄ versus. Dū sub cortina cū ple sua requiescit Celi regi na ꝑpl'us ieiunia nescit. Sed velū in ꝓposito est pānus q̄ temploꝝ pietibus pretendit̄ ad ornatū. vel q̄ in ecclesijs extendit̄ ad velandū sancta sanctoꝝ et secreta sacramen ta ab oculis ꝓphanoꝝ. et dicit̄ a velo as. Et transūmitur etiā ad significandū pānum q̄ caput sctimonialiū tegit̄ ⁊ velat̄ vulgariter weiler. Sed auelū est pann9 qui pieti=bus in aula pncipū ad ornatum pretendit̄. et dicit̄ ab au la. sed anabratuz ē pann9 q̄ sursum in tēplis vel aulis pri cipum ad pietes extendit̄. et dicit̄ ab ana id est sursum et bratos grece id ē lutum tenue latine: q̄a sursum tenditur et latum ⁊ tenuis est. vl' dicit̄ ab ana id est sursuz ⁊ barin

id est gradus: quia sursum graditur et extenditur. Sz petasma est pann9 q̄ parietib9 temploꝝ ꝑtendit̄ ad ornatuz

n s Lintheū blach vel depich. Est pānus de lino factus qui circa lectū suspendit̄ tanq̄ velū. Sz ḡnaliter ponit̄ ꝓ qlibet lineo. et dicitur a nomine linū: quia de lino fit

n t Lintheamē leylach. ⁊ dicit̄ a nomīe linū q̄a de lino fit

n s Facitergium hant tüchlin. Est pannus mollis ad abstergendum sudorem faciei vel ad oculos deputatus. Et dicitur quasi faciem tergens

f p Sudaria roßwüschtüch. Est pannus quo abstergitur sudor et puluis equoꝝ. Et dicitur a sudore

n s Sudarium doten tüch

¶ De armis quibus homo solet se defendere

n s Arma orum. tantū pluralis nūi waffen. Et arma sunt instrumenta quibus defendit̄ corpus ab hoste et ꝓpellitur et leditur hostis. Et dicitur a nomine armus: quia principaliter custodiunt armos ⁊ pectus in quo ponitur cor quod est sedes vite.

n s Instrumentū werckzeüg beraitschafft. ꝓprie dicitur artificium quo vtimur propter finem. et dicitur ab instruo is qd̄ significat aliquid in alio struere: quia mediante instrumento aliquid in alio struitur et paratur

n s Thelū geschoß. et dicit̄ a thelon grece qd̄ ē longū latine

m s Gladius schwert. Omnia fere idem significant. sc3 speciez
m t Mucro armoꝝ inuasoriam latam ferream et accutam.
m t Ensis Dicitur enim gladius quasi guladius: quia gu
f p Framea lam diuidit. Nam cetera membra securi magis
f p Rophea solent truncari. Sed collum gladio tantum.
f p Spata quia ad hoc primo factus est. sed mucro pro=
f p Splēdea prie est gladius longus. Et dicitur quasi ma=
f p Machera cro a macron grece id est longum latine. Ensis est gladius quicunq3. et dicitur a secando. sed framea

dicitur quasi ferramen: quia de ferro est. sed Romphea est appropriatum vocabulum gladij apud grecos. et dicitur a verbo rumpo is. Spata dicitur a nomine spacium: quia est spaciosa et lata. splendea dicitur a verbo splendeo: q̄a splendida est. Machera est gladius longus ex vna parte accutus. Et dicitur macron grece id est longum latine quia longa est. sicca stabschwert. et dicitur quasi seca a verbo secca as. quia secat

m t Pugio stechmesser. est species armoꝝ

m s Clunculus inuasoria bis. accuta et adherens lateri. Et dicit̄ a pungendo: quia pungendo perforat et occidit. Et alio nomine dicit̄ clunculus a clunibus id est femoribus quibus allegatur dum geritur

f p Hasta sper. Est lignū longuꝫ qd̄ solet cū ferro acculeo p̄ armari. vnde etiam ponitur pro ligno cum ferreo acculeo anterius pre munito. Et dicit̄ quasi astus: quia hasta callidum et astutum dominum vult habere.

f t Cuspis idis spieß. ꝓ̄pe ē posterior ꝑs lancee scꝫ ip̄m lignū lancee. Et dicitur quasi cespis a nomine cespis qd̄ duo significat. Vno modo est terra cum gramine euulsa. Alio modo est frutex vel virgultum. Et a cespis pro virgulto venit cuspis: q̄a fit de cespite. id est de tali virgulto. Jteꝫ cuspis quandoqꝫ ponitur pro anteriori parte lancee. scilicꝫ pro ferro vel accumine. Jtem quandoqꝫ cuspis ponitur ꝑ ipsa lancea scilicet pro ligno longo ferreo accumine acculeato ꝛ sic accipitur hic

f p Lancea sper. Est telum longum quod quasi libratur dum emittitur. Et dicitur a nomine lanx quod est pars trutine siue libre

n s Venabulum iagspieß. Et dicitur venor aris

f p Balista armbrost. Et dicitur ab alin grece id est emittere latine: quia sagittas emittit

m q Arcus bog· in ꝯposito est bellicū instrumentū ex ligno incuruato et ex corda vtrāqȝ ligni extremitatē cōtinens ad emittendū sagittas ad fugandum hostes. Et dicit̄ ab arceo es: quia arcet id est remouet hostes

f p Corda e· sien w· ꝓprie est longitudo funicl'aris sup extensa musicis instrumētis. et dicit̄ a cor q̄a sic̄ pulsus cordis est in pectore ita pulsus corde est in cithara· ꝛ transūmitur ꝓ pte baliste vel arcus ex multis filis cōtorta cui9 impetu sagitte homines expelluntur

f p Pharetra kocher· Et dicitur quasi feretra a fero fers: q̄a fert iacula

m s Corintus bogen kocher. Est cista arcuū vel balistarum. Et dicitur a coreo quia de eo fit

n s Amentū schußriem vl' schnür. Est corrigia hastis alligata per quā lancea emittit̄ et retrahit̄· Et catheloni huius modi lanceas vel sagittas deferunt ad pugnam

n s Flagellum geysel· vt cōmuniter accipit̄· est instrumentum puniendi reos ex corrigijs vl' funiculis cōtortuȝ. ꝛ dicit̄ a flagello as: q̄a cū eo flagellam9 alios vl' ab alijs flagellamur

f p Sagitta geschoß· et dicit̄ q̄si sagaciter icta a saga ci ictu: q̄a sagaci ictu emittit̄ pēnis enī volat sicut auis

n s Jaculum geschoß. Est telum q̄dcunqȝ· q̄d iacitur ꝛ propellitur in longinquū. Et dicitur a iacendo·

n s Pilum pfeil· Et dicit̄ quasi pelum a pellendo: quia pellit̄ id est emittitur

n s Spiculuȝ etiā pfeil· ꝛ dicit̄ a nomine spica: quia acuit̄ ad instar spice

f p Catabula boltȝ vel stral· est sagitta celi

f p Machina. Est instrumentū bellicū ꝓijciendi magnos la=

n s Tormentū pides in longiquū et dicit̄ a macheos grece

n t Tormen id ē pugna latine. Vel machina dicit̄ om̄e illud q̄d ingeniose paratur. Tormen q̄nqȝ dicit̄ om̄e istud

qd infert passionē dolorosam. Et ponit etiam p qualibet pena dolorosa. ꝛ dicit quasi torquimentū a torqueo es id est crucio: qa torquēdo mentē cruciat. vñ dicit tormentū qsi torquēs mentē. et est ethmologia et nō cōpositio. Itē tormentū qñdoqʒ est bellicū instrumentuʒ quo vehementer pijciunt lapides in longinquū qd alio nomie dicit machina. et dicit tormentū a torqo es. ꝑ ut significat iacula volibiliter emittere: quia emittit volubiliter lapides

m t Mango omis boler vel roßtauscher. est mediator merciū emendaꝝ. Et dicitur quasi manibus agēs ꝛ tangens res venditas vulgariter vnderkōffel. Item mango appropriate dicitur mediator venditionis equoꝝ qui alio nomine dicit equitius vulgariter roßtauscher. Et dicit qsi manibus agens equos et eoꝝ velocitatem examinans vl' mango. Est instrumentum bellicū qd manibus mouet ad lapides emittēdos. ꝛ tūc dicit qsi manibus agens lapides.

f p Petraria. Est instrumentum bellicum quo simul multi lapides emittuntur. Et dicit a petra: quia petras iacit vulgariter hantwerck.

m s Tribocus tribog. est instrumentū bellicū quo maximi lapides vehementissime emittuntur. et dicit quasi teribotus a verbo tero is. quia lapides emissos terit

m t Aries wider. ꝑprie est animal lanosum et cornutum quod ictu sui capitis vehementer impingit. ꝛ dicitur ab ara qa animal primo tale ad aram fuit mactatum. et inde fingimus hoc verbum arieto as. qd significat arietem cū cornibus alterum impingere. Secundo arietare significat cum tali instrumento muros vel edificia destruere. Vide in virgilio

f t Testudo schneck. Est animal testam quasi suam domunculam portas. Et alio nomine dicitur Limax. et dicitur testudo a testa. Et transummitur ad
f t Cratis
f t Vitis

f p Vinea significando edificium bellicum asseribus vel trabibus vel corio coopertum Cratis proprie est paries ex virgis contextus et dicitur a cratin grece id est cotinere latine: quia virge ibi contexte se cotinent. Etiam cratis dicitur instrumentum ferreum ad carnes vel pisces assandos deputatum. Inde hec craticula diminutivum. Sed vitis proprie est planta ferens fructum de quo finem colligitur. et dicitur a vincendo id est ligando: quia vites vinciunt et ligantur ad baculos. et dicitur a vineo quia inde vinum

m s Pluteus katzenbret proprie dicitur asser scriptorius procedit Et dicitur a platos grece id est latus latine.

f p funda schling. est instrumentum bellicum quo lapides in altum proiciuntur. et dicitur a fundo quia fundit id est emittit lapides

f t Glans schlingestein. proprie est fructus quercus et ratione similitudinis trasumitur pro lapide fundibulario qui etiam rotundus est ad modum glandis

f p Clava nagelkolb. Et dicitur a clavis sibi infixis

m s Contus kolb Tria significat. Primo est baculus ligneus sine ferro in anteriori parte: quem rustici solent deferre per campos loco cuspidis. et dicitur a conus quia inferius habet unam grossitudinem quae ulterius tendit in acutum. Secundo modo ponitur pro quodam instrumento in anteriori parte non habente ferrum quo utuntur pugiles. Tercio est res partita in anteriori parte habens nodum ligneum qua utitur piscator expellendo pisces de latibulis cavernarum

m s Pilus morselkluffel. Et dicitur a pila: quia mediante pilo res conteruntur in pila

f t Sudes dis zaunsteck. et dicitur quasi sues a suo is. et transsumitur sudes pro baculo magno quo utuntur pauperes vice gla[dii]

m s Clipeus schilt. Est instrumentum latum quo corpus deferentis ab ictibus hostilibus defenditur. Et dicitur quasi clepeus a clepo is id est furor aris: quia corpus deferentis quasi furatur id est subtrahitur et absconditur

f p Pelta. Est clipeus habens figuram lune dimidie qua fin gantur amosones vsi fuisse. vnde in libro regum. Fecit rex salomon ducenta scuta de auro puro. Et tricentas peltas de auro probato. Et dicit a pellendo q̄a pellit ictus

m t Egis idis. est clipeus pallidis vel iouis caprino coreo coopertus. Et ponitur pro omni clipeo. et dicitur ab egle grece id est capra latine: quia caprino coreo fingitur coopertus

f p Parma. est clipeus paruus. et dicitur quasi p̄ua arma

n s Scutū buckler. est clipeus rotundus portabilis vna ma

n t Ancile nu. Et dicitur a scuton grece id est rotundum latine. Sed dicitur aucille quasi ancise: quia ancisum id ē circulariter cesum id est abscisum est

f p Stetra lydertn buckler. Est clipeus vel scutum ex corio indurato paratus.

f p Lorica bantzer. et dicit̄ quasi loris id ē corrigijs carens

f p Torax ꝓprie ē ps animalis anterior a collo vsq; ad stomachum dilatata et dicit̄ a thoro cubili: quia in thorace partes anteriores tanquā in cubiculo collocantur

n s Collerium goller. Est indumentum defensoriū ipsius colli

f p Mitraferrea huntzkap

f p Galea helm. Et dicitur a galleron grece id est corium la

f t Cassis idis tine: quia olim fiebat de corio indurato. Est indumentum quo totum caput et collum simul induitur et ab ictibus defenditur. Sed dicitur cassis a cassus cassa cassum id est vacuus: quia vacua est. vel dicitur quasi caspis a capite: quia est indumentum capitis

m t Apex icis helmspicz. dicitur quelibet summitas. Et dicitur ab a ꝛ pes. vnde apex quasi a pedibus remotus quod enim in summo est a pedibus remotum est remotus quod

enim in sūmo est a pedibus remotum est
m s Conus kleinat auff eynem helm. Est quoddam elmodi=
f p Crista um positum super galeam.

De vocabulis ptinentib9 ad artē nauigandi

f t Nauis schiff. et dicit a nauus a. umid est astut9: qa astu=
te et callide et artificiose cōpellit et regit atqz gubernatur.
Et dicit a nays grece id est aq latine: quia vtimur naui
in aqua. vel dicit a no as quia nat in aqua
f p Prora vodertport. Est anterior pars nauis curuate. et di
citur quasi priora a nomine prior. Et quandoqz ponitur p
tota naue
f t Puppis hindertport. Est posterior ps nauis. et dicit a post
f t Ratis schiffseit. est latteralis pars nauis. et dicitur a ratus
id est firmus: qa firma debet esse. et qnqz ponit p tota naue
f t Classis schiffmengin. Est multitudo nauium et precipue
bellicarum. et dicitur quasi calassisa calon grece id ē lig=
nū latine: qa naues de qbus cōstat classis sunt lignee
f p Galea media pducta gallen. sed media correpta est fer=
reum indumentū capitis. vnde versus. Armo caput ga=
lea: sed in equore currit galea. et est species nauis marine
velociter mobilis
m s Phasel9 schiff. Nota q nomia nauiū diuersificant scōm
Lembus diuersitatē magnitudinis figure. motus et offi
m s Caccab9 cioz eorundem. Phaselus duo significat. vno
f p Scapha modo est parua nauis et fragilis. et dicitur a
phase grece id est transitus latine. Alio modo est quedā
species ligumimis vilis. vnde versus. Duco p flumen per
humū q spergo phaseluz. Lembus est nauis que nō tran
sit in pfundo3 solū tāgit supficiē
f p Cimba. Et dicit qsi lambus a lambo is: quia lambit aqs
f p Tabaria Carabus est pua nauis et fragilis. Et dicitur
m s Caupul9 quasi carens bono. Scapha est pua nauicl'a

f p Cautica qua vtunť pirate et spoliatores maris ad spe=
f p Caudea culandū ⁊ explorandū· et dicit᷑ a scaphon gre=
f p Barcha ce id est speculum latine vel speculatio latine·
f t Celox Cimba est parua nauis que sufficiei pluuiorꝫ i
m t Denter cubit·⁊ dicitur quasi cumba id est incumba: q̄a
m t Paro aquis incumbit Trabaria est nauis que ex vna
m t Miaparo trabe cauatur· et dicitur a trabe Caupulus est
n t Linter nauis que pericula maris que sustinere nō po=
m s Liburn9 test. Et dicitur a cautus et pello is· eo ꝙ caute
m t Dromo pellatur et impellatur ad mare et cōpellat᷑ ad

litus Cautica ē nauis·ꝑ caudea est nauis in fine sursū cur uata·et dicit᷑ a cauda quia videtur habere caudā Barcha est ꝑua nauicula que portatur in magna per latitudinem maris sed iuxta lit9·exportat merces et ꝑsonas de mag= nis nauibus ad litus. Et dicitur ab aros grece id est gra ue latine ⁊ archa· vnde barcha quasi grauis archa percō trarium: quia parua est Celox est nauis velox. et dicitur a celer: quia celeriter mouetur· et alio nomine dicitur hec celonis. Denter tris·est nauis bellica accumīe sui rostri cō stringens naues hostiles· Et dicitur a nomine deus: quia accuta est ad modum dentis. Paro est nauis marina la= tronibus apta: qui dicuntur pirate a pir id est ignis quia simul arma ferunt et ignem ad incendendum naues mer catorum. Et inde dicitur paro quasi piaro a piratis qui ipsa vtitur. Miaparo est parua paro. Linter vel hec lin= tris· est nauis que glutine viscoso linitur ne aqua subin= tret a limo linis. Liburnus est nauis velox et quasi liberi cursus· Et dicitur a liber. Dromo est nauis magna velo= cis motus. Et dicitur a dromos grece id est cursus latine Vnde quoddam animal velocis cursus dicitur dromeda vulgariter drumler. Et inde dromedarius ductor dro= meda

f p Auctoria marcktschiff. est nauis magna que non solum remis sed et velis impellitur. et dicitur ab augeo es: quia eius motus velis et remis augetur

m s Ypogamus vichschiff. est nauis ad traductionem equorum specialiter deputata. et dicitur ab ypos id est equus

f t Calonis holtzschiff. Et dicitur a calon grece id est lignum

f p Calaria latine quasi nauis ferens ligna

m s Malus segelbom. est lignum arboreum longum in quo velum suspenditur et dicitur a malon grece id est rotundum latine quia rotundum est

n s Velum segel. In composito est pannus lineus latus malo na=

n s Lintheum uis affixus et in valanga expansus. Et in per

f s Carbasus impellentem ventum inflatus vt sic motus moueat nauem. Et dicitur quasi vehum a verbo veho is. quia cum ventus venit vehit et mouet nauem. Sed dicitur lintheum quasi de lino factum. Sed dicitur carbosus quasi carens base id est fundamento: quia per ventos agitatur hinc inde et non firmiter manet in base

m s Cheratus windgemerck. omnia idem significant scilicet velum mi=

n s Ventilogium nimum quod non ad mouendum nauem: sed ad perpen

m t Arthemo dum qualitatem ventorum erigitur in naui. Sed

n s Arthemum dicitur ventilogium a vento: quia per ipsum dinoscitur quis ventus flare debeat. Sed dicitur arthemo ab artus: quia est artum id est strictum

m t Achateon mittel segel. est velum magnum marinum quod in nauis medio situatur. et dicitur quasi aqteon ab aqua et thesis quod est positio: quia magis ponitur iuxta aquam

n s Dalum vodersegel. est velum marinum minus et locatur in prora

m s Remus rûder. est instrumentum ligneum quo homines nauem compel=

m s Tonsus lunt. et dicitur a remoueo quia remouet et discutit

m p Tonsa fluctus aque. tonsus vel tonsa idem quod remus. vel potius dicitur anterior palmula remi que aquam percutit. vnde dicuntur a tondeo quia tondet id est percutit aquas

m t Epidromō hinder segel. ē velum marinū min9 ⁊ situat̄ in puppe. et dicit̄ ab epi id est sup̄ ⁊ dromō id ē cursus quia supius locatur. vt cursum magis auget a tergo.

f t Trudes dis schalt. Est remus ferro pre armatus quo nauis impellit̄ contra fluuij decursus. Et dicitur a trudo is. quia trudit aquas.

m s Contus stöckel. In ꝓposito est instrumentū ligneum habēs anterius nodū quo vtitur piscator expellendo pisces delatibulis cauernarū

f p Palmula le rüderlauff. et dicitur a palma pro manu extensa: quia lata est ad modū manus

n s Gubernaculū steür rüder. ē remus magnus de prora et de puppe dimissus ad regendū et inflectendū nauem latteraliter deputat9. et dicit̄ a guberno as. Sꝫ amplustre significat quēlibet remū. Sꝫ ꝓpriate ponitur pro remo magno qui alio nomine dicitur gubernaculū

m s Clauus steür rüder nagel. In ꝓposito ē pars gubernaculi vel amplustris que retinet̄ in manu regentis

m t funis sail. et dicit̄ q̄si fouis a vox cis id e lux: q̄a funes solent cera circūdari ad vsum luminis. ⁊ tūc vocantur luna Et sciendū ꝙ funes diuersa sortiunt̄ nomina scd̄m diuersitatem materie et magnitudinis et officiorū

f t Restis tis wid. Et dicit̄ quasi rethe tenens: quia cū restibus recia tenentur et trahuntur naues

m s Remultus zugsail. et dicitur a nomine remus: quia p eū vite remorꝫ trahuntur naues

m t Rudēs segelsail. Sunt funes velorꝫ magni q̄bus vela deponunt̄ et eleuantur. Et dicitur a rudo is: quia peruentos moti rudūt et horribiliter resonant tempe tempestatis.

m s Strupus rüdersail. est funis quo remus alligatur naui. vt equaliter pendeat versus aquā

f p Proresia bātsail. est funis quo ligat̄ nauis ad tonsillam

f p Tonsilla pfost vel pfal. Est stipes ligneus vel ferreus li
tori fortiter infigendus ad nauem ligandam. Et dicitur
a verbo tondeo tondes

f p Anchora encher. Est instrumentū ferreum dentatū ꝛ tan
quaꝫ in digitos distinctum cum quo nauis fundo maris in
funditur et alligatur. Et quelibet magna nauis habet q̄
tuor magnas anchoras. quatuor suis angulis dimitten=
das. Et dicitur ab an id est circum et circos id est manus.
quia circumquaqꝫ videtur habere digitos recuruatos ad
modum ipsius manus

f p Cathabolatis enckerbley. Est instrumentū ex fune lon=
go ꝛ massa blumbea eadem alligata compositum ad explo
randū profunditatem maris

n t Antomne vorderpret vel port. est tabula seu edificiuꝫ ex
tabulis ligneis qđ sup latus nauis erigitur cōtra ꝓcellas
Et dicit a trans quia ex transuerso ponitur in naui

n t Transtrū schiffstül. ꝛ dicit a trās q̄a ex transuerso ponit in

m s Alueꝰ. ē locꝰ p quē decurrit fluuiꝰ. ꝛ dicit ab abluo naui
is etc: q̄a bluit p aquas transeuntes. Et dicit vas longuꝫ
de quo bruta animalia bibunt vulgariter trog

m s Alueolus schaff. prout est instrumentum nauticum tunc
est vas hausoriū per qđ aqua proijcitur extra nauim. vel
est pars nauis in qua colligitur aqua pluuialis vel flu=
ctuum vt possit eijci extra nauim

m s Naucleras. Est dn̄s nauis et sortis. id est rerum conten=
tarum in naue. et dicit a nauis et clerus id est sors non qꝛ
sorte vel sortilegio eligatur. sed quia habet sortem id est p
tem principalem rerum cōtentarum in naui

f p Nauta schiffman. Est qui vel que ex officio regit naueꝫ
et dicitur a naue. et inde p sincupam nauta qđ ē magis
in vsu quā nauita qđ est idem cum nauta

m t Remex gis. est q̄ mercede cōductus remū mouet. et dicit

quasi remum agens vulgariter ferg.
f p Epibacha überfürer. Est aliquis proprie traducendus et dicitur ab epi id est supra et bachon id est gressus quasi
n s Naulum schifflon. Est precium qd pro ultra gradiens traductione epibache traditur naute

¶ De nominibus mansionum in quibus homines solent morari et quietem habere

Domus hauß. e gnale ad qdlibet edificiu qd deputatu est ad habitatoez hoim. Et est qd copositum ex lignis et lapidib9 defendes nos ab imbribus et caumatibus. Illa diffinitio includit causam materialem et finale
f p Domuncula id est paruus domus
f p Domicula
f p Aula pfalcz. Est domus decens et preciosa et decora
Palatiu balast. Est domus decens et decora alicuius magni comitis. vnde illi comites dicunt palatini qui ex dignitate sui gnis ppria habent palatia. Et dicitur a palo as. id est vagor aris: quia patet vagantibus hinc inde.
n s Castru burg. Et dicit qsi casa id e dom9 costructa cu difficultate. vl dicit quasi casa alta qa in altum positum est.
f p Ciuitas. Est multitudo hoim pter sufficientia comunem
f t Vrbs simul viuentiu sub eade le ge. vn ciuitas dicit loc9 edificijs repletus et fossatis et muris circudatus et munit9 et fm iuristas stricte dicit locus kathedrali ecclesia insignitus. Et dicit ciuitas qsi ciuium vnitas. vnde aristotiles in polliticis pter enim in eqalitate in ppl'o sepe fit seditio. Que alludit m. t. c. in libris officiorum dicens. Nihil enim psunt arma ab extra cu non sit pax bona ad intra. Item p anthonomasia roma dicit vrbs id est p excellentia. vn versus. Anthonomasia solet excellentia dici. vn vrbs est locus muro circudatus edificijs plenus in quo ipsi ciues inhabitat. Et dicitur quasi orbs ab orbe id est circulo: quia

n s Opidū vest. est loc9 edificijs circl'arē solet habere figurā
repletus 7 muris circūdatus 7 munitus. s nō kathedrali ec
clesia insignit9. et dicit ab ope id ē auxilio. vñ opidū qua
si opem dās: quia in eo alter altri fert auxiliū. vl' dicit ab
opibus id est diuicijs: qa in eo vnus ab alio ditat vl' dicit
qsi ab oppositione: qa simul hoīes ibi hostib9 opponunt

f p Villa dorff. Est multitudo domoꝝ ad culturā agroꝝ ordi

m s Pagus nata 7 muroꝝ menibus nō munita. et dicit qsi
valla: quia solū circūdata est vallatione vallaꝝ id ē sti-
pidū solidoꝝ 7 non muroꝝ. Sed dicit pagus qsi pigus a
pige gis. id est depressio vel fons latine: quia in locis de-
pressis vt in vallibus vbi sunt fontes solent edificari pa
gi. et a pagus dicitur paganus id est villanus. Et quia
aliqui hoīes qui nō adorant cristum non inhabitant ci-
uitates: sed per fructus campoꝝ viuunt de pascuis ani-
malium igitur tales vocamus paganos quos etiam sar-
racenos dicimus et gentiles. vel dicitur a nomine villus.
quia manentes ibi sunt villosi id est asperis vestibus in-
duti et circūdati

n s Forum marckt. Est multitudo domoꝝ menibus nō muni
ta pro venditione rerum venaliū deputata. Et dicitur a
foris: quia talis locus solet esse foris extra opida vel ciui
tates. Et transsūmitur forū pro loco rerū venalium in opi-
do vel ciuitate. Item forum dicitur etiā locus rerum iudi-
cialium. Et tunc dicit a for faris: quia in tali loco vbi iudi
ciales cause tractantur multa fantur id est dicunt.

m s Vicus weyler vel gas. Est multitudo domorū extra ciui
tatem adinuicem ordinata. 7 dicitur a vice: quia vice ciui
tatis fit. et ponitur etiam pro multitudine domorum intra
ciuitatem adinuicem ordinata

f p Platea vulgariter strass. Est strata publica inter vicos. 7

f p Strata dicit a platos grece id est lat9 latine qa platea

et via publica et lata et spaciosa· vñ strata dicit a sterno is· vnde strata quasi pedibus transeuntiū sternata

f t Turris durn· Est edificium altum ab hostibus defensiuum· et dicitur a terreo es: quia terret hostes

n s Propugnaculū erckrer· est edificium ligneū de turri ptensum· et dicitur a ppugno quia inde ppugnatur

f p Menia rinckmaur Et dicit qsi munia quia munit ciuitatē

f p Pinna et tantū ē pluralis numeri

Pinna zinn· Est accumen muroꝝ ciuitatis altū plus q̄m muri quo ciues se defendunt ne ab hostibus offendantur· Et dicit a pin grece id est acutū latine

n s Pinnaculū· est sūma pars edificij cuiuscunqꝫ

f t Arx cis obrruste vesty· ē sūmitas turriū vl' muroꝝ de qua hostes remouent faciliꝰ et phibent ab accessu muroꝝ· ꝛ dicitur ab arceo es id est remoueo qa remouet hostes·

n t Antemurale zwinger· Est murus vl' vallū menibus pri

n t Premurale cipalibus pre erectus· et dicitur ab ante et murus vel a pro et murus

n s Solariū sūmerhauß vl' soler· est domus ampla p cōmunibus familie cōmodis ordinata· et dicit a sole qa lumine solis illustratur· Zeta idē· vnde de sancto thema· faciam tibi cetas hyemales ꝛ estiuales

m s Laborintus irrgang vel vmblauff·

f t Appendix cis vorhüt· Est paruū edificiū magnis domibus ad iunctū ab extra· vel sic est domūcula que magne domui adheret scꝫ que appendit parieti non habēs tectū diuisū in duo latera· Et dicitur ab appendo is: quia appenditur magnis domibus

n s Menianū beystal vel idem est ꝙ appendix quasi edificium

n s Profectum defectuosū· Et alio nomine dicitur profectum quia de profectis fit particulis lignorum· vnde menianum proprie est de lapidibus· aliud vero de lignis

n t Hospitale spital. et alio nomie dicit̃ diuersoriũ a diuersus

n s Diuersoriũ a. um. q̃a in eo diuersi homies recipiunt̃. vl' a diuerto is: quia illuc diuertunt homines in necessitate.

n s Pandochiũ marckthauß vl' kromgadē. proprie est dom9 vel pars domus deputata pro rebus venalib9 constitutis vñ nou9 grecismus. Pandochiũq3 domus reb9 venalib9 apta. Et dicit̃ a pan id ē totum vel omne latine. et doch os id est pars: quia nullus vendit totas merces. sed quã libet partem mercium

n s Consistoriũ rathauß richthauß. Est domus vel locus iudicialis in quo plures coram iudice simul cõsistunt scilicet actor et reus accusator ⁊ defensor. ⁊ dicit̃ a cõsisto is: quia ibi plures cõsistunt id est cõstant et cõueniunt

n s Mercatorium vulgariter kauff hauß

Meritoriũ werckhauß. ē ps dom9 ad alicui9 artis mechanice exercitiũ ordinata. Et dicitur a mereor eris. quia artifex mechanicus in ea meret̃ idest exercet officium suũ

f p Sutrina schůsterhauß. ⁊ dicitur a suo is. Est domus in q̃ sutores solent artificio suo mereri victũ

f p Textrina weberhauß dunck. Est meritoriũ textorum. et dicit̃ a texo is. quia in ea textor texit. Et alio nomie dicit̃ ypogeũ ab ypos id est sub et ge terra q̃si sub terra.

f p Pistrina vulgariter pfisterhauß. Est meritoriũ pistorum et dicitur a pinso is: quia in ea pistor pinsit

f p Taberna weinhauß. Est dom9 vel ps dom9 p victualibus sc3 cibis ⁊ potib9 venalib9 deputata. et dicit̃ a tabula: q̃a de tabulis et de asseribus et ramis arboꝝ cõstruit̃.

n s Tuguriũ hirtenhauß. est domũcula erecta in ortis vl' vineis vel agris ad custodiendũ finaliter deputata. ⁊ dicit̃ quasi tegoriũ: q̃a custodit et tegit campi pastores.

n t Magale vulgariter gartenhůt

n t Mappale

n s Cenaculū eßhauß. Est pars domus ampla pro sumendis cibis deputata. et dicit a cena

n s Triclinīū herlich hauß. ē edificiū seu ps domus hn̄s edificium scd̄m tres grad9 distinctū et eleuatū. ꝛ triplici discūbentiū ordine deputatū. et dicitur a tris id ē tres ꝛ clino as. qd̄ non est in vsu sed sua composita vt a clino. Unde triclinium quasi triplex reclinium

m s Architriclinus idem principalis ad ꝓuidendum discumbentibus in triclinijs

De nominibus significantibus partes edificij habitationis humane

n s Fundamentū fundament vl' gruntuest. ē infima ps dom9 solida sup terraȝ vel in terra. Et dicitur a fundo as id est edificare quia super fundamentū fundatur edificium

m s Paries wand. Est collateralis ps domus in sursū erecta et dicit quasi pares: quia semꝑ duo parietes sunt pares. alias enim structura esset difformis

m s Tectus tach. ē pars dom9 sup extensa. et dicit a tego is

f p Tegula schindel. ē tabl'a breuis stricta qa tegit domū qua domus tegit vel cooperit. Et dicitur a tego is.

f p Scindula hültzin schindel. Et dicit a scindo is: qa scindē

m t Later lateris ziegel. est tegula in igne de do formatur cocta qua domus diuitum cooperiuntur. et dicitur a latus. qa lateres oli fuerūt late figure

m s Tignus gesperr. Est nomen etroclitum. et est illud lig

n s Tignum num super qd̄ tigillum affigitur

n s Tigillum lat. Est parua trabes et longa transuersaliter tignis affixa que immediate tegulas sustinet.

f t Canalis nüsch. ꝛ dicit q̄si canalis: qa cōcauum est ad mo

m t Ymbrex cis tachnüsch vl' kenel. ꝛ ē canalis dū canne per quā aqua pluuialis descendit de tectis domoꝝ.

f p fenestra venster. Est ꝑspicuū ꝛ transparens corp9 ferens

n t Fenestrale venſterbret ad nos lumē p qđ̄ videri poteſt
n t Lucanar tach venſter vel rauchloch. Eſt feneſtra domus per tectum lumen ſolis ſub intrare permittens
n s Tabulatū till od tāfel. Eſt inſtrumentū dom9 ex tabulis ſuper trabes affixū et extenſū. ⁊ dicit a tabl'is id ē aſſeri=
n s Pauimentū eſtrich. ē ſoliditas ex la bus a quib9 parat pidib9 ⁊ cemēto coagulata ſup tabulatū extēſa et cōpla nata. ⁊ quāqȝ fit ex ſimplicibus lapidib9 cōbuſtis vt in ec cleſijs et domibus. Et dicit a pauio is ire. id eſt cedere vl' pcutere: quia ceditur et percutitur vt ſolidetur.
n t Laquear gedāffel vel hmmelcz. Eſt tabulatum deſup af=
n t Laqueare fixum trabibus ad ornatum
f t Trabs trom. et dicitur a traho is. quia protractum eſt in
f t Trabes longum
n t Ligamen hant. Generaliter dicit vinculum cum quo ali= quid altri eſt cōſtructum. et dicit a ligo as.
f p Statua ſaul. dicit lignū erectū ad portandū edificia do=
f p Columna mus. ⁊ ſtatua dicit a ſto qa ſtat erecta vl' do mus ſuſtinet. etiā ſtatua ē ymago ſculpta et erecta. iuxta illud nabuchodonoſor erexit ſtatuā. Colūna dicit a nomi= ne culmē: eo q in culmine id eſt in ſūmitate eſt erecta
n t Celamen. dicit omne id quo aliquid celat et abſconditur et occultatur. et ponitur pro tabulato: eo q tabulatum res ſubtus poſitas abſcondit et celat
f p Incaſtrata nūtt. Eſt linearis concauitas fm longitudinē trabitum cui aſſeres immittuntur. Et dicit ab incaſtro as. qđ̄ ſignificat intus caſtrare: quia intus eſt caſtrata id eſt ſecando cauata
n t Foramen loch. eſt parua cōcauitas ⁊ ſolida. et dicitur a fo ro as. quia foramen facimus forando
m t Aſſer bret. eſt lignū latum ex cuius adiunctura laterali cu altero aſſere paries cōſtituit. Et dicit ab aſſero is. ꝑut

significat adiūgere: quia vnꝰ asser altri adiungitur.

m t Basis saulfūß. ⁊ basis est illud qđ pro fundamento suppo

m s Stilus situm est columne. Sed stilus dicitur omne il

n s Epistilum lud qđ est erectum et longum. Et dicitur sti lus q̄si stans a sto q̄a stat. Epistilum est capitellū positū super stilum columne. et dicitur ab epi id est supra et sti lus quasi supra stilum

m t formix schwybog vel pfeiler. In ꝓposito idem scilicet edi

f t Testudo gewelb ficium lapideum arcuatum. Et dicitur formix a nomine fornax: quia arcuat̄ ad modum fornacis. vel dicitur a foris: quia foris ponitur. Sed dicitur testudo a nomine testa: quia tale edificiū est concauū ad modum teste illius animalis qđ etiam dicitur testudo vel limax

f p Camera kamer. Est pars domus secreta ꝑ somni requie deputata. Et dicit̄ a camur grece id est curuū latine: q̄a q̄ndoq̧ curuata solet haberi in supꝛiori parte ad modū ce= li que curuatura dicit̄ testudo vulgariter täffel.

n t Cubile schlaffkamer. Est pars domus secretior in qua cubamus. et dicitur a cubo as. id est quiescere

m s Thalamꝰ brautkamē. ē ꝑs domꝰ specialiter deputata ad quietē patrifamilias qui d̄ūsponsus erat in eadē cū spon= sa sua dormiuit. Et dicit̄ a thalomone quodam viro qui primo ad nuptias inuenit vsum thalami

n t Penetral vulgariter himelischekamer. Est interior vel se

n t Penetrale cretior pars domus ad custodiam rerum cautissimarū deputata. Et dicunt̄ ambo penitꝰ a. um. id est intimus vel secretus q̄ndoq̧ ponitur pro tota domo

f p Dispensa speißkamer. Est pars domus pro victualibus seruandis deputata. et dicitur sic quia ex ea necessaria di spenduntur id est distribuuntur.

f p Porta quasi idem significant scȝ locū quē intrat̄ et exit̄

f t Fores scȝ habitaculū habitationis humane ex asseribus

cōpactum quo tale habitaculū claudit̄ dum opus est. Sȝ differunt quia porta debet̄ vrbi. ⁊ dicitur a porto as. cum enim antiq̄ volebāt edificare aliquā ciuitatē: tūc in circui tu ducebāt aratrū et cū venerunt ad locū vbi porta debuit esse suspenderūt aratꝝ ne tangeret terrā. Et ab ista portatione aratri locus ille dictus est porta. vel dicit̄ sic ab exportatione et in portatione per eam. sed dicuntur fores quasi feres ab inferendo: q̄a res ibi inferuntur

n s Anticū voder tür. Est hostiū paruum p portas introducens a pte anteriori et dicit̄ ab ante. est ianua a
f p Antica
n s Posticū posteriori pte introducēs occulte. ⁊ dicit̄ a post
f p Postica hinder tür vetach vel lad. Est medietas hostij
f p Valua vel hostiū magnas fenestras claudēs. Et dicit̄ a voluo is: q̄a voluendo claudit̄ et aperit̄. Et nota q̄ hostium ꝓprie est asser qui ianue id ē foramini applicat̄ et apponitur cōtra hostes. Et dicit̄ hostiū a nomīe hostis q̄a ho-

m t Cardo angel. ē extrema ps hostij ⁊ accu stib9 obijcitur ta super quā hostium clauditur et aperitur. vnde etiā cardo dicitur ipsum foramen in quo vertitur

f p Sera schloß. est lignum vel ferrum p qd̄ hostium: ne possit intrare clauditur ⁊ firmat̄

n s Claustrū groß schloß. ē sera vl' clausura firma etiā dicitur dom9 includēs munachos vel munachas sub vera regl'a viuentes. Et dicitur in vtraq̄ significatione a claudo is

f t Vectes rigel. oīa fere idē significant. scȝ ferrū vl' lignū
m t Obex qd̄ ex trāsuerso opponitur et obijcitur hostio ne
n s Repagulū patescat. Sȝ differunt quo ad deriuationes.
m s Clater quia vectis dicit̄ a verbo veho: q̄a mouet̄ ve
n s Clautr9 hendo: cū preponit̄ aut aufertur. Sȝ obex dicitur ab obijtio: quia obijcitur ianue. Sed repagulū dicitur a repugno: quia repugnat intrare volenti. Sed clater vl' clatrus dicitur a claudo. et ꝓprie est repagulū qd̄ opponit̄

hostio cetorum vinearum vinitorum

Pessalum vulgariter rigel vel hültzin schloß. a pello: qa pellitur et repellitur huc et illuc

Clauis schlüssel. Et dicitur a claudo is.

Postis vulgariter bistel. Est lapis vel lignum iuxta ianuam situatum. et dicitur quasi post hostium stans

Limen vulgariter geschwel. Est lapis vel lignum quod
Liminare ad introitum domus pedibus est subiectum
Et dicitur alio nomine liminare a limen: quia sicut limes transuerse iacet in agro: ita limen transuerse iacet in introitu domus

Clauus vulgariter nagel. est instrumentum solidum et acutum mediante quo lignum adheret

Gumphus vulgariter roßnagel. vel est clauus inuisibilis asseres ab intra constringens

Cellarium	Omnia idem significant. scilicet partem
Promptuarium	domus pro victualibus conseruandis.
Penus penui	vulgariter keler. Et dicitur quasi cela-
Penus penoris	rium: quia celat id est abscondit victua-
Penus penus	lia et necessaria mensarum. Sed dicitur
Penum	promptuarium: quia prompte quis intra
Penu	re debet pro necessarijs. Sed dicitur pe-

nus cuiuscunque declinationis fuerit a penon grece id est nutrio latine: quia ibi reponuntur ea quibus homines nutriuntur

De nominibus significantibus edificia sacra in quibus homo deum solet orare

f p	Ecclesia vulgariter kirch.	Omnia fere idem significant
f p	Basilica	scilicet locum cum edificio diuino cultui depu
n s	Delubrum	tatum. Sed differunt penes diuersitatem
f p	Sinagoga	hominum quibus appropriantur penes

n s Templum magnitudinem locorum vel edificiorum. Est

f t Edes dis autem ecclesia locus cum suo edificio diuino cultui de=

n s Monasterium putatus secundum ritum cristianorum et est grecum et vertitur in latinum vt dicit ysiderus. et interpretatur ecclesia grece conuocatio latine. Eo quod ibi multitudo xpianorum hominum conuocantur ad cultum diuinum. Et quandoque ponitur pro ipsa multitudine xpianorum Basilica proprie est domus regis. scilicet palatium regis. et dicitur a basilio grece id est rex latine. Sed modo per translationem basilica dicitur ecclesia: quia est palatium summi regis scilicet xpi. Vel ab hebreo a diluendo: quia in ecclesia diluuntur peccata. vel dicitur a delendo: quia delet peccata. Sinagoga est locus cum suo edificio diuino cultui deputatus secundum ritum iudeorum. Et interpretatur congregatio eo quod ibi congregatur multitudo iudeorum ad cultum diuinum. Et quandoque ponitur pro ipsa multitudine iudeorum Templum olim dicebatur qualibet domus ampla et spaciosa. et dicitur quasi tectum amplum id est domus ampla. Sed nunc solum dicitur domus illa in qua dominus colitur et adoratur. Sed alij dicunt quod dicatur a templo ratis: quia in templo debemus diuina misteria templari id est contemplari vel meditari. Edes proprie est domus diuitis. Et dicitur ab edo edis: quia facta est ad edendum. sed ponitur pro templo quod est domus dei. Monasterium est locus cum suo edificio deputatus monachis: vel monialibus in amore diuino iuuentibus deputatus. et dicitur a claudendo quia illac clauduntur monachi vel moniales ne vagentur. Sed cenobium dicitur a cenon grece id est commune latine: quia victus et vestes debent eis esse communes et vniformes

f p Cella zell. Est secretior pars habitabilis claustri vni soli deputata. et dicitur quasi cela a verbo celo as. quia celat habitantes in ea

n s Refectorium refental. Est pars claustri in qua esurientes siue famelici cibis et potibus reficiuntur. et dicitur a reficiendo

n s Dormitorium vulgariter dormiter. Est pars claustri in qua monachi cōmuniter dormiunt et requiescunt. Et dicitur a dormiēdo

n s Inclusorium vulgariter clausen. Est locus secretus in q̄
n s Reclusorium clauditur aliqua persona deo deuota. Et dicitur ab includendo. sed reclusorium dicitur a reclu do recludis. quod in vna significatione significat vndiq̧ claudere. sed in alia significatione signat clausuram tollere vel apire

f p Capella vulgariter cappel. Est parua ecclesia que non
n s Satellum habet baptismum neq̧ cimiterium. Et dicitur a capra: quia olim tabernaculum pellibus capraruꝫ fuerat coopertum. Sed satellum diminutiuū a sacrū id est paruum templum scilicet capella

n s Sacrum substantiuū id est templū. scilicet locus diuinus cultui diuino constitutus.

n s Oratorium vulgariter bethauß. Proprie est locus in ec=
n s Oraculum clesia diuinis laudibus deputatus. Et ambo dicuntur ab oro oras: quia ibi oratur et contemplatur

m s Cor. Jn ꝓposito est locus in ecclesia ꝓ decantandis diuinis laudibus deputatus. Et dicitur quasi concorus a cōcordia vocum.

n t Altare Significat edificium lapideum super quo
f p Ara thus et hostie offeruntur. Et dicitur altare quasi alta ara id est summi dei ara. Sed dicitur ara ab aro aras: quia olim are constituebantur vt bene aratoribus prouenirent

m s Periobolus vulgariter vmblauff. Est murus circūdans
n s Periobolum omnia menia ciuitatis vel dicitur edificium in alto per circuitum magne domus gratia spaciandi et vndiq̧ spectandi. Et dicit̄ a peri qd ē circū ⁊ olon qd ē

totum: quia cernit totā ciuitatem vel totam domum

m q Circuitus creützgang. est act9 circuendi. Similiter am

m q Ambitus bitus est actus ambiendi. Et dicitur ab ambo is. ambire id est circuire.

n s Vestibulū vorzeichen vorschopff. Est portic9 siue edificiū ante portas templorꝫ vel domuum excelsarum

f q Porticus vorschopff. Est edificiū qḋ preest foribus domuum et templorꝫ. Et qḋ ad hoc factū est vt introitus domus vl' templi siccus et mundus a rore et pluuia preseruetur. Et dicitur a porta quia iuxta portam est

n s Atriū vorhoff. in cōmuni vsu loquendi. Est locus añ domum diuitis humilibus menibus circūcinctus. Et qñdoqꝫ ponit' ꝓ cimiterio: qḋ est locus ante ecclesiam paruis menibus circūcinctus. Et qñdoqꝫ ponit' pro domo ampla et spaciosa cui preest talis locus. Et qñdoqꝫ ponit' ꝓ ecclesia cui preest cimiteriuꝫ. et dicit' a nomine ater ꝓpter caliginē ignis qui olim solebat esse in atrio

n s Cimiteriū kirchoff. est locus sepulture. et dicit' a cimis grece

n s Poliandrū ce id est dulce latine. et sterion id est statio q̄si cimisteriū: quia cimiterium est dulcis statio id est requies corporum defunctorum. vel dicitur quasi cimiterium. quia ibi cinis mortuorum teritur. vel dicitur a cis quia cis id ē ante ecclesiam solet fieri. Sed poliandrū dicitur a polis qḋ est pluralitas ⁊ andros qḋ est vir: quia illic virorꝫ id est hominum pluralitas sepelitur

De nominibus significantib9 vtensilia sup quibus iudices ⁊ reges vel prelati solent sedere et iudicare.

n s Solium sal. vel kunigs stůl. Est sedes regie maiestatis. ⁊

m s Tronus dicitur solium quasi sedium a sedendo. vel dicitur quasi solidum a solidus: quia de solidis lignis fit propter cautelam regis. Sed in plurali troni tronorꝫ significat

quendam ordinē angelorum qui latina eloquio dicitur sedes

n t Tribunal richtstůl · Est sedes iudicaria cui tribunus ro=

f t Curulis manus insedebat cum inter aliqua iudicabat·
Et dicitur a tribunus quasi sedes tribuni. Sed curulus ē
sedes causarum criminalium · Et dicitur quasi curulis: quia
in curru ferebatur·vel dicitur quasi crurilis a cruore: qa
ibi cause sanguinis discutiuntur. Sed in communi gene=
re dicitur ille qui ex dignitate sedet in tali dignitate·sci=
licet in tali sede vt patet apud ciceronem suis in epistolis·

f p Exedra ratgebenstůl· est sedes que debetur iudici assesso=
ri·et dicitur quasi assendra ab assideo es·

f p Simedra sach verhőrerstůl· Est sedes que debetur causa
rum et testium auditori

f p Cathera maisterstůl vel lerer stůl· Est sedes doctorum·et
dicit a choros grece id est cōmune latine

n s Transtrū schiffstůl· Est sedes nautica in qua sedentes mo
uent nauē remis·et dicitur a trans

n s Scamnū banck·et dicitur a scandendo

n s Scabellum schemel·est parua sedes que pedibus submit=

n s Subsellium titur· Sed subsellium est parua vel humi
lis sella vel sedes

f t Sedes stůl· Generaliter dicitur quodlibet vtensile domus

n t Sedile cui sedens secundum nates immittitur et incū=
bit · Et sic est nomen generale ad omnia supradicta per
appropriatatem tamen attribuitur prelatis habētibus re
gimen animarū· vt sedes apostolica· et dicitur a sedeo se=
des· Sedile dicit sedes quecunque

f p Sella vulgariter sattel· Est idem quod sedes·et dicitur qua=
si seda a sedeo sedes

¶ De nominibus significantibus vtensilia
in quibus res seruabiles continentur·

f p Archa arch. est nomen generale ad omne vtensile solidū et concauū in quo pecunia ponitur et reseruatur. et dicitur ab arceo es: quia arcet id est remouet et excludit a thesauro raptores et fures

f p Cista kist. est vtensile ligneum et capax in quo etiam pecunie et res alie conseruantur

n s Gasophilatiū schatzkist. appropriatur thesauro regum vel principū vel templorum. Et dicitur a gaza qđ signat diuicias et philax qđ est seruare

n t Vas vasis ē nomē gñale ad omē capax in q̄ aliq̄d potest

n s Scrinium schrein. est vtēsile p pecunia et rebus seruati preciosis in domo seruandis. Et tractū est a sono rei.

f p Bursa seckel. Generaliter dicitur quilibet saccus de corio factꝰ in quo pecunia reponit' et seruat'. et dicit' q̄si birsa qđ grece significat corium latine: quia inde solet fieri

m s Loculus vndertat. est diminutiuū a locus. et ꝓprie significat paruū locū absconsorium sub terra et significat qđlibet absconsorium paruū. Et sic bursa dicit' loculus. vnde legit' qꝫ iudas habuit loculos. Et etiā feretrū id est vas ligneū in q̄ cadauer hominis absconditur tumulandum

n s Modiū büttelin. Et dicitur quasi modicium a modicus a um: quia modicū id est paruū existit pro modica et pauca pecunia cōseruanda.

n s Marsupiū zersack. vñ Salomon omibus vobis vnū marsupiū sit. Et dicit' a marsuppa grece id est sacculus latine. Vel autem dicitur marsupium quasi marcas seruans et ethimologia est et non compositio

m s Saccus sack. Et dicitur quasi sagus a nomine sagū qđ significat pannum tenuem et abrasum de duris pilis animaliū contextū: q̄a saccus tenuis et abrasus est ad modum sagi

m s Sacculus secklin idem est qꝫ paruus saccus

m s Saccellus

f p Pera bilgerin täsch. Et dicitur a perij id est circum: quia circa collum suspensa portatur
f p Mala vulgariter watsack
f p Mantica
f p Capsella täsch. Jn cōmuni vsu est seruatoriū denariorum de corio consutum et multis interfinijs interstinctū. et quandoqz ponitur pro pera et dicitur a caspa
f p Caspa est vas ex solida materia artificiose paratū pro rebus preciosis vl' sacris secrete seruādis vulgariter füter
m s Fiscus künigs kamer vel schatzkamer. est cōseruatoriū pro pecunia principibus a subditis in penam scelerum debita deputatū. Et dicitur a nomine fiscus qđ signat arborē quandam vberem: quia ille saccus vberior ē quā alij sacci
f p Sporta korb. fere idem significant. scz vas amplum desu
m t Corbis per apertum virgis cōtextum. sed differunt.
m s Cophinus Sporta appropriatur rebus ad mensam deferendis. et dicitur quasi porta a verbo porto as. Sed corbis appropriatur frugibus mensurādis. et dicitur quasi curuis quia excuruatis virgis contexitur. Sed cophinus media correpta appropriatur rebus cōtemptibilibus exportandis. et dicitur quasi caphinus a cauus a. quia cauus est
n s Camistrū kretz vel zain. appropriatur frugibus colligendis. et herbis ortorum ferendis. Et dicitur q̄si camistrum a camis ex quibus contexitur
m s Calathus vulgariter körblin. Media correpta appropriatur floribus colligendis et seruandis pro mulieribus. Et dicitur a calon grece id est lignum latine: quia ex virgis ligneis solet fieri et parari
n t Rethe netz. fere idem significant scilicet instrumentum ex
f t Cassis funibus contextum per qđ violenter animalia
f p Plaga insidiosa arte capiuntur et tenentur. Sed differunt: q̄a rethe appropriatur piscibus et aīalibus siluestris

capiendis. et dicitur a verbo retineo: quia retinet pisces et aues siluestres. Cassis est rethe venatoriū. et dicit a careo quia caret soliditate in foraminibus. Plaga est rethe oblongum qd tendi solet ad capiendum feras

m s Laqueus strick. Laque9 est retinaculum ex vno funiculo
f p Tendicula complicatū pro singulis pedibus animaliū
f p Decipula capiendis. Et dicitur a nomine lictum id est
f p Captencl'a filum: quia de filis solet fieri et torqueri. Te
f p Pedica dicula est laqueus vel rethe qui vel quod
f p Cenacula tenditur procaptura volucrum vel ferarum

Et dicitur a tendo is. Decipula est retinaculū quo animal insidiosa arte decipitur et tenetur. et dicit a decipio decipis Etiam ponitur pro subtili et captiosa verborum deceptione sicut est aliqd sophisma. Pedica media producta est ferrea captencula pedes capiens et includens vulgariter eyssenhalt. Ped media correpta est pars pedis. vnde versus. Pars pedis est pedica. volucrū captura pedia. Et dicitur quasi pedes capiens. Tenacula idem. et dicitur a teneo tenes

f p Musipula significat instrumentū factū p muribus capiendis. et dicitur quasi mures capiens

m t Funis seil. est funiculū ex materia flexibili et tenaci contortum. et dicit quasi fouis a fos id est lux: quia funes cera solent circūdari ad vsum luminis

f p Corda vulgariter seit. est longitudo filaris que super musico instrumento extenditur. et fm artem percussa causat consonantiam musicalem. et dicitur a cor quia sicut pulsus cordis est in pectore. ita pulsus corde est in cithara. Et transūmitur corda p paruo funiculo

f p Copula. pprie est funiculū quo venator canes venaticos cōnectit in siluis et traducit p campos. Et transūmitur p vinculo matrimonij inter maritū et vxorem

De nominibus significantibus utensilia quibus utimur circa equos

n s Frenū zom. Est retinaculū per qđ equus in itinere gubernatur. et dicit̄ a frendo es. qđ significat extrimia ira ad inuicem cōprimere. Et desiderio cōterere: qa equi habentes frenū in ore frendēt cōprimunt et acutiūt dentes et mor= dent

f p Habena hantzügel. Est pars freni que habetur in manu. Et dicitur ab habeo es.

m s Camus biß. et quandoq3 ponitur pro toto freno. Et secū dum huguitionem dicitur a campso as. id est flectere: quia flectit equum huc illuc

n s Lupatū krumb biß. Est camus asper et mordax. et ponit̄ pro genere freni asperi quo quis indiget ad equū duriorem duri oris regendū. et dicit̄ a lupus: quia sicut lupus acriter mordet et inequales dentes habet ita lupatum acumine suo vulnerat os equoꝝ

n s Lorum zomleder. Dicit̄ quelibet corrigia freni. et dicitur a loron grece id est corium latine

n s Capulū halffter. est ligamen quo equus ligat̄ ad presepe

n s Capistrū pe. et dicit̄ a capio is. quia capit equū. ⁊ dicit̄ capistrum: quia equus ligat̄ cum capite ad presepe. Et ideo dicit̄ a caput. Et in singulari est neutri generis. In plurali masculini et neutri

f p Sella sattel. Et dicitur quasi seda a verbo sedeo es

f p Lingula sattel riem. ꝓprie est parua lingua. et trāsumitur ꝑ corrigia que causa ornat9 deorsum dependet a sella. vñ versus. lingula lingua breuis sit. lingula ꝑs equitantis

m s Panellus vulgariter palster. Est saccus pilis repletus qui quasi pars selle dorso equi annectitur et aptatur. Et dicit̄ a nomine pann9

f p Cingula gurt. Est zona per quā sella dorso equi astringitur ⁊ alligatur. et dicitur a cingo gis.

f p Strepa vulgariter stegreiff. idem significāt scilicet cir=
n t Scansile culum vel semicirculum quo pes sustine=
tur immissus. Et dicitur a strepo strepis. Sed scansile
a scandendo

f p Antela fürbug. Est corrigia siue ligamen de corio ante
pectus equi ꝓtensum et selle annexum. ne retrorsum deci
dat in ascensu viarum. et dicitur ab ante

f p Postela affter reiff. Est corrigia sub cauda equi reflexa
f p Subtela selle alligata: ne sella decidat antrorsum in
descensu viarum. Et dicitur postela a post. et subtela qđ
notat post

m s Strigilis vulgariter strigel multa signat sed in ꝓposito
est instrumentum dentatum ad excutiendum puluerem de
dorsis animaliū brutorum deputatū. Et dicit͛ quasi tergi
lis: quia tergit et remouet puluerem et sudorem

f p Sudaria wüsch tüch. Est pannus quo pulueres de equo
amouentur. et dicitur a sudore

f p Fallera. vulgariter roßdeckin. Est operimentum quod
super ponitur equis gratia ornatus. etiam ponitur pro or
natu aliarum rerum

n s Ferra orum vulgariter roßeysen. Significat ferramenta
quibus equi vel alia bruta animalia in pedibus sufferā=
tur. et dicitur ferrea a nomine ferrum

n s Cauteriū preñeysen. Est ferreū cirurgici instrumentum
quo ignito mēbrum morbidū aduritur ad depellendū vi=
scosos humores. et dicit͛ quasi caute vrens.

n t Calcar spor. est stimulus qui calci pedis annectitur ⁊ al
ligatur. vt cū eo equus incitet͛ ad cursum. et dicit͛ a calx
eo ꝙ calci pedis est alligatus

De nominibus significantibus mensuras
necessarias pro cōmunicatione rerum qui=
bus vtimur cōmuniter

m s Denarius pfennīg·idē significant scȝ mensurā instrumē
m s Nūmus talem rerum cōmutabiliū· Sed differunt
n t Nūmisma atis quia denarius olim dicebatur qddam genus nūmi· Et dicebatur a denus a·um·quia denis id est decem nūmis vsualibus eque valuit·sed modo accipit pro nūmo quolibet vsuali· Nūmus dicit quelibet mensura instrmentalis rerum cōmutabilium determinati karacteris ponderis et metalli·Et dicitur a numa rege romanoꝝ qui prius apud latinos nūmos notauit ymaginibus et titulos inscripsit· vel dicitur quasi nomus a nomine: quia nūmi solebant olim nominibus principum effigiari· vl' a numerus:quia nūmi numerantur· Nūmisma est caracteralis inscriptio ipsius nūmi per quā nūmi discernuntur que alio nomine moneta dicitur · et ponitur pro nūmo · Vnde mathei xxij·Ostende michi nūmisma census id est nummum qui pro censu capitis datur

m s Scrupulus·Est mensura nūmi vsualis· Et ita nūmus p replicationē sūmitur sui vt mensura numeralis oīm rerum cōmutabilium· Et debet cōstitui ex materia cara secundū sui naturam preciosa vt est aurum ⁊ argentū et debet certo pondere mensurari scilicet scrupulo

m s Obulus fere idem significant scilicet medietatem numis
m t As assis matis vsualis:quia obulus habet figurā totius numismatis paruam · Sed as est semicircularis medietas nūmi diuisi

m s Solidus schilling·est mēsura numeralis ponderis vt duodecim nūmi cōstituunt solidū vsualem· Qñdoqȝ est mensura ponderalis·et sic duodecim vncie cōscinunt vnū solidū et dicit a verbo solido as:quia illi nichil deesse videt· Solidū enim integrum et totū veteres dicebant·

f p Libra pfunt·Quandoqȝ est mensura numeralis· et sic viginti solidi nūmoꝝ constituūt vnam libram

Quandoq3 est mensura ponderalis. Et sic duodecim vn-
cie constituunt vnam libram. et dicitur quasi libera a no-
mine liber a.um. eo q alia minora pondera in se continet.
et ipsa non continetur ab eis

f p Libra vulgariter wag fere idem significant scilicet in-
f p Trutina strumentū mensure ponderalis. Et dicitur li-
f p Scatera bra a libera pro mensura ponderali. quia in ea
appenditur. sed trutina dicitur a trudo is. quia truditur
hincinde. sed scatera dicitur a sto stas: q2a stat et erigit

f t Lanx wag schüssel. ppie est scutella pro deferēdis ad mē
sam fructibus deputata que frequenter solet depingi. et
sūmitur pro parte trutine que habet figuram lancis

f p Marcka marck

m t Quadrans vulgariter vierdung. Dicitur quarta pars
m t Ferto onis cuiuslibet ponderis. Sed appropriate poni-
tur pro quarta parte marce

f p Vntia vulgariter vntz. Est mensura ponderalis conti-
nens octo tragmas et xxiiij. scrupulos. Et dicitur quasi
vnitatem vinciens q ligans: quia vnitatem minor3 pon-
derum sua vnitate vincit et ligat

f p Centenaria vulgariter centner. Est mensura ponderabi-
lis continens centum libras

n s Talentum pfunt vel pfuntstein. Scdm quosdam est men
sura numeralis scilicet viginti solidi. et qn̄doq3 est men-
sura ponderalis scilicet duodecim vncie

De nominibus significantib9 vtensilia domus

et Suppellex vulgariter hausgeschir. sunt ambo instrumē
n t Vtensile ta quo quis vtitur ad aliqua necessaria pre-
paranda. Et dicitur suppellex a suppleo es. quia supplet de
fectum domus. Sed dicitur vtensile ab vter vteris: quia
eo vtimur ad diuersa

f p Coquina vulgariter küchin. Omnia idem significant sc3

f p Popina partē domus ꝑ decoquendis cibarijs deputataȝ
f p Pullina ⁊ dicit̄ coquina a coquo is. Sed popina a popa
f p Culina id est pinguedo qa ibi curantur pinguia. Sed
fullina a fulgine. Sed culina dicit̄ quasi colina a colo qd̄
significat colare liquores vt qd̄ solidū est supsit vt cū per
vasa effunduntur.
f t fuligo rūß
f p Mensula hackbret oder hackbanck
f p Olla haff. et dicitur ab oleo es. qd̄ significat quemcunq̄
odorem habere: qa olla diu seruat odorem immissum. vel
dicitur quasi bolla a bullendo: quia aqua in ea bulit
f p fidelia irdin haffen. idem sunt. scȝ olla fictilis liquoreȝ ali=
f p Seria quem cōtinens ⁊ cōseruans ⁊ dicit̄ a fidelis quia fi
f p Seriola deliter cōseruat liquorem. Sed seria dicitur
a serum: quia seria serum continet et conseruat. Ponitur
tamen seria pro vase testeo conseruatiuo vini. Sed seriola
diminutiuum a seria
m s Cacabus kachel. est instrumentū in quo vrina ꝓijcitur
m s Bathus vulgariter glüthaffen. est vas mensuratum sci=
n s Bathillum licet trium modiorum. ⁊ deputatur proprie
liquidis vt vino vel oleo. licet etiam in alijs rebus pro
mensura habeatur. Et sic dicitur vas cum quo equis aue=
na distribuitur. Inde bathillum diminutiuum. et mu=
tat genus sui primitiui. Et est vas testium brunarum ac
dentium conseruatiuum
m s Lechitus ölhaffen vl' essigkrüg. est vas olei vl' vngēti.
n s Alluuium wesch hauß. Est vas lotoꝝ in quo pulli vel in
testina pullorum. et pedes peccorum aluuntur id est lauā
tur. et dicitur ab abluo is.
n t Ruder eris vulgariter kuchin nüsch. Est canalis p qua
fex humida effluit de coquina
m t Tripes vulgariter trifüß. Est vtensile domus pedibus

tribus infixum. Et super illud ponitur olla. et dicitur quasi tres habens pedes

f p Patina pfan. est apta olla. et dicit a pateo. sed patella di-
f p Patella minutiuũ qd magis est in vsu quam primitiuũ
f t Sartago rösch pfan. Idem significant scȝ vas coquinale
f t Strigilis ferreum ad frixandũ id est ad decoquendum
n s frixorium cibaria pinguedine deputatum. Et dicit sartago a sartos grece id est caro latine Et ago agis: quia in sartagine carnes frixande hinc inde aguntur.

f t Strigilis dicitur a strideo es. quia talis patella est stridula et sonorosa

f p Cramacula vulgariter habel. Est instrumentum in quo super ignem olle et caldaria appenduntur

f p Craticula vulgariter rosch. Est ferreum instrumentũ ex ferreis instrumentis cõpactum ad assandum carnes sup extensas. Et dicitur a nomine cratis qd significat instrumentum ex virgis contextũ vulgariter hurt

f p Andena vulgariter prant eysen. Est ferreum instrumentum super quo ligna ponuntur in foco ad ignem.

m s focus vulgariter feüer stat vel herd. Est locus ignis
m t Torris prant. scilicet lignũ vna manu portabile et incen-
m t Ticio onis dio paratũ. sed differunt: quia torris est sti
n s Cinindriũ pes ardens iam: sed nondũ in cineres resolut9 et dicitur a torreo es. qd significat rem aridam et incensibilem facere vulgariter derren. Ticio est stipes incendio deputatus: sed nondũ incensus. et dicitur quasi tortio a torreo. Cinindriũ est stipes pro parte in cineres resolutus sed iam ab incendio ignis ereptus. et dicitur a nomĩe cinis q̃a est combustus et ab anteriori parte in cineres resolut9

m t Stipes vulgariter scheit. duo significat. Vno modo est pars herbe. vel arboris que a radice vsq; ad ramusculos protenditur. Et sic dicitur q̃si stans pes vulgariter stam

Etiam transsumitur pro quolibet ligno portabili vna ma nu qualia solent parari incendio.

m t Carbo vulgariter kol. significat grossas reliquias com bustibiles carentes igne. Et dicitur a careo cares. quia caret igne vel flāma

f p Pruna vulgariter glūt. significat grossas reliquias ali= cuius combustibilis adhuc seruans ardorem ignis.

m t Cinis ásch. Est puluis de albatus ex incendio. et dicitur a candeo es: quia candet id est albet

f t Fuligo rūß. Est magna sordicies ex fumo collecta. et dici= tur quasi fumigo quia de fumo fit

f p Scintilla vulgariter gnaist vel füncklin. est minutissima particula ignis que ab ipso igne scinditur et prosilit et sepatur. et dicitur a scindo is.

f p Fauilla vulgariter yselen vel fōlen. Et dicitur a fos gre ce id est ignis latine

m s Fumus vulgariter rauch. Est exalatio terrestris ab igne sursum tendens. et dicitur quasi fos means

f p Flamma vulgariter flam̄. Est fumus ardens. et dicitur a flo flas. quia flatu excitatur

f t Fax fackel. et dicitur a fos grece id est ignis latine

n t Tedale brandeysen. est ferrum cum quo cirugici alicui

n s Tedalium vulnus apiunt

f p Teda kien. est lignum pice perunctum vt faciliter inflā metur. et dicitur a verbo tedet per contrariū: quia tedium non confert. et transsumitur quandoque ad significandū solen nitates: quia tede solebant olim in nuptijs cremari ad sig nificandum ardorem inter cōiuges

n q Veru vulgariter spiß. Significat baculum ferreum vel lignorum in quo confixe carnes assantur

n s Verutū bratspiß id est quod veru armatū. vnde carnes fixe in veru dicuntur carnes verute. vnde versus. Dic sine carne veru

dicas cū carne v̄ rutū. Et dicitur veru a ver9 a.um.

f p Creagra kre wel vel gebelin. idē significant scȝ instrumē
f p fustina tum coquinale dentibus recurvatis cū quo car
f p fustinula nes capit ex olla.

n s Mortariū mörsel vel pfefferstein. Est vas eneum vel lapideum cōcauum ad conterendū in ipso species aromaticas vl' alias res. et dicit' a mors: quia mortificat et cōstringit ea que immittuntur.

f p Piperis mola pfeffermül. potest esse vna dictio vel due dictiones. est manualis mola in qua species aromatice cō teruntur

f p Pila stampff vel mörselstein. Est vtensile do mus in quo grana arida cōterunt' et in puluerem redigū tur. et dicitur quasi pinsa a pinso is. qd̄ in vna significatio ne significat rem solidam in puluerem redigere

m s Pilus stössel. prima producta est contus ad conterendum et res in pulueres redigendū. Et dicit' a pila

m s Contus stössel vl' pluel. Est instrumentum ligneum habens nodū quo vtuntur pugiles ad percuciendū

f t Securis axt. Est instrmentū ad secandū ligna. et dicitur a seco as

m s Culter messer. Est instrumentū ferreum cum quo panes carnes et alie res necessarie scindunt̄ur. et dicitur a colo is: quia frequenter colitur id est vsitatur

m s Cultellus messerlin diminutiuum a culter.

m s Artanus kuchinmesser vischmesser. Est cultellus coquine pro piscibus diuidendis deputatus

n t Coclear vulgariter löffel. Est instrumentū per qd̄ cibaria ori immittuntur. et per magnum coclear olla buliens despumatur. Et dicitur q̄si cōclear a conca: quia concauū est modum conche

n s Coclearium idē vel löffelfüter. potest esse instrumentuȝ ligneum in quo cocliaria cōseruantur

m s Vrceus vulgariter zuber. Est vas amplum aque capax

et dicitur ab arche grece id est capere latine

f p Urna vulgariter eymer. In proposito est vas cum quo

f p Situla haurit aqua de fonte et de puteo et sursum trahitur. Et sm huguitionem dicitur ab vrgeo es: quia vrget id est cōstringit ea q̄ continent in ipa. Et alio nomie dicit situla a sicio is: quia apta est sicientibus ad bibendū.

f p Ydria wasser gelt vel schaff. Est vas aquā cōtinens ꝛ cōseruans. et dicit ab ydros grece id est aqua latine

m t follis plaßbalck. est instrmentū p qđ ignis incendit ꝛ excitat. et dicitur quasi fouis a foueo es. quia fouet ignem

m t Sipho wasser blaßbalck. Est instrumentum rotundum decorio consutum. et ex vno latere foraminibus plenū vt ex his aqua gutatim defluens puluerem sedet.

m t sipho. est etiam sonus mincture mulieris

n s salinum vulgariter saltzuas Est vas modicum in quo sal decoqendis cibis in coquina reponitur et seruatur. Et dicitur a sale

m s Cantarus vulgariter kant. Est vas de quo vinū propinatur ad potum. Et dicit a cantando: quia vinū letificat cor hominis et facit cantare. Etiā bibuli cantare solent dum cantarum vident vel manu portant.

n s Dolium vulgariter weinküff. Idē significant scilicet vas

f p Cuppa magnū vini cōseruatiuū. ꝛ dicit doleū a dolo as quia de lignis dolatis cōponitur. Cuppa dicitur quasi cappa a capo is: quia capax est.

f p Amphora krüg. Est vas testeum in quo vinū vl' aqua discumbentibus apportatur. Et dicitur ab am et circum et feres id est ferre: quia apta est vt circūforatur

n s Cribrū sib. Est vas foraminibus plenū per qđ subtilitas farine defluit. furfure sursum manēte. Et decurrit farina sb̄tilior. Et dicitur quasi crebrum. quia crebra id est multa foramina habet.

m s Discus vulgariter teller. In ꝯposito idē significant. scili=
f p Tella cet instrumentū escariuȝ rotundū ꝛ planū in quo
f t Parapsis carnes ꝛ pisces discūbentibus apponunt. ꝛ di=
citur discus quasi dans escas. et dicit tella quasi tolla a tol
lo is: q̄a tollit id est extollit sibi sup posita et nō abscondit
f p Scutella schüssel. In ꝯposito idē significant. scȝ vas esca
f t Lanx riū in quo cibaria hominibus preponunt. Sȝ diffe
runt q̄a scutella est nomen generale ad omnia huiusmodi
vasa escaria. et dicit a scuton grece id est rotundū latine.
q̄a rotundū habet formā. Sed lanx ꝓprie est scutella lata
habens labia spaciosa. vnde etiā dicit lanx a latus a. um.
q̄a lata est. Parapsis est vas escariū quadrangulatum et
quadrilatum. et dicitur a par aris. id est equalis et apsis
aspidis id est latus lateris. vn̄ parapsis q̄si pares habens
apsides id ē equalia latera. Et parapsis ponit ꝓ scutella
vn̄ in euangelio: qui intingit mecū in parapsidem
n s Catinū vulgariter kar. Est vas fictile vinarium. Et po
nitur pro vase escario videlicet pro scutella
f t Peluis beckin. est vas eneū ꝓ lauandis pedibus vl' alijs
mēbris hoīm deputatū. et dicit quasi pedes lauans
n s Fusoriū gießuaß. est vas effusiuū aquaꝝ pro manuū ablu
tione. Et dicitur a fundo is: quia fundit aquas
n s Guturninū löcherotȝ gießuas. est vas cauū superiꝰ vnuȝ
foramen habens qd̄ digito prestergitur et apitur inferius
multa habens foramina per que gutatim defluit aqua ꝓ
manuū ablutione. Et dicit a gutta.
f t Futis löcherotȝ vas. Est vas de quo mox defluit aq̄ vel
liquor infusus. et inde hic et hec futilis et hoc futile. et est
vas quod non potest retinere ea que immittuntur. Et di
citur futis a fundo fundis: quia fundit id est effundit hu=
morem immissum
f p Dispensa vulgariter speißgaden. Est ps domꝰ ꝓcasioꝝ

n s Dispensorium vel carniū coctarum et panis custodia de
putata. Et dicitur a dispendo is. quia inde dispendunt
et distribuuntur victualia
n t Mensale dischlach. est pannus candidus propter opti=
n t Gausepe tam et decorem mense factus. et dicitur a men=
sa. Gausepe etiā quandoque ponitur pro mappa
f p Mappa korb idem significant quere capitulo illo de no=
n t Mantille minibus significantibus utensilia quibus
n s Manutergiū res servabiles cōtinentur
m s Cophinus et verte tria folia
f p Sporta
m t Corbis
m s Ciphus vulgariter kopff. idem significant. scilicet vas
m t Crather vini potorium. Et dicit quasi cibos fouens
f p Crathera quia potus humidus nutrimentū grossum sb
tilitat et ad mēbra perducit. Sed dicit crather a crathin
grece id est circūflectere latine: quia olim fiebat de vigis
circūceptis. Et nota quod crater duplicem facit actiuum in
singulari scz cratherem et crathera. Et similiter in plura
li ut cratheres et cratheras. Similiter et panther lam=
pas et ether hec lucianus dicit.
f p Patera offner kopff. media correpta. est ciphus aptus. Et patera
dicit a pateo es. Sed media producta fuit proprium nomen
cuiusdam ville de qua oriūdus fuit sanctus Nicolaus. vnde
versus. Est ciphus patera Nicolai villa patera
m s Ciacus kopff. media correpta vel schenckuas sm ysidorum Ciatus
vnde versus. De multis ciacis multi piere sciatis. Sed in
usu nostro cōmuni. Est vas in quo vinum portatur vel
ad potum bibentibus propinatur
f p Nappa vulgariter napff. Est vas vini potatorium desu=
per apertum et est tractum a vulgari
f p Lagena vulgariter legel. est vas quod ē onus hominis vel equi

vnde in euangelio. Occurret nobis homo lagenam aque portans. et dicit a lege grece id est lagena latine
f p laguncula diminutiuum a lagena
m t flasco vulgariter fläsch. Est vas vinarium habens figuram spere dimidie. et est tractum a vulgari
m t Vtter bütrich. Est vas vini ventrosum portatorium. et dicitur ab vterus id est venter: quia similitudinem habet ventris. Et proprie vtres de corio fiunt.
m s Barillus barill.
f p Otha enörig kopff. Est vas vini portorium ventrosum modice quantitatis vnam habens auriculam. et dicitur ab othis grece id est auris latine
f p Dyotha vulgariter zweyörig kopff. Est vas duas habens auriculas siue othas quibus tenetur. Et dicit a dya id est duo et otha

De nominibus significantibus seruatoria et instrumenta particularia ad frumenta et pascua

n s Granarium vulgariter kornhauß. Est domus vel pars domus ad seruandum diuersas species frumentorum ordinata. Et dicitur a nomine granum
f p Theca kast. In proposito est seruatorium intermissis tabulis interstinctum in quo seruatur aliqua certa frumentorum species seperatim. et dicit a thesis grece id est positio latine: quia ibi reponuntur frumenta
Cumura kürb. est vas magnum contextum pro seruando frumento pauperis deputatum. et dicitur quasi camura a camur grece id est curuum latine: quia de curuatis fit vimibus
Vannus. est vas vimineam ad depurgandum triticum de paleis ordinatum. Et alio nomine dicitur ventilabrum a ventilo as. quod significat grana de paleis discutere et se-
Maldrum malter. Est mensura continens xxij. sextarios. et est nomen fictum a vulgari nostro.

Modius vulgariter mut vel schöffel. Est mensura continens xxij. sextarios. Sed in nostro vsu loquendi accipitur pro maldro vel pro mensura minore aliquantilum vel maiore. Et dicitur quasi modus prout modus idem est q mensura

Quartale vulgariter viertel. Est octaua vel duodecima pars maldri vel modij. et dicit quartale vel quartarium a quartus a. um. quia est quarta ps sextarij. Nota mensure diuersificantur in diuersis locis. ideo non potest certa expositio dari de nominibus mensurarū que in omni loco et omni tpe obseruetur
Quartarium

Hostarium vulgariter streich holtz. Est instrumentū per quod equatur et planatur superficies frumenti mensturatorio nasi. Et dicitur ab antiquo verbo hostio hostis ire. qd idem est q ad equare

Fenile häwgaden. est domus vel pars domus pro feno seruando. Et dicitur a nomine fenum

Fenū häw. et dicitur fenum quasi foenum a fos grece id est ignis latine: quia faciliter ab igne incenditur

n s Stabulum vulgariter stal. Et dicitur a sto stas: quia in eo stant bruta animalia

n t Bostar vulgariter kiestal. media producta in obliquis. Et dicitur quasi boum statio

n t Ouile vulgariter schaff stal. Est stabulum ouium. et dicitur a nomine ouis. Sed dicit caula ab aula grece id est receptaculum latine
Caula

f p Ara vulgariter verherstig. Nota ara prima longa dicitur altare. sed prima breuis. est stabulum porcoꝝ. vnde versus. Porci stant in ara. missam cantans stat in ara Et nota q ara pro altari non aspiratur. sed pro stabulo hec luciamus. ara. hara

n s Presepe vulgariter krip. Est velut alueol9 in quo bob9

n s Presepium et alijs maioribus brutis animalibus pabulum ministratur. Et dicitur a pre id est ante & seps q̃a ante boues contexitur quasi seps.
n s Cenofectoriū vulgariter mistber. Est instrumentum per qđ fimus de stabulis exportat̄. et dicitur a cenum id est lutum et veho is. quia in eo lutū vehitur
f t Tridens mistgabel. Est instrumentū tres habens ferreos dentes: quo fimus cenofectorio solet super poni

De nominib9 significantibus instrumenta pertinentia ad curros et quadrigas

cō p Auriga wagen man vł fůr man. Est artifex qui scit in via regere curros & vehicula in motu. Et dicit̄ ab auris & rego. vñ auriga quasi iumentoꝝ aures regens.
m q Currus wag. Generaliter dicit̄ om̄e vehiculum qđ p rotas voluitur et mouet̄. et dicit̄ a curro curris quia currit. Et appropriate ponit̄ pro vehiculo quatuor rotarum
m s Currus vulgariter karr. Est vehiculum duarum rota-
f p Carruta rum super quo onerose res per vias terrarum vehuntur. Et dicitur a carrio is. quod significat terram scindere vel scindendo cauere: quia carrus carriendo diuidit terram
f p Orbita vulgariter wagenleyß
f p Lasterna vulgariter wag. Est currus pro rebus itinera
n s Pilentum rijs per longa itinera traducendis paratus
n s Plaustrum Et dicitur quasi vasterna id est viesterna
n s Petoritum quia per vias et stratas mouetur vulgari
n s Sarratū ter lantwagen. Carpentū est currus magnus et pomposus burger wagen. et dicitur quasi carrus pompaticus. Pilentum est currus qui multa velocitate volubilibus rotis mouetur. Et dicitur a pila pile pro instrumentis conterendis: quia pilentum terram conterit vulgariter schneller wagen. Plaustrum est p vehendis

gramimibus deputatus vulgariter. baw wagen. vel fu ter vel last wagen vel last karr Petoritum. e currus pro lignis et lapidibus edificiorū grandibus a portandis de putatus Et dicitur quasi petens torridum et siccū et iter aridum vulgariter holez wagen. Sarratum idem.

f p Reda. karr. est vehiculum duarum rotarum ad eundem

f p Riga. abile Et dicitur a redio is ire Item reda scdm hu guitionē et lucianum est genus vehiculi quatuor rotarū Et dicitur reda quasi roda a nomine rota quia rotas ha bet Liga est currus duarum rotarum.

f p Quadriga.

m s Liburnus. wagen. est currus quatuor rotarū vel poti9 currus quatuor equis tractus vñ sciendum q secundum aliquos ista nomina biga quadriga et cōsimilia dicunt a numero rotarum et a verbo ago is. vnde biga q̈i bi-nis rotis acta vel tracta. quadriga quasi quatuor rotis tracta Et suo modo dicetur de nominibus consimilibus Sed secundum alios illa nomina dicuntur a nomine eq-rum et a nomine iugum. vnde biga quasi duo equorum iugum. quadriga quasi quatuor equorum iugū. Et suo modo dicetur de consimilibus.

m s Liburnus. est vehiculum liberi motus et agilis Et dicit quasi libere currens

n s Vehiculum. schlit. significat generaliter omne instrumē-tum sup quo res honorose per vias terrarum trahendo vehuntur siue sup rotis circūuolobilibus moueantur si-ue sine rotis Et quia vehicula habent vnum nomen cō-mune videlicet illa quem sup rotis mouētur scilicet hoc nomen currus. Ideo vehiculum specialiter appropriatur illis instrumentis que sine rotis labantur Et dicitur vehi culum a veho is. quia in vehiculo res onorose vehunt p vias terrarum.

f p Rota rad. Est circularis ps circumuolubilis ex cuius reuolutione curr9 mouet. et dicit qi ruta a ruo is. qz ruit
m s Cantus nab. e medius trūcus rote cui radij infinguntur.
m s Modiolus Et dicitur a cano is. quia canit. Modius est vas magne mensure. et hic ponitur pro trunco magno in rota cui caput axis immittitur Et a modius dicit modiolus diminutiuum qd etiam duo significat scz paruum vas mensuratorium Et paruum truncum rote.

m s Radius speich. proprie est qualitas visibilis secundum
f t Stellio q lineariter procedit a corpe luminoso Et dicitur a radio is. quia radit et abradit tenebras. et transūmitur pter similitudinem ad significandū baculum rote qz modiolo vsqz ad circūferentiam infigitur. et stellio dicitur a stella pter similitudinem radiorum.
f p Circūferentia. est nomen generale ad extremitatem quālibet ambientem tamen appropriatur rote que dum re=uoluitur saltū facit Et dicitur a circumuero quia circum=fertur
m t Axis. axt. Est centralis baculus rote ambas partes ean ti ex opposito sitas amplectēs
m t Themo deichssel. Est ps currus vel aratri scz stipes trabalis anterior cui iumenta laborantia alligantur. et dicitur quasi thelo a thelon grece id est longum latine.
m t Luno. laun vel lūchssen. est clauis axi anteriori parti in=fixus. vel est baculus ab anteriori parte axis sursum p=tendens. et est tractum a vulgari theutunico:
n t Columbar. lumen loch. proprie est foramen in quo edificant columbe. Et transūmitur pro loco concauo in naui p quem emittitur remus. quia similis est foramini in quo nidificant columbe. et in pposito transūmitur p foramine in axe qd transfigitur luno.

f p Cidula·leyterbom·Sunt duo ligna trabalia in curru p baculos sunt cōpacta·

f p Cauilla·wagen leyter·plura significat sed in proposito ē instrumentum quadrangulatum ex stipitibus magnis siue trabibus paruis opactis·paratum qd extensum intra rotas res impositas cōtinet ne perdantur· vnde scidula est extremam pars cauille scilicet ipa stipes trabalis· et dicitur a cauilla a cauillo as·put idem est q cauo vel p fora as·

De nominibus rusticorum et instrumentorum· et rerum et vasorū rusticaliū plurimorum

m s Rusticus·baur·est nomen cōditionis et vituperij et artis Est enim rusticus aliquis q est seruilis conditionis · vel est aliquis habens grossos et ineptos mores·vel ē oparius qui in rure moratur et rus colit Et quandoqz ponit adiectiue vt rusticus or·mus·vulgariter· beurischer Et dicitur quasi rus colens a nomine rus et a verbo colo is quia colit rus·

m s Pastor hirt·est qui gerit curam brutorum animalium ne ledant in pascuis·vel rapiant a feris·Et dicit a pasco is

n s Lac·milch·Est liquor albus ab vberibus animalium expressus· Et dicitur quasi leuc a leucos grece id est albū latine·

n s Colustrum ·Est lac q post partum statim mulgetur· et

n s Mulsum colustrum et mulsum etiam ponuntur pro humore lactis tenui ex tracta substantia corpulenta·Et dicitur colustrum a colo as·qd pprie significat liquorem · vt qd grossum sit per vasa effundere vulgariter ausseyhen Inde colustrū quia colatur id ē effundit Sed mulsum dicitur a mulgeo es·quia mulgetur id est ab vberibus originaliter extrahitur · vnde nouus grecista · Est mulsum seu colustrum lactis liquor ille· Qui de castelis

dum fiunt stillat ab inde.

n s Serum. kes wasser Et dicitur a sero is. quia seritur id est ex serit et emittit de caseo

n s Serocium aliqui dicu͞t seracium. ziger Est grossa substa͞tia lactis cibalis fragilior et minus vnctuosa quam caseus. virtute accetosi humoris ab aquosa hu͞ido segregata Et dicitur a serum quia remouet post segregatio͞z seri

m s Caseus kes. Est substantia grossa cibalis ex lacte per

n s Formadium operatione͞ coaguli segregata Et dicitur caseus quasi carens sero ethimoloya et non compositio. Sed formadiu͞ dicitur a forma quia forma vasis cui imprimitur conformatur et insuperficie configuratur.

n s Coagulu͞. renyn. Et dicit a cogo gis. gere. q͞a cogit lac:

n s Coagulatum. gerennt. sicut lac.

Coalesco scis. scere. id est concrescere conglutinare.

n s Buttirum. butter. media producta est substantia vnctuosa super natens et congregabilis in vnam massam et dicitur a boue quia fit de lacte bouis.

n s Sinum. kesskar. vel est vas rusticum in quo seruatur lac Et dicitur a sinus us. ui. quia sinerosum id est concauu͞ et capax existit

f p Mulcra. gelt vel melckgelte. omnia idem significant sc3

n s Multrum vas rusticu͞ in quo lac mulgetur Et dicuntur

n s Multrale a mulgeo es

m t Pastor est nomen generale ad quemlibet qui curam gerit brutorum animalium

m s Bubulcus. ochssen hirt. est pastor boum. et dicitur a bus id est bos et ycos. id est custos

m s Subulcus. schwein hirt. est pastor suum id est porcoru͞. et dicitur a sus et ycos id est custos quasi custos suum. et est ethimoloya et no͞ compositio

m s Endycus geißhirte. Est pastor caprarum et dicitur

ab enos id ē capra et icos· id ē custos q̄i custos caprarū·
m t Opilio· schaff hirt· et dicitur quasi ouilio a nomine ouis·
m t Mulio· ē pastor mulorum· et dicitur a nomine mulus·
m t Agazo media producta ē pastor azinorum· et dicit̄ qua
si agens azinos
n s Pedum· hirten stab· Est baculus pastor͛ cui fessus innit
titur ne aliquid noceat pastoribus· et dicitur a pes quia
sustentat pastorem tanquā tercius pes vel quia cum eo
cohēcet pedes animalium·
m s Stimulus· gert vel gerteysen· ꝓprie est acculeus ferreus
quo rusticor͛ bacculus pre armatur ad impellendum iu=
menta· et dicitur quasi stigulus a stigare id ē stimulus·
et ponitur pro toto baculo cum aculeo pre armato·

n s Aratrum· pflûg· ē instrumentum quo rus aratur et in sul
cos scinditur· et dicitur ab aro aras· quia cum eo aramus
f p Stiua geytz· Est pars aratri postrema in duo retinacu
f p Buris la vel duo cornua lignea bifurcata· et dicitur sti
ua quasi staua· a sto stas· quia stat erecta Sed buris di
citur a bus id ē bos quia cum tali instrumento laborant
boues·
m t Vomer eris· wageysen Est ferreum instrumentum in an
teriori parte rotundum et accutum et in posteriori parte
latum vt terram cissam dentali leuat in sulcum· et dicitur
a vomo is· quia vomit id est scindit et eruit terram
n t Dentale· sech· est ferreum instrumentum longum ipius
aratri deorsum pendens et terram scindens· Et dicitur a
dens quia scindit ad modum dentis·
f p Traha· eg· est instrumentū ligneū latū dentib9 ligneis
subtus et in fine spinis armatum quib9 glebi terre agro
rum sepantur· et dicitur a traho is·

f t Falx·Sichel· Seges·reben messer Est instrumentum ferreum aptū vineis segetibus et pratis· vnō versus· falce puto vineam meto sata·tondeo brata·⁊ dicitur q̄i filx q² primo solebant homines filicem p̄cindere falce

m t filex·dicitur herba de cuius·cineribus fiunt vitra·
n t falcastrum schneyteysen vel schneidmesser Est instru=
n t Virgariū· metū ferreū p̄ resecādis seu āputādis arbo॰
n t falcariū· virgl'tos ⁊ dicit̄ a noīe falx Sȝ virgariū a noīe virga
n t fossossorium schor·potest dici q̄libet instrumentum quo terra foditur·et dicitur a fodo is·
n s Rostrum·rech·in cōmuni vsu accipitur p̄ instrumento ferreo et lato quo terra foditur Et dicitur quasi radistrum a rado is· q̄a radit terram Et ē etroclitū vt in alexādro
m t Ligo·haw·vel est idem q̄ rastrum vel est idem q̄ dentale Et dicitur ligo quasi lego vel leuo quia leuat terram·
n s Horreum·scheuwer vel stadel·Est domus solis parietibus extremis ambita ad conseruandum messium fruges apta· et dicitur quasi ordeum quia ibi ordium conseruatur
f p Area·teñ vel hoffstat·duo significat·vno modo est latitudo terre solide et condensate super quam ligumina frumenta et messes triturantur ⁊ dicitur ab areo es·quia arida et sicca debet esse· Secundo modo Est spacium terre cui super edificatur domus Vulgariter hoff stat·

f p Tribula pflegel· ē instrumentum rusticum tritulatoriū
n s Tribulum extrudendum grana de paleis deputatum· et dicit̄ quasi terribula a tero teris· quia terit frumenta
f p furca· gabel· duo significat· Vno modo est instrumentum Rusticorum Bicorne· Cum quo moueantur

frumenta in area et dicitur quasi frumenta capiens vel mouens a nomine frumentum et a verbo cilleo es. id est moueo quia cum ea frumenta mouentur et capiuntur. vel furca cōponitur a fero et caput quasi caput ferens quia antiqui solebant deferre capita occisorum in ea Secundo modo furca est genus tormenti. vulgariter galg Et sic dicitur furca quasi fures capiens. vel dicitur quasi furcilla a nomine fur et a verbo cilleo es. quia ibi fures cillentur id est mouentur

n s Ventilabrum. wintschauffel vel werffschauffel: plura significat. vno modo ē lignum concauum quo paloe vētilantur in area et sic accipitur hic Alio modo est vas vimineum ad purgandum triticum de paleis ordinatū qđ alio nomine dicitur vannus. et sic dicitur ventilo as. qa cum ventilabro palee ventilantur de tritico.

m t Seps. zaun. ē contexatura virgarum in modum parietis circuidās et custodiēs res inclusas et defendens segetes ꝛ dicitur a sepio is.

f p Larua. schiem. Est simulacrū concauum et horribile siue ymago concaua et horribilis hominis vel alterius animalis ad terrendum pueros deputatum Et quandoqȝ erigitur in segetibus ad terrendum volucres et feras fugandum

n s Sarculum reyt eysen. est instrumentum rescindendi su=

f p Sāpa pfluitates arborꝫ vel extirpādi hbas nociuas ab agris Et ambo dicitur a verbo sario is. qđ significat rescidere ab arboribus vel euellere ab agris vel ortis qđ est inutile et nociuum.

¶ De noibus significātibus ea q̄ ptinēt ad scriptores

m t Scriptor. schreiber. dicitur ille qui habet artem pingēdi litteras Et dicitur a scribo is. quia scribit litteras.

f p Carta. pirment. est pellis per opus artificis et de albata

n s Pergamenum. vt sit apta p litteris ex incausto desup scribendis Et dicitur carta a careo es. quia caret pilis et carnibus. Sed pergamenũ dicitur a pergamum mi. qđ est proprium nomẽ cuiusdam ciuitatis apud quã primo fuit inuentus vsus pergameni

f s Papeirus. papeir. est species carte ex pannis inueteratis confecta in qua homines solent scribere vice pergameni

f p Cedula. zedel. est pars pergameni de qua ꝓpter sui paruitatem non potest fieri liber aptus Etiam cedula quandoqꝫ dicitur prima signatio alicuius scripti que adhuc non est in librum redacta que alio nomine dicitur protocollum.

m t Pumex. bimß Est lapis leuis et porosus quasi sit ex spuma maris coagulatus quo vtuntur scriptores ad asperitates pergameni tollendas. et dicitur quasi spumex quia ex densitate spume est compactus.

f p Creta. kreid. est lapis albus vel naturalis vel artificiose confectus qui per corrosionem puluerizatur super pergamenum ne defluat siue diffundatur incaustum Et dicitur a creta quadam insula in qua habundat illud genus lapidis

n s Corrosorium. schab eysen. ponitur p instrumento scriptoris p qđ creta diminuitur in puluerem spargendum in pergameno Et dicitur a corrodo is.

f p Pressula. preß. dicitur instrumentum cum quo libri seu folia librorum adinuicem cõprimuntur Et dicitur a premo is. quia premit folia adinuicem

n s ylum. feder scl. Est pellicula latens in penna et eidem innata quasi medulla

n s Incaustum. dint. Est liquor niger vel viscosus ex quo Sepia sint ex materia figuranter littere scripturarum. Et dicitur ab in et caustos. et alio nomine dicit͛ a sepia

quodam pisce de cuius sanguine optimum fit incaustum
vñ persius. grossa p infusam vanscit sepia limpham. vl'
incaustum est tinctura scribendi.

m s Pluteus schreib pret. est tabula lignea sup qua incidi
n s Plutteũ tur pgamenum. vel est tabula lignea qua li=
ber sustentat. et dicitur quasi plateus a platos grece.
id est latum latine.

f p Regula Linial. generaliter dicitur illud qd iuste dirigit
n s Lineatium opationem agẽtis vnde etiam liniatium dici
tur regula. ẽ autem lineatium instrumentum scriptorum
secundum qd format lineas quibus dirigitur scriptor in
scribendo directe litterales figuras.

n s Punctorium. punct eysen. Est instrumentum accuti an=
guli ad perforandum subtiliter pgamenum. Et dicitur
a pungo is.

f p Cauilla. cauil. In proposito est instrumentum id est per
spectaculum quo posito super exẽplari vtitur scriptor
ut visus eius referatur certius et promptius ad exemplar
et dicitur a cauo uas. prout idem est qꝫ per foro as. quia
perforata est visui.

f p Antipira. liecht schirm. ẽ instrumentum defensorium qd
locatur inter ignem et lumen ad oculos hominum ne ra
dij visuales p excellentiam luminis disgregentur Et di=
citur ab anti et contra et pir. id est ignis quasi otra ignẽ.

f p Laterna. latern. Est instrumentum concauum lateribus
solidis et pspicuis ambitum intra se lumen conseruans ⁊
dicitur a lateo es. quia intus candela latet.

f p Lucerna. brinnents liecht. est lumen in vnctuosa mate
ria iã ardens vl' ẽ cãdela iam lucẽs et ardens Et dicitur
n s Crucibolum liecht stein. vel tigel. ẽ vas vn= a luce.
n s Grassetum ctuose materie luminis contentiuum. Et
dicitur quasi crucians Bolum. id est Morsellum.

vel frustum sepi vel alterius materie luminis vnctuose. Sed grassetum dicitur a grassor aris. qd significat inuadere vel predari quia inuadit et predat materiam vnctuosam.

m s Lignus dacht Est funiculus lini succensus in materia
n s Lignum luminis vnctuosa Et dicitur a lignis grece .i. lux vel lumen latine.

n s Emunctorium. schür eysen. Est illud p qd carbones et ligna coaptantur in foco Et dicitur ab emungo is.

n s Epicausterium. significat pannum quo tabula scriptoria tegitur. et sup extenditur pergamenum vt manus scriptoris minus ledatur Et dicitur ab epi id e supra et incaustum.

m s Quaternus. quatern. est comuniter octo folioꝝ coniunctio Et dicitur a quatuor quia quatuor continet plicaturas que faciunt octo folia Nota q quatern9 est pars libri ex quatuor arcubus et octo folijs pergameni connexa. et ita quinternus ex decem folijs. et sexternus ex xij. congregatur

m s Liber büch. est corpus ex pluribus pecijs pgameni q
n t Volumen drangularis connexum et figuris elementa=
m t Codex ribus significatiuis conscriptu Et dicitur a libro p interiori cortice arboris tenui et subtili Volumen dicitur a voluo is. quia p lecto vno folio libri voluitur et aliud legitur Codex dicit quasi cadex id est truncus quia sicut vnus truncus diuersos hz ramos. ita vnus codex continet multos libros parciales Et sciendum quauis codex dicatur generaliter quilibet liber tamen appropriate dicitur liber specialis legis ciuilis

n t Exemplar. exempel da man ab schreibt Est principium formale ad cuius similitudinem fit res exemplata.

n s Exemplum. das man ab schreibet. dicitur res ad instar

ad similitudinē alicui9 facta· vnde liber dicitur exemplar originalis Sz lib ab eo transscript9 dicit̄ exēplū et dicit̄ q̄i exāplū ab ex qđ ē valde ꝛ āpl9 a·um·qꝫ valde amplū quia cū tantum sit vnū exemplar ip̄m exemplum ad multa et plurima se dilatat:

n s Registrum·register vel bůch schnůr· in ꝓposito est zona vel multitudo zonorum inter posita folijs quaternorum ut scriptura que queritur cicius inueniatur et facilius inueniri possit Etiam dicitur liber in quo summarie conscribūtur ea que alias particulariter et diffuse scripta vel facta sunt Et dicitur a rego is·

n s Tenaculum heb eysen Est illud per quod sexternorum anguli constringuntur ne complicentur in rugas Et dicitur a teneo es·

f p Tabula·taffel·In ꝓposito est instrumentum scriptorium quadrangulum de vno assere vel pluribus asseribus cōplicatis in quo scribimus elementales figuras Et dicitur in illa significatione a tabula pro assere lato apto ꝓ parietibus constituendis

m s Stilus steiler·generaliter potest dici omne illud qđ ē longum et erectum· vnde etiam stilus dicitur ligamen solidum p qđ fructus plantarum plantis adheret vulgariter still·Et dicitur a sto stas·quia stat erectus· vel etiam dicitur instrumentum scribendi metallicum et accutum· et alio nomine dicitur graphius

m s Graphius idem dicitur a graphos grece id ē scriptura latine·

m s Calamus·schreib feder· ꝓprie est pars herbe fructifere inter radicem et fructum concaua inter nodos vulgariter halm Et transūmitur ꝓ instrumento scriptorio concauo p qđ incaustum deducitur in elementares scripturas· Et dicitur a calamus ꝓ instrumento illo dicitur calamare

n t Calamare· schreib zeug vel penal· est instrumentū scri
n s Pennale· ptoris cōcauum de corio duro cōsutum in quo
ponuntur instrumenta scriptoris vt cultellus et calamꝰ·
Et alio nomine dicitur pennale a nomine penna·
m t Pugillaris est stilus vel calamus scriptoris vel tabula
n s Pugillar manualis Et dicitur a pugil
n t Pugillare·lus·
n s Minium·rote dint· est color rubeus quo depingi solent
littere capitales Et dicit̄ a minuo is·quia minuitur ante
quā inde color fiat·
n s Lazarium·plae dint·ē color planeus vl' celestis que etiā
depingi solent littere capitales·

Sequitur de fabris et instrumentis eorum·

m s Faber·schmid·dicitur omnis artifex in materia dura sub=
iecta duris instrumētis opatis et laborans vt in lignis
lapidibus ⁊ metallis Et diuersificantur secundum diuer
sam speciem materie subiecte·
m s Ferrifaber eysenschmid·qui laborat et opatur·
m s faber ferrarius in ferro·
m s Cuprifaber·kupffer schmid·qui laborat et opatur in cu=
pro·
m s Aurifaber·goltschmid·
m s Lignifaber·hůffschmid Est faber qui pedes iumentorū
sufferat ⁊ dicit̄ a suffero as·i·subtꝰ vel insupficie ferrare
Et dicitur faber a facio is quia facit et operatur operati
one transsūmitur in materiam exteriorem·
m t fornax est·significat edificium super ignem quo fumus
m s Caminus educitur et rebus exterioribus ab incendio
precauetur· et dicitur a fos grece · id est ignis latine et
vrna e·Sed caminus dicitur a campso as· id est reflecte
re quia in se flammam reflectit·
m s Malleus· est instrumentum cuius ictibus massa metalla

extenditur in artificiales figuras Et dicitur quasi molleus a mollio is. quia mollit ferrum.

m t Incus. media producta est massa siue truncus ferreus planus supius et predurus et ligneo trunco infixus super quã ferrum crebris ictibus extenditur in artificiales figuras. et dicitur incus ab in et cudo is. quia in ea aliqd cuditur et maliendo producitur

f t forceps. eysenscher. ẽ tenacl'm bifurcatũ quo ferrum ignitũ stringitur capit et tenet. et dicit quasi ferriceps id ẽ ferrum capiens. et scdm priscianũ est generis mai. quamuis veteres in feminino genere posuerunt

f t forpex. scherer scher. est instrumentũ ferreum cũ quo solent supfluitates crinium deponi et prescindi Et dicit qi ferrum pillorum id est aptum ad pilos pscindendos vel dicitur quasi formans pilos.

f t forfex. frawen scher. ẽ instrumentum cũ quo pannus solz secari et dicitur quasi ferrũ filorum id est aptum ad fila incidendum vel dicitur quasi formans fila. vnde versus differentiales. forfice fila. pilum cape forpice. forcipe ferrum fex ẽ filoꝝ ceps ferri. pex qꝫ pilorum.

f p Lima est instrumentũ ferrũ predurum et asperũ cui9 dentibus ferreis aufferunt asperitates et sordes metalli. Et dicit a limus qa limum aufert de ferro ipm poliendo

n s Scalprũ. grübel eysen vel meissel vel stoß eysen Significat instrumentũ ferreũ predurũ in cono p qd effigant ymagines in lapidibus vel metall' Et dicit a scalpo is. vel dicit quasi sculprũ a sculpo is Sed celtes dicit a celo as. prout idem ẽ q9 sculpo is. vel pingo

f t Cos cotis. wettstein. ẽ lapis per cuius attritionem acuuntur ferrea instrumenta et dicitur a cotin grece id ẽ incisio latine quia ferrum ad incidendũ acuit.

m t follis Blaß balcke. Et dicitur follis quasi fouis

afoueo es. quia fouet ignem.

m s Alueolus. lesch trog. est diminutiuum. Et capitur pro vase aquarum quadrangulato siue pro trunco in q me tallum candens immergitur ut per antiparistasim. id est contrarij resistentia induretur Et dicitur ab abluo is.

n s Aspersorium. spreng wadel Est flabellum p qd aq guttatim spergitur sup ignem vel flammas prorumpentes restringat et in interiorem virtutem ignis incendat. Et dicitur ab aspergo is.

n s Anticorium. fürfel. das die schmid für sich henckend. e corium qd defendit laboratores ante fauillas. et dicitur ab anti id est contra et corium

f p Minera. ertz. est corpus mixtum coagulatum a frigido re solubile a calido p naturam si autem a calido resolutum fuerit et impuluerizatur tunc dicitur lapis et est a domi neo terreum Si autem a calido resolutum fuerit et conti nue manet et fluit hoc proprie vocatur metallum et est a domino aqua vel aqueum

n s Metallum. geschmid. Est minera indurabilis et constans a frigido cōstringenti vt possit frigida dilatari et resolu bilis vt fluat a calido dissoluente. Et dicitur a metallon grece. id est spes latine. quia natura eius est vt ibi vena vna apperuerit ibi sit spes inueniendi aliam. Et nota q septem sunt genera metallorum scilicet aurum. argen tum. ferrum. es electrum stannum et plumbum Nas aūt species metalli ex principijs essencialibus distinguere p tinet ad philosophum naturalem. sed ad gramaticum p tinet declarare quid nominis ex qualitatibus omnibus vt ex signis Et ita dicimus q aurum est metallum rubi cundi siue flaui siue fului coloris Et dicitur ab auron gre ce id est seruare latine quia est rarius et preciosius alijs metallis et ideo diligentius seruatur vulgariter gold.

n s Argentum·silber Est metallum candidi coloris Et dicit ab argentin grece id est splendor latine·

n s Electrum·geschmeltzt gold Est species metalli que qn doqꝫ fit ab arte quandoqꝫ a natura quando fit ab arte· tunc est auri ⁊ argenti ꝓporcionata mixtura Sed quādo fit a natura tunc est metallum vigorosius quā sit aurum Et dicitur ab elyos grece·id est sol latine quia est fulgidum sicut sol Et naturale electrum est lucidius et vigorosius in fugando venenum quā sit artificiale·

n s Auricalcum·messing·ē metallum purius cupro sed in purius auro Et dicitur ab aurum et collectiuo grece ē fex latine quasi fex auri·

n s Es·ör· vel glockenspeiß· quandoqꝫ summitur ad omne metallum et ad diuitias denotandas Quandoqꝫ summit stricte et ꝓprie tunc est metallum predurum et rigidū vt malleas extendi non possit nisi postquā diu calet sed valde est sonorosum Et dicitur es quasi aes ab aere quia est splendidum ad modum aeris

n s Cuprum·kupffer Est metallum deficiens ab auricalco et vergens ad colorem rubeum et etiam nigrum·

n s Ferrum· eysen·est metallum cuius duricie alia metalla malleantur Et dicitur quasi farrū a farre quia farra id ē semina frugum terre tondit vel dicitur quasi ferium a feriendo id est percutiendo quia duricie sua reliqua metalla ferit id est percutit· vel dicitur quasi firmum a firmitate quia nullum corpus tam firmum et densum sicut ferrū

m t Calips·stahel·Est ferrum aliquantulum artificialiter indur atum·et a fecibus expurgatum·⁊ dicitur calibe tali populo qui continue laborat in preparatiōe huiusmodi metalli·

n s Stannum. zin. est metallum deficiens ab argento in candore et soliditate Et dicit a scanatos grece. id est separans latine quia mixta in se metalla dissociat Et ab auro et argento es blumbū sepat et discernit Alia quoqȝ metalla ab igne defendit Sed dicitur stagnum quasi aqua stans nec discurrens. vnde ver. differentiales Stans aq̄ dat stagnum speciesqȝ metallica stannum G retinet primum. vult R. gemmare secundum

n s Plumbum. bley Est metallum deficiens a stanno in materie puritate et candore vergens ad obscuritatem terre terrestrem.

f t Erugo. rost. vel dicitur cinis qui consumit metallum Et dicitur ab erugo as. id est valde rugosum facere.

f t Ferrugo. eysenet rost. Et dicitur a nomine ferrum Et dicitur quasi ferri rubigo ethimoloya

f p Squama. Est duricies cuti piscium et similiter serpentū tanquā vestimentum a natura ꝓuisum Et dicitur a squalore id ē humore viscoso Et transūmitur ad significanđ latas particulas armorū vulgariter. blech. Sūmitur etiam ad significandum duriciem latam et tenuem a ferro candido prosilientem. vulgariter fludach.

f p Scoria. zundel. Est faculenta residentia grossa ex quocūqȝ metallo ignito et liquefactio relicta Et dicitur scoria ab ex coquendo quia de metallis excoquitur.

f p Cachimia. golt fel. Est feculenta residentia grossa ex auro liquefactio relicta

¶ Sequitur de fabris lignarijs et instrumentis eorum.

m s Carpentarius czimmer man. Faber lignarius est artifex

m s Faber lignarius. cū duris instrumentis in lignis operās et laborans. Et alio nomine dicitur carpentarius a carpentum id ē currus pōpaticus quia scit facere carpenta

et alias structuras ligneas.

f t Securis axt. ē nomen cōmune ad omnia instrumenta ferrea accuta quibus ligna secantur quocumq; modo Et dicitur a seco as

f p Astia. beyhel. est parua securis.

n s Dolabrum bart. est securis lata et longa per quā ligna

f p Dolabra secta planantur. et dicitur a dolo as. id est planare ligna.

f t Pipemis. zwerch axt Est securis stricta. et in partib9 ferri duabus maxime distātibus accuta per quā ligna sub angulari perforantur figura. et dicit a bis et pemin grece id est accutum latine qa bis est accuta

n s Terebrum. negbor.

n s Terebellum diminutiuum.

f p Serra. seg. Et dicitur quasi sece a seco as.

f p Leuiga. hobel. vel hobel eysen. vel schab eysen. media correpta Est instrumentum carpentariorum mediante q̄ leuem id est planam faciunt supficiem lignoꝝ abscindendo supficiei tumorem: et dicitur a leuigo as. id ē planare

m s Gnamicellus. winckelmeß

m s Circinus. ciß est instrumentum carpentarij bipedale quo vno eius pede stante et altero circūducto describitur circulus insuperficie. Et dicitur a circus quia describit circū id est circulum.

n s Perpendiculum. bley meß Est instrumentum mensuratorium continens nodum plumbeum vel ferreum in corda suspensum per qđ perpenditur et rectarum columnarū et parietum rectitudo. et dicitur a perpendo is. quia per ip̄m perpenditur rectitudo parietis et columne.

De murarijs et instrumentis eorum

Muratius maurer· est artifex qui habet artem faciendi
Cementarius muros ex lapidibus· et alio nomine dicitur
Murator cementarius a cemento quia ex cemento et la
pidibus murum cōponit

m s Murus maur·est paries lapideus pro municione ciuita
tis·

cō p Lapicida steinmetzel·Dicitur qui ex arte nouit p edifi=
m s Lathomus cijs murorum secare lapides et quadrare Et
dicitur quasi lapides cidens id ē secans Lathomos dicitur
a laos grece id est lapis latine et thomos grece id ē di=
uisio latine· vnde lathomus quasi lapides diuidens et se
cans

f t Calx cis·kalck· Est lapis a calido resolutus in puluerem
vel est ipse lapideus puluis de quo fit cementum Et dicitur
a caleo es·quia calet dum aqua infunditur·

n s Cementum· morter vel pflaster Est mixtura calcis et are
ne per quā lapides consistunt et murus firmus solidatur
Et dicitur a cedo is·q̄a de cesis et resolutis lapidibus fit

n s Sabulum· sant·est multitudo innumerabilium corpuscu
lorum in littoribus positorū Et alio nomine dicitur arena

f p Arena grieß Et dicitur ab areo es · quia arida solet esse
in litteribus aque·

m s Gipsus·gips·est lapis albus et de facili resolubilis a ca
lido vt fiat inde cementum Inuenitur etiam hoc gipsum
et est nomen grecum·

m s Tophus tauckstein· Est lapis porosus et foraminosus
Et dicitur a tophos grece id est lapis latine·

n s Pauimentum·estrich·Et dicitur a pupio is id ē percute=
re cedere vel ferire quia percutitur ceditur feritur Est so=
lida planicies ex lapidibus et cemento coagulatis para
ta·

f p Trulla. kell. Est instrumentum cementariorum ad planādum aptū qđ est quasi coclear cementū portans et dicit̄ q̄i truda a trudo is. quia retrudit lapides cum cemento vel luto

m t Amussis. pley wag. ē idem q̄ perpendiculum. et dicitur ab a id est sine et musso id est dubito quasi sine dubitatione quia cementarium reddit certum.

De nominibus ornamentorum et instrumentorum pertinentiū ad cultū dei

f p Ecclesia. kirch. ē locus cum suo edificio diuino cultui deputatus secundum ritum et consuetudinem xp̄ianorum. Et quandoq̧ ponitur ꝑ ip̄a multitudine cristianorum Et intelligitur ecclesia id ē cōuocatio. eo q̄ omnes cōuocat ad se in vnam fidem.

n s Vexillum. van. est pannus qui suspensus in hasta prefertur militibus bellaturis vel clericis sanctorum vel reliq̄as portaturis. et dicitur vexillum per diminutionē a velum.

n s Canopeum Staubhülm. idem significant sc3 velum ro
n s Tiburnium tundum qđ pro ornamento et defensorio su
m s Epiciclus per altare depēdet ne puluis vel vermes deorsum incidant sacramento Et dicitur a nomine canap9 quia de filis canapi frequenter in modum rethis cōtexit̄ Tiburnium dicitur a tibur uris. quedā ciuitas vbi primo inuentus vsus est tiburniorum. Sed epiciclus dicit̄ ab epi id est supra et ciclus id est circulus quia sub figura circulari pendet sursum

f p Papilla. alter tůch. In proposito est pannus ad coopiēdum altaria consecratus.

n s Pulpitum lesbanck. significant tabulam eleuatam sup
n s Analogium quā libris alte positis qđ scriptum est leg
m t Ambo onis tur clara voce. Et dicitur pulpitum quasi

publicum a nomine publicus quia in publico fit vt illa que in eo legantur a populo conspici possint Sed dicit analogium ab ana id est rectum et logos id est sermo quia rectus et verus sermo clare legitur in apperto Sed ambo duo. vno modo est pulpitum pro festiuis lectionibus ordinatum Secūdo modo ē locus in ecclesia vbi sacerdos pronunciat festa sanctorū.

m s Cancellus. cancel. In singulari est loc9 altus in templis in quo stans presbiter indicit subditis agenda. Sed in plurali cancelli cancellorum significat parietem ex lignis vel virgis obliquis in modum rethis contextum p quem quis bene poterit videre extra nec ipe bene videri poterit.

f t Ymago. bild. ē representatiuum corporale vel spirituale qd est simile representato. vnde figura facta ad similitudinem rei viue dicitur eius ymago Et forma recepta in virtute cognoscitiua dicitur ymago rei quam representat Et dicitur quasi ymittago a verbo ymmittor ymittaris quia ymittatur rem cuius est in corporeis lineamētis et dispositione partium similitudo aliter proprie non dicitur ymago.

f p Staua geschnitten bilde: staua. duo significat. vno

f p Lepida. modo est lignea columna edificium domus supportans. Et dicitur a sto stas. quia stat erecta. et sic non accipitur in proposito. Alio modo est ymago sculpta. iuxta illud nabuchodonosor erexit sibi statuam. et sic accipitur hic Lepida etiam duo significat. vno modo est quedam species. alio modo est ymago quam antiqui sibi solebant erigere que memoriam progenitorum vt aspectus istius etiā componerent suos actus. Optimū est

enim sequi vestigia predecessorum si bene pcesserunt

f t Crux creutz. est ad puniendum reos turpissimum instrumentum Et dicit a crucio as. id e punio vel tormento.

n s Crucifixum. marter bild. Est ymago hominis sculpta et picta ligno figuram crucis habenti coniuncta Est autē figura crucis ea quā tenet homo dum stās in directo lateraliter extendit brachia in quantum potest.

f p Reliquie arum. heiltum. proprie dicuntur partes residue. Etiam dicuntur ossa vel vestimenta sanctorum que nob relinquuntur vt eorum merita recolentes eos digne veneremur et eorum vitam immitemur Et dicuntur a relinquo is. quia nobis relinquuntur vt eorum vitam in corporemus.

n s Sacrarium segeter vel treschkamer. sunt omnia loca tē
n s Secretariū pli in quibus vestes sacerdotales et cali=
f p Sacrista ces et alia ornamenta seruantur Et sacrarium et sacrista dicuntur a sacro Sed secrerium dicitur a secreto quia locus iste secretus ē. id est ad habitationem communem distinctus.

f p Cista fere idem significant scz vas amplum et vacuum
f p Archa firmis seris in vnitum Sed armarum appropria=
n s Armarium te dicitur pro seruandis libris quia libri sūt clericorū id est cōuenientia instrumenta vulgariter kast Sed cista dicitur quasi custa a custodio is. vel dicit quasi costa quia sicut costa seruat interiora ventris in ea cōtenta sic cista custodit ea que continentur in ipa Sed dicitur archa ab arceo es. quia arcet id est remouet et excludit a thesauro seruato raptores et fures Sed armarium dicitur ab armorum qd significat cuiuslibet artificis instrumenta quia ibi reponuntur arma. id ē clericorum conuenientia instrumenta.

m t Calix kelch. Est potorium et dicitur a calon grece id ē lignum latine quia huiusmodi vasa fuerunt lignea tē pore primitie ecclesie.

f p Patena. paten. Est latum coopertorium calicis sicut di scus et non in concauo profundum. et dicitur a pateo es quia patet et diffusa est et non profunda. et appropria tur coopertorio calicis rotundo et lato

f t Pixis. idis. Est vas pro confectione aromatica preciosa seruanda paratum Et dicitur a pixos grece id est bux9 latine quia de buxo solet fieri et parari Et in proposito appropriatur vasi in quo seruantur oblate seu hostie pro eukaristia conseruanda Et aliqui dicunt hec buxis idis p pixis vulgariter bůchs.

ū s Ciborium. cristen bůchs Est piramidalis structura decē ter ornata pro custodia sacratissimi sacramenti. Et dicit a cibus quia sacramentum qđ in ipō seruatur est cibus anime.

f p Ampula. ampel. est vas ventrosum de quo funditur vi num et aqua in sacramentum altaris. Et dicitur ab am. id est circum et bulla quia circum inflata et ventrosa est ad modum bulle id est vesicis vel tumoris apparentis in aqua tempore pluuioso.

f p Filiala. Est vas vitreum et ventrosum Et dicitur quasi hiala a hyalin grece. id est vitrum latine quia de vitro fit.

f t Lampas liechtuaß vel ampel. lampas grece generali
f p Lampada ter dicitur incendium latine. Sed in propo sito est vas vitreum olei pro materia luminis contenti nium Sed proprie vt dicit huguitio Lampas ē vas vl' flamma in vertice lucens Et dicitur a lambo is. quia lam bentis motum ostendere videtur.

m s Cereus·wechssin liecht Est candela de cera facta Et dicitur a nomine cera·

m t Funis seyl·ē vinculum ex materia flexibili et tenaci confectum Et dicitur quasi fouis a fos grece id ē lux latine· quia funes cera solent circumdari ad vsum luminis·

n t Lucanar liecht seyl· vel liecht trager·ē lampas ardens in aere vel est instrumentum pēdens in alto cui multe cādele ardentes affiguntur Et dicitur a lux et aer quia lucem prebet aeri·

f p Candela·kertz Est instrumentum cōbustibile seu lignum in medio sui protensum materiam ignis coagulatam ut ceram picem vel sepum Et dicitur a candeo es·quia accensa candet

n s Candelabrum·kertstal Est instrumentum super qd ponitur candela ardens vt luceat his qui sunt in domo· et dicitur quasi candelaferum quia candelam fert·

n s Turibolum·tauchuaß·est vas metallicum pro cremando thure offerendo sacrificijs deputatum· Et dicitur ab acer qd est arbor sterilis et siluestris·vulgariter massalter quia de ligno illi9 arboris solet fieri·

n t Thus·weirach·est gummi nobilis stillans de quibusdā arboribus nascentibus in saba et est odoris suauissimi· Et dicitur a theos grece id est deus latine·

m t Thimiama·thimian·Est confectio aromatica suauis redolens que solet loco thuris cremari·

n s Baptisterium·tauff stein·est vas vbi vel in quo baptizamur·et cōponitur a baptismus et sterion statio

n s Aspersorium· weichwadel·est bacul9 in anteriori parte pluribus particulis difurcatus per quē sup populum aq̄ spergitur benedicta·et dicitur ab aspgo is·

n s Horologium·vrley vl' zeitglock Est instrumentū qd in absentia pñcipalis artificis reddit certis horis osonāat·

musicales et ad eas decantandas excitat munachos dor mientis Et dicitur ab hora et a verbo lego is. quia in ipo legitur et cognoscitur certitudo horarū

f p Campana. glock. est piramis enea concaua et rotunda in cuius medio pendet contus ferreus et mobilis qui pcussus ad campane lattera causat sonum. et dicitur a cāpania prouincia in qua primo fuit inuentus eius vsus.

f p Campanella glöcklin vel schell. Est parua in piramis

f p Nola. enea concaua et rotunda in cui9 medio similiter est aliqd corpus durum qd motum ad latera causat sonum Et dicitur a campana per diminutionem. sed nola dicitur a nola ciuitate campanie in qua eius vsus primo fuit inuentus

n s Tintinabulum. glockenklöffel. vel glocken halme vel schwenckel. est contus metallicus vel ferreus qui pēdet in medio campane Et est nomen fictum a sono:

n s Campanile. glockhaus vel wendel stein Est turris alta in quo campone suspenduntur vt earum sonus lati9 audiatur Et dicitur a nomine campana.

De nominibus librorum ecclesie pertinentium ad cultum dei.

n s Psalterium. psalter. duo significat. vno modo est instrumentum musicum habens cordas extensas. et dicitur a psallo is. quia dauid cum tali instrumento psallebit id ē grates et laudes deo decantabat. secundo modo est quidam liber dauid sic dictus ab illo instrumento quia ad vocem illius instrumenti dauid decantabat psalmos ante archam in tabernaculo domini

n s Antiphonarium. antiffnar. Est liber cōtinens antiphōas

f p Antiphona: antiffan. Est cantus qui solet precedere sonum psalmi Et dicitur ab anti id est ante et phonos id ē sonus quia ante psalmū sonat.

n s Breuiarium brieuer Est liber in quo legenda vel can=
tanda in diuino officio per circulum anni breuiter sunt
signata Et dicitur a breuio as. quia legenda et cantan
da in officio matutino et dicitur a matutinum qd ad lau=
dem dei cantatur tempore matutino Et dicitur ab aduer
bio mane.
n t Missale Meßbůch. Est liber in quo continetur misteriū
misse.
n t Graduale gradual. Est quidam cantus misse qui post
n t Obsequiale epistolam vel responsorium canitur Et di
citur ideo graduale quia gradatim et paulatim canitur
vel quia intra gradus chori debet cantari Sed quidam
ponunt differentiam quia dicunt quod gradale sit liber
in quo est scriptus huiusmodi cantus et plures alij qui
ad missam cantantur Sed graduale est ipe met cantus.
n t Exequiale obsequial.doten bůch.vel tauff bůch.est li
n t Obsequiale ber continens ea que sacerdos legere debet
et operari circa mortuorum hominum sepulturam Et dici
tur a nomine exequie.
f p Exequie arum. notat obsequia que fiunt circa mortuorū
sepulturas Sed dicitur obsequiale ab obsequio id est fa
mulatu carorum quia ibi continentur ea que pertinent
ad obsequia que fiunt circa sepulturam carorum amico=
rum.
n t Manuale.hant bůch.Est liber paruus qui frequēter ah
betur in manu.et dicitur a manu.

De nominibus locorum vbi solent
sepelire corpora humana.

n s Cimiterium.kirch hoff.vel freyt hoff.Est locus spacio
sus muris seu membus circumcinctus pro sepultura ca=
dauerum humanorum. Et dicitur a cimen id est dulce
et sterion id est statio quia ibi creditur esse dulcis statio.

m s Rogus. prant stat der doten. Nota q antiqui olim non solebant mortuorum cadauera sepelire sed igne cōbure re seu cremare et illud pro cremandis mortuorū cadaue ribus lignorum congeriem congregabant que quando nondum fuit accensa dicebatur rogus quasi corrogus a corrogo as. id est congrego as. Sed iam ardens et a= ctu cadauer cōcremans dicebatur

f p Pira. doten fürbrunst Et dicitur a pir grece id est ignis latine Sed iam in cineres cum cadauera resoluta fuerūt dicebatur bustum q̄i combustum

n s Bustum. doten prant stat. Et dicitur a comburo is. Sed quia humana cadauera nunc non cremantur sicut olim s̄ sepelliuntur ideo bustum ponitur pro sepulcro.

n s Feretrum bar Est instrumentū in quo mortuorum cada

f p Libitina uera offeruntur et dicitur a fero fers quia in eo feruntur. id est portantur cadauera mortuorum Sed li= bitina dicitur a libet verbo impsonali per antifrasim id ē p cōtrariam expositionem quia minime libet.

f p Tumba sarck. idem significant scȝ vas qd cum incluso

f p Vrna cadauere sepelitur vel ip̄m habetur loco sepulcri

m s Sartofagus Et dicitur tumba quasi cumba a cundo is vel dicitur quasi tenens vmbram. id est similitudinem de functi Sed vrna ꝓprie est vas quo hauritur aqua de pu teo etiam accipitur ꝓ vase mensuratorio liquidorum. etiā summitr̄ ꝓ vase defuncti corporis. vnde lucanus Celo te gitur qui non habet vrnam Et dicitur ab vrgeo es. quia vrget. id est constringit et cōprehendit ea que continen tur in ip̄a Sed sartophagus dicitur a sartos. id est caro et fagin id est cōmedere Nam in eo carnes cadaueris a vermibus cōmeduntur.

m s Tumulus. grab. fere idem significant scȝ locum in quo

n s Monumentum sub terra cadauer hominis est sepultus :

n s Sepulchrum Sed differunt quia tumulus proprie di
citur quilibet terre locus modicum eleuatus. Et dicitur a
verbo tumeo tumes. et restringitur pro hominis sepultu=
ra qua etiam terra tumet. sed monumentum dicitur a mo
neo mones. quia monet et ammonet transeūtes vt mor
tem memorent et non peccent. Sed sepulchrum dicitur
a sepelio Sed bustum dicitur quasi combustum a com=
buro cōburis vt prius dictum est.

f p Sandapila edel herren grab. idem significant scz nobi-
f t Piramis bilem et preciosam structuram pro recordatione
n s Mauseolum mortuorum nobilium. sed differunt quia
sandapila proprie est vas lapideum qd habetur vice se
pulchri. et quandoque ponitur pro feretro in quo cadaue
ra mortuorum ad sepulturam ferūtur vnde iuuenalis. In
ter carnifices et fabros sandapilarum Et dicitur a sanda
lum id est pannus in quo mortuorum cadauera cooperi=
untur. sed hec priamis priamidis. media correpta dicitur
generaliter figura superficialis vel corporalis incipiens.
deorsum ab amplo pede et ascendens sub figura rotunda
sursum et desinens in conum accutum Et restringitur stri
cte pro sepulchro tali figurato Et dicitur a pir id est ig
nis quia latam habet basim et in accutum ascendit sicut
ignis Mausoleum dicitur a quodam greco principe pro
quo factum fuit preciosum sepulchrum.

n s Epithaphium. über geschrifft. est scriptura breuis sepul
chro alicuius hominis defuncti super scripta ad laudes
et ad mores eius. Et dicitur ab epi id est supra et tha=
phos quod est lapis quasi super scriptio lapidis.

n t funus eris. bar oder leich. est omnis mortuus qui sepeli=
tur Et dicitur a funibus cera circūductis et accensis qui
solent ante feretrum portari.

n t Cadauer doten leib. Et dicitur quasi caro data vermibus vel dicitur a cado is. quia cadit et stare non potest

f p Exequie arum. begrebniß vel begrebd. ere dicuntur operationes adhibite circa corpora tumulanda. et dicitur ab exequor eris. quia cari vsq; ad sepulturam solent sequi suos et non vltra.

f p Inferie arum. doten sel opffer. Sunt sacrificia pro sepultis sub terra Et dicitur ab inferus.

De nominibus locorum et instrumentorum penaliũ q̃ malefactoribus pene infliguntur.

m t Carcer. kerker. Est edificium firmum et tenebrosum pro multorum hominum custodia deputatum. et dicitur quasi coercer a coercio es. id est constringere vel punire quia ibi constringuntur et puniuntur malefici

f p Cathena. ketten. est vinculum ferreum ex multis circulis sibi inuicem immissis connexum Et dicitur quasi capiendo tenens vel quasi captum tenens

m s Cippus. dieb stock. Simpliciter ponitur pro trunco. vel est truncus in cuius foraminibus constringuntur captiuorum tibie super talos Et dicitur quasi capiens pedes.

f p Pedica eysenhalt. idem significant scz ferreum vinculũ

f t Compes qd pedes vel crura hominum constringit. et di

f p Boya citur pedica quasi pedes capiens. sed compes q̃i colligans pedes. sed boya summitur a vulgari

f p Manica. arm eysen. Est cathena brachium vel manum cõstringens Et dicitur quasi manus capiens. vnde psalmista. Et reges eorum in compedibus et nobiles eorum in manicis ferreis Etiam est pars vestimenti brachiũ tegens seu includens

n t Columbar halß eysen. est vinculum constringens collum Et dicitur quasi columbar a nomine collum.

n s Flagrum geysel ꝓprie significat summitates arboris fle
n s Flagellum xibilis in quas ramus diuiditur excrescendo
Et dicitur a flo as· quia crebris ventorum flatibus agi=
tantur Et transummitur pro instrumento modico verbe
randi· Et etiam summitur pro zona vel corrigia nodosa
per quā equi concitantur ad cursum·
f p Anguilla·all Est species pisces oplicabilis in scipām·et
dicitur ab anguis quia similitudinem habet cum angume
m t Scorpio onis· scorpion· est animal venenosum qđ cum
cauda pungit et venenum immittit · et transummitur ꝓ
instrumento verberandi valde dolorose qđ alio nomine
forte dicitur anguilla· vnde in libro regum · dixit filius
salomonis pater me9 cecidit vos virgis· ego vero vos
cecidam scorpionibus·
f p Virga rût·proprie est pars arboris parua et flexibilis
f p Scutica in quā ramus diuiditur ex crescendo Et tran=
summitur virga pro modico et flexibili verberādi instru
mento·quia cum summitate virgarum pueri castigant᷑·
et dicitur quasi virga a vireo es·quia viret·
f p Scutica·est instrumentum verberandi pueros ⁊ ancillas
pro leuibus fore factis·et dicitur quasi excutica ab excu
tio per antiphrasim
f p Ferula schûlrût· Est instrumentum puniēdi scolares ad
n s Palmarium manus·et dicitur a ferio is·id est percutio·
Sed palmarium dicitur a palma id est manu·
f t Vibex·ticm Est species arboris habentes ramusculos fle
xibiles Item etiam significat signa relicta ex percussiōe
vñ ver· Est vibex testis qđ ꝑcussus satis estis·
n s Lantumnum· marter kolb ·est instrumentum verberandi
latum et obtusum·
m s Eculeus·volter gerûst·ē instrumentū in quo tormētādi

leuantur in altum vt ꝓpria fatentur delicta

n s Patibulum galg·fere idem significat scꝫ speciem tormẽ

f t Crux cis ti qua damnandi suspenduntur in altum Sꝫ dif ferunt quia patibulum habꝫ minus pene quã crux quia statim strangulat appensum Sed crux affixos diu cruci at Et dicitur patibulum a pacior·quia damnandi ibi pa ciuntur Sed crux dicitur a crucio as·quia cruciat reum·

m s Culleus marter sack·est saccus cui damnandus insuitur et in eo submergitur Et dicitur quasi claudẽs a claudo is quia in se claudit damnandum vel dicitur quasi occule9 ab oculo is·id est abscondere·

De nominibus instrumentoꝝ q̃bus lusores vtuntur

m t Lusor·spiler·generaliter dicitur qui exercet actus delecta biles et iocosos et specialiter facit hoc in spe lucri et ti more damni Et dicitur a ludo is·id est actus iocosos et delectabiles exercere

m t Aleo·būb· Est lusor qui frequenter et delectabiliter ale am repetit et sub spe lucri plurimum pdit· vñ Ouidius de remedijs Ne male perdidit non cessat ludere lusor· ⁊ dicitur a leone quodam milite qui bello troiano primo in uenit artem ludendi·

f p Alia·spilbret·est asser siue tabula ad ludum taxillorum· specialiter deputata· et dicitur a leone greco milite q̃ pri mo alie ludum inuenit·

f p Tessera würffel·idem significant est corpusculum cubi

m s Talus tum vndiqꝫ punctatum ad sorciendum pro lu=

m s Taxillus cro vel victoria deputatum Et dicitur tessera

m s Decius a tesseron grece id est quadratum latine · Sed talus dicitur a talo in iunctura pedis et tibie Et a talus per diminutionem dicitur taxillus Sed decius forte dici tur a decet quia decenter est formatus

m s Pirgus Spil velt· Est pars alee vel tota planicies in

limbo premmente conclusa Et dicitur quasi pergus a p
go is. quia sup eam taxilla pergit et intuetur iactati vl'
est accuta figura sup alee planiciem depicta. et dicitur a
pir. id est ignis quia in amplo incipit et in accuto cono
finitur sicut ignis sursum motus.
m t Vnio. es. Est vnicum pūctum in quadrata supficie taxil
m t As assis li depictum. et dicitur ab vnus Alio nomine di
citur hic as qd est tractum a vulgari qd dicitur es. Alio
modo p metaphoram dicitur canis quia sursum positum
dampnificat et mentem mordet. vnde ouidius de arte dā
nosi facito stent tibi sepe canes.
m t Binio. daus. Est duo puncta in quadrata supficie taxilli
deputata Et dicitur a binus a. um.
m t Trinio trey. est tria puncta in quadrata supficie taxil=
li deputata. et dicitur a tris id ē tres.
m t Quadrio. quater. Est quatuor puncta in quadrata supfi
cie taxilli deputata Et dicitur a quadrus quadra um.
m t Quinio. zinck. Est quinqȝ puncta in quadrata superficie
taxilli depicta Et dicitur a quinus a. um.
m t Senio. ses. Est sex puncta in quadrata superficie taxilli
depicta Et dicitur a sonus a. um.
m s Scatus. schach zabel. est ludus qui exercetur instrumen=
tis lusorijs. ad instar exercituum armatorum contra se in
uicem pugnantium gratia victorie optinende Et diuer
sa instrumenta lusorie illius ludi. representant diuersos
status hominum necessariorum et vtilium ad pugnand.
et ad nominationem etiam huiusmodi hominum quidam
nominantur vt rex. &c. vt infra immediate.
m t Rex In proposito est instrumentum lusorium represen=
f p Regina tans personam domini imperialis qui rex vocatur.
m s Rochus Sed regina significat instrumentum lusorium
m t Miles significans vxorem regis que debet esse cū rege.

m s Alficus et in custodia ipius regis sed roch9 ē instrumē

m s Calculus tum lusorium representās equum agilem et ve locem vulgariter roch. Sed miles est instrumentum lusorium verum militem representans Sed alficus vel senex. Est instrumentum lusorium representans virum senem prouidentia consultum. Sed calculus in proposito Est instrumentū lusorium seruum representans. vulgariter vend

Sequitur de nominibus instrumentorum artificialium q̄bus vtimur ad consonantias musicales.

n s Organum cōmuniter idem significant scʒ efficiens siue

n s Instrumentum agens qd̄ agit ex aliena virtute Sʒ differunt quia organum dicitur de rebus naturalibus aniatis vt manus pedes. et dicuntur organa Sed instrumentum dicitur de rebus artificialibus sicut securis est instrumentum secandi Contrahitur autem organum ad significandum qd̄libet instrumentum integrum et perfectum pro causandis consonancijs musicalibus deputatum Sʒ ad huc magis stricte contrahitur ad significandum musicum instrumentum qd̄ cōponitur ex plumbeis phistulis siue cannis et ex follibus extrudentibus violenter aerem p fistulas et perforamina clauis obstructa et dum claui manibus tanguntur Nota q̄ musicalium instrumentorꝫ quedam sonum faciunt per tactum cordarum sicut psalterium cithera fidula et sic de alijs

n s Psalterium. psalter. ē instrumentum in ꝓposito musicū habens cordas sup lignum cauatum extensas quibus percussis ⁊ tactis secundum artē tali ligno cauato superius exit sonus et consonantia musicalis Et dicitur a psallo is quia cum tali instrumento dauid deo psallebat.

f p Cithara. harpff. Est instrumentū musicū habens cordas

super lignum cauatum extensas quibus percussis et ta=
ctis secundum artem inferius exit sonus et consonantia
musicalis.

n s Nauplum.rot. Est instrumentum musicum magnum hn̄s
ex vtraqꝫ parte cordas ligni cauati

f p Ala vettich.est instrumētum musicum magnum corda
tum habens figurā ale magne

f p Fidula fidel.vel geig. Est instrumentum musicum mag

f p Fidella num et ventrosum.

n s Barbitum. rubeblin. est paruum instrumentum musicum
et dicitur a barrus id est elephas quia pro filijs princi=
pum ebore decoratur.

f p Lira leyr. est instrumentum musicum qđ habet in alueo
vasis cordas et p rottulam de suptus vertibulo girante
tactas in pulsu clauorum proporcionabiliter distantiū
consonantium variantes Et dicitur a lirin grece id ē va
rietas latine quia variat sonū

n s Monacordium.scheit Est instrumentum musicum vnam
habens cordam longam tantum super alueum ligneum
protensam que tacta ꝓportiōabiliter in diuersis partib9
suis reddit consonantias musicales. Et dicitur a manos
grece id est vnum latine et corda quasi habens vnā cor
dam. Nota ꝙ musicalium instrumentorum quedam sunt
rotunda.et inspiratione flatus humani mouentur ad sonū
sicut fistula tibia sambuca buccina tuba et sic de alijs.
Fistula.pfeiff. est instrumentum perflatorium multorum
foraminum. et dicitur quasi fostula a fos.qđ est vox et
scolon id est missio quasi vocem emittens.

f p Tibia schwegel.vel schalmey.Est membrum animalis
vel os membri animalis a genu vsqꝫ ad pedem proten=
sum. Et transummitur pro instrumento musico osseo per
flatorio.

f p Sambucus. Est species arboris cuius rami multam habent medullam.

f p Sambuca. schwegel vel pfeiff Est instrumentum ligneum perflatoriū. et dicitur a bucca qui perflatur cū bucca

f p Tuba herhorn. Est instrumentum musicum perflatoriū
n s Classitum habens obtusum et magnum sonum ad con
m s Litnus fortandum animum in agendis Sed classitum ē instrumentum perflatorium habens sonum maximum ad conuocandum multos in vnum. Et dicitur a classis qđ notat multitudinem nauium Sed litnus est instrumentū perflatorium habens sonum accutum ⁊ excitans milites ad amorem armorum Et dicitur a lite quia cōuocat homines ad litigandum.

n s Timpanum. Trum. Nota q̄ musicalium instrumentoꝝ quedam sonant ratione pellis extense et violentiam passe Et horum quedam habent pellem rotundam ex vtraqꝫ parte extensam super fundum circūferentie lignee sicut timpanum quod sic dicitur a timio is. quia timit id ē causat consonātiam musicalem quādo artificialiter est percussum Quoddam autem talium instrumentorum musicalium habet pellem rotundam tantum ex altera parte extensa super fundum circumferentie sicut simphonia.

f p Simphonia dicitur a sin id est con et phonos id est sonus. vnde simphonia quasi consonantia quia semper due simphonie simul consonant. id est simul causare solent consonantiam musicalem quando artificialiter sunt percusse

f p Nola. Schell. Nota q̄ musicalium instrumentorum quedam sunt ere fusa vt nola et timbalum. Est autem nola campānella pua piramidalis Et dicit̄ sic a nola ciuitate vbi primo fuit repta. nola etiā dicit̄ campanella min̄a ⁊

rotunda et inferius perforata:

n s Cimbalum·zimbel·est instrumentum habens multas cā=
panellas sub ꝓportionata magnitudine cōmensuratas ī
vno ligno circulari suspēsas sicut videtur in quibusdam
horologijs monachoꝝ.

m s Clauus leyr nagel. vel geigen nagel·hic summitur ꝓ
ligno paruo rotundo in quo corde ligate tenduntur

m t Clauis. schlüssel·hic summitur ꝓ ligno quo foramīa fla
tui per via clauduntur vt in organis et corde tangunt̄
vt in liris.

n s Vertibulum leyten wedel· ē lignum in angulo recurua
tum per quod rotula cordas mouens continue cirgitat̄.

n t Pecten staffel·Jn proposito est pars musici instrumenti
cordas sustinens et supportans.

n s Plectrum feder keyl·ē instrumentum per qđ in cithara
vel in psalterio corde tanguntur Et dicitur a plecto is
id ē verbero vl' flecto

f p Corda seyt.

f t fidis.

f p Melodia gůt gedōn vel süß gesang. Est cantus dele=
ctabilis audituí sicut cibus dulcis delectabilis gustui et
dicitur a melos grece. id est dulce latine et odos id ē cā
tus quasi dulcis cātus.

f t Cantio gesang. est alta emissio vocum humanarū sub

m q Cantus melodia musica et sonora Et dicuntur a cano
canis.

f p Cantilena·lied·ꝓprie est cantus lenis dulcis et suauis·ꝗ
dicitur quasi cantus leuis.

f p Corea tantz·est multitudo hominū ꝓportionabiliter sal
tantium ad consonantiam musicalem. Et dicitur a noīe
corus pro multitudine hominum circulariter stantium ꝓ
diuinis laudibus decantandis vt quōdam moris fuit. ꝥ

nunc linialiter stare solent.

¶ De nominibus cultorum agrorum et eorum que pertinent ad culturas agrorum.

f p Agricola acker man. vel bawman. dicitur ille qui agrū
f p Ruricula colit id est ipm ad fructum disponit arando. fimando. et dicitur agricola quasi agrum colens Ruricula quasi rus colens

m s Colonus. dicitur a colo is. Sed proprie colonus dicitur aduena qui a longe veniens agrum locatum sibi colit.

m s Ager. acker. est spacium terre qđ colitur vt proferat fructum. et dicitur ab ago is. quia in eo est crebra actio.

n t Rus baw. est terra arabilis et abilis ad colendum. vñ proprie rura sunt agri in culti vt silua pascua. Sed qui colitur dicitur ager Et dicitur rus a ruo is. id ē euerto is. quia per aratrum euertitur et inculcatur.

n t Juger eris Est spacium terre vno aratro et eisdem iugis boum arabile vno die.

f p Lira furch. Est cissura vel fossura linearis quā facit ara
m s Sulcus trum terram fomere diuidendo. et dicitur a liras grece id est lira latine Sed sulcus dicitur quasi solem capiens vel a suo is. quia vomere suitur vel quia quasi suendo sulci fiunt.

m s mansus. hûb. est possessio multorum agrorum eidem patri familias pertinentium.

m s Fundus ligend eygen. fundus duo significat. vno mo=
n s Predium do est infima pars vasis rem liquidam continentis. vulgariter grunt vel boden Sicut dicimus infū do maris vel infundo ciphi. et dicitur a fundo is. quia fū dit rem liquidam. secundo modo est ager de quo summi tur fructus vel area super quam edificium construitur. sicut dicimus. Que alieno fundo super edificata fuerint cedunt fundo. Et ista significatio videtur esse tracta

per methaphoram a prima vel dicitur fundus in secunda significatione a fundo is. quia effundit id ē emittit opes et diuitias Sed predium est possessio sita ante edem vel iuxta edem. id ē domum vel ē ager vel spacium terre alicui patrifamilias ptinens iure pprietario et nō iure veodali. Et dicitur quasi preuidium quia pre alijs videtur colitur et amatur. vel dicitur predium quasi pre alijs possessionibus ditans dominum suum.

f t Palus udis. Mos. ē locus aquosus cui multum ē de terra ad mixtum. et dicitur a pale qđ notat deam pabuli vel pascue Et ponitur pro ipo pabulo vel pascua quia pal9 nutrit palē. i. pabulū iumētoꝝ scȝ gm̄ina Jn locis enim paludinosis habundant gramina que sunt papula et pascua brutorum animalium.

m t Limus leym. ē terra humida ⁊ tenosa sicut est in fundo aque Et dicitur quasi lemus quia lenis et mollis est.

n s Lutum kat. ē turbulenta terra ex confusione terre et aq̄

n s Cenum confusa Et dicitur lutum a luo is. put idem est ꝙ de turpo as. quia lutum deturpat. vel dicitur quasi lotum p antifrasim quia minime lotum est Sed cenum dicitur a ceno as. p antifrasim quia minime cenatur. vel dicitur a cenon grece id ē lutum latine. vnde ver. Sus gaudet in ceno plus quā in fonte sereno.

f p Argilla lett. ē terra tenax et viscosa. Et dicitur argilla ab argis id ē grecis apud quos primo ex ea facta sunt vasa victilia Sed glarea dicitur quasi clarea p antifrasim quia minime claret et clara ē sed turbida et immūda Sed glis dicitur a gliscо is. put idem ē ꝙ capio quia cupide et tenaciter sibi met adheret

m s Fimus mist. ē multitudo strammum et palearū cum ster=
n t Stercus coribus animalium putrefacta Et dicitur fim9 a fio fis fit et mus id ē terra quia fimus fit mus id ē terra

Stercus. est quecunque sordida putredo que in agris sternitur ad pinguandum Et dicitur stercus a sterno is. qa sternitur sup agros vel dicitur quasi extergus ab extergo is. quia extergitur.

f p Gleba scholl. est portio terre Et dicitur quasi globa a globus quia est quasi globus.

f p Annona korn. significat semen terre commestibile
n s frumentum nascens in arista vel folliculo quod ab
f t fruges hominibus summitur pro nutrimento. et di
n s Bladum citur annona a nomine annus qa prouenit annuatim. sed frumētum dicitur a fruor frueris: quia frumentis fruimur. sed frux vel fruges frugis. dicitur etiam a fruor quia frugibus fruimur. sed pladum dicitur quelibet annona generaliter vel specialiter triticum.

n t far weytz. generaliter dicitur omne semen quod in arista nascitur et integrum non summitur in cibum sed in farinam redactam. specialiter tamen propter excellentiam accipitur pro quadam determinata specie annone Et dicitur far a frangendo quia frangitur et mollitur in farinā vel quia olim farra frangebantur in pila antequam vsus molarum esset.

n m Ador weytzen mel. vel semel mel. Est adeps frumenti subtilissima et optima de qua formandus est panis in oblationem et sacrificium dei cui debentur optima Et dicitur ab adoro adoras. quia cum talibus sacrificijs adoratur deus.

n s Cantabrum weytzen grüst. Est grossicies ex farre.

f t farrago gemüscht korn. est mixtura farris cum alijs frumentis Et dicitur a far et ponitur pro quacunque mixtura pabulorū. etiam ponitur pro multitudine scolarium ex diuersis gentibus collecta.

f p Spelta fesen vel dinckel· Est species frumenti de cuius calamis grana tribulis euellūtur· et dicitur quasi sepelta a sepellio is· quia granū in eius folliculis ē sepultum

n s Triticum· kern· In cōmuni vsu loquēdi significat grana frumenti que per trituram de paleis sunt extrusa Et dicitur a tritura quia triturando extrudit

f t Siligo inis· media correpta vulgariter rock· vnde ver· Si bona ē siligo· fit inde bonus siligo id est panis·

f p Auena· haber Est species frumenti cui9 grana inter paleas moliuntur et ad esum pauperum redigūtur et brutis animalib9 integra ministrant Et dicitur ab aueo es· quia crescit auide· quia in vere serit et in estate eiusdem anni metit Sed alie species frumenti in autumno serunt

n s Ordeum· gerst· ē species frumenti cuius arista habet spinas horridas et acutas et ad inuicem ordinate locatas ꝗ dicitur ab horrore vel ardine spicarum

n t Legumen· schmal sat· est species frugis cuius granis vestimur integris Et dicitur a lego is· quia singula grana colligi possunt ad vsum·

f p Faba· bon Et dicit quasi faga a fagin grece id est cōmedere latine

n s Pisum erbis Est species leguminis que crescit in vagi

f p Pisa nis que pendent in calamo suo· Et dicitur a pinso is· i· terere quia eius grana suis vaginis expoliata pinsuntur id est conteruntur Et sic dicitur pisum quasi pinsum Sed huguitio dicit ꝙ pisa dicatur a pis grece id ē aurum latine quia cum pisa pensabatur auri minutum· ꝟ in plurali hec pise pisarum Est quedam ciuitas vt dicit huguitio Item aliqui volunt in singulari hec pisa e· sed in plurali hec pisa orum· Sed his contrarij sunt priscianus et petrus helye et huguitio qui dicunt ꝙ pisa tantum sit feminini generis et singularis numeri·

m t Cicer eris· kicher·zitzer·erbs·est species liguminis simil' pise nisi q eius grana triangularem habent figuram·

f t Lens lentis lemsen· Est species liguminis cuius grana sunt rubea et alijs granis minora·et dicitur a lentus lenta lentum· quia lente id est tarde crescere videt. Sz lēs lendis est paruus vermiculus ex fece pediculorum nascens vulgariter lans Et dicitur etiam a lentus lenta lētum·quia lente id est tarde mouetur Vnde versus Lens lendis capiti·lens lentis conuenit ori· Lens mordet per d mordetur si capiat t·

m s Phaselus phaseli· liguminis in figura similis ciceri et in ytalia apud aliquos habundanter nascitur·et dicitur a phaselus quadam insula grecie apud quos illud genus liguminis plurimum habundat·

m s Lupinus·wolff strel vel bein· est species liguminis cui9 grana sunt magna ad quātitatem fabe sed figuram habent rotundam sub vna superficie cōpressam Et dicitur a nomine lupus quia suo sonitu teret lupos cum enim lupus intrat lupinas ipi folliculi sonant et ita ille teretur et propetr hoc lupi fugiunt herbam lupinam·

n s Milium hirß Et dicitur quasi multū a multitudine fructus vel dicitur quasi millium a mille quia vnum granum milij seminatum postea facit mille·

n s Feniculum venchel·Est herba ortensis cuius tam thirsus quam radices accuunt visum Et dicitur a fenum qa fenum est nutrimentum oculorum vel dicitur a fos grece id est ignis latine· Quia talis herba calida est et sicca·

n s Panicium venich· est legumen modicum sicut miliū
n s Venicium· et est rubei coloris et crescit in vaginulis coadunatis in tantum· et dicitur a pane quia supplet

pauperibus vicem panis Et alio nomine dicitur venicium a nomine fenum Est etiam quedam herba fullonū cum qua nigram faciunt tincturam hec huguitio.

f p Vicia. wick. Est species leguminis que sua sponte id est sine seminis proiectione nascitur inter fruges Et dicitur a vicium quia viciosa est et mala vel dicitur a vice quia homines in quibusdam partibus vtuntur ea vice panis

etro Zizania. vulgariter. böß kraut. Est species leguminis que solum ad hoc seritur vt brutis animalibus in pabulum ministretur Et dicitur ab eruo eruis. quia eruitur in herba.

n t Semen vulgariter som. semen est omne istud quod
n s Seminium decisum a quocunqȝ corpore animato ha=
n s Sementinum bet virtutem generandi altrum tale qua
f t Sementis le est illud a quo est decisum. vnde et semen dicitur istud quod spergitur in agro ad gignandum fructum Etiam semen dicitur illud quod spergitur ad gignandum fetum quod alio nomine dicitur sperma et dicitur semen a sero is. quia seritur ad gignandum tale quale fuit illud a quo est decisum. Sed seminium est semen vel cuiuscunqȝ rei exordium vel est quod ex semine proiecto in terram super excrescit quasi lucrum. et dicitur a semine Sementis est semen frugum vel est virtus seminatiua existens in semine et dicitur a semine Sementinū dicitur illud quod propter hoc vt sit semen et spergatur in terram. Et dicitur a semente quia pertinet ad sementem.

n t Sperma vulgariter som. scilicet animalis.

n s Satum vulgariter sat. et dicitur a sero seris. prout significat seminare. vnde satum quasi seminatum Est semē nouiter sparsum in agrum ad gignandum fructum.

f t Seges wachssend sat. Est semen in herba vel est herba generatiua frumenti. et dicitur quasi seres a sero is. p ut significat seminare quia serit id est seminat.

f t Messis schnittig korn. ppric est seges matura. vnde in ewangelio messis quidam multa operarij vero pauci Etiā quandoqȝ dicit tempus aptum metendis segetibus Etiā qnqȝ dicit ipe actus metendi. et dicitur a meto is.

m s Maniplus garb Maniplus plura significat. sed in pro=

f t Merges. posito significat tantū segetes quantum man9 potest capere vna vice. et dicitur quasi manum implens et est ethimoloya et nō cōpositio. Sed merges penultima pducta idem. et dicit a mergo is. quia p agrum mergitur post decisionem. et quandoqȝ ponit p garba Eyn garb.

f p Garba garb. Est magnum pondus frugum calam9 col

f p Gelima ligatum. ⁊ dicitur garba. a vulgari theutunico Sed dicit gelima quia genubus et manibus ligata.

m s Calamus. halm. idem sunt scȝ stipes frugum in herba.

m s Culmus que a radice protenditur in aristam. sed differunt ratione quia calamus dicitur dum adhuc manet in terra Et secundum aliquos sic dicitur cadamus a cado. is. quia frequenter cadit ventus et grandine flagellatus Sed culmus dicitur postquā abscisus a terra ad tegendō culmina domorum. poterit applicari. et dicitur a culmine. id est a tecto domorum quia culmis coopiuntur domus: sed Hugutio dicit q calam9 dicatur a caleo es. quia calet exflatu immisso. sed culmus dicatur a calamo quia culmus est calamus.

f p Arista eher. est supior pars frugum in herbis grana cū folliculis continens Et dicitur ab areo es. quia aret ⁊ dū aruit metitur vel dicitur ab aro as. quia propter aristas aratur.

f p Spica agen. Est aculeus acutam gerens figuram de
f p Vestuca folliculis granorū primo existens et super ex
crescens vel proserpens. Et dicitur spica quasi speca a
specio is. quia qd ammodo specit et prosilit de stipula.
Et ponitur pro ipo folliculo frumenti Sed festuca est cō
minuta feni residentia vel annone Et dicitur quasi fenuta
a nomine fenum. vulgariter. hew blūm
f p Palea. sprewer. est folliculus grana frumenti continens
inuoluta. et dicitur a nomine pala quia cum pala ventila
tur vel dicitur a pale in vētrice frugum vel dicitur a pa
bulo eo q palea pascendis brutis animalibus primo p̄=
betur
m s Folluculus. hülß. proprie est paruus follis Et ponitur p
teca frumenti in qua granum seruatur interi9 et vniuer
saliter vbi aliquid continetur tanquā in vagina hoc po
test dici folliculus Et dicitur a nomine follis quia follicu
lus est paruus follis.
n s Stromen. straw. significat calamos frugum qui brutis
animalibus substernūtur Et dicitur a sterno is. quia sub
sternitur brutis animalibus.
m s Glossus schaub. sunt stramina longa simul in vnū pū=
dusculum colligata.
n t Pabulum. füter. et dicitur a pasco is. quia pabulo anima
lia bruta pascuntur.

¶ De nominibus significantibus potus humanos et
q̄ ptinēt ad tales potus et de instrumētis vinitorꝝ.

m t Vinitor. weingarter bawman rebman. proprie dicitur
iste qui nouit artem colendi vineas Et dicitur quasi vine
ator a nomine vinea.
f p Vinea. weingart. est locus aptus ad crescentiam vini. et
dicitur a vino sicut rosetum a rosa vl' spinetū a spina.
f p Vitis weinreb. ē planta medie dispositiōis inter arborē

et herbam generatiua fructus de quo fit potus maxime conformis humane nature qui vinum dicitur Et dicit' vitis vinciendo ligando quia vites vinciunt' et ligant' ad palos.

f t Palmes berhafftig schüßling. est nouus ram9 vitis fructum afferens. et dicitur a palma pro manu quia palmites de vitibus ad modum brachiorum seu manuū emittuntur

m t Spado vnberhafftig schüßling. ꝓprie est equus emutulatus et sterilis. Et transummitur pro ramo vitis sterili et non afferente fructum.

m s Nodus berhafftig knopff. vel aug. In ꝓposito idem si=
m s Oculus gnificant scz illud de quo pullulat fructus. Et
f p Gemma illa tria nomina accipiuntur per methaphorā.

m s Cornubus reb gebund. est vilositas vitium ramusculus

m s Capreolus excrescens ad palum vel ad aliud sustentaculum colligans et extendens et dicitur corimbus qͥ curiambus a curro is. et ambo is. vnde corimbus quasi currēdo ambiens quia currendo. id ē crescendo ambit lignū cui appodiatur Sed dicitur capreolus quia tendit se in altum sicut capreolus et capra quando querit pascua tendit et mittitur in alta

m s Pampinus reblaub. ē folium vitis cuius subsidio vitis a frigore et ardore dependitur ad defensionem vuarum et botrorum

m s Botrus traub. Est fructus vitis vuas plurimas continens et debet scribi p b.

f p Labrusta weinter traub. vel herling. proprie est vitis agrestis et in cultu que in terre siue in vinee marginibus nascitur Et dicitur quasi in labris. id ē extremitatib9 crescens vel dicitur quasi labra capiens etiam dicitur labrustra botrus neq; matus neq; maturabilis et sic accipit' h.

m s Racemus. ram̄ vel weinberstengel. est pars botri ramo
sa cui vua adherent. et dicitur a nomine ramus Et qn̄q;
ponitur pro botro non maturo apto tamen ad maturan=
dum vulgariter agrest.

f p Vua. weinber. est rotunda particula fructus vitis vino=
sum humorē includens. et dicitur vua quasi humida quia
interius humore est plena et succo.

m s Acinus weinber steinlin. est intrinseca pars vue dura et
m s Acillus solida et expers humoris vinosi quasi granum
n s Acinum vel granellum compactum Et dicitur a cinus
vel acinum ab aceto quia saporem habet aceti Sed acil
lus dicitur ab acco es. quia licet sit in medio humoris ta
men aridus est et humoris expers

n t Torcular. kelter weinpreß. est structura qua vinum ab
vuis extorquetur Etiam inuenitur hoc torculare. et am
bo producunt hanc sillabam cu Et dicitur a torqueo es. p
ut idem est q̄ premo is. quia exprimit vinum de vuis.

n s Prelum. torgelbret. Est torcular vel potius ps torcula=
ris cōcaua sc; fund9 latus de quo vinum de vuis expres
sum defluit vel distillat. Et dicitur prelum quasi premū
similiter a premendo.

f p Spira. torckelspindel. proprie est linea ferrea habens cir
cularē figurā ad modum spere. sed in cōposito ponit̄ pro
parte torcularis sc; ligno trab ali erecto cauato scd̄m li=
neam spiralem cuius circundatiōe ponderosa ligna torcu
laris exprimentia vinū de vuis mouent̄ sursū vl' deorsū.

n s Calcatorium. tret zuber. est instrumentum in quo calcan
tur vue ad expressionem humoris vinosi.

m s Qualus sach zeinlin. vel seich korb. Est vas vineū vel
n s Quaxillum de salice factū per qd̄ musta colantur Et di
citur qualus q̄i quolus id ē col9 a colo as. are. q2 p ip̄m
colantur vina et a qualus dicit̄ quaxillus diminutiuū est

tamen sciendum q hic vallit regula diminutionis quia qualus et quaxillum non sunt eiusdem generis sicut tūc regula sonat sed excipiuntur

n s Mustum. most. est substantialis humor vini de bottris recenter extrusus Et dicitur a mus grece id est terra latine. et teneo es. vnde muscum quasi mus tenens eo q in se limum et terram habet mixtā

n s Vinum wein. vinum est potus de vitium fructibus re

n s Merum collectus Et p fecis recedentiam depuratus. et

n s Temetum dicitur quasi de vite natum. Merum est vinū sua claritate perspicuum et extraneis humoribus in pmixtum: Et dicitur a merus. a. um. id est clarus. vel dicitur a mer grece. id est diuisio latine quia a fecibus est diuisum.

n s Temetum. est vinum sua caliditate et fumositate vehementer inebrians et vsum rationis interrumpens Et dicitur quasi tenens id ē ligans mentem.

n s Valernum güter wein. vnde ver. Viuat ineternum qui dat potare valernum Qui dat michi villum. mala passio torqueat illum.

n s Villum. schwacher wein. seyger wein. est diminutiuum a vinum Et dicitur quasi viuillum. et ē prauum vel puū vinum. vel vinum cum aqua permixtum

n s Acetum. essich. est vinum post sui corruptionem acitum habens saporem. vnde in gallico vocatur viniger quasi vinum egrum.

m t Medo met. est potus nutrimētalis ex melle et aqua co

m s Medus eta pportionabiliter omixtis confectus

f p Ceruisia bier. est potus ex aqua et frumento cōfectus

n s Claretum. lauter tranck. est potus ex vino et aromaticis speciebus confectus. et dicitur a clarus a. um.

n s Moretum maulberwein

De nominibus mollitorum et instrumentis eorum.

m t Molitor dicitur ille qui habet artem molendi. et frumē
m t Multor tum in minutissimas partes et farinam conteren
m t Molendinator di. et dicitur molitor et multor a malo
is. qđ habet molui in preterito et molitum vel multum ī
supino Sed molendinator dicitur a nomie molendinum
n s Molendinum mül. est domus vel pars domus deputa
f p Mola le. ta ad oterendū grana in farinā Et dicit a mo=
lo is. Sz mola ē instrumentū quo aliquid redigit in fari=
nā Et iñ dicit mola azinaria. esel mül. ē que p azinos cir
cūuoluit vel q̄ tarda est ad modū azini.
m t Molaris mülstein. ē lapis magn9 et rotūdus deputatus
ad molendū triticū ī farina. et dicit dēs maxillaris g ross9
et obtusus quo cibum molimus.
f p Taratātara. redstab. ē baculus in molendino monens tri
ticum ad molarem. et ē nomen indeclinabile fictum a so=
no rei quam significat
f p Farina. mel. ē multitudo a thomalium corporum ex cōmi
nuto ipi9 frumēti collecta. 7 dicit a farre q2 colligit a far
n s Amolū schön mel. ē farina subtilissima et op re otrito
tima Et dicitur a molo is.
m t Furfur. kley grüst. ē grossicies purgata ex faria. et dicit
a faria q2 purgamētū ē ex farina: vl' dicit a furēdo q2 ab
ea minutior forma subtrahit et furat. vl' dicit a furn9 a.
um. q2 obscurum ē et ē m. g. et nō n. sicut voluerūt qdā cō
tra quos script9 ē vers9 iste Furfura q̄ dixit semp de fur
fure vixit. Dicit hec furfur vl' furfurio queda auis que
dicit sic quia non pascit nisi furfure.

De noibus pistorum et corum instrumētorum q̄ ptinēt ad eos.

m t Pistor pfister Est artifex panes ex farina cficiens conso
m t Panifex lidans et indurans regulariter in fornace. Et
m s Artocophus dicitur pistor a pinso pnisis. qđ significat

m s furnarius rem solidam in puluerem redigere. vel ē pul
uerē alicuius rei in vnum corpus adunare Sed panifex
dicitur quasi panem faciēs.
Artocopus dicitur a nomīe artos. id est panis et copos
id est labor quia laborat et operatur circa panes. vnde iu
uenalis Salua sit artocopi reuerentia. vel dicitur ab ar=
tos. id est panis et copos. id ē incisio quia panis artifici=
osis figuris incidit. Tamen sciendum quod secundum ali=
quos artocopus Est panis elaboratus ad vsum domini
sui. vel est panis artificiosus figuris incisus Sed dicit fur
narius a furno quia panes ex farina decoquit et indurat
Etiam potest dici ille qui facit vel parat furnos.
n s Pistrinum pfistrey vel bach hauß. Est officina pistoris
f p Pistrina Et dicitur a pistrio pistris ire. id est pinso sis.
quia panis ibi pistritur. id est pinsitur.
m s Clibanus backoffen. in composito est edificium fictile in
f t fornax quo habetur ignis pro decoctione panum. vel
liquamine metallorum Et dicitur clibanus a nomine cli=
uus a. um. quod est positio terre ab humili in altum ducēs
quia clibanus in erectione fit collectus Sed fornax dici
tur a fos id est ignis et vrna. vn̄ fornax quasi fos vicia.
vel dicitur quasi fos vrgens.
n t fornacale offen schirm. significat quodlibet instrumentum
fornacis Et dicitur a fornace
n s Capisterium mülter. Accipitur pro quadam vase ī quo
firma in pastam redigit et adunatur. Et dicitur a capio
capis. quia vas capax est.
f p Pasca teyg. est mixtura farine et aque que in panem de
coquitur in fornace Et dicitur a pasco is. quia pascit
n s fermentum heuel oder vrhab Est pasca amaricata et p
f p Zima vetustatem corrupta et corruptiua et inflatiua ē
pasce recētis. Et dicitur quasi feruimentum a ferueo es.

quia tumere et fluere et rarefieri facit pascam et panē vl'
dicitur a fermen grece id est corruptio latine quia corru
ptiuum est Sed zima dicitur a zimam grece quod ē fer=
mentum latine.

m t Panis. brot. Est cibus ex simplicibus farina et aqua cō=
mixtus et igne decoctus Et dicitur a pan grece id ē to=
tum latine. dicitur enim totalis hominum refectio.

f p Crusta. rind. Est pars panis exterior ignis ardore indu
rata quasi sit cortex. Etiam dicitur fragmentum metalli
vel ligni vel lapidis.

f p Mica brosam Est pars panis interior mollis et defaci=
li destruibilis Et dicitur a minuo is. quia minuibilis est.

m s Cuneus weck. Nota ꝙ panis diuersa nomina habent
quandoqꝫ a figura sicut cuneus et torta. Est enim cune9
species panis habens accutam figuram sicut cuneus tale
instrumentum quo scindūtur et diuidūtur ligna vul
gariter speidel.

f p Torta. küch vel zelt. Est panis latus et rotūdus habēs
superficiem tortuosam Et dicitur a tortus a. id est curu9
vel in equalis quia curuam et angulosam seu in equalez
habet figuram.

f p Simila semel. est panis candidissimus quasi sit niui simil'
in candore. sed scd̄m phos. est grossa farina. scd̄m vero
theologos est delicatissima hec lucianus. et dicitur a si
milo as. quia talis panis similat̄ qr simil' et rotund9 est.

n s Libum letzelt. Est panis aromaticus speciebus et melle
conditus vel dijs vel hominibus in festo deoꝝ sub no=
to boni hominis offerendus Et dicitur a libo as. id est
ymolo as. quia panis ymolaticus est.

n s Pastillum. küchlin Est panis carnes concisas vel oua vl'
species aromaticas habens infra pastam conclusas. Et
dicitur a pasta:

f p Arthocrea: krapff. ē panis hn̄s carnes concisas simul in pasta decoctas. et dicit̃ ab artos. i. panis et creos. i. caro

n s laganum flad. est panis oua et caseos hn̄s ↄmixtos et sup pastam extensos Sed alij dicunt ꝙ sit azimus panis in oleagino humore decoct9 ⁊ postea cū melle aspersus Et dicit̃ a logos greꝫe id ē lepus latine q꞉ dulcis ē sicut caro leporis.

f p Planta. pfantzelt. ē panis qui vnctuosa pinguedine coctus summit̃ cū melle aspersus. vn̄ quidam dicit versū. Dant oleum simila mel pinguedo q꞉ placēta. Et dicit̃ a placeo es. qđ significat appetibile esse q꞉ tal' panis ꝓpter sui dulcedinē est appetibil' Sꝫ alij dicunt ꝙ placenta sit panis oua et caseos hn̄s cōmixtos et sup pastā extēsos Quandoqꝫ panis sortitur nomē a carentia vl' paucitate frumenti vt azimus.

m s Asimus. dicit̃ panis qui ē omnino sine frumēto. et dicit̃ ab a id est sine et fermēto.

m s Actismus. senft gehefotz brot. ē panis qui modice ē fermētat9. et dicit̃ ab acros. i. lene et zima. i. fermētū q̄i leniter fermētat9

De noib9 cocoꝝ ⁊ eoꝝ q̄ ptinēt ad eos

m s Cocus. koch. ē artifex q̄ cruditatē cibarioꝝ ignis appositiōe dirigit et in eis delectabiles sapores inducit Et dicit̃ a coquo is. ꝙ significat inestibilia et indigesta calore naturali vl' artificiali digerere et estibilia facere.

n s Nutrimentū. fürung. gn̄aliter significat omnē rē ↄmestibilem et trāsmutabilē in substātiā corpis alimētū aīati ad restauracōēꝫ ⁊ ↄseruacōēꝫ calidi natal' et hūidi radicalis. ⁊ dicit̃ a nutrio is. i. foueo es. q꞉ nutrimentū nutrit vt fouet Sꝫ alimentū dicit̃ ab alo is. q꞉ alit.

m s Cibus speiß. ꝓprie ē nutrimentū ꝙ ꝓponit̃ hominibus

n s Cibariū ad cōmedendū. et dicit̃ quasi cabus a capio is. q꞉ capit̃ ab hominib9 gratia sanitatis suāde vl' dicit̃ q̄i

cumbus·i·discubus q̄r summit̄ ab hominib9 discūbentib9 ad mensam q̄ nō faciunt alia animalia·

n s Edulium essen·gn̄aliter dicit̄ q̄lib3 cib9 cuiuscūq3 sit ꝓpo=

f p Esca sit9 ad comedendū·⁊ appropriate ponit̄ ꝓ eo q̄d hamo inuoluit̄ piscibus capiēdis· ⁊ dicit̄ ab edo es·ē Esca etiā gn̄aliter dicit̄ q̄lib3 cibus cuicūq3 sit ꝓpoit9 ad comedendū Et appropriate ponit̄ ꝓ eo q̄ laqueis annectit̄ vl' apponit̄ ꝓ auibus capiendis Et dicit̄ q̄i escā capiēs·

f t Daps pis· tracht· dapes ille nti9 nō ē in vsu·et dicit̄ q̄

f t Dapes is· libet species cibarioꝝ honestis et nobilibus

n s Ferculum hominibus in eodē prandio ministrata· et dicitur quasi dationē parās Nobiles eni cibos supfluos iubent apponi de quib9 etiā alijs dare possunt Sed ferculum dicit̄ q̄lib3 spēs cibarij q̄ in mensa alicui p̄ponit̄ comedēti Et dicit̄ a fero q̄r fert̄ id ē prefert̄ cōmedenti·

f p Suppa·sup· ē liquor vnctuosus et calid9 quo panis p=fundit̄·et ponit̄ ꝓ pane tali liquore pfuso·et ē nomē tra=ctū a vulgari vel sono·

n s Prodiū· prū·ē liquor pinguis in quo carnes vel pisces vel alie res comestibiles artificialiter decoquunt̄·et videt̄ esse tractū a vulgari·

n s Jus iuris·iussel: ꝓprie ē ars valens ad regulādū opationes hūanas·et dicit̄ a iubeo es·q̄r iubet et transummit̄ ꝓ liquore composito ex diuersis rebus vt aq̄ vino lacte melle pipe croco·⁊c·rebus i q̄b9 carnes vl' alia alimēta vl' ci=baria decoquunt̄· et ē illa significatio tracta a prima q̄a talis liquor arte et lege fit·

f p Offa gegossen brot· Nota drīa ē inter offa3 vippā et

f p Vippa yppā·q̄r offa ē cib9 ex pane et vnctuosa pingue

f p Yppa come tinctus cōfectus·et dicit̄ q̄i obfa ab ob idē cōtra et fans q̄r nocet fanti vl' ē nomē onomotopeyō·i· ex sono comedētis fictū Sed vippa vulgarit̄·wei vn̄ brot

est panis solo vino madefacto p cibo. et dicit a nomine vinum et panis Sed yppa vulgariter wasser vñ brot. est panis p cibo aqua simplici madefacta Et dicitur ab ydor grece .i. aqua latine et panis.
f t Puls müß. fere idē significāt scȝ cibū liquidū. Sed
n s Pulmētariū puls ꝓprie ē cibus liquidus de simplici aq
n s Pulmētū et farina decoct9. et dicit a pello is: qꝛ pellit
f t Sorbitio acredinē famis vł dicit a puluis quia fit de puluere farine Sed pulmentū dicit gnāliter quilibet cibus liquidus de q̄cunqȝ materia fiat. et dicit a pulte. vñ nouus grecismus. pulmētū a pulte creat. Pulmētarium idē Et sciendū q̄ quāuis pulmentū et pulmētariū ꝓprie solum accipiant p cibo liquido tñ ꝭm huguitiōeȝ generaliter possunt accipi p quolibet cibo p̄ter panē Et tunc possunt vulgarizari zümüß. vñ in euangelio pueri non habetis pulmētariū Sorbitio ē actus sorbiendi vł cib9 liquidus q̄ de facili eglutit sicut solet fieri de farina Et dicit a sorbeo es. quia sorbet et dicit a sorbitio.
f p Sorbitiuncula. diminutiuū id est parua sorbitio:
n t Jantaclm. morgen brot. ē cibus q̄ summit an̄ prandium ꝛ dicit a verbo iantor aris. qd̄ significat in p̄cipio diei scȝ de mane cibum summere et ieiunium soluere.
n s Prandiū ymbis Est cibus qui cōmuni ritu hominum sūmitur Et dicit quasi parandium a paratu edēdi qꝛ plura parant de mane ad cōmedendum quā in sero.
f p Merenda. abet brot. ē cibus inter prādiū et cenā sumpt9 scȝ hora nona: et dicit a meridie q̄a circa meridiē summit vel dicitur a merior eris. qꝛ merentibus id ē laborantib9 quorꝫ corpora labor exsiccat solet dari.
f p Cena nacht mal. Est cib9 q̄ summit versus noctē scȝ
n s Obsōniū tēpe vesptio. et dicit a cenō grece .i. ūbra latie qꝛ sūmit vers9 vmbrā noctis Obsōniū ē cena vł cib9 q̄

post cenam summit circa somnũ Et dicit ab absono as.
media pducta qd significat cenare vel p9 cenã scz ver
sus somnum cibum cape.
f p Crapula. gestres Et dicit crapula quasi cruda epula.
n s Jeiunium. vast. Est abstinentia a cibis Et dicit a nomie
ieiunium qd significat intestinũ semp tenue et vacuum
q2 ieiuniũ ex media intestina reddit vacua et inania.
De vocabulis carnificũ vel lanistarũ et eoꝝ instrumẽtis
m p Lanista metzger vel fleisch hacker. e qui mactat et la=
m t Carnifex niat carnes id e lacerat carnes animalium oc=
cisorũ et quandoqз ponitur p lictore Carnifex idẽ Et di
cit quasi carnes faciens Tamẽ apud nos in cõmuni vsu
loquẽdi Lanista et carnifex ponitur p eo q peccora ma=
ctat et carnes vendit.
n s Macellum. metzg. e locus vbi mactantur et venduntur
carnes animaliũ occisoꝝ Et dicitur quasi macellũ a ma=
cto as. q2 ibi peccora mactantur.
m t Fartor: wurst macher. e cocus vl' artifex. coco submini=
stras q replet de cõcisis ꝛ minuatis carnibus mactatorũ
animalium intestina.
n t Farcimẽ. wurst e intestinũ de ocisis ꝛ minutis carnib9 ad
impletũ Et dicit fartor et farcimẽ et farcio is. i. adimplẽ
f p Hilla. rosenwurst Est farcimẽ qd fit de multis intestinis
pinguib9 vnũ magnũ implẽtib9 intestinũ vul. etiã schũ
n s Salsuciũ. schüblig vl' bratwurst pprie notat belwurst
carnes salsas vt a putredie preseruent Et ponit p car=
nibus vel piscibus artificialiter cõpositis et salsis In pro
f p Lerna m t Bacho. bach. dicit to posito ponit p hilla
ta pinguedo porci vniformiter spissa.
De vocabulis piscatoꝝ et eoꝝ instrumentis
m t Piscator. vischer. dicit ille q ex arte vl' officio assidue ca
pit pisces Et dicit a piscor aris. qd significat pisces cape

f p Plaga·netz·plaga prima correpta dicitur rethe oblon=
n t Rethe gum qd tendit ad capiēdū volucres vel pisces
Rethe ē instrumētū ex funibus cancellatis cōtextū p pi
scibus auibus feris siluestris capiēdis Et dicit a retineo
es· eo q retinet aues vl' volucres vl' feras siluestres vl'
n s Reticulum· idē paruū rethe diminutiuē a rethe· pisces
f p Macula·masß· pprie ē viciū vl' turpitudo Et dicit a macu
lo as·id ē de turpare Sz in pposito dicit p filo rethis·
f p Sagena·segen· ē rethe piscatoriū magnū et dicitur a sa
go quia rara est ad modū sagi·
n s Sagum·ē genus pāni tenui et abrasi de duris pilis ani
malium contextum·
m s Hamus·angel·Est ferrum recuruū cū quo capiuntur pi=
sces et pducit hac· m s Ursus ber·
m s Cōt9 stössel· ¶ De noib9 vēatoꝝ et coꝝ instrumētis
m t Venator·iager·dicit ille qui ex arte vl' officio assidue as
sistit feris siluestris capiendis Et dicit a venor aris· qd
significat animalibus siluestris insistere p captura:
n s Venaculū·iag spieß· est telum robustū venatoribus ap
tum·et dicit a venor aris·
m s Laqueus·strick·Est deceptoriū retinacl'm quo venator
vel auceps constringit feras vl' aues· et dicit quasi a no
mine litium qd significat filum tele qr de litio id ē de filo
f p Fera·wilds tier·ē oīne anīal indo= solet fieri et torqueri·
mitū qd impetuose hinciñ fert vl' ideo dicit fera qr non
hz dominiū sui act9 sicut hō et mouet scdm vehementē
passioēz·et nō agit ß poti9 agit et dicit·a fero fers· qr to
f p Caroferina·wiltpret:dicit caro estibi= to corpe fertur·
lis cuiuscunqz anialis indomiti et siluestris·
¶ De nominibus aucupum et coꝝ instrumentis·
m t Auceps·vogler·dicit ille qui ex arte vel officio assidue
capit aues Et dicitur quasi aues capiens·

m s Auicularius. ꝓprie dicit̃ auceps capiẽs aues paruas Et dicit̃ ab auicula qđ idẽ est ꝙ parua auis.

f p Virga viscaria .leymrůt. ẽ virga habẽs ramos visco ab ductos vt insidentes volucres adhereant et capientur. et cõpmit̃ a virga et viscus

m s Laqueus strich. immediate prius sunt exposita.

n t Rethe. f p Plaga netz.

f p Captencula .schlag. gñaliter potest dici qđlibet instru=mentum p qđ animal insidiosa arte capitur et tenetur. et dicit̃ a capio is.

f p Decipula .schlag. Sed decipula dicit̃ a decipio is. ere.

f p Cauea. vogel haus. ẽ artificialis clausura volucrũ vl' fe tariũ volucres enim dicunt̃ seruari in caueis similiter leo nes et dicitur a cauo as. quia cauata ẽ.

De nominib9 cerdonũ et coꝝ q̃ ptinẽt ad eos.

m t Cerdo ẽ artifex ꝑparãs corium. et dicit̃ a cerdon grece. id ẽ corium latine

m s Pellipatius. lederer Et dicit̃ pellipatius q̃i pelles parãs.

f t Pellis. haut an dem vich. est extẽma ps animalis bruti que vndiqꝫ totũ corpus inuoluit q̃i pannus Et dicitur a pello is. qꝛ vndiqꝫ extrẽas iniurias corpis tegẽdo pellit

m s Tergus abgeschundẽ haut. ẽ cutis siue pellis a carni

n t Terg9 oris bus absoluta nõ dũ officio cerdonis trans=

n s Tergũ gi. mutata. Sed tergũ gi. ꝓprie ẽ cutis aĩalis coniũcta carni. vñ ver. Tergus erit sine carne. cutis ca ro cum carne tergum

n s Coriũ. leder. ẽ pellis a carnibus absoluta cerdõis officio transmutata et ad vsus hoĩm applicata. et dicitur quasi carniũ a noĩe caro qꝛ carnẽ tegit et a carne abstrahitur.

n s Furmiũ. law vl' lawrid. ẽ puluis cerdoriũ q̃ coria ꝑpant̃

De nominibus sutoꝝ et eorũ instrumentis.

m t Sutor. schůster. est artifex calceos consuens ad figuram

formarũ.et dicitur a suo is.quia suit calceos:

m s Coriari9.schůster Coriarioꝛ dicit a corio qꝛ ĩ coꝛio opat

m t Calceatoꝛ:schůster.a calceo iñ noia mtrix vt calciatrix

f p sutrina.schůsterhauß.vel gadẽ.ẽ mer schůchmacherin catoꝛiũ vl' officia sutoꝛis vl' domus vl' ps dom9 in qua suunt calcei Et dicit quasi sutrina a sutore.

f p forma.leyst: in ꝯposito est instrumentũ quo artifices foꝛmã et figurã rebus artificiatis inducunt Et in illa significatione forma dicit a foꝛma ꝑ dispositiõe coꝛpis.

f p subula.all:est instrumentũ ferreũ et acutum cũ quo calciamẽta suuntur Et dicit a suo is.

f p Aluca.coꝛdin vel schönß leder.ẽ spẽs coꝛij mundissime ꝑpeparata.et dicit ab a.id ẽ sine et lutum qͥ sine luto Et pomtur ꝑo calceo.

f p Seta.boꝛst.est crinis rigidus et durus poꝛcoꝝ.et dicit qͥ sueta qꝛ a sue ꝓcedit vl' dicit a suo is. qꝛ vʒ ad suẽdũ

f p Abita: trat m s Spagus idem

De noib9 pellificũ et sartoꝝ et eoꝝ instrumentis.

m t Sartoꝛ.schneider. f t sartrix.schneiderin.

f p Sartrina.schneider gaden.vl' hauß.ẽ officina sartoꝛis.

m t Pellifex kürßner.dicit artifex q̃ de hirsutis pellibus aĩalium facit hominib9 indumẽta.et dicit pellicia faciens:

f p Pellicina.kürßner gadẽ.est officina pellificis.

f q Acus nadel.Et dicit ab acuo is.qꝛ acuta est.

f p Digeteꝛa.vinger hůt.est coopimentũ ex metallo vl' duro corio factũ.quo palpa digitoꝝ anterioꝛ diffendit ne a cauda acuum in consuendo ledat Et dicitur a digitos et tego is.et dicitur quasi digitega:

n s filum.faden:est lane lini canapi vl' serici ꝓtractio linearis sub digitiʒ manuũ volubiliter circũuoluta et solidata ad consuendum coriũ siue pannũ Et dicit quasi piluʒ qꝛ fit de pilis lane lini canapi vel serici Et ẽ nomẽ etro=

clitum vt patz p alexandrum.

¶ De noibus mercatorū et eorū q̄ ptinēt ad eos:

m s Mercator. kauff man. gñaliter dicit̄ ille qui ẜm consuetu dinē vl' artē merces. i. res vēales emē solz vt cari9 illas vendat. et dicit̄ a mercor aris. qd̄ significat vēdē vl' emē

m s Institutor. kramer. ī omuni vsu loqn̄di dicit̄ ille qui res nō victui necessarias sz ornatu solet vendere. et dicit̄ ab insto as. are. qd̄ ī vna significatiōe significat intus seu in terius stare qz stat interi9. i. ī officina sua vel dicit̄ ab in stita qd̄ notat officinā institoris qz ɔtinue manet in in= stita sua. Tamen nō ꝙ antiqu9 grecism9 aliā ponit sen tētiā de significacōib9 istoꝝ duoꝝ noim scz mercator et institutor qz dicit ꝙ mercator dicit̄ ille qui merces emit Et dicit̄ ab insto as. qa instat mercib9 vēdendis et emē dis vl' instat vēditori ꝓ minutiōe p̄cij. vn̄ poit tales vē sus Qui vendit merces mercator dicit̄ eē. Institor hinc instat ꝓ p̄cio diminuēdo Mercator vēdit Institor illud emittit. sz hec differentia nō kuat.

f t Mercatrix. ē vxor mercatoris f t Institrix ē vxor insti toris.

f p Instita. krom gaden. ē officina institoris.

m t Mango. metzger. vnderköffel. ē mediator venditiois eq rū. ⁊ dicit̄ q̄i manib9 agēs equos et eoꝝ velocitatē exa minās. scdo mō ē mercator suis manib9 merces tractās et eorū valorē explorās Et dicit̄ a manu et ago is. quia suis manibus merces hincinde agit:

m s Eqcius. rosz tauscher Et dicit̄ a noie equus.

f t Merx. kaufmanschatz. Merx ē res venalis. q̄ vendit̄ et emittit̄ Et dicit̄ a mereor eris. qz meret̄ p̄= miū et solutiōez

n s Mercioniū

n s Cōmertiū ē diu'sarū rerū ɔmutatio. vn̄ in i carnatōe dn̄i fuit mirabile ɔmerciū qn̄ hō ɔcessit deo hūaītatē ⁊ de9 hoī deita. d̄scēdit diuitas ascēdit hūaītas

m t Capsor. wechßler. dicit̄ ille q̄ ɔmutādo dat vnā mcētā

p alia. et dicit a cambio is. qd significat commutādo vnū pro alio dare.

m s Nūmularius. idē est aliqs vendēs et cōmutās nūmos pro alijs nummis. et dicit a nummis.

n s Cambiū. wechssel. proprie ē cōmutatio pecuniarū et dicitur a cambio is. et ponit etiam p cōmutatiōe aliarū rerum.

n s Trapazetū. wechssel banck. ē instrumentū de vno assere factū ad numerandū denarios deputatū. vulgariter zal pret. vel ē tabula campsoris.

m s Vsurarius wůcherer. dicit ille q peccuniā suam mutat ad

m t Venerator. wůcherer. venit a verbo veneror vsuram. aris. id est vsurus recipere.

n s Mutuum. gelyhen gůt. est res sub certa mensura nūeri vel vasis vl' ponderis estimate ad vsum et dominiū alterius translata ad primū dominū sub prioris valoris et speciei similitudīe reuersura Et dicit mutuū qi de meo tuum qa de meo fit tuū et de tuo reuertit et fit meum.

f t Sors. tis. haupt gůt. significat summas pncipales a lucris et fenoribus sup crescentibus differentes. et dicitur summa capitalis. vn̄ dicit quod creditor tenet restituē debitori qcqt recepit vltra sortē:

m s Monetarius. müntzer. ē fabricator vel venditor monete Et dicitur a moneta.

f p Moneta. müntz. Et dicitur a moneo es. qr monet.

¶ De nominibus inutiliū et vanorū seu vagātiū hoim

m t Sortio. bůb. ē vir inutilis qui sequitur vanitates.

m t Bofo.

m s Ribaldus. ribald. ē vir inutil' vaīs dictis et factis insistēs

m t Aleo. spiler. dicit vir inutil' q frequēter et delectabiliter aleam repetit et sub spe lucri plurimū pdit et dicit aleo a leone quodā milite q primo vsū aliarū adinuenit Et aleator ab alea Sed lusor a ludo is.

m t Aleator· spiler m t Lusor: idem·
m s Lotricus· lotter· ē hō vanus et in verecundus q̄ insistit factis scurrilibus vt inde hn̄t nutrimentū· et ē nomē fictū
m t Leccator· lecker· est hō vanus et gulosus a vulgari· qui sequit̄ lecacitatē· et dicit̄ a lecta e· qd̄ idē ē q̄i proprie= tas lingēdi Sȝ pasit9 ta· dicit̄ a para et iuxta sitos id ē panis quasi tenēs se iuxta panes· et producit mediam·
m s Parasitus idem significat·
m s Mensiuagus· zipfler· est hō vanus q̄ sepi9 mēsas sequit̄ alienas· et dicit̄ a mensa et vagor aris· q2 vagat̄ de mē
m t Ganeo hoffleckere· ē hō van9 et gulosus sa ad mēsam· q̄ sequit̄ curiā alicui9 pn̄cipis p nutrimēto· et dicit̄ quasi gamio a gamō is· qd̄ significat vane et inutilit̄ loq̄ q2 vane et inutilit̄ sepe loquit̄· Sȝ scurra dicit̄ q̄i scutellas radēs et ē ethi· et nō opositio m p Scurra idē significat
m s Epulon9 schlecker· dicit̄ hō q̄ cū desiderio et magna li= bidine cibarijs inhiat Et dicit̄ ab epul' q̄b9 insistit· Sȝ gu lonus dicit̄ a gula· m s Gulon9 idē Epulo onis idē
m t Ardelio· schlunot: ē hō forax· q̄ ardēter epul' inhiat ⁊ di citur ab ardeo es· q2 ardet· i· ardenter appetit cibos· Sȝ bal tro quasi baralatro a noie baratrū q2 verax et insaciabi lis ē q̄i baratrū· i· infernū m t Balatro idem·
m t Filico vn warhafftiger vnstetter· ē hō vanus leuis et in constans· Et dicit̄ a filice· ē aūt filix herba inutilis et no ciua colonis Et dicit̄ nebulo q̄i leuis et inconstās est ad
m t Nebulo idem· modum nebule·
f p Vmbra fatender man· Est homo vanus et inutilis sine
m s Vagus certa ratiōe discurrens hinc in· Et dicit ab vm bra ab obscuritate nois siue laudis· sed dicitur vagus a vagor aris· qd̄ significat sine certa ratione hinc inde di scurrere:

¶ De nominibus tortorum et malefactorum·

m t Lictor. henecker In pposito dicit̃ ille q̃ reos a iudice vl'
m t Carnifex. a pn̄cipe ordēnat9 ad penā aliquā corpalem
suis punit manibus pcutiēs vel in cruce suspendes et se
cūdū huguitiōez lictor dicit̃ q̄i litor a verbo lito as. are
qd̄ significat aliqd deo mortificādo offerre q̄a litat et oc
cidit vl' punit reos Sz alij volunt q lictor dicit̃ a noie
lex gis. et a verbo ico icis. i. pcutio vn̄ lictor q̄i legis ic=
tor. quia icit id est percutit secundum legem : Carnifex
duo significat. vno mō ē idem q lictor. alio modo ē ma
cellari9 q̃ aialia occidit. et dicit̃ a carnifico as. i. carnes
facere vel interficere vl' lacerare.
cō t fur. dieb Et dicit̃ a furno a. um. q2 furno. i. obscuro tēpe
vtit̃ sc3 tēpe noctis pprie eni fur dicit̃ q̃ de nocte vadit
cō t Cleps cō t Clepes idē fur Et dicit̃ et dom9 pfodit.
a clepo is. id ē subtrahere vel furari.
m s Abigeus. vich dieb. ē qui fortiue vel dolose aialia bru=
ta de suis pascuis abducit et p solis pellibus excoriat et
abducta vendit Jn̄ abigeat9 us. ui. Est furtū abigei. et
dicit̃ abigus ab abigo is. i. in longinquū pellere q2 abi
ge9 ē fur q̃ furat̃ peccora et i longinquū pellit et vēdat.
m t Vispilio grab brūchel. ē latro q̃ violēter spoliat cada
uera hominum mortuorum . solebant enim olim diuites
induti preciosis vestibus sepelire et dicit̃ vispilio quasi
vespilio id est vestes spolians.
m t Raptor rauber. dicit̃ ille q̃ violenter et manifeste arripit
m t Predo res alienas. et dicit̃ a rapio is. sed predo dicit̃
a preda id est rapina.
m t stratilata. strasrauber. ē raptor i stratis publicis lattitās
vt spoliat hoies transeūtes Et dicit̃ q̄i in strata latēs.
m p Pirata. ein mer rauber. est predo marinus qui more spo=
liat nauigantes. et dicitur a pir id ē ignis Et ratis id est
nauis quasi ignem habens in naui q2 solent sedule hab̃ ē

m t Latro. schacher morder. dicitur ille qui de la= ignem. tibulis siluarum insidias ponit transientibus et eos vio= lenter spoliat vel vt captiuos abducat Et latro a rap= tore quia latro dolose suum crimen abscondit. sed raptor quasi laudē querat ex audacia et fortitudine corpali non celat penitus suū factū. sed falso titulo se excusat Et dici tur latro a lateo es. qr latet id est latent habitat in siluis

¶ De nominibus balneatorum et eorꝝ q̄ ptinēt ad eos

m t Balneator bader. in cōmuni vsu loquēdi dicit vir qui balneo preest. et dicit a balneo as.

m t Barbitonsor truckenscherer. dicit artifex pcidēs vl' auf
m t Rasor oris ferens pilos capitis vel barbam in facie viri li Et dicitur a barba et tondeo es. crines vel herbas p̄= cidere. sed rasor dicitur a rado is. id est pilos precidere.

n s Rosarium. scharsach. est instrumentum ferreum rasoris
f p Nouacula cū quo solet radere barbam Et dicitur a ra=
f p Ralla do is. sed nouacula dicitur a nouo as. quia no= uat hominem.

m t Flebotomator lasser vel vintauser. Est artifex venas
m t Minutor hominum percutiens et incidens vt san guis superfluus vel corruptus exiat et minuatur. Et di citur a flebotomo flebotomas. id est venas cum fleboto= mo percutere et sanguinem minuere. sed minutor dicit a minuo minuis. quia minuit sanguinem.

m s Flebotomus. fliedel: est instrumentum ferreum quo vena percutitur in sanguis minutione.

f p fastiola bind. est ligatura linea qua vulnera lignatur. et dicitur a fastea quo pueri ligantur.

m t scaraxator. schrepffer. et dicit a scaraxo as. sed sacrifi=
m t sacrificator cator dicitur a sacrifico as. et scaraxo est cu tem in supioribus membris insidere medicionaliter.

f p Vētosa. laßkopff. ē vas scaraxatoris ereū. vl' ligneū ad

cōgregandū et extrahendū humores malos p cutē hoīes prius incisam deputatā. Et dicit a vēto q2 vēto ē plena

f p Ambubeia bad reiberin. ē femina frequēs circa balnea et ab ambeo is. dicit et balneum. vñ ambubeia quasi ambiens balnea.

n s Lixiuiū ē aq̈ lotoria capitis hūani ex permixtione cine=

f p Lixiuia ris et aque.

n t Perizoma atis. kost. ꝓprie ē vestis q̄ solum genitalia tegunt scȝ femurale Sȝ huguitio dicit ꝙ sit tunica de frundibus facta qualē tunicā fecit dñs primis pentibus scȝ ade et eue postquā ip̄os eiecit de paradiso. et dicitur a peri id ē iuxta vel circa et zoma id est corpus quasi iuxta corpus. In historia autē dicit sic fecerant sibi pezoma. succinctoria. pracas breues. Sed in ꝓposito ponitur pro fasciculo frondiū quo vtunt balneantes ad tegendū genitalia ad mundandū carnē et ad excitandū sudorem.

f t Strigilis badlach. in ꝓposito ē pann9 lineus quo solent

f t Sabasando indui q̄ balneant et dicit a strideo es Sȝ in hac significatiōe poti9 dicit q̄i stergilis a tergo is. quia tergit. id est abstergit sudores Sed sabasindo dicitur a saba et sindo sindonis.

n s Sabatiū. badhemet.

n s Balneū. bad. ē ablutio sordiū corporaliū et qñȝ ponit ꝓ loco tal' ablutiōis Et dicit a balnō grece. i. balneū latie

n s Estuariū badstub. ē dom9 vl' ps dom9 artificialiter ca=

f p Stupa lefacta ad extrahendū sudores et ad mūdandū carnē hūanā Et dicit ab estu id ē calor feruēs ⁊ vix tollerabilis Sed stupa tractum ē a vulgari teutunico.

f p Terme arū. nateurlich bad. significat aquas calidas et fumantes de terra naturaliter manātes Et sp ē pl'is numeri. et dicunt terme q̄i de terra manantes.

De medicis et eoꝝ q̄ ptinent ad medicine artes.

m s Medicus artzet·dicitur iste qui ex arte scit curare cor=
m t Archigenes pora infirmor. Et dicitur a medeor eris·q̄
medetur corpora infirmorū Archigenes dicit̄ ab archos
grece id ē princeps latine et genesis grece id ē natura la
tine q̄i princeps nature q̄ nature p̄bet auxilium·
m t Aliptes·wund artzt·Est artifex seu medicus curans vul
m s Cirurgic9 nera siue plagas· Et dicit̄ ab alo is·q̄ vul=
nera siue plagas alit·id ē sanat·Cirurgicus dicit̄ a ciros
id ē manus et ago is·quasi manu agens·
m s Pigmentari9 appotecker· ē artifex seu medicus subser=
m s Apotecarius uiens·diuersis speciebus aromaticis artifi
m s Speciebus ciose ɔmixtis sibi p qualib3 infirmitate p̄pa
rans medicinas·vnde est quasi cocus medici Et dicitur a
pigmento Apotecari9 dicit̄ ab apoteca Speciari9 dici
tur a specie qđ in vna significatione notat res aromati=
cas quia tractat diuersas species aromaticas·
n s Pigmentū· zesamē gestossen specery Est omne illud qđ
ex diuersis sp̄ebus aromaticis artificiose cōtritis et cōmi
xtis ɔponit̄ vel adunat̄ siue sit cibus siue potus vel alia
res medicionalis·et dicit̄ q̄i pilamentū a pila p vase cō
tritorio eo q in pila conteritur et paratur·
f p Apoteca·ē repositoriū rerum venalium aromaticarum·
vulgariter apoteck·
m s Herbularius:kreüter meister vel kraut sücher:est ille qui
diuersas noscit et vendit herbas ·
f q Species specerey·In ɔposito significat diuersas res a=
romaticas venabiles in appoteca
n s Emplastrum artzet pflaster·ē medicinale ɔfectum mem
n t Cataplasma bro dolenti forinsecus cōformatum et ap=
positum ɔpe locum doloris·et dicit̄ ab en·id ē in et plas
ma·id ē factura q̄i positū in factura· Cataplasma dicit̄
a catha id ē ɔpe et plasma·id est factura·

n s Vngentū salb. vngentum est cōfectio oleagina et dicit
n s Formatum ab vngo vngis. et formatū ſm medicos est
n t Aposima idem ꝙ vnctio vel vngentum. et dicit a for
n t Malagma maton grece .i. vngentū latie Aposima est medicina facta ex herbis vel succo vl' ꝑoio decoctiōis. herbarū. et dicit ab apo qd ē iuxta et sima .i. vis quasi medicia iuxta vim herbaꝝ decoctarū Malagma ē ofectio medicialis Et ſm aliquos dicit q̄i malum agēs vl' dicit quasi molagma q; molendo et terēdo agit Et hoc videt velle ysi. ethi. q̄rto. vbi dicit ꝙ malagma dicit illud qd sine igne maceret et cōprehendat sine igne quia herbe et species ex q̄bus fit nō decoquunt s; macerant .i. conterunt q̄a scd̄m huguicōe; macerare .i. oterere frangere et dilaniare et mollificare.
f p Farmacapola. salb verkaufferin. ē mulier vendens vngēta. et dicit a formatio grece id ē vngētū latine et polō grece id est vendere latine.
f p Tenta meissel. ē ouolutio stuppelini vel canapi saniosa
f p Plagella vulneri vl' vlceri immissa ne partes vulneris. vl' vlceris cōtinuētur antequā ꝑfecta sanitas inducatur. Et forte dicit q̄i tenda q; vsq; ad fundū vulneris vl' vlceris tenditur seu extendit. et scd̄m aliquos alio nomine plagella a plaga ꝑ vulnere q; vulneri immittit vt saniem extrahat seu educat plagella ē diminutiuū a plaga. id est vulnus et sic non accipitur hic.
n t Clistere. clistier. ē instrumentū medicoꝝ mediāte quo ꝑ anum medicina laxatiua infundit ad stomachum ad purgandū. et dicit q̄i clepeus stercus. vl' dicit clistere q̄i culleus .i. saccus stercoꝝ vel dicit q̄i collatio stercoris quia per ipm colatur sterc9 vl' dicit clistere a cleo id ē inclino et stercus q̄a facit sterc9 inclinari et deponi.
n s Clisterium. idem scilicet clistere.

f p Siringa. zumpffen eysen. est instrumentū metallicū puū p qd̄ cirurgic9 virge virili medicinas resolutiuas immittit ad ↄstringendū calculū in vesica. vn̄ nouus grecista. Vesicam virge siringa p anteriora Sed stomachū cliste re iuuat p posteriora.

¶ De nōibus magistrorū in sciētijs liberalibus et eorum instrumentis.

m s Magister. meister. In ↄposito dicitur ille q̄ hʒ auctoritatem et officiū docēdi discipl'os sciētias et virtutes Magister dicit̄ etiā maior alicui9 ciuitatis vt senator cōsul iudex Et dicit̄ a maior et sterion id ē statio q̄i maior in statione ꝙ aūt magister dicitur q̄i magis doctus. ethi. ē et non cōpositio.

m s Didascalus lerer. dicit̄ ille q̄ mediante sermone suo sciē

m t Doctor. tias transfundit in aliū. et dicit̄ a didascalon grece. id ē doctor latine Sʒ doctor dicit̄ a doceo es. id ē scientiam mediante sermone suo in alium transfundere.

cō t Scolaris schuler. Est hō discens in scolis sciētias et virtutes Et dicit̄ a scalon grece. id est vacatio latine q2 ibi scolaris insistit studio literarum.

m s Discipl's la. Junger. ē homo q̄ alteri subiect9 ē et ab eo discit sciētias et virtutes. et dicit̄ a disco is. ere.

f p Ferula. schūl rūt. ē instrumētū puniēdi scolares ad man9 et dicit̄ a ferio is. pcutere. sed palmateriū dicit̄ a palma.

m s Gramatic9. redlerer. ē artifex sciens rectum modū scribēdi et ↄferēdi et ordināc̄i litteras in sillabas in dictiōes in oratiōes. et dicit̄ a gramatica.

n t Grama bůchstab. in ↄposito idē significant scʒ minimā

f p Littera partē vocis ↄposite Et dicit̄ grama atis. a gra

n s Elemētū ma. i. linea q2 liniatim fiūt gramata scripta. i. quibusdā lineis et ↄtractiōib9. sed littera dicit̄ a lego et itera. as. q2 legēdo iterat̄ vl' dicit̄ a lino is. q2 littere fm

consuetudinē antiquorū in ceratis tabulis scribebant: et postea liniebant et sic tunc dicitur litera q̄i litura Et ſm hoc litera tm̄ dicit̄ de figura· Sed quecūq̧ sit deriuatio vel cōpositio illi9 nōis litera semp tn̄ debet scribi tantum p vnū t Sed elemētū gn̄aliter dicitur illud ex quo p̄mo fit aliquid et qd̄ vlterius est irresolubile rerum naturaliū et quatuor p̄ma corpa simplicia ex quibus ſm antiquos tanquā ex primis principijs oponunt̄ om̄ia corpa mixta dicunt̄ elementa Et litere ex quib9 tāquā ex primis pri cipijs cōponunt̄ dictiones et oratiōes dicunt̄ elemēta di ctionū et orationū· et dicit̄ elementū q̄i ylementū ab yle grece id ē primordialis materia latine qr elementa sunt quasi prima principia materialia rerū opositarꝫ·

n s Alphabetū· der bůchstaben ordnūg Est ordo siue ordi= nata multitudo literarū elementariū latinarū qui primo p̄ponit̄ scolaribus ad discendū· Et dicitur ab alpha qd̄ notat primā literā seu figurā elemētarē apd̄ grecos· vn̄ alphabetum id est abecedenariū

f p Sillaba· silb· Est cōprehēsio pluriū literarū sub vna vo cis cōtinua prolatiōe Et dicit̄ a silabin grece id ē cōpre= hendere latine Qn̄ꝫ tn̄ vna sola litera constituit sillabam

f t Dictio wort· vt hic accipit̄ dicit̄ qd̄libet signū vocale i cōplexum Et dicitur a dico dicis·

f t Oratio· red· Cōmuniter est congeries vocum Sed pro= prie est congeries vocum ad aliquid impetrandum in de um tendentium· Et dicitur ab oro oras· quod proprie si= gnificat ad alterum cum albus veneratione loqui simul et rogare·

m s Loycus Eyn kunst sůchender meister· generaliter dici tur artifex habens scientiam de sermone siue sit gra= mathicus siue rhethoricus siue dyalcticus · Et dicitur Loycus a loyca large · id est scientia sermocionalis ·

sed loycus specialiter dicit artifex hñs scientiam de modo arguēdi et de partibus attributis ad ipm in omni modo et figura oponēdo diuidendo et hoc in actu silogistico rōis et sic ē vna spēalis sciētia de septē artib9 liberalib9.

m s Dyaleticus. ein lerer des redlichē kriegs. in der kunst. dicitur ille qui habet artē de disputatione inter opponentē et respōdētē et dicit a dyaletica id ē sciētia disputatoria

m s Terminus ender vel endung. vt summit in ꝓposito dicitur illud in qd̄ resoluit ꝓpositio Et dicit a termino as. quia terminat resolutiōem ꝓpositionis.

f t Propositio dicit q̄i ꝓ alia positio vt habetur in loyca a pro et pono is. ere

m s silogismus. beschliessenō: idē cōcludens: Et ē oratio in q̄ quibusdā positis et cōcessis ⁊c: vt in loyca habet Et dicitur a sin: id ē con et logos id ē sermo vn̄ sillogismus q̄i congregatio sermonum

m p Sophista. trieger. dicit q̄ cū nō sit cupit tantū apparere. vnde aristo. pmo elenco. Sophista magis q̄rit videri et apiri et nō existere quā existere et nō apiri. et dicit a sophos grece. i. sapiēs latine q: cupit apparere sapiens.

m s Rethor schōner redlerer cuenīūt in hoc ꝙ hn̄t noticiā

m t Orator artificiose loquētie. i. artē hn̄t ornandi sermonez ad ꝑsuadendū iudici vl' oratori. sed in hoc differūt quia rethor sonat inhabitū et facilem potētiam doctrinandi. sed orator sonat in actū et officiū ꝑsuadendi. vn̄ rethor ē ille q̄ in publicis et priuatis causis ꝑfecta vtit eloquētia Orator etiā dicit q̄ orādo aliq̄d petit. et dicit ab oro as. vn̄ ver. Orator cristū rogat et verbū bene ꝓfert.

m s Arismetricus. ein zalmeister od̄ rechēmeister. ē artifex habens sciciam de quātitate discreta scz de numeris et ꝓprietatibus numeroꝝ. et dicit ab arismetrica.

m s Geometer ein erd messer. est artifex habens sciētiam de

m p Geometra quantitate cõtinua scz de magnitudine mensurabili·et dicunt a geometria·
m s Astronomus sternscher·differentia est qz astronomus
m s Astrologus stern bedeuter·est artifex considerans mot9 astrorũ et distantias eorũ ad inuicem et circa loca planetarũ vel signis·et dicitur ab astronomia Sed astrolog9 est artifex ex motibus astrorum et eorũ ab inuicem distãtijs et certis eorum locis cognitis pſciẽs ꝛ pdicẽs futos natales effect9 et pestilentiã sterilitatẽ bellum ·et dicitur ab astrologia tali scientia·
m s Musicus·gesang meister:et dicit a musica tl'i scientia·
De nominib9 dictatoꝝ et eoꝝ que ptinent ad eos
m s Prosator·ein tichter on versch:ẽ artifex faciens dictamina neqz metricis neqz rickmicis legibus coartata·et dicitur a prosa as·i·dictamĩa psaica facere·
f p Prosa·gedicht on versch·
n t Carmen gedicht·in ꝯposito est idẽ qꝫ dictamẽ·i·oratio
n t Dictamen certis metroꝝ pedibus mensurata·et dicit carmen a carmente dea carminis·
n s Metrum·gemessen gedicht·i ꝯpoito ẽ carmẽ certo pedũ numero mensuratũ·et dicit a metros grece· id ẽ mensura latine
m s Versus·versch·in ꝯposito ẽ ordĩatũ carmẽ ex metrico pede cõstans·ꝛ dicit a verto is·qz tãdiu debz verti quousqz recte et debite ꝯstituat et ꝯgruatur:
m t Versificor aris·id ẽ versus facere·
m t Versificator· versch macher·
m s Rickmus·reym·est dictamẽ qd ex metricis pedibus absolutũ ex certo constat nũero sillabaꝝ sub ꝯformitate sonorũ·et dicit a rickmos grece·i·numer9 latine:
f t Poesis:kunst gedichtẽ gestifter dig:ẽ fictio siue ꝯpositõ poetici carmĩs vl' ipa ars Et dicit a poyo is·i·fingere:
n t Poema: ein gedicht gestiffter ding·est carmen metrice

cōscriptū et vnā exprimens sūmā litteralē et aliā mētalem sub similib9 ɔfictis occultās ad excitandū in hominib9 vehemētes passiōes ani Et dicit a poyo .i. fingere
m p Poeta. ein dichter gestiffter ding. est factor carminis et ꝓprie fabulosi Et dicit a poyo is .id ē fingere.
m s Liricus a. um. mangerley lob tichter. liric9 a. um. i. vari9 vel diuersus. et dicit a lirin grece .i. varietas latine. et inde carmina oracij dicunt litica id ē varia seu diuersa ꝓpter varietatē et diuersitatē que in eisdem carminib9 repitur et liricus poeta q2 lirica carmina conscribit id est varia et diuʼsa carmia varietatē et diuʼsitatē laudis importātia
m s Tragicus vrluig tichter. ē poeta tragicū carmen descri
m s Trageo9 bens Et tragicis poetis bene describentib9 scelera magnatū dabat hircus in premiū ad signandū fetorem et turpitudinē in eodē scripto. vn̄ orati9. Carmen q tragico vilem terminauit ob hircū.
f p Tragedia. vrluig gedicht. Est carmen de sceleribus pricipum Et dicit a tragos grece .i. hircus latine. ꝛ odos .i. cantus Inde tragicus vt supra.
f p Comedia. beurisch gedicht. ē carmen ɔpositū de morib9 villanoꝝ sicut sunt libri therencij Inde
m s Comicus beurischer gedet tichter. est poeta villanorū
m s Comedus mores describens.
m s Scenicus der leut antrer. ē poeta recitans gestus et mo
m s Mimi9 res humanos Et dicit a scenos grece .i. vmbra latine Sed mimius ē ioculator mores et gest9 humanos motu sui corpis representās. Nota q olim in recitatiōe cōmediarū vn9 mores villanorum carmine recitauit Et iste dicebatur scenicus a sceno quodā loco rome vmbroso in quo solebant poete sua carmia Alter aūt recitator qd verbo dicebat motu sui corporis expriebat et ille di
f p Satira. ē carmē rephensoriū vel rephēsio cebat mimi9

correctionis. Et dicitur sic a satura lance quia sicut ista lanx repleta erat diuersis generibus fercularum ita et satira plena est diuersis generibus viciorum. vel dicitur satira a satiris dis nemorum propter quasdam proprietates tam sature tam satiris conuenientes quia satira est leuis nuda garrulosa derisoria saltatoria pedes habens caprinos sicut et satiri Et a satira dicitur satiricus.

m s Satiricus satirarum descriptionis reprehensor.

De nominibus sapientum qui presunt futura dubia et occulta.

m p Propheta. weissag. propheta proprie dicitur qui diuina reuelatione

co t Vates futura predicit Et dicitur a verbo prefer aris. i. predicere vel prefari Sed vates communis generis plura significat sed in proposito idem est quod propheta et proprie qui ex subtilitate ingenij futura predicit Et dicitur vates qui vi. id est vigore mentis tuetur id est intuetur subtiliter veritatem.

m s Magus. weyser man vel zauberer Secundum quod transummitur a ligua persarum sic est valde sapiens et in diebus diuinis peritus Juxta illud magi venerunt ab oriente. id est viri sapientes et in astrologia periti

m t Incantator. zauberer mit worten. est qui carminibus res naturales immutat. et dicitur ab incanto as. id est carminibus et venecijs rem aliquam immutare.

n t Carmen. in proposito est sermo ex certis verbis et certo ordine et tempore certo compositus et platus habens efficatiam immutandi res naturales vnde virgilius in boccolicis Carminibus circe socios mutauit vlixes.

m t Festinator. zauberer mit worten. est idem quod incantator. vnde virgilius Nescio quis teneros iam festinat agnos. et dicitur a festino as. tamen aliqui volunt quod incanto cantas significet res naturales per verba immutare. vulgariter zauberen. Sed festino as. idem significat res naturales per aliqua opera immutare Sed hec diffinitio non seruatur.

m t Prestigiator. gauckler. dicit ille qui carminicis magicis. et opibus deludit et decipit visum humanum ita vt qs estimet videre se p̄sentialiter res absentes vl' tales qua les non sunt verbi gratia Sicut aliqui faciūt exercitium militum armatorū Et dicit a prestigio as. significās illū

n s Prestigiū. gauckelwerk. ē modus decipiēdi visū actū humanum magis carmibus attemptat9. et dicitur quasi prestigium a prestingo is. q2 presttingit ⁊ obtundit na turalem modū videndi.

m s Nigromanticus. ein teufel beschwerer. est qui p̄dicit fu= turos euentus ex reuelatiōe malignorꝝ spirituū p suscita ta cadauera mortuorū Et dicit a nigros qđ est mors et manthos. id ē diuīatio q2 quibusdam in cantatiōibus fa cit resuscitatos mortuos diuinare id ē suis interrogatiōi bus respondere Et sciendum ꝙ ad suscitādum mortuos sanguis humani cadaueris adhibetur q2 demones dicun tur amare sanguinem humanū. et ideo quociensc unqꝫ fit nigromantia tociēs cruor aque misceē vt demones colē sanguinis facili9 ꝑuocentur.

f p Phitonissa: ein fel beschwererin. ē mulier hn̄s artē mor= tuos reuocandi vt interrogantibus dent responsa Et di citur a phicio. i. appolline q primo hanc artē diuīnādi di citur inuenisse vbi sciendū appollo dicit phicius a phicio ne quodam serpente:

f p Sibilla ein weyse weissagerin. dicit ꝓphetissa ex diuina relatione prescia futurorꝝ Et dicit a syos grece id ē deus latine et bole grece id ē scientia latine. vn̄ sibilla quasi di hn̄s scientiā Et sciendū ꝙ quāuis ꝓphetissa possit dici si billa et scd̄m hoc sibilla sit nomē appellatiū tn̄ olim fue= rūt solū decē ꝓphetisse q̄ sibille anthonomatice dicebant

m t Aruspex. weissag durch ingeweid der toten vische. ē diuinator qui futuros tēptat p̄dicere euētus ex inspexiōe

animalium occisorum ad sacrificia iuxta aras. et dicitur ab ara id est altare et specio is. vnde aruspex quasi are inspector. sed quia aruspex corripit primam sillabam sicut ara pro stabulo porcorum ideo volunt quod aruspex sit diuinator qui predicit futuros euentus per inspecta viscera animalium occisorum Et dicatur ab ara pro stabulo porcorum et a specio is

m t Augur. weissag durch vogel geschrey. est diuinator qui ex garritu et gestu auium nouit futuros predicere euentus. et dicitur ab auis et garrio is. quasi garritum auium considerans et obseruans.

m t Auspex. weissag durch vogel fliegen. est diuinator qui ex garritu et gestu auium considerans et obseruans:

m t Auspex cis. weissag durch vogel fliegen. est diuinator futuros predicens euentus ex volatu auium siluestrium facto sursum vel deorsum ad dexterum vel sinistrum et dicitur ab auis et specio is. vnde auspex quasi aues speciens. id est inspiciens.

m s Genecliatus. weissag durch die geburt der kind. Est qui considerat generationem et tempus generationis alicuius pueri vt ex hoc faticinetur et predicat eidem prosperos et aduersos euntes. et dicitur a genesis id est generatio vel

m s Horoscopus. weissag durch eyn geuangen natiuitatis. zeit die weil einer arbeitet Est qui futuros predicit euentus. considerans horas incepti inicij operis Et dicitur ab hora et scopos grece id est intendere latine.

m t Salitor weissag durh exwegung der adern. dicitur diui-
m t Salisator nator qui futuros predicit euentus ex saltu membrorum vel tremore venarum. et dicitur alio nomine salizator. et ambo dicuntur a salio is. quia ex saltu membrorum futuros predicunt euentus.

m s Ciromanticus: weissag durch beschawung der hende: est diuinator predicens futura per lineas et figuras in manibus a na

tura de scriptas. et dicit a ciros. id e manus et manthos. id e diuiatio qi in manibus facies diuiationem.

m s Sortilegus: ein leser. e diuinator futa pdicens ex quo= dam specie sil'ate religiois in pscrutatioe scriptarz et p fictam cultam dei et spirituu beatorz. et dicit a sors. i. for tuna vel casus et lego is. quia sortilegus dicit se legere et legendo intellige fortuitos et casuales euentus.

De nominibus officioru iudicum et opum ac alioru. que cocurrunt ad iudiciariam causam et cognicoez.

m t Judex. richter. dicit cuius officio copetit causas coram se litigantiu fm iuris ordine diffinire: Et dicit qi ius dans vel iure causas discuties. Judex ordinari9. recht erwelt dicit cui vl' a pncipe vel ab electioe canoica opetit i ter ra certis limitibus distincta iurisdictio perpetua id e iu diciaria distinctio causaru Et dicit iudex ordiari9 ab or dine id e ordinata multitudine ad iudicandu omuniter e electus: Judex delegatus. dem etlich sachen empfolhen seind dicit cui princeps vel iudex ordinari9 certas cau= sas discutiendas committit Est autem princeps in eccle siastico ordie solum scilicet papa: Sed in seculeri etiam vnus solus scz impator. vel ad imperium electus rex. et dicitur iudex delegatus a de. id est deorsum et lego as. quia illi tanquam inferiori iurisdictio causarum commit titur et legatur Judex sub delegatus. vnder richter. dicit ille cui iudex delegatus causas sibi comissas comittit ex= pediendas in toto vel in parte Et dicitur quasi sub de= legato legatus. id est missus ad alicuius cause expedi= ditionem. ex omnibus iam dictis patet q primus iudex cui causa committitur dicitur legatus: secundus delega= tus. Tercius sub delegatus. Et iste dicitur sub delega= tus. Ideo quia non potest alteri committere iurisdictio nem suam. id est causarum iudiciariam discutionem.

Sed bñ potest alteri omittere aliquē actū expedientez in causa utputa publicatiōez litterarū vl' q aliquē in pos sessionē corpalem ducat Nota q etiam solus delegatus a principe potest alteri omittere vices suas:

m s Arbiter. an scheid man. est iudex non ex lege sed ex libera voluntate ptiū ostitutus Et dicit ab arbitror aris. id est iudiciū animi pferre.

m t Assessor. beysitzer. eins richters weiser. ē vir pit9 suis cō silijs dirigens actus iudicis impiti Et dicit ab assideo es id ē ppe alterū sedē q2 assistit iudici et eū osilijs dirigit.

m s Vicarius. vicari vel verweser. ē qui alicuius officij sibi cōmissi actus in se recipit exercēdos. et dicit a vices q2 supplet vices alterius scz cōmittentis.

m t Official'. official. vel ampt man. dicit q causas iudiciarias auctoritate alicui9 plati sibi omissas examiat et diffinit. ⁊ dicit ab officio q2 circa iudiciū hz officiū iudicādi

m p Jurista wol gelerter in geistlichē gericht: dicit ille qui

m s Jus pit9 hz artē. et causas litigiosas sm iurisdictionem expediendi. et dicunt a iure

n t Jus. recht. ē ars valens ad regl'andū opatiōes hūanas

m p Legista. ein gelerter in weltlichē rechtē. est aliqs pitus in statutis secl'aribus p qd etiā decidit causas litigiosas scdm hominū instituta. et dicit a lege.

f p Lex gesatz. ē ius scriptū dirigēs honestū et phibēs cōtrariū. i. lex ē regl'a apta nata scribi dirigēs homines ut

m s Aduocat9 fürsprech ut sumit in pposito di- boni fiat

m s Patron9. cit ille q corā iudice causas alienas cū iuris e legatione defendit. et dicit ab aduoco as. id ē aliquē ad se pter patrociniū vocare Sz dicit patronus quia causas affectu paterno defendit.

m t Postulator. rechtz begerer. ē qui postulat hoc qd dicit fore iustū vl' equū. et ille q eū defendit dicit clientulus.

iustū vl' equum·et ille q̄ eum defendit dicitur clientulus·
m s Cliētul9· ein fürsprech ein beschirmer im rechtē od vor
dē rechten· dicit̄ q̄i seru9 q2 p̄cio vel prece subseruit po
m t Actor· anklager Nō q in iuditio principali stulatori
ter tres psone sunt necessarie scilicz actor reus et iudex·
Actor ē qui aliū corā iudice vocat in causaz ꝛ querelā
iudici ꝓpositam·et dicit̄ ab ago is· videtur enim esse cau
sa litis agēs et efficiēs· m s Reus·verklagter·dicit̄ il
le a quo actor petit aliqd coram iudice·et dicit̄ reus nō
a reatu·i·culpa q2 multi vocantur in causam q̄ etiaz sunt
innocētes: Sz dicitur a re que petit̄ ab ipo corā iudice·
cō t Testis·getzeug·dicit̄ ille q̄ rebus visis vel auditis ꝓhi
bet veritatē·et dicit̄ a testor aris·qd vno mō idem est q
ꝓbo q2 ꝓbat aliquid dictū vl' factū·
m s sigillator sigler· dicit̄ ille q̄ ex mandato alicui9 prelati
m s sigillifer sigilla portat et imprimit·
m s Notarius· schreiber·dicitur ille qui exercet officium scri
bendi et proprie q̄ facit alic9 p̄ncipis auctoritate·et dici
tur a nota e·i·signū q2 scribit notas· id ē signa rerū agi
tabilium et gestarū et examinatiōez ipi9 rei in libro·
m t Auditor·sach verhörer· In iure dicitur ille cui iudex cau
sam aliquā examinādo omittit et examinatiōez ipi iudici
remittēdū·et dicit̄ ab audior iris:
m t Examinator·idem auditor quia causam examinat:
m s Cōmissarius·idem quia causa examinanda sibi omittit̄·
f p Littera examinatōis·banbrieff·nota excōmūicatio nil ali
ud ē nisi a q̄libz licita omuione et legitimo actu sepatio·
Et specialiter sunt due excōmūicatiōes de quib9 tractat
ecclesia scz maior et minor Excōmunicatio maior· ē q̄ se
pat a sacramentis ab ingressu eccl'ie et a omunioe fideli
um·sz examiatio minor ē q̄ sepat aliquē a sacramētis ec=
clesie ꝛ vtraq: illarū excōmūicatio infligit̄ qñz a iure qñz

ab hoie Et sic littera excōmunicatōis ē littera autentica cōtinēs sentētiā iudicis q̄ aliq̄s excōmuīcat9 existat.

f p Littera absolutiōis. ban entschlach brieff. ē littera q̄ iudex aliquē p̄ri9 excōmunicacōis vincl'o innodato ab eo dē vincl'o liberat et absoluit. Nota q̄ absolutio vt hic accipit̄ ē alicui9 a vincl'o excōmunicatōis liberatio Sʒ interdictū in ꝯpoito ē ꝓhibitio di.nōꝝ. et dicit̄ ab interdico is. id ē ꝓhibere q2 p interdictū fit ꝓhibitio diuinorū

f p Littera interdicti. ein verschlach brieff. dicit̄ ista in qua iudex aliquo loco diuīa officia ꝓhibet celebrari.

f p Littera relaxatiōis. an entschlach brief. dicit̄ illa in q̄ iudex totaliter relaxat. id ē dissoluit sētias interdicti. et dicitur a laxo as. id ē dissoluere.

f p Littera sentētie. ein vrteil brief. dicit̄ ille q̄ in re dubia iudicium iudicis continēt.

f p Sententia vrteil. Jn ꝯposito ē oratio scripta ab iudicis sedētis ore ꝓlata ꝯtinens sup re dubia ordenatōeʒ vl' absolutionē alteri9 ꝑtis Et dicit̄ sententia q̄i sensum id ē intellectu iudicis tenens.

f p Littera appellatiōis. ein zeug brieff. ē que cōtinet ꝓuocationē ab inferiori iudice ad supiorē.

f t Appellatio. vertzeyhung verlengūg: et dicit̄ ab appello as. id ē causam ab inferiori iudice ad supiorē iudicē deducere vel deferre.

f p Littera recognacōis. ein bunt brieff. dicit̄ scriptura constringens aliquē ex certis causis ad solutiōeʒ debitoꝝ. et dicit̄ a recognosco is. id ē cōfiteor.

n s Jnstrumentū. zeug brieff. in ꝯposito ē littera ab aliqua p̄sona autentice conscripta sup re aliqua instruens veritatem. vn̄ etiam dicit̄ instrumentū ab instruo is.

f p Epistola. botschafft brieff. ē elocutio litteralis absenti p̄sone directa. et dicit̄ ab epi id ē supra Et scolon id est

missio q2 supicori ppter aliquā causam mittitur.
m s Sequester stri. krieg gůtes behalter auf recht. ē aliquis
m t Sequester stris. cui9 fidei res litigiosa cōmittit cōseruā
do vsq3 ad finem litis et qui certantibus medius se inter
ponit. vñ dicūt iuriste ponat res cum sequestro. i. nec mi
chi nec tibi det sed vni tercio cōmittatur.
Jtem sequester ē etiam aliquis q̄ discordes pacificat vul
gariter schid man.
f p Sequestra versienerin. id est reconciliatrix.
m t Procurator. m t Curator.
m t Tutor. verweser vl' beschirmer
m s Sindic9 m s Yconom9
m s Nunti9 bot.
f p Litera brieff n s Autenticum. glob brieff.
f p Copia. abgeschrift. f p Mebrona vngesigelt brief
n s Prothocollum. eyn entworffen brieff.
n s Citatorium. lad brieff
n s Procuratorium ein weßbrieff.
m s Libellus. eyn ansprach brieff.
n s Expectatorium. ein wart brief.
f t Ammonitio. manbrief. f p Apoca. sant brieff:
De noib9 dignitatū ecclesiasticarū ⁊ officiorꝫ eiusdē:
m p Papa. bapst. qñ3 sūmit omunit et tunc ē idē q̄ pspit et
vulgo sonat. pfaff: S3 p anthonomaziā appropriat sum
mo pspiterorꝫ Et sic papa ē epus eccl'ie sancti petri in
vrbe romana pater et dn̄s in diuis negotijs disponēdis
et dicit a pape interiectiōe. vñ papa q̄i admirabil'. q̄ au
tē dicit papa q̄i pat patrū. ethi. ē et nō opositio. s3 cano
nici eiusdē ecclesie romane q̄ sunt collaterales pape sc3 as
sistendo et consulendo dicunt m t Cardial'. cardinal
dicit a cardie q2 sicut ianua nūquā mouet nisi cardo sit
pncipiū mot9 ita ppa ex pncipio cardialiū et nō aliter

moueri debet in arduis negocijs pagēdis.
m p Patriarcha.patriarch.Est archi epūs hñs alios plures vl' saltim vnū suffraganeum. et dicit a patir grece.i.pater latine.⁊ archos id ē princeps qi princeps patrū.Nō q patriarche ꝓprie dicunt illi epi q pſunt illis dieb9 quibus olim apl'i pfuerūt vt cōstantinopoli alexādrie Marcus euāgelista patri apl'is Antiochie petrus hierosolimis Jacobus.et scdm hoc olim fuerūt solū qtuor patriarche in mōdo sc3 Cōstantinopolitan9 alexandrinus Antiocheus et hierosolimitan9 Nō q archiep̄s q̄ h3 sub se alios vel aliū archiep̄os vl' archiep̄m sibi suffragāeos q̄ non presunt illis ecclesijs qb9 olim apl'i p̄fuerūt nō dicunt ꝓprie patriarche ſ primates sc3 aqlegensis Grandēsis Bituricēsis.s3 nūc illi etiā volunt se patriarchas cōmuniter nunciari eo q cū ipi sint archiepi et hnt sub se alios archiep̄os.et sic generaliter accipiēdo patriarchā Sunt mō vij.patriarche in orbe sc3 Cōstātinopolitan9.alexandrinus.antiocheus.hierosolimitan9 Aquilegēsis grandensis et Bituricensis.
m s Archiep̄s. ertz bischoff.dicitur ep̄s q̄ cū sit ep̄s sup ali
m s Metropolitan9 os ep̄os eccl'iasticā h3 censurā.⁊ dicit ab archos.i.priceps et ep̄s qi priceps epoꝝ.et dicit metropolitanus a metropoli. vn̄ metropol' ciuitas ē ad c9 mensurā cetere disponūtur sc3 vbi ē archi epat9. Jn̄ metropolitan9: id ē dn̄s sc3 archiep̄s ipi9 metropol' cuius auctoritati et doctrine ceteri epi sunt subiecti Solicitudo enim totius prouītie sibi cōmissa est.
m t Primas atis:primat:
m s Ep̄us bischoff. ep̄s ē qui cū sit sacerdos recipit p bene
m t Presul dictionē ab ip̄o duob9 alijs.
m t Pontifex astantibus auctoritatem.
m t Antistes stitis. m s Decanus techant.

m s Prepositus probst f p Prepositura propstey:

m s Archidiaconus ertz ewangelier

m s Archipresbiter· ertzpriester

m t Abbas·apt·ē p̄latus monachoꝝ eiusdē ꝯuentus dirigēs eos et regl'ans et interp̄tat̄ abbas pat̄ iñ abbatissa:

f p Abbatissa· Eptissin·ē prelata monaliū easdem dirigēs regulans in agendis

m s Monachus· münch· ꝓprie dicitur q̄ ſm regl'az sancti bñdicti vl' cōstitutiōes sup additas religionē certi ordinis ꝓfitet̄ Et dicit̄ a monos·i· vnū et icos custos q̄i vni9 custos scz sui ip̄ius anie singl'aris regl'atiuus·et iñ dicitur

f p Monacha·nuñ·ē ml'ier q̄ ſm regl'am votū monacha· fecit obediētie castitatis et voluntarie pauptatis·

f t Monialis dicit̄ a monos·i·vnū qꝛ vnicā et singularē debet habere vitā a secl'aribus actibus segregata Sācti= monialis est femia consecrata et sanctimonia dedicata·et dicit̄ a sanctimonia·i·sanctitate vl' dicit̄ quasi sancta et sacrata monialis·

cō p Cenobita·kloster münch·et dicit̄ a nomie cenobium

n s Cenobiū·idē·claustrū monachorū vl' moialiū· et dicit̄ a cenon·i·ꝯmune qꝛ ibi homies debēt viuere cōmuniter et de ꝯmūi·vñ ver·Sūt cenobite q̄bus ē ꝯmuio vite

m t Prior vt hic summit̄ est prelat9 p̄lati vices gerens i religioso ꝯuentu·et scōm hoc ē solum m·generis·

f p Priorissa· Est mulier prelata vel vices mulieris prelate gerens in religioso ꝯuentu·

m s Gardianus·gardian·ē p̄latus fratrū minorū eiusdē domus ip̄os dirigēs in agēdis Et est nomen barbarū· ꝛ

m t Cōmētator· kometer· dicit̄ q̄ preest aliqui religioso cōuētui fratrū teutunicoꝝ vl' fratꝝ sancti iohis hospital' ierosolimitani ꝛ forte dicit̄ a ꝯmēdo as· ꝑut idē ē vt ꝯmitto is·qꝛ sue ꝑmissiōi aliqs ꝯnētus ꝯmittit̄ et ꝯmendat̄:

m t Custos. Kuster. dicitur cuius dignitati et fidei preciose
m s Thezaurarius. res ecclesie committuntur servande Et dicitur a custodia quia debet habere custodiam circa res eccl'ie conservandas Sed thezaurarius dicitur a thezauro quia servat thezaurum eccl'ie. Sed custos magis generaliter est qui res quascunque custodit
m t Cantor. singer. est qui disponit quod per quos et qualiter in divinis laudibus solenniter sit cantandum et dicitur a cano
m t Precentor. vorsinger. dicitur qui quod canendum est et inchoandum inchoat. et dicitur a precmo is.
m t Succentor. nachsinger. est qui cantum a precentore inchoatum continuat succinendo. et dicitur a succino succinis.
m s Scolasticus. schulmeister. est cuius dignitati competit providere doctorem scolaribus litteraliter in formandis et etiam scolasticus a. um. nomen adiectivum significat aliquid ad scolam pertinens. et dicitur a scola scole.
m s Canonicus. korherr. est qui ius habet in eccl'ia collegiata prebendam vel presentiam accipiendi. et est nomen adiectivum ut canonicus a. um. i. regl'aris. et dicitur a canon grece. id est regula latine quia certam regl'am vivendi observare tenetur.
m s Plebanus. pfarrer. est qui habet curam animarum plebis in aliqua parrochia constitute. et dicitur a plebe.
m s Viceplebanus gesel vel verweser: dicitur ille qui plebani
m s Vicarius officium in se recipit exercendum Et dicitur viceplebanus quia vices plebani supplet. sed vicarius generaliter dicitur qui alieni officij sibi commissi actus in se recipit ex
m t Sacerdos priester. dicitur vir sacramentum corporis exercendo
m t Prespiter corporis et sanguinis xpi conservans Et dicitur qui sacra dans et docens verbo doctrine et exemplo sancte vite prespiter quasi prebens alijs iter. et secundum hoc est nomen latinum vel dicitur a prespicen grece id est senior latine unde prespiter id senior non propter etatem seu senectutem sed propter honorem et dignitatem quam accepit prespiter

vocatͬ apud antiquos quidā vocabantͬ epī et presbiteri
m t Dyacon· ewangelier· est vir ad legendum euangeliū
m s Dyaconus xpī ꝛ p̄dicandum sermonem diuinū ab epi=
m t Dyacones scopo benedictus et dicitur a dyacon grece
m p Leuita id est minister latine qꝛ sicut sacerdos habet
consecrare·ita dyacon hꝫ cōsecrationē ministrare· Leuita
dicitͬ a leui qꝛ filij leui primo fuerūt in dyaconos ꝯsecrati
m s Subdyaconus· epistler·dicitur vir ab epo consecratus
m p Subleuita ad infundendum aquā et vinum in cali
cem et ad opponendū hostiam ꝑ eucaristia consecrāda
Et dicitur subdyacon vel subdyaconus a sub et dyaco
nus quia subiacet officio dyaconoꝛū · dicitur subleuita
eo ꝙ eius officiū est sub officio leui·id ē dyaconi·
m s Acolitus accolit·dicitur iste qui ab epo post benedi=
m s Ceroferariꝰ ctionē recepit officiū preparandi lumīa et
accendendi ea qn̄ legendum est euangeliū et eucaristia
consecranda tunc enim lumina accenduntͬ Accolitꝰ gre
ce id est ceroferarius latine·
m s Hostiarius· hüter· dicitur qui post benedictionem ·
recepit officium ad mittendi bonos ꝛ excludendi malos
Et dicitur ab hostio qꝛ habet officium claudendi et api
endi hostium ecclesie siue templi:
m t Lectoꝛ·leser· est qui post benedictionē recipit officiū le=
gendi in eccl'ia sacra scripta·et dicitur a legendo·
m p Exorcista· beschwerer·
m t Psalmista·psalm leser·dicitur iste q̄ recipit primā tonsu=
ram clericalem ex qua clericus efficitͬ et redditͬ abilis ad
beneficium ecclesiasticū obtinēdi· et dicitͬ a psalmis quia
hꝫ officiū legendi psalmos et versus·
m s Clerus· pfaffheit·
m t Janitoꝛ idem ꝙ hostiarius Et dicitur a ianua quia ꝑ ia
nuā dignos intromittit et idignos excludit et inabiles·

m p Sacrista sacristey:
m s Edituus. mesner vel kirchwarter.
m s Mansionarius mesner.
cō p Heremita. eynsidel. dicit qui p amore diuio a cōmuni ho minum cōsortio sequestratur viuit in heremo in locis sil= uestribus et incultis et dicitur ab heremo.
cō p Anathorica. himelischer. penultima pducta dicit aliqs vel aliqua a secularibus negocijs sepatus vl' sepata ha bens circa celestia et diuina assiduam cōtemplationē. et dicitur ab ana. id est sursum et cor cordis et teneo es. q̃i cor sursum tenens vel dicit ab ana. id ē sursum et corus quasi in supno coro positus p contemplationem.
m s Conuersus. conuers geistlicher brůder. in pposito ē frater religiosus qui quāuis non sit litteratus tamen p amore dei regl'am certi oratiōis est pfessus vt in ea deo et mo nachis famulet Et dicitur a cōuertor eris.
f p Conuersa. geistliche schwester. dicit soror tl'is religiosa:
m s Inclusus. kleusner. dicitur ille q̃ p amore diuino alicui loco paruo includit ibidē pascendus et nunquā ab inde imperpetuum pcessurus Et dicit ab includor eris. Et in̄ dicit hec inclusa.
f p Inclusa. kleusnerin. est mulier que pro amore diuino ali cui loco paruo includitur.

De nominib9 dignitatū secularium psonarū.

cō t Princeps. fürst. est homo habēs principale dominiū sup alios Et dicit quasi primatū tenens Et nota q sc̄dm iu ristas tm̄ duo sunt principes inter hoīes xp̄iane fidei sc3 papa et impator quoꝝ vnus preest. et est summus ī or dine ecclesiastice dignitatis sc3 papa Alter vero preest. ꝛ summus in ordine seculari sc3 impator Ex dictis patet q epi abbates duces ꝛ comites in pprie dicunt pn̄cipes secundum iuristas.

m p Monarcha. est vnus solus princeps habens principatū sup omnes alios vt deus dicit̄ monarcha totius mundi. Et dicitur a mons. id ē vnū et archos. id est princeps.

m t Cesar. keyser. est summus princeps omnium xp̄ianorum Imperator in ordine seculari. Et sciendum q̄ cesar olim fuit proprium nomē cuiusdam summi principis qui dicebat̄ cesar a cedo is. cesum su. quia de cesu ventris matris sue extrahebat̄. vl' dicit̄ a cedo is. quia fortiter alios in bello cedebat vl' q2 ip̄e primo cedebat id ē p̄cedebat cesariū. vel cū cesario natus fuit vel a cesos id est elephas quia ip̄e singulari certamine deuicit elephātem et quāuis Cesar olim fuerit propriū nomē cuiusdam imperatoris romani. tn̄ modo quilibz imperator romanus dicitur cesar sicut augustus ab augusto Sed imperator dicit̄ ab impo as. id ē pcipere quia habet alijs precipere.

f t Imperatrix keyserin. vxor imperatoris.

m t Rex. kůnig. est dn̄s alicuius magne prouincie sceptro et dyademate decoratus et dicit̄ a rego is. ere.

m p Tetrarcha. kůnig uber ein vierteil eins reichs. dicit̄ princeps sup quartā partē regni. sicut herodes fuit tetrarcha gallilee Erat aūt gallilea q̄rta pars regni iudeorū Et dicit̄ a tetras id ē q̄tuor et archos id est princeps

m s Tirannus. wůtrich. Nota q̄ princeps et tirannus communiter differūt Conueniūt in hoc q̄ vterq3 preeest regno subditorum Sz differunt eo q̄ princeps pest regno subditorum ad salutem cōmunem Tirannus aūt ad salutem suam propriā et famulorum suorum in quorum prosperitate specialiter delectat̄: vn̄ ver. Princeps lege regit populum sine lege tirannus.

m t Baro. baner herr frey herr. ē dn̄s terre grādis et fortis in potentia scl'ari Et dicitur a bare grece qd̄ est grande vel forte latine.

m t Dux. hertzog. vt hic summit᷑. est dn̄s magne prouincie non habens aliquē supiorē se nisi regem Et dicitur a duco is. q2 suos subditos ducit f p Ducissa. vxor ducis.

m t Proceres erū. landß herr. pcer eris. media correpta ī obliquis in singl'ari numero non est in vsu s3 in plurali Et sunt pceres ꝓprie lapides de muro quasi capita pminentes ad supportandū trabes traductas et p ꝯsequens edificium totum ipi9 dom9 Et dicunt᷑ a pcedo is. vnde proceres quasi procedes quia ante procedunt Et transūmitur ad significandū dominos terrarum q2 cetere p̄minēt multitudine et qdammō subleuāt ipius miserias S3 alij volunt ꝙ dn̄i terrarū dicant᷑ pceres quasi procul a carie

m t Comes. graff. vt accipit᷑ in ꝓposito est id ē immūditia nomē dignitatis q̄ iurisdictiōe3 h3 sup determinatā ptē prouincie ad premendū malos Et dicitur a como as. i. resplendere q2 splendidus est quā nomie quā honore.

f p Comitissa. greffin. vxor comitis. Et sciendum ꝙ diuersa sunt noīa comitū que diuersificant᷑ scd̄m diuersitatē iurisdictiōis et dignitatis vel scd̄m ipam denominationem locoꝝ diuersam verbigratia vt infra.

m s Palatinus. pfaltz graff Et dicuntur a palatio quia propria habent palatia:

m s Lantgrauius. lantgraff. tractum a vulgari.

m s Purgraui9 burckgraff.

m s Marckgrauius. marckgraff. tracta a vulgari theutu=

m t Marchio onis. nico:

m t Senator. rōmischer richter. est rector intraneus populi romani Et dicit᷑ a senos. id ē sensus quia sensatus et prudens debet esse.

m q Senatus dicit᷑ multitudo dirigentiū populū romanoꝝ vnde dicit᷑ senatus et quilib3 de illa multitudie dicit᷑ senator:

m t Dictator. rōmischer herr. dictatores olim dicebant᷑ qdā

honorati in urbe romana quasi principes et preceptores. et erant duo precipui Quorum unus prefuit ipi urbi et loco intrinsecus Alter vero ad hostes extraneos bella gerebat et sic pompeius et iulius fuerunt in sil' dictatores

f p Dictatura erat dignitas dictatorum et fuit locus dignitatis imperialis Et dicebantur dictatores qa dictabant et preordinabant ardua negocia romanorum et dictata per sonatum executioni demandabant.

m s Tribunus. steur meister.

m t Edulis. gotzhauss warter.

m t Pretor. mort richter dot richter.

m t Austor klag richter.

m s Advocatus vogt.

m s Stultetus schultheis.

m t Consul lis. ratgeb.

m s Scabinus zunfftmaister vel schöffen.

m s Magister civium. burgermeister. dicitur qui maior est inter cives eiusdem opidi vl' civitatis.

m s Prefectus. idem vel vogt. vl' dē die stat bevolhen ist. dicitur cui civitas vl' iudiciū in civitate a dn̄o committitur qn̄ dn̄s p se non vult nec potest iudicijs interesse et dicitur a preficio is. qz alijs pficit et preordinatur.

m s Magister militum. ritter meister vl' haupt man. dicit

m s Capataneus qui preest omni milicie alicuius dn̄i temporal'. Capataneus idem quia ipe caput principale respectu aliorum.

m p Satrapa. lant vogt. ē ex auctoritate pfectus vl' rector alicus puincie vl' civitatis. et dicit qi satis patus ad exequendū mandatū sui pricipis qntū apud nos Et illud nō plus visitat apud personas quā apud nos.

m s Magister curie. hoff meister. dicit q preest illis q psunt in curia alicuius principis vel prelati.

m t Ambasiator edler bot. est legatus vel principis in ar=
m s Apocrisarius duis negocijs.
m p Ciliarcha. tausenter herr. dicitur princeps sup mille. Et dicitur a cile greca figura que significat mille et archos id est princeps qi princeps sup mille.
m t Centurio. hunderter herr.
m t Decurio. zehender herr.
cõ t Miles militis. ritter des streitz. aliqñ dicit hõ aliquali libertati donat9 nõ q sit liber sed q nõ seruiat domio suo in vilibus opibus nec dando peccuniam sed seruiẽdo et defendendo patriam in armis Et dicitur miles quia olim fuerũt solum milites in numero vel dicit a mille qr olim ex mille vix vnus elegebat Etiã est nomẽ officij Et tũc miles dicit quilibet homo bellicis actibus intendens.
cõ t Eques itis. reuter. penultima correpta in obliquis qñz ẽ nomen actus Et dicit omis ille qui ẽ in sessor equi vl' alterius quadrupedis vulgariter ritter Quandoqz est nomen dignitatis vulgarit ritter. et dicit ab equus a fre=
m t Quiris itis. rõmischer ritter. primo mõ idẽ est quentia q hasta. scdo modo idem ẽ q miles et scda significatio tracta ẽ a prima qr milites semp olim incesserũt hastiati
m t Tiro onis. newer ritter Est qui corpe robustus et mẽte fortis bellicis rebus quasi nouis et pulchris intendit et dimicando confligit. vel dicit nou9 miles nouit i milicia
n s Ticiniũ. dicit primũ tẽpus vl' initiũ militie. electus.
m s Stipendarius. soldner. est qui stipendiũ et mercedẽ recipit p belli labore. et dicit a stipendio:
n s Stipendium. sold. est merces bellicis militibus equali pondere distributa:
m t Censor. erteyler. est iudex et pprie iudicat de moribus et eos corrigit. et dicit a cẽseo es. q nõt statuere et iudicare
m s Senascalc9 marschalck. ẽ qui immediate sub principe

m s Marscalcus cōstitutus in terra principis de agendis publicis et solennibus et p quos et qualiter ordinat et disponit. et dicitur a senos. id est sensus et calleo es. quasi sensatus et calli9. et alio noīe dicit a vl'gari marscalc9.
m p Pincerna. fürsten schenck. dicit qui cernit deffectum vi ctualiū et supplet discūbentib9 ad mensam Et dicit a pina grece id est fames latine et cerno is. q̄i pinā et famē
m s Primicerius öbrister kamerer. In ꝓposito dicit cernēs summus camerari9 alicuius principis. et scd̄m hanc significatiōez dicit a prim9 et curia q̄i primus in curia.
m s Camerarius kamerer. dicit ille q̄ ex officio hʒ custodire cameram supioris Et dicitur a camera.
f p Cameraria. vxor camerarij.
m s Castellarius. burck herr. Est inhabitator castelli. et di
m s Castellanus citur a castello.
m s Opidanus.
m t Apparitor. büttel. vel weybel:
m t Preco. idem. Est qui decreta principis vel iudicis sup agendis et obmittendis agilibus denunciat subditis et p̄dicit et coram iudice iubet parere citatos:
m t Vango. leut verkauffer.

¶ De noībus significātibus cditiōes hoīm ꝓprioꝝ

m s Seruus. knecht. dicitur ille qui alterius gratia est viuit et opatur Et dicitur a seruo as. quia olim in bello capti cū iure possent occidi seruabant et fiebant serui Ideo dicitur a seruando licet quidā dicant modo serui qꝛ taliter non fuerunt seruati Inde serua mulier talis.
f p Serua ē mulier que alteri9 gratia ē id est viuit et opat ⁊ alio noie dicit ancilla
f p Ancilla. magt eygin weib Et dicit ab an id ē circū et cilleo. id ē moueo qꝛ circū circa mouet ad seruiendū vl' dicitur ancilla ab ancon grece. id ē curuū latie qꝛ incuruat

ad voluntatē dn̄e sue vulgariter ꝓprie eyn vnd magt.

f p Verna·edle magt vel knab·verna est faml's vl' faml'a q̄ vel que cū liberis dom9 nutrit̄ Et dicit̄ a verno as·id ē splendeo q2 pre alijs seruientibus resplendet vl' diligit̄· sed tn̄ verna ponit̄ ꝓ quocūq3 faml'o vel faml'a pulcre et agiliter seruiente Et ſm huguitiōe3 dicit̄ a verno as q2 vernat·i·splendet i domo pulchritudie vestiū·in̄ di= minutim vernula sil'iter vernacl'a in eodē sensu· Et hic

m s Vernaculus idem seruus nobilis·

m s Liber·frey·dicit̄ q̄ ipius gratia ē·i·viuit et opat̄· Et di cit̄ a libero as·i·absoluere q2 absolut9 ē a vincl'o seruitu tis Et sic ꝓprie dicit̄ liber q̄ natus ē de libero matrīomio et dico ex libero matrīomio nā ex libero et ancilla orti·ser uilis sunt cōditiōis semp enī qui nascit̄ deterioris pentis sequit̄ statū Et a liber dicit̄ libertus·

m s Libertus gemachter frey· libertus dicit̄ quasi liberatus

m s Manumissus a iugo seruitutis Manumissus dicit̄ a ma

m s Colibertus nu mitto is· q̄ significat alicui q̄ est sub po testate nostra dare potestatē vt de se ⁊ suis rebus agat qd̄ voluerit Colibert9 dicit̄ quasi cū alio factus libertus et a libertus dicit̄ libertin9·

m s Libertinus fili9 liberti·et dicit̄ q̄i de libero nat9· et ergo tl'is ordo prio ē seruus·scd̄o libert9 q̄ de seruo fact9 ē li= ber·tercio libertinus fili9 liberti · q̄rto est fili9 libertini et ille iam simpliciter dicit̄ liber·

cō t Nobil': edler·dicit̄ q̄ morib9 ē gn̄e·i·morib9 suis·et gn̄e suoꝝ pētū digne cognoscit̄ et notat̄ sc3 c9 nomē et gen9 cognoscit̄·et scd̄m vulgares nobil' dicit̄ ille q̄ ꝓpter di= uicias antiq̄s in ppl'o ē nobil' et famosus·ſ scd̄m rei veri tatē nobilis dicit̄ ille q̄ ꝓpter excellentiā suaꝝ virtutum deberet esse nobilis quasi nō vilis ethi·ē et nō cōpositio·

cō t Illustris· hochgeborner·sigficat secularis dignitatis al

tissimum statū. diuidit enim status nobiliū psonarū secu
larium qz primi dicant illustres.
cō t Expectabilis. von alter wol geborn. et ē medius sed sil=
m s Clarissimus durchleuchtigester. Et uestris est vltimꝰ.
sic quidem regia psapia sunt nati dicuntur.

De nominibus professionum.

m s Judeus. iud. dicit ille q̄ legē moysi ad litterā tenet se
m s Hebreus circūcidendo et alia legalia faciendo. et dicit
m s Verpꝰ pi. a iuda filio Jacob a quo iudei primo taxe=
runt originem Et dicit hebreus ab heber nepote Sem a
quo similiter orti sunt. vn̄ primo dicebant hebrei ab he
bree Et postea iudei a iuda Sed verpus pprie ē mediꝰ
digitꝰ. et dicit a verro is. id ē purgo vl' tergo et podex
icis. quasi verreus podicē. Percussit eni deus Judeos in
posteriora et obprobrium sempiternum dedit eis. Nam
singulis annis in crucifixione dn̄i emittunt sanguiez per
posteriora quē tn̄ remouendo verrūt p podicē eo digi=
to Et in̄ ille digitus ē verpus q̄i vetreus podicē. vn̄ ad
huc ille digitꝰ in obprobriū ondit iudeis quē si alicui iu
deo ostenderis nunquā postea te diligit. Et in̄ ē q̄ ver
pus quandoqz ponit pro iudeo.
m s Judaismus. iudischeit. ē ritus vl' osuetudo vel gens iude
f p Sinagoga orū et dicit a iuda Sinagoga ē locus diui
no cultui deputatꝰ fm ritū iudeoꝝ vel ipa multitudo iu=
deorū Et dicit a sin. i. con et gogos ductio. i. oductio. i.
co t Gentilis ē qui nec circūcidit vt cōgregatio iudeoꝝ.
m s Paganꝰ iudeus nec baptisat vt xp̄ianꝰ. et dicit gentil'
m s Sarracenus q̄i genitꝰ talis qz talis ē qualis ē genitus
m s Barbatus vulgariter heiden Sed xp̄ianus non
manet talis qualis fuit genitus quia est baptizatus simi
liter Judeus mutatur quia circumciditur Paganus pro=
prie idem est q̄ villanus: Et dicitur a pagus grece.
id est villa latine Et quia quidem homies qui nec legē.

Moysi seruant nec xpm adorat no inhabitat citates s
p plana campo viuunt de pascuis tl'es vocamus pa=
ganos Sz sarracenus dicit a prima sue habitationis vel
dicit qi saragenus. id est de sacra genitus q sarraceni de
sara dicunt geniti vl' dicit sirigenus q scdm quosdaz ex
origine siro dicuntur geniti.

m s Paganismus. heidenschafft. est ritus vel mos vel colle=
ctio paganorum. et dicitur a pagano et mos oris.

m s Cristianus cristen. dicit xpm imitans et credens ipm

m p Cristola verū deū et hoiez. et dicit a xpo. s xpicola di
cit quasi xpm colens.

m s Cristianismus: cristenheit. id e cult9 vel ritus xpiano

f p Eccl'ia Eccl'ia e multitudo hoim xpiano vl' p vnā
determiatā puiciā ostituta vl' etiā p totū mundū distri=
buta Interpretat etiam grece. conuocatio latine:

De nominibus collectiuis hominū.

f t Gens. landes volck. Nota q differētia e int gentē et po
pulum. gēs e multitudo hoim in vna puincia collecto
sic in asia vl' grecia e gēs et dicit gēs a gignēdo q ab
vno gignēte trahit originē Sz ppl'us e multitudo hoim
in vna citate viuētiū eisdē legibus regl'ata Et sic in spi
ra vel in augusta e ppl's et no gēs. et dicit a polis. i. ci
uitas latine q e multitudo hoim in vna citate collecta.
vulgarit stat volck. Pretea sciēdū q drīa e inter popu
lum plebē et vl'g9 q ppl's e collectio tā nobiliū qm ig
nobiliū ei9dē citatis e. plebs e collectio hoim i citate de
gētiū et no hntiū officia dignitatū. ein gemein volck. et
dicit qi poleps a pol' grece. i. pl'alitas latine q plures
no hntes dignitatū officia. vl' dicit a pleo es q plet. i.
replet citatē Sz vulgus vulgariter bōuel volck.

m s Vulgus. e multitudo hoim viliū et nie vtētiū rōe. et di
citur a volo. i. ago q quisq agit quid vult vel potius

agit̃ ad id qḋ vult impetu passionũ vl' aliter potest di=
stingui vt populus dicat̃ collectio nobilium eiusdem ci
uitatis· et plebs collectio medioꝝ eiusdẽ ciuitatis· ꝛ vul
gus collectio ignobiliũ eiusdem ciuitatis Et nota ꝙ pri
scianus dicit ꝙ vulgus tã ma·g·q̃m fe·g·inuenit̃·et ille
ablatiu9 vulgo ponit̃ adiectiualit̃ vt vl'go dicit̃·i·vbi
ꝗꝫ vel ꝑ vuluũ siue vulgariter·

f p Turba schar vel mengin·ẽ multitudo hoĩm ↄgregata
f p Turma et dicit̃ a turbo onis· qḋ significat ventũ vehe
m s Cetus menter ↄmotũ qꝛ turba ad modũ turbinis vehe
menter et impetuose incedit ad bellum· et a turba dicit̃
turma et ẽ ꝓprie multitudo triginta equitũ sic ala ẽ mul=
titudo triginta peditũ Cet9 dicit̃ quasi coetus a coeo is·
ire·id ẽ cõiungi vl' ↄgregari coadunari vl' ↄuenire quia
ibi plures homines cõgregant̃·

f t Concio·ein zesamen geruͦfte mengin·est multitudo hoĩm
cõuocata Et dicit̃ a cõtio is·ire·i·ↄuocare·

m q Exercitus geordnetz her zuͦ dem streit· est hominũ multi
m s Cuneus tudo ad laborẽ belli vel alteri9 op̄is adunata
f q Acies et dicit̃ ab exerceo es·Cune9 tria significat·pri=
f p Ala le mo ẽ multitudo militũ ordiatoꝝ ad pugnã ꝛ di
f t Phalãx gis cit̃ q̃i coneus a coeo is·qꝛ cuneo coeũt oẽs
multos· Scḋo mõ ẽ instrumentũ ferreũ vl' ligneũ accu
tũ ad scindẽdũ ligna vulg·speydel vl' weck·et dicit̃ a
coeo is·qꝛ coit·Tercio mõ transũmit̃ ad significandum
q̃ndã spẽm pãis hñtis figurã accutã sicut cone9 quo sci
dunt̃ ligna· Acies tria significat·prĩo mõ ẽ accumẽ ferri
vel cultelli vl' lãcie et dicit̃ ab accuo is· Transũmit̃ etiã
ꝓ pugna militari sub accuta figura ad pugnã disposita
et ꝑpata Trãsummit̃ etiã ꝓ interiore virtute ꝑceptiua
ip̄i9 ocl'i Ala·le· ꝓprie ẽ mẽbrũ volatil' aĩalis laterale ꝓ
porcionale brachijs hoĩm Et dicit̃ ab alo is· qꝛ mediãte

ala auis alit pullos suos Etiā ala dicit ps pilosa sub bra chijs que alio nomie dicitur a stella Etiā ala dicit multi tudo equitū ad pugnā disposita ad modum ale:

f t Phalanx gis:etiam idē est q̄ turba.

f p Falanga idem hasta. vñ ver. differentialis. ante phalaȝ faleraꝺa phalanx frangere phalangam

f p Phala le. Est turris vl' ꝓpugnaculum vl' munitio ante ciuitatem:

¶ De nominibus quorundā egritudinum.

f q Caluicies. kelin. ē priuatio piloꝝ capitis. et dicitur a cal uus a. um. id est crinibus priuatus.

f q Canities. grawin. ē de albatio capilloꝝū ex vitio senectu tis Et dicitur a canus a. um. qđ significat illum cuius cri nes in senio de albantur

f p Tinea. grint Est scabies capitis. et dicit quasi tenea a teneo es. quia tenet caput.

f q Scabies. raud. ē immunda et pellis vlceratus. Et dicit a scabo is. id ē fricare qꝛ scabiosi frequenter fricant.

f t Prurigo inis. kratzung. Est fricatio q̄ fit circa superficiem cutis sensu tactus pcepta ex humore sellcedinis Et dicit prurigo q̄i p vrigo is. qꝛ p vrit id est ardet corpus:

f p Variole. vrschlecht:sunt apostemata pua in cute Et di= cuntur variole q̄i varie ledentes qꝛ in cute diuersas par tes occupant apostemādo ꝛ inficiendo ex sanguinis cor ruptiōe.

f p Puscula. bletterlin. ē insupficieꝛ cutis praui hu= moris collectio nergida et albescens Et dicit a pus id ē putredo. vnde puscula id est paruo putredo.

f t Lentigo. rōsem. est inter cutanea macula faciei similans grammi lentis Et qñ fit de colera adusta Et qñ de ca lore solis. et dicit a lente qꝛ habet figuram lentis:

f t Serpigo ner wiß. sunt de genere scabiei sunt enim infe
f t Impetigo ctiones cutis swalide et immunde magnum et latum spacium occupātes Sed differunt quia serpigo

est rubor cutis cū ex stantia pusculatū Et dicit serpigo vel serpendo a serpēdo qz serpit p membra ꝟ impetigo est scabies sicca ꝓminens cū asperitate ꝛ rotunditate forme. et dicit ab impeto is. qz mēbra impetit et inuadit.

f t Serpedo. idem.

f p Morphea. misel gleich. est fedatio cutis maculosa seu maculis distincta et nō continua ipam cutem mutens transformans defedans et exaspans ad silitudiez leprosoꝝ. et dicit a morphos grece id ē transmutatio latine qz p eam mutat color natalis in nō natalem Et sciendū ꝙ id qd ē morphea in cute est lepra in carne ꝛ casa morphee ē causa lepre nisi ꝙ cause lepre sunt ꝓfundiores et fortiores.

n t Reuma. hauptfluß. est flux9 humoꝝ ruentiū a capite ad partes subiectas et vicinas Et secundum medicos dicit quasi ruens materia.

m s Catharrus catharus. est fluor reume ex narib9 qui dū
m s Brancus ad fauces venerit brancus vocatur. Et nota
f p Coriza tres species famose reumatis Catharr9 branc9. Coriza. Dum fluit ad pect9 dicit catharrus vulgariter fluß zů der brust. vel schnuder. Sed dum ad fauces peruenerit dicitur brancus vulgariter fluß in der kelen Sed quando ad nares dicitur coriza. vulgariter fluß zů d nes. Unde versus. Ad fauces brancus ad nares dico coriza. Si fluit ad pectus dicatur reuma catharrus Tamen catharrus quandoqz simpliciter ponitur pro suo genere scilicet reuma sic omnis fluxus reumaticus vnde cūqz fluat siue ex nare siue ex collo siue ex aure large dicitur catharus.

f p Glandula trüß widergend vnrein: est caruncula cū in=
f p Scrophula flatione sui excrescens. ē sciendū ꝙ glandule et scrophule sunt sepata a morbo in quo stant et inuolute in cooptorio ꝟ adherent cuti vt dicunt medici.

Et dicit a glande quia primo nascit sub figura glandis Sed scrophula dicitur a scropha quia scrophe habundant scrophalis.

f t Vertigo. schwindel. vertigo est passio sensus cō
m q Excessus vigilie mumis q̄ facit hoiez credere oīa mo
f q Scothomia ueri in girum Et dicit quasi vertens in girum vt pueri mouent aliquādo Et qn aliquis videt nubes vel molas vel rotas vl' aquā fortiter moueri credit se moueri cum illis et ideo oportet q sedeat ne cadat Excessus vigilie Nota vigilia est abstinentia a somno q̄dam naturalis vocatur et vocatur ex gestio somni quedam extra naturam que fit ex nimio motu cerebri vel ex siccitate vel ex calore Et qñ est morbus p se. et qñdoq est accedens morbi sicut febris vl' frenesis Et scdm q est morbus per se multas habet causas vt dicitur in medicina Sed scothomia: est passio sensus omunis qua paciens se credit videre muscas et dicit a scotos et videre et mias musca quasi visio muscaruz Cause aūt sunt humores et vapores corrupti et tenebrosi potissime existētes in anteriori parte cerebri. Et venit aliqn talis vapor a stomacho aliquando ab alijs partibus et aliquando a causa priuata in capite Nota q scothomia et vertigo valde cōueniunt qr ambo sunt corruptiua visus et subito apparent pacientibus oīa quasi volubilia et nebulosa siue tenebrosa Et eadem est causa radicalis amborum scz fumus penetrans interiorem partem cerebri. vñ spiritus visibiles pturbant Nota q scothomia et vertigo differunt quia scothomia fit de grossiori fumo stabili et fixo. vnde spiritus visibilis pfecte ad pupillam penetrare non potest. ideo fit ibi visus corruptela Sed vertigo fit de fumo subtiliori qui in girum vertitur vel vol-

m s Letargus schlaffende totsucht. Est morbus q̄ uitur.

f p Letargia facit hominem omniū obliuisci et dormiendo mori Et dicitur a lethos grece id est obliuio latine quia inducit obliuionem·

f p Apolexia die fallend sucht· dz fallend wee Apo
m s Morbꝰ caducꝰ lexia est passio cerebri auferens sensuȝ
f p Epilentia et motum corpis repēte ꝓpter opilatio
f p Cataplexia nem otigentē in ventriculis cerebri et
f p Analexia meatibus spiritus sensibilis ꝛ motiui q̄

ꝓhibet transitū virtutū sensus et motus: et dicit̄ apolexia a po qđ notat augmētū et intentionem et plexus quasi multa plexio id est tormentū siue cruciatus et pena· Et alio nomīe dicitur morbus caducus qꝛ facit pacientē cadere sup terram Et scđm medicos tres sunt species apolexie seu morbi caduci scȝ Epilentia cataplexia et analexia quia qñȝ apolexia vel morbus caducus est de causa priuata in capite tunc vocat̄ epilentia Et dicitur ab epi id est supra et ledo is· quasi lesio partium supiorum scilȝ capitis Sed quandoqȝ ē de materia veniente a pede vel a pollice vl' ab alia parte corpis excepto stomacho tūc vocatur cataplexia· Et de ista specie dicit hali· q̄ vidit quendā scriptorē de cuius brachio dextro ascendebat fumus vel vapor frigidꝰ vsqȝ ad caput et tunc cadebat ꝛ habuit paroxismum epilentie quia de vapore malo ascēdente ad caput de membris fit illa secunda species caduci morbi· Et dicitur cataplexia a catha qđ notat augmentum vel intentionem et ledo is· quasi intensa et magna lesio: Sed quandoqȝ apolexia vel morbus caducus est de materia veniente a stomacho ad caput et econtra Et ideo fiunt in eis morbi circuitionis Vt dicit Auicenna· Alij dicunt quod Apolexia non sit genus Sed species morbi caduci Et secundum hoc sunt quatuor species morbi caduci scilicet apolexia· cataplexia· analexia·

epilentia Et sm illos est differentia inter apolexiā et e=
pilentiam quia apolexia fit qn̄ oīes meatus cerebri opi
lantur oplere Sed epilentia fit qn̄ quibusdam meatibus
accidit nocumentum ꝓpter qd̄ oppilantur cōplete.sʒ nō cō
plete Et ꝓpter hoc ī apolexia paxismi sunt longi hic ve
ro breues et apolexatus iacet q̄i mortuus dū pungit̄ nō
sentit et stertit siue somno.

f p Mania. vnsinn. ē alienatio sane mentis Et dicit̄ a macha
him grece. id ē insania latine qꝛ facit hominē insanire.

m s Maniatus a. um. idem insanus. ē ꝓprie ille q̄ oppinionib9
erraneis aliquibus firmus adheret et ab eis nequit auel
li verbigratia aliquis credit se non habere caput et ab
hoc opinione non potest duci.

f t Frenesis. tobsucht. scd̄m medicos ē apostema cerebri in
natum vel inflammatio humorum circa cerebrum vel est
infirmitas mouens ad insaniam et furorem Et quādoqȝ
est morbus p se quandoqȝ accidens alterius morbi. et di
citur a frenos grece id ē mens latine qꝛ frenesis ē impe=
dimentū mentis Et iñ freneticus.

f p Othalima. augenschwer. est apostematio exterioris pel
licule oculi oculum calefaciens et humorem replens. apo
stemantur enim ocl'i sicut cetera membra corporis Et di
cit̄ ab ob. i. cōtra ⁊ thalmū. i. ocl's q̄i morbus otra ocl'os

f t Lipitudo. augen fluß. ē vitium oculorum qd̄ humore de
fluente fit et ex cerebri infusione humorū palpebre gros
sores existunt Et dicitur lippus a. um:

m s Lippus est cuius ocl'i cōtinuus fluunt humoribus: et dpo
nitur lippus a liquor et pus id ē putridū liquorē p ocu=
los emittunt lippi.

f t Paralisis. perlis. penultima correpta ē morbus p quem
corpus vel aliqua ps corpis destruitur ab opatiōe sen=
sus et motus. et dicitur a para id ē re et lisis solutio quasi

resolutio mēbrorum. et cōponit̄ paralisis a ps et lesio. vnde palisis q̄si lesio ptis: qa aliqn̄do leditur medietas corpis a capite vsq3 ad pedes et perdit̄ loquela et peraliticat̄ lingua. vl' fm totū. vel fm partē. et ista vocat̄ palisis vniuersalis. Aliquādo paliticatur lingua tm̄ vel brachiū tantu3 vel manus tm̄. vel digitus tm̄. vel tibia. vl' pars. vl' vn9 articul9 pedis. et ista dicitur palisis particularis

f p Squimancia vsch wulst der kelen. Est tumor vl' inflatio interioris meatus ipsi9 gutturis. vn̄ dicit galienus. Si morbus in gulā venerit τ inflatione sui spirit9 tenuit squimātia id ē suffocatio vocāda erit. Et est passio p accuta τ cito mortificās vt eadē die scda vel tercia et inde squimantia vocata angustarenū guttur ut infirmus: nec cibum possit recipere nec potū nisi vix.

f t Pleuresis geschwer dē brust. Est dolor lateris accutus cū febre et sputo sanguinolēto. et dicit̄ a pleura grece id est lat9 latine. Nota q fm medicos pleuresis ē apostema costarū sup dyafragma vl' sub dyafragmate dextrorsu3 vl' sinistrorsū. Nota q signa vere pleuresis sunt hec primū febris accuta fm dolor lateris pūgitiuus interi9 in costis supioribus. terciū cōstrictio anhelitus τ difficultas. q̄rtum est tussis. quintū est pulsus diuersus et durus

f t Sincopis geschwindē. ē ablatio sens9 τ mot9 in corpe fm maiorē ptē ppter debilitatē cordis. vn̄ sincopis ē q̄si mors

f p Cordia hertzritt. Est motus cordis tremulus et parua in naturalis ppter terrorem angustiā vel tristiciam causatus. Et dicitur a cordiā grece id ē cor latiē. alio noīe dicit̄

f t Passio cordiata. Et nota q sincopis et cordia non differunt nisi fm magis et minus: quia cause cordie sunt debiliores: sed cause sincopis sunt fortiores.

f t Tussis hūst. Est cōmotio pulmonis expirans cum sonitu. et dicitur a tundo quia tundit pectus

f t Tysis brustkysty vel lungensiechtag. est vlceratio et tumor pulmonis. vñ sequit͛ cõsumptio diminutio toti9 corporis. vñ et thisis id ē cõsumptio latine: qa thisim sequit͛ cõsumptio corpis. Jn thisic9 lungē siecher ē patiens thisim

n s fastidiū masleidn vnlust in essen vñ in trincken. ē ablatio appetit9 in cibo et potu. ⁊ dicit͛ a fastidio is. id ē cõtemnere

f p Nausea vnwil. Est volūtas vomendi | hertere cedere sine effectu. Et dicit͛ a nauis quia contingit in naui ex turbatione cerebri propter aquā vel fetorem

m q Singultus tus. m. hesch. Est tract9 ipsius anhelitus cum sumptu et difficultate vt vult huguitio. Sȝ fm papiam dicit͛ suspiciū viscerū pulsus ploratio gemit9 tristicia planctus. Et dicit͛ singultus a singulcio is. ire. id ē spiramē seu anhelitū trahere cū sonitu ⁊ difficultate et debēt facē supinum singulcitū facit aūt singultū. vñ singulto as. verbū frequentatiuū. et singultī aduerbiū. Et sciendū q singultus fit ex stomacho ⁊ hoc aut ꝓpter nimiū frig9 vl' nimiā repletionē. vel nimiā inanitionem fit etiā qñȝ ꝓpter fletum

m q Vomit9 tus speyung. Gñaliter dici | nimiū cū dolore tur cuiuscūqȝ rei expulsio ex stomacho per superi9 orificiū facta siue sit humor siue sanguis vel aliud. Et dicitur a vomo is. aliquid a stomacho per os emittere.

f p Dicaria Hec tria nomina in hoc cõueniunt q significat infirmitatem facientē fluxum ventris nō naturalem. Sed differūt quia dyarria est infirmitas intestinoꝝ simplicē ⁊ ingentē faciēs vētris fluxū vulgariter rür. Et dicit͛ a dya grece id est diuisio vl' dissolutio latine: quia dicaria est ventris solutio. Nota q triplex est ventris fluxus piculosus scȝ dyarria lienteria et dissenteria. Dyarria est simplex fluxus humorum non ciborum. sine excorriatione vel continuitas solutione.

f p Lienteria

f p Dissenteria

Lienteria vero est fluxus. vel egressio ciboꝝ indigestorū

nondū in humores cōuersor. Sʒ dissenteria est flux9 humorū non cibor sive ex corriatione intestinor et ventris et cōtinuitatis solutione. Et sciendū q dicaria ex facili cōuertit in lienteriā ꝛ dissenteriā. Sciendū etiam dicaria fit ex nimia humor repletione vl' eor nimia liquiditate vl' fluxibilitate. Et dyarriā sepe sequit abrasio villor stomachi et intestinor. et sic dyarria fit dissenteria: qn̄doqʒ etiā ꝓpter abrasionem villor stomachi ꝛ intestinor cibi citius egerunt quā sint digesti. et tūc dissenteriam sequit lienteria ꝛ fit ex fiscositate stomachi et intestini. Et dicit a lyenos. id est leue vel planū et enteria orū qd notat intestina quasi leuitas ꝛ planicies intestinor. Intestinis enim existentibus leuibus ꝛ planis ꝛ non villosis nulla fit retentio cibarior. Sed dissenteria dicit a dis qd notat diuisionem et enteria orum. qd notat intestina quasi diuisio et discontinuatio intestinorum

¶ p Yliaca est passio in secūdo intestino gracili quasi in tollerabilis ꝛ criminosa ꝓhibens stercus exire ab inferiore parte aliquando cogens stercus venire. Et dicitur ab ylicon grece id est intestinum paruū et gracile

¶ t Emorois idis. das rot figē. duo significat. Vno modo significat qn̄qʒ ramos ṽilis vene qui terminant in ano. Alio modo significat fluxū sanguinis per illas venas: et dicitur ab emach id est sanguis ꝛ rois qd est fluxus quasi fluxus sanguinis. Et nota q talis fluxus qn̄doqʒ ē naturalis sicut sunt fluxus menstruor in mulierib9. vnde sicut mulieres singulis mensibus menstruant. ita quidem masculi paciātur fluxū emoroidū: quidē in q̄tuor anni temporib9: quideʒ semel in anno et iste fluxus nō debet restringi a mundificatura a multis supfluitatibus qn̄qʒ fiunt in naturales vl' q̄a nimis fiunt vel quia inflant et tūc debet adhiberi medicina. ꝛ inde dicit emoroisus a. um. est q talem infirmitatē scʒ

fluxum sanguinis per emoroidos patitur.

m s Ficus feig beul vel blater. proprie est species arboris fecundior et feracior omnibus aliis arborum speciebus. unde etiam dicitur ficus fructus istius arboris. Etiam transumitur ad significandum speciem morbi que crescit in ano in loco egestionis ad illius fructus similitudinem intumescens. Ubi notandum quod huguitio dicit quod hec ficus ci. i. sit arbor a fecundo as. dictum quia fit fecundior omnibus aliis arboribus: quia bis vel ter generat fructus in anno et uno maturescente oritur alter. unde hec ficus cus fructus istius arboris. Inuenitur etiam pro quadam infirmitate hic ficus cus ui. Sed differunt illa duo: quia pro morbo est generis masculini et pro fructu generis femini. Cecilianus tamen voluit dicere quod ficus pro morbo esset secunde declinationis. unde marcialis cocus. unde versus. Cum dixi ficus quasi rides barbara verba. Et dici ficos ceciliane iubes. Item nouus grecismus. unde versus Est ficus morbus et ficus fructus et arbor. ficum pro morbo dicas primi fore sexus. femini reliqua quarti tam omnia flexus. Sed ficus quarti reperitur siue secundi

f p Fistula fistel. proprie est instrumentum musicum. Et transumitur ad significandum speciem morbi qua praui et corrupti humores in aliquo membro animalis exiunt et erumpunt. et dicitur a fistula pro instrumento sufflatorio: quia sicut talis fistula ab anteriori angustum habet foramen et in alia parte extendit in latum ita fistula exterius habet orificium strictum et in profundo corrodit

f t Tenasmon daz getzwang. dicitur difficultas in latum egerendi cum maximo conatu. Unde videtur quod longaon multa habeat expellere cum fere nichil habeat.

m s Spasmus kram vel grim. sunt non voluntarij motus quos
m s Tetanus membra voluntarium motum habentia patiuntur propter plenitudinem neruorum vel awitionem Sed differunt. nam maior spasmus est contractio subita partium aut neruorum cum dolore vehementi quod tetanus est

maior cōtractio neruorū q̄ spasmus a ceruice vsq̄ ad dor

f p Marisse arū. sunt glandule prope iguem sum

f t Ydropisis wasser sucht. Est morbus aquosus inflans cor

f p Yposarcha pus. et dicit̄ ab ydros grece id est aq̄ latine

f t Timpanites Nam greci ydor aquā appellāt. Est eni hu

f t Aschlites mor subcutaneus cū inflatione turgēte ⁊ anhelitu fetido et ex vicio vesice puemiens. Et huius morbi tres sūt species. scilicet yposarcha timpanites et aschlites. Yposarcha est qn̄do materia aquea id ē aquosus sanguis seu flegmatica cū sanguie penetrat om̄ia mēbra corporis. et ita inflat corpus vniuersaliter ⁊ eq̄liter in om̄i pte scilicet in pedibus in facie ⁊ sic de alijs. et dicit̄ ab ypos id ē sub et sochos id ē caro. vn̄ yposarcha q̄si sub carne totius corporis. Aschlites ē qn̄do materia aquosa penetrat spaciū vētris. Et maxime vmbliciū. et dicit̄ ab aschi grece id ē venter latine: q̄a ventrē facit valde tumidū et inflatū. Timpanites est qn̄do ventositas cū aliqua humiditate. licet parua aliqualiter inflat et extendit ventrē ad modū timpani. et facit q̄ venter pcussus sonat q̄si timpanū. Et sciendum q̄ timpanites nō est vera ydropisis: q̄a vera ydropisis est de sola aquositate. sed timpanites est de ventositate cū aliqua humiditate sed valde parua

f p Strangiria harnwind. Est parua et sepissima minctura et dicitur quasi strangulans vrinam

Calculus der stein. Est collectio morbosa viscosi humoris in vesica cōstans in arenam vł lapidem. Et sciendū q̄ lapis non solū generat̄ in vesica. sed etiā qn̄doq̄ in renibus

f p Arthetica lid gesucht. ē dolor iuncturarū. ⁊ dicit̄ artus et teneo q̄si artus tenēs id ē iūcturas vł cōcathenationes. Iūcture eni q̄si cū cathena sibi tenent̄. ⁊ h morbus a laycis dicit̄ gutta. et sūt tres arthetice scilicet podogra cirogra sciati

f p Podagra podegrem. est dolor in articłis pedum et ca

F p Cirogra in calcaneo. et communiter fit cũ dolore ⁊ apo=
F p Sciatica stemate ꝓpter descensum materie ad illum locũ
Et dicit̃ quasi pedẽ supgradiens. et sic diffinit̃ in medicina
Podogra ẽ dolor iunctarũ inferiorũ ab. articulis. ⁊ pollici=
bus pedũ incipiẽs deinde ad calcaneũ se extendẽs et vlti
mo ad coxam se multiplicãs pedũ inflationem causãs gres
sum et stationẽ impediẽs plantas nimis mollificãs ⁊ in fi
ne ydropisim causans. Sꝫ cirogra est dolor in iũcturis ma
nuũ et digitorũ. et dicit̃ a ciros id est manꝰ ⁊ gradior cris
q̃si manus supgradiens. Et sic diffinit̃. Cirogra est dolor
in lacertis et iũcturis manuũ ad radicẽ manus se exten=
dens deinde a radice manus ad cubitũ se dilatans tumorẽ
et flexibilitatem inducens digitorũ. Sciatica est dolor in
ancha et dicit̃ q̃si scientia tenens. Nota ꝙ in ancha sunt sꝫ
supior pars ossis coxe et vocat̃ vertebrũ a vertendo in
pixide ẽ ⁊ ibi in extremitate anche pixis id ẽ cõcauitas ⁊
vocat̃ ab aliquibus. scia et est ligamentũ os cũ osse ⁊ do
lor in illo. licet ꝟm aliquos sit insensibile extendit̃ ad lacẽ
tos circũdantes ⁊ tunc est ibi dolor sciaticus. et est ita in
re ꝙ ligamentũ illud est insensibile id est nõ habet sensum
aliter enim ex cõtinua fricatione partiũ adinuicẽ fieret cõ
tinuus dolor. et ita homo maxĩe sanus si moueret̃ doloret
in ancha qđ nõ est verũ: q̃a vbi dolor ibi narrat egritudi=
nes sic dicit auerrois in cãticis. Sciatica sic diffinit̃. est do
lor anche incipiẽs a iũctura eius descendẽs retro ad coxaꝫ
motũ impediẽs debitũ ex materia gutatim descendẽte ꝓ
ueniens ⁊ postq̃ antiquat̃ ad genu et ad articulos pedũ
se extendens ⁊ membrũ plus demacerans et dolorem ve=
hementiorem alijs doloribus iunctarum faciens. Nota ꝙ
in hoc est differentia inter sciaticam et podogram quia
podogra vt cõmuniter fit cũ tumore et apostemate prop
ter descensum materie ad locum. Sed sciatica est magis

de maceratio. Nota q ysiderus ethi. q̄rto dicit q Sciasis id est sciatica passio fit ex flegmate quotiens descenderit in recta ossa et efficitur ibi conclutinatio

f p Gutta ꝓprie est ꝑticula parua aque et q̄si indiuisibilis q̄ ad substantiā ⁊ transsūmitur ad significandū morbum qui q̄si gutatim fluit in mēbris et maculat cutē. vn̄ ⁊ archetica cū omibus suis speciebus a laycis vocat̄ gutta. Et nota q si dolor fiat in iūcturis pedum dicit̄ podogra. Si in iuncturis manuū dicit̄ cirogra. Si in iūcturis anche dicit̄ sciatica. Si aūt fiat in alia iūctura ab istis sicut in collo vl' dorso vl' alibi non habet nomē ꝓprium. Sed vocat̄ nomine generali arthetica vel gutta talis partis

f t Febris rit vl' sucht. Est morb9 qui dū affligit semꝑ calet vn̄ etiam dicit̄ a feruore. Est enim habundātia coloris et quasi innumerabiles species ꝭm medicos

f p Epimera eins tags sucht. Est febris simplex et non molesta affligens solū per vnū diem et nō vltra. Et dicit̄ ab epi id est supra et emeras grece id est dies latine q̄si sup vna die: q̄a solū durat per vnū diem et non vltra. Et nota q epimera q̄ndoq3 est morb9 per se q̄ndoq3 est accidēs alteri9 morbi. Et q̄ndoq3 suꝑuenit apostomatio ingutinis a stelli vel colli

f p Ethica schwinsucht. Est febris cronica vix vel nunquā curabil' q̄ facit corp9 paciētis q̄si cōcimme marcessere et cōsūmi. et dicit̄ ab ethi grece id est mos latine: q̄a q̄ndo suꝑuenit corpori quasi in naturalē mortem vertitur. vel dicit ab ethijs id est habitus: quia postquā suꝑuenerit corpori vertitur in habitum. fit enim vicio membroꝝ que carnem recipiūt immutationē et eam receptam tarde deponunt

f t Febris cōtinua vulgariter ein sucht. Est illa que existens in corpore animalis vsque ad sui creticam determinationem continue affligit

f t Crisis beheert secundum medicos est vehemens et vltimus motus nature secundum quod in accuta egritudine iudicium sumitur de conualitudine vel de morte et dicitur a crisis grece id est iudicium latine

m s Creticus a um id est ad crisim ptinens Et dicitur a crisis

f t Febris quotidiana teglich ritt dicitur que quotidie aliqua hora affligit

f t Febris terciana vulgariter dreyteglich ritt dicitur que de tercia die in terciam affligit

f t Febris quartana vierteglich ritt Est que de quarto die affligit Et nota quod febris quotidiana terciana quartana sunt febres interpolate et non continue

m s Enutriceus zwiualtig ritt

m s Paroxismus ritten hitz

n t Vlcus aiß est in superficie cutis magnus tumor ex humore corrupto causatus et postquam maturuerit in saniem est fluxibile Et dicitur quasi oltus ab oleo es id est fetere quia fetet vnde versus differentialis Jllatum vlnus inflatum dicitur vlcus

n t Apostema tis geschwer est multa aggregatio vel in superficie vel in profundo humorum conplexionalium corruptorum et dicitur sic a collectione humorum Nam greci apostema collectiones humorum vocant Nota quod omnia apostemata nascuntur de humoribus ad membra in quibus sunt defluentibus

f t Antrax acis gifftig geschwer Est apostema paruum et venenosum compositum ex triplici humore complexionali scilicet de colera sanguine et melancolia vnde etiam circa se habet triplicem colorem vnum citrinum alium rubeum Tercium liuidum seu nigrum Et in principio apparet ad quantitatem lenticule parue et habet nigredinem puram in superficie

m t Cancer cris krepß Est vlcus ex melancolia putrefacta natum nullis medicamentis curabile et ergo precidi solet a corpore membrum vbi nascitur Et dicitur cancer canceris a cancro pisce: quia similitudinem habet cum illo vel in retro tran

scendo sic cancer piscis vl' in tenaciter retinēdo loca que cōprehendit sicut et cancer retinet fortiter vel in colore rubeo quē habet sicut cancer coct9. Et nota q cancer ē equiuocū. vñ versus. Est cancer morb9 est signū cancer in astris. Preterea cancer est piscis in equore natus. Cancer de morbo de signo pisce marino. Dicit equiuoce gen9 hic est vox q secūdi. Pro morbo reliquis hic cancer canceris adde. Sz nouus grecismus aliter dicit sic inquiens. Hic cancer cancri fulget in astro natabit. Cancer canceris est neutrum morbumq3 notabit. Sepe tamen medic9 reliquis morbum sociabit.

m s Lupus vulgariter wolff. Est corruptio vel putrefactio

m t Herpes is carnis ex colera adusta. Et precipue solet nasci in cruribus vel in coxis. et dicitur lupus quia carnem corrodit et deuorat sicut lupus. Et nō aliud habet remedium nisi loco dolenti super ponatur gallina vel aliud tale. Sed dicitur herpes grece id est serpens latine: q̄a serpit circūquaq3 ad carnem

f p Lepra vulgariter misel vel aussetzigkeyt. Est asperitas cutis squamosa cuius dolor nunc in nigredinem vertitur nunc in alborem: nunc in ruborem et in corpore hominis ita lepra dinoscit̄ si variatim inter sanas cutis partes diuersus color appareat aut si ita vbiq3 se diffundat vt omnia vnius coloris q̄uis adulterini faciat. Ita dicit ysiderus ethimologyarum quarto. Nota q lepra fit de humoribus putrefactis. Sunt autem quatuor humores cōplexionales ex quibus fit lepra melancolia Colera flegma et sanguis. Et fm medicos quatuor sunt species lepre scilicet elephantia vt infra

f p Elephantia. Est species lepre que fit ex melancolia inficiente. Et dicitur ab elephante: quia sicut elephas est diuersis maculis tinctus ita paciens hanc speciem lepre.

vel sicut elephas est maior omnibus animalibus ita cete
ris passionibus hec maior

f p Leonia. est species lepre facta de colera inficiente sangui=
nem. et dicitur a leone: qa sicut leo est anial feruidū et iracun
dum ita hec species lepre cū feruore corp9 valde affligit

f p Tiria est species lepre facta de flegmate inficiente sangui
nem. Et dicitur a thiro serpente: quia sicut ille serpens defa
cili deponit spolium ita qui laborat in hac specie defacile
deponit cutem: quia scito putrescit cutis et caro adiacens
propter corruptionem flegmatis.

f p Alopicia. Est species lepre que fit ex sanguine corrupto.
Et dicitur ab alopidibus: quia sicut alopides id est vultu
res habent supercilia depilata ita illi qui laborant in hac

m s Sacer ignis sant anthonis feür. Est apo= specie lepre

f p Erisipila stema facta de colera ignea membro cui insidet
corrodens cōsumens cōburens. Et habet plus cōbustio=
nis quā inflationis. et dicitur ignis sacer id est ignis execrā
dus per antifrasim. Nam in superficie rubea flāma cutis rube
scit. et grece dicitur erisipile vel erisipila

f p Pestilentia schelm. Est corruptio imperfecta perducens ad

f p Epidimia gemeiner tod morte subitā pluriū personarum
quia vno apprehenso celeriter transit ad alium. Et dici=
tur quasi pastilentia a pasto is. id est depasto is. quia si=
cut incendium pascit id est deuastat vnum post reliquum
sic pestilentia epidimia est grecum

¶ De nominibus quadrupedū scd'm ordinē alphabeti

f p Bestia tier. Bestia et fera differūt: quia omis bestia est fe

f p Bifera wilds tier ra et non ecōuerso. Et sunt q̄si nomina
generalia. Bestia enim est anial brutū qd morsibus et vn
guibus seuit sua effrenitate et mot9 impetu segetes et fru
ctus deuastans. Et dicitur quasi vestia a vasto: quia res
vtiles vastat et non discernit vtrum possit vel obsit. vel

dicit bestia quasi viscia aui qua seuiunt. Sed fera generaliter significat qolibet anial siluestre in domitum et non mansuetu etia si non seuiat morsibus et vnguibus. et dicitur a fero fers qa fera naturali vtitur libertate et desiderio suo fert quare omis fera non dicit bestia. Qndoqz etiam bestia no dicit nisi q mansione hominu vtitur. Et tunc dicitur a beth id est domus et sto as. Jn diminutiuu besticla

f p Belua ue mer tier. Est fera siluestris in domita que homini resistit et ipsum ledere solet vt lupus. aper. vrsus etc. et dicit a bellu qa et accipit p fera marina qa multu e bellax

m s Agnus vulgariter lamp. Est fetus ouis tenellus et ad=

m s Agnellus lemlin diminutiuu [l]uc sui generationi vicinus Et dicit ab agnosco quia sola vociferatione agnoscit matrem suam et agnoscitur ab eadem

m s Aper vulgariter wilde eber schwein. Est sus ferus et siluestris. Et dicitur ab aperio is: quia aperit id est scindit cu acumine dentium suorum ea que obijciuntur. Differentia est inter aprum et verrem nefrendum et nefrendem quia aper dicitur sus siluestris. Sed verres dicitur domesticus porcus habens testiculos

m t Verres berbeckel oder heimlichs berschwein. Et dicitur a ferro is. quia duricie sui rostri vertit sata. vel dicitur qsi vires a viribus quia grandes vires habet

m s Nefrendus vulgariter verschnittes berschwein. Dicitur porcus domesticus carens testiculis. Et dicitur a ne et frendeo frendes: quia non frendet dentibus vt aper et verres

m t Nefrendis masculini generis. Est scropha domestica. Sed quando est communis generis dicitur infans quasi non frendens dentibus vulgariter spanferklin. vel saugferklin. Est porculus vel porcula adhuc lactens dentibus non frendet

m s Porcus barg. Est animal grunibile et lardosum. et dicit

quasi purcus id est puro carēs. Porc9 enim est animal im
mundū: qa ī gurgitat se ceno et immergit se luto. vl' di
citur q̄si spurcus a spurc9 a. um. id est immūdus vl' dicit̄ q̄
si pus id est custos putredinis. vel dicit̄ q̄si porcās horrē
do rostro cleacarum vilia stercora. inde hec porca
f p Porca nuñ. Sic por c9 est sus mas sic porca ē sus femīa
cō t Sus saw. est anīal setigerū grunnibile qd ad hoc solū nu=
tritur vt eius pinguedine cibaria dulcorent̄. et dicit̄ a suo
is. quia sutores persecam suos coriofilos inducunt
m t Aries ietis wider. Est ouis mascula. et dicit̄ aries ab ara
m t Veruex ecis qa primo istud anīal mactatū fuit ad araz
vñ virgili9. Aries mactatus ad aram. veruex dicit̄ quasi
v̄men in v̄tice portās qa cornib9 ⁊ dura capitis impingit
et impellit obiecta tanq̄ a mordicāte v̄miculo corrodat̄
m t Muto hämling ꝓprie est aries castratus. et dicit̄ a mutus
a. um. quia nec saltē remurmurat corā tondēte vel etiā oc
cidēte. Nota q̄ muto etiam dicitur virga virilis. Et tunc
dicitur a verbo muto as: quia ad actū generationis erigi
tur et inflatur. ⁊ iterum de facili permutatur
m s Mutoni9 a. ē aliqd de mutone existēs ut carnes mutonie
m s Asinus esel. Est animal quadrupes domesticum tardum
qdammodo insensatum. Et dicit̄ quasi asidus ab assidēdo
quia antequā habuerant equos asinis assidebant. vel di
citur ab a id est sine et senos id est sensus quasi sine sensu
id est sine perfecta et accuta virtute sensitiua. et inde di=
citur asina.
f p Asina. est femina asini.
cō t Bos bouis rint. est animal quadrupes animatum aptum
mugire. et dicit̄ a bus grece id est vos latine
m s Vrus est bos siluestris habēs cornua tam magna vt ex
eis ꝓ mensis diuitū vasa potatoria prep arant̄ vulgari=
ter vrochß. et dicit̄ ab vros id est bos latine

m s Thaurus farr. Est bos masculus non castratus ad fetum dandum vaccas per coitum deputatus

m s Juuentus stier. Est bos ānis et virib9 ydoneus ad arandum sicut dū a vitulo recedit et iuuare incipit. Et dicitur a iuuo as. quia incipit iuuare labores.

f p Juuenta kalbel vl' iunge kū. est iuuenis bos

f p Vacca est bos femīa kū. ⁊ dicit̄ a vacco as. qd̄ significat ex nimia debilitate futurā in incessu preostendere ruinam. Unde vacca quasi vacilla id est debilis respectu thauri

m s Vitulus vulgariter kalb. Est bos tenellus nuper natus. Et dicitur quasi virulus a vireo es.

f p Vitula est bos tenella nuper nata. Et dicit̄ q̄si virula a vireo es. ꝓpter teneritatem etatis. Vitulus enim est paruus et vitula parua et nondum enixa. Nam enixa iuuenta est aut vacca vel vitulus a vita q̄a sit dignus vita

m s Bubalus. Est bos siluestris. ⁊ dicitur quasi bobalus a boue vulgariter wilds rint

Camelus kāmeltier. Est animal de forme bina habens in dorso cubera. Et dicitur a camur grece id est curuum latine: quia curuum et tortuosum in dorso

m s Cameleopardus kāmelbart. est anīal quadriforme habēs formā quatuor anīalium q̄a tergo assimilat̄ pardo: eo q͛ habet albas maculas super aspersus sicut pardus. Collo assimilatur equo pedibus bubalo et in capite camelo. et est in ethiopia. et dicitur a camelo equus et pardus: eo q͛ his omnibus similis est in aliqua parte

cō t Canis hunt. Est animal multū sagax plus sensatiuū ceteris anīalibus: quia solus canis inter bruta anīalia magis suū cognoscit dominum. et suum dn̄m diligit. domum domini defendit pro dn̄o suo se morti obijcit volūtarie. cū dn̄o suo ad predam currit corpus domini sui etiā mortuum nō relinquit cui9 postrema nata ē extra hoīes nō posse esse

Et dicitur a cinos grece id est canis latine

m s Caniculus puus canis masculus diminutiuū

m s Catulus. Et sciendū q catulus trib9 modis sūmitur. vno modo significat paruū canem. Scdo accipit p vera denti bus et vnguib9 armata sue generationi vicina vt tigris et tigris ꝛ leo generant catulos. Tercio significat pisces maris sue generationi vicinos et a maximis piscibus pre creatos vt cetus. Et sciendū q ꝓprie filij canū dicunt ca= tuli: sed abusiue filij bestiarū. et filij magnoꝝ piscium catu li appellant. Et multa sunt genera canum

f p Canicula idem parua canis femīa

f p Catula

m s Molosus raud. Est canis magn9 aptus ad custodiendū greges pecudū ne ledant in pascuis a lupis vel alijs fe= ris siluestrib9. Et dicit a mole id est magnitudine sui cor= poris. vel dicit a mola: qa tales canes habentur in molen dino. vel dicitur a molesia regione

m t Velter wind. Est canis corpis gracilis et oblongi ac ve locissimi aptus ꝓpter velocitatem sui cursus pro quibus= dam feris siluestribus capiendis

f t Canissa hünttin

m t Canis leporari9 hasenhunt. Est canis paru9 ꝛ velox ap tus p leporib9 et non maiorib9 feris siluestrib9 capiendis

m t Canis venaticus iag hunt. Dicitur qui aptus est ad ve= nandū et conuenit venationi.

m s Odoriseqnus spürhunt. Est canis qui feras siluestrus la tratu continuo sequit ꝛ manifestat. et dicit quasi clangu= la a clango is. qd significat cōfusa voce sonare: quia con= tinue post feras clangit id est latrat.

m s Culper frawenhündlin. est canis paru9 delicat9 quē pe nes se solēt habere mulieres nobiles et diuites vt cū ipo mulieres pedāt cani culpam imponant. Et dicit a culpo

culpas: quia culpatur de pedore quem non facit

m s Caper bock· est anial q̈drupes satigerū et cornutū ꝛ mā=
m s Hircus suetū et ad coitum valde feruidū· Et dicit̃ caper
q̄si carper a carpo is· q̄a carpit id est decepit frutices et
virgulta arboꝝ· vel dicit̃ q̄si capiens ardua solet pascua
sua querere in locis arduis et in altis rupibus saxoꝝ· Sʒ
dicit̃ hircus ab hirc9 ci· qd̄ significat oculoꝝ angulos q̄a
olim hirci ꝑpter nimiā lasciuiā et feruorem ad coitum aspi
ciunt in transuersum ad angulos oculoꝝ·

f p Capra· ē femīa capri vl' hirci· ē femīa eiusdē speciei cū ipsa

f p Capella geißlin· est diminutiuum a capra id est parua ca
pra· Etiam significat ecclesiam vt prius patuit

m s Edus vulgariter kitzın· Est fetus capre generationi vici
nus· et dicitur ab edo is: quia tener est ꝛ cōmestibilis·

m s Capreus rechbock· Est animal siluestre velocissimi cur=
f p Caprea sus simile capro vel capre

m s Capreolus idē puus capreus· Et sciendū q̄ licet in vsu
cōmuniter dicat̃ caprea· tū non inuenit̃ capreola et econ=
tra licet in vsu cōmuni dicat̃ capreol9 tamen non inuenit̃

f p Capreola idem parua capra capreus

m s Capricornus vulgariter steinbock· Est animal ferum et
m t Egloceron ontis siluestrum qd̄ cornua habet caprina· ꝛ
dicitur a capra ꝛ cornua quasi cornua habens caprina· Sʒ
egloceron dicitur ab egle id est capra et ceron id est cor
nu quasi cornua habens caprina

m t Castor oris Est animal lanigerum bibes mor=
m s Canispontiicus dax habens caudam similem cau=
m s Fiber de piscis· Unde etiam non potest
m s Beuer ſm gallicos diu viuere nisi caudam continue in
aqua habeat vel teneat· et dicitur a castro castras· quia
senciens venatores se sequentes seipsum castrat sciens se
fugari propter testiculos

m s Cattus katz. est anial q̄drupes domesticū de sua natura m
m t Musio sistens muribꝰ capiēdis. et dicit̄ q̄si cautus a cau
m s Murilegꝰ tus a. um. i. astutꝰ a. um q̄a astutꝰ ē muribꝰ ca
cō t Muriceps piēdis. et dicitur q̄si musio a mus muris eo qꝑ
muribus ē manifestus. et dicit̄ murilegꝰ q̄si mures legēs
id est colligens. et dicit̄ muriceps quasi mures capiens

m s Ceruus hirß. est anial q̄drupes silvestre spaciosa habens
m t Felis cornua et ramosa. Et dicit̄ a ceron grece id ē cor=
nu latine: q̄a cornutus est. et alio nomine dicit̄ felis

f p Ceruа hind. Item himuli sunt ceruoꝝ filij

m s himulius vulgariter himenk alb. Est ceruus tenellus et
ad huc sui generationi vicinus

m s Cuniculus künlin. Est anial simile lepori in colore et fi=
gura et minus in mole qd̄ suis vnguibus ml'tas facit ca
uitates i terra porosa. vn̄ etiā dicit̄ a caniculo ꝑ via subt̄
ranea. q̄a solet cōcauitas facere subterraneas. vel dicitur
quasi caniculus: quia in dagine capitur.

f p Dama vulgariter gemß. Est animal quadrupes cornu=
tum siluestrū timidum et in belle. Et dicitur a de et manu q̄
si dema quia de manu effugit

f p Damula idem parua dama

cō t Elephas helffant. est animal inter alia anialia q̄drupe=
m s Elephancꝰ dia maxime q̄ntitatis habens rostrum decē
m s Barrus cubitoꝝ ex carne cartilaginosa quo pabulū
attrahit. Et illud rostrū dicitur pro muscida. Et super se
portare turrim ligneam cum quinquaginta armatis. et
dicit̄ elephas vel elephans ab elephos grece id ē mons
latine: quia magnus est ad instar montis. Et inuenit̄ ele=
phantus ti. in eodem sensu. vnde versus. Est elephans ter
ne repitur sepe secunde vt quidam dicunt semper plura=
le secunde est. Et dicit̄ barrus a barron grece id est gran
de vel forte latine: quia grandē et fortem habet sui corpis

m s Equus roß. Omīa idez significant dispositionem
m t Sompes scz anial quadrupes sellifer̄ū humanis vsib9
m t Quadrupes aptū et himibile. Sed differūt penes diuer
m t Cornipes sas pprietates illius anialis. et diuersas ad
aptiones eiusdē aialis ab equ9 a um. i. apt9 a ū qa hūanis
vsibus ē aptus. vel dicit ab equus a. um. put idē ē q̄ eq=
lis quia olim qn̄do equi curtib9 iungebant tūc equ bant
Nam pares forma et similis cursu copulabant. Sed qua=
drupes dicit a numero pedum. Et qn̄doq3 ponit pequo
tūc nomē generis ponit p nomine speciei. 7 dicit sompes
q̄si sonans pedib9. et dicit cornipes q̄si corneos hn̄s pedes
m s Caballus reitroß vel hengst. et dicitur quasi cauallus a
cauitate pedum habet enim vngulam quasi cauam
m s Runcin9 bawroß vel ackerroß vel gurr. Est equ9 vilis
et est tractum a vulgari galli
m s Palefred9 pfert. est equus eq̄liter plane et leuiter deferēs
in sessorem. Et dicitur quasi passus suos leuiter ferens
m t Spado münch. Generaliter dicitur omne animal qd̄ testi
culis est priuatū. et dicitur a spata idest gladius vel in=
strumentū ferreum quo testiculi excidunt. Et a proprie=
tate ponit pro equo priuato testiculis
m s Sellaci9 sattelroß. est equus aptatus ad hoc vt in sella
deferat insessorē. et dicit a sella
m s Emissarius schell vel lauffer. Est equ9 ad fecundandum
plures equas per coitum deputatus. et dicit ab emitto is.
quia emissus est id est extra laborem missus
m s Saginacius somer. Est equus ad deferendū magna one
m s Saumarius ra deputatus. et dicitur a sagina vl' sauma
qd̄ est onus equi
m s Dextrari9 handroß. Est equus qui duci solet ad manus
vt tempore necessitatis fortior inueniatur. et dicit a dext
quia dextra manu ducitur

m s Ericius igel. e animal spinis cooptum quod se contrahit quando timet
m s Erinacius et dicitur quasi erigius ab erigo is: quia erigit se quando spinis claudit quibus vndique protectus e: quia statim cum aliquid presenserit se surrigit atque in globum conuersus in sua ar
m t Furo onis murmeltier. e animal luxuriosum ma se recolligit quod nimis ingurgitat se cibis et admodum hominis coit. Et dicitur a furnus a. um. quia obscuros et occultatus effodit et eij
m t Glis ris ratz. Est quoddam genus cit predam quam inuenerit muris per totum hyemem dormiens et in estate iterum reuiuiscens et dicitur a glisco is. id est cresco is. vel in pinguor aris. quia per somnum valde crescit et impinguatur vel ideo quia crescit omnem
f p Hyena hyen. e animal quadrupes in nutrium quantitatem magnitudine lupi quod equorum stabulo sequitur auditu assiduo discit nomen quod exprimat imitatione vocis humane. vt hominem euocatum occidat. Canes venantes eam si vmbram eius attingant vocem amittunt quia latrare nequeunt colorem cum voluerit mutat. Omne animal cum lustrauerit heret vestigio in affrica hyene sunt multe
m t Ibex icis steinbock media correpta. est animal cornutum quod alio nomine dicitur capricornus. et dicitur grece darcas. et dicitur ibex quasi ab ex ab abio is. quia ad instar auium abit et recedit ab inferioribus ardua et excelsa tenens et in sublimi habitans. Ita vt ex sublimitate vix humanis obtutibus appa
m t Leo leon. Est animal quadrupes siluestre et vnguibus et reat dentibus armatum nature calide propter quod est ferax valde. et dicitur a leos grece id est princeps latine vel rex. quia princeps et rex est omnium ferarum
f p Leena idem femina leonis eiusdem tamen speciei
f p Lea cum ipso leone.
m t lepus vulgariter has. Est animal timidum velocis fuge. Et dicitur quasi leuipes quia velociter currit
m t linx lincis est animal tam accutum habens visum et etiam

omibus anialibus preualet videndo. vnde fert posse ho-
mis interiora visu penetrare. et dicit a licos grece id est
lupus latine: qa similis est lupo nisi q habet pellem va-
rijs maculis distinctam scz pardus
m s Lupus wolff. Est animal rapax fraudulentu crebro pec
cori ponens insidias z ipm deuorans. Et dicitur quasi li-
pus a licos grece id est lupus latine
f p Lupa wulppin. id est femia lupi eiusdem speciei.
m t luter otter. Est animal astutu colore fustum pelle nitens
piscib9 viuit qs in aqua capit tn spirame ab aere recipit.
vn etia sepi9 suffocat in aq qn intrat caueas pter pisces
f t Martrix marder. Est animal astutum ad magnitudinem
catti pellem habens pro alijs preciosam qd fetum ouoruz
in nidis deuorat et deuastat
m t Migalo est animal rapax vorax et dolosum mustele si-
mile solo colore differens a mustela. Est enim albissimuz
et de pelle eius vestes principum adornantur
m t Moneros rotis einhürn. est animal paruu scdm fortitudi
m t Rinoceros rotis nez corpis breuias hns crura fm magni
m s Vnicorn9 nis tudine sua ita celer e q capi no potest cor
m s Minocero ontis nu hns in medio fronte a quo etia ele-
m t Rinocero ontis phas tutus e. et dicit a manos id e vnum
z ceros id e cornu: qa tantu vnu habet cornu in frote. Ri
noceros dicit arinus id e naris vl nasus z ceros id e cor-
nu: qa vnu habet cornu dependens vltra nasum. et dicitur
n s Vnicornium ide vnicornis ab vnitate cornu
m s Mulus vulgariter maul
co t Mus uris mauß
d p Mustela vulgariter wisel
m t Onager gri. wald esel media correpta. Est asinus silua-
sticus et ferus. et dicit ab on grece id est totum latine et
gria grece id est feru latine. Vnde onager qsi totus ferus

Et sciendum q onagri sunt magni fere sicut equi et sunt in domiti et habitant in affrica per deserta

f t Ouis schaff. ē anial qdrupes mansuetū lanigerū et corn-

f t Bidēs tum. ꝫ dicit qsi oblauis ab offerendo: quia olim in sacrificijs deoꝝ offerebat. et dicitur bidens a duob9 dentibus qui pēminent et cū quibus fortat nasci. Et fm seruicium dicuntur oues bidentes quasi bigentes id est duorū annorum: quia talis etatis elegebantur ad sacrificiū

m t Panther panteltier media pducta est anial varij coloris

f p Panthera speciosū qd minimis qsi orbiculis pictū reful get. Et dicit a pan grece id est totū quia omniū animalium sit amic9 nisi traconi: vel qa sui generis societate gaudeat. et ad eandē similitudinē quicquit accipit reddit. Et nota q panther duplicē facit accusatiuū vt patet in alex

f p Scrophea schweins müter. Est sus femina. Et andro nota q fictum est a sono animalis. vel dicitur a scrobe id est fouea: qa rostro suo querendo escas facit scrobas

m s Speriolus vulgariter eich horn. Est animal quadrupes siluestre agile exiguum habens corpus pedes digitatos et caudam speciosam

f p Scirra idem

m t Scimio.

m s Simius vulgariter aff. est animal simum fedam et rugo-

f p Simia effin sam habens faciem et cetera membra hñs q ammodo sicut homo. Et dicitur a simus a. um. id ē curuus et proprie scdm nasum quia habet simum nasum. Et nota q quinq3 sunt genera simaꝝ Tricopedici Scinozephali Spingens Satiri Gallitrices

f t Spinx gis vel gos vulgariter merkatz. Scdm ysiderum ethmo. Est species simie molles habens comas et mamillas prominentes. ꝫ3 sicut recitatur in statio thebaidos Spinx est animal volatile quod sedet rupibus acrue et

transseuntibus proponit enigmata et nescientes soluere de=
uorat. et potest dici ein hell vogel. Sz edippus pater pol
mitis soluit enigma et ipsam spingem occidit

m t Sorex spiczmauß velt mauß. Est anial corrosiuū et dicit̄
q̄si serex a serra quia in modū serre res. precidit et secat

cp̄ p Talpa molt werffscher. ē anial subterraneū et cecū or=
tos ꝛ prata damnose suffodiēs ꝛ terrā in cumulos eleuās

m s Taxus dachs. est anial hn̄s corp9 depssum pellē setosaz
m s Melus caudam minutā crura breuia dentes mordaces
m t Melon de die in fossis latitās foraminib9 seu cauernis
f p Melota et de nocte querens cibū. Et melus et similia
dicunt̄ a melle: quia fauos mellis desiderat et affectat

f t Tigris tiger tier. est quedā bestia varijs distincta colori=
bus cū maculis virtute et velocitate mirabilis ex cui9 no=
mine flumē tigris appellat̄: eo q̄ is rapidissim9 sit omnium
fluuiorꝫ. Et nota q̄ tigris pro bestia est gn̄is femī et habet
genitiuū sil'em nto. Sed pro flumine est gn̄is m. idis in ge

m t Vulpes fuchß. est anial siluestre rubee pellis nitiuo
fraudulentū ꝛ insidijs plenū Et dicit̄ q̄si volupes est enī
volubilis pedibus et nunq̄ rectis itineribus sed turtuosis
currit. Item aliqui dicunt vulpis vl' vulpes in ntō et isti
maxime errāt. Sed vulpes in nominatiuo et vulpis in ge
nitiuo vt patet ex deriuatione qui dicit̄ a nomīe velox et
pes et est masculini gn̄is ꝛ dicit̄ in femīo genere vulpecula
diminutiuū. q̄a cōmuniter mīor ē vulpe vulgariter voch

f p Allopicia grecum est idem

m s Vrsus ber. est anial siluestre quadrupes hn̄s corpus dif=
forme pilosum et horridū in aspectu. Et dicit̄ quasi orsus
a nomīe os oris: q̄a ore format fetum suū. Dicitur enim q̄
vrsus informē generet carnē q̄ carnē mater lambēdo in
membra disponit: sed hoc in maturitas ptus facit.

f p Vrsa berin. est femina vrsi.

Vrsulus
m s Vrsiculus. omnia diminutiua idem paruus vrsus
Vrsellus.
Zabulus vulgariter zabel. vt dicitur est quedam bestia. et
ponitur etiam pro dyabolo

De nominibus auium secundum ordinem alphabeti

A

f t Auis vogel. Significat generaliter omne animal volatile pennis scissis. Et dicitur ab aueo es. quia valde auide comedit. vel dicitur ab a id est sine et via quasi sine via: quia rectam viam volando non seruat. Et sic est ethi. et non compositio
f p Auicula idest parua auis
Achalantis galander. est species auis modica dulcissime cantans
Achantis achant. Est auis modica nigro croceoque colore in capite et ruffo. et dicitur ab achantus id est herba spinosa: quia semper est spinis assueta. Et alio nomine dicitur carduelis
Accipiter habich. est auis in rapiendis alijs auibus auida plus animo etiam armata vnguibus virtutem maiorem minore corpore gestans. Hec auis fertur impia esse circa pullos suos: quia cum viderit eos posse volare nullas eis prebet escas sed verberat pennis. Et a nido precipitat et compellit ad predam ne forte adulti pinguescant. et dicitur ab accipiendo id est rapiendo vnde accipiter id est raptor
f p Alauda lerch. est quedam species auis que sublime volat
m s Amerellus vulgariter emerling.
f p Anas ne entt
f p Aneta.
m t Anser vulgariter ganß
f p Auca vulgariter ganß
f t Apis bin
ep p Aquila vulgariter adler
p Ardea vulgariter raiger.

ep p Asia
m s Auriftrisius·
f p Berneta vulgariter gliß vögelin
f t Bibio wein muck·
f t Bombex vulgariter seidin würmlin
ep t Carduelis
m s Carduelis stiglicz distel vogel. Est auis modica nigro
m t Achantis croceoq3 colore in cope et ruffo in capite. et
f p Cicada dicitur a carduo quia carduis insidet·
f p Cicada hewschrickel· ē vermiculꝰ volatilis ꝛ saltatilis q̄
postq̄ nascitur scito moritur et etiam q̄ scito cadens
f p Ciconia storck. Est auis magna et solida super domibus
hominū solet nidificare in quantitate anseris collum hn̄s
protensum et pedes longos· et dicitur quasi cicania a so=
no vocis quem facit cum rostro quassato
m s Cignꝰ elbs schwan· Est auis notabilis albi
m s Olor coloris
f t Cinifes muck· sūt ōmes volatiles minutissimi seqn̄tes an=
helitū hominuz ꝛ peccudum. Et dicit̄ a cinos grece id est
canis latine quia musce canum·
f p Cinomia hunds fluig. Est musca canina magna et vene
nosa que de sudore canū nascitur ꝛ dicit̄ a cinos id est ca=
m s Columbus vulgariter tauber nis latine
f p Colūba taub· ē auis domestica sine velle q̄ in habitatōne
hoīm cōuersatur. Et dicit̄ a colore ad singulas versiones
mutat colores vl' dicit̄ q̄si colens lūbos q̄a pluries in āno
f t Cornix kräw· ē auis siluestrix nigra et producit fetū
ānosa hn̄s corpꝰ in q̄ntitate columbe· et dicit̄ a cornu quia
garrula et clamosa est sicut cornu· vel dicitur ideo a cor=
nu quia diu durat et viuit sicut cornu·
m s Coruꝰ rapp· Est auis vorax et nigra maior cornice
m s Coturnꝰ rephůn· est auis siluestris in q̄ntitate columbe

m s Curlegi9 non in altū volans sed currēs frequenti9 ꝓpe
f t Perdix terrā· et dicit coturn9 a sono. Et nota ꝙ perdix est auis fraudulēta qa furatur alteri perdiciora sua et excubat ea: sed illa fraus eam nō iuuat qa quā statim pulli testā exiunt et vocē excubatricis audiūt tunc ex instinctu naturali sensiunt eā non fore suā ꝓpriam matrē et eaȝ relinquūt et ad eandem que genuit reuertantur· Preterea auis ista est adeo immūda ꝙ masculus in masculū insurgit ⁊ obliuiscit sexus libido preceps· et si masculū nidum sue cōiugis inuenerit destruit et oua absorbet. Et dicitur perdix a pdendo eo ꝙ ꝓpria oua pdat et aliena excubat· vl' ideo dicitur a perdo ꝙ preceps libido discretionem sexus perdat et obliuiscatur
m t Culex muck vel schneck. Est vermis volatilis habēs in rostro aculeum cum quo pungit
m s Cuculus gauch vl' gucker· est auis piger oua sua in nido ponēs alieno. et oua nidi deuorās alieni· ⁊ a sono vocis sic nominat· vn̄ versus. Quāuis p multos cucubos cātauerit ānos discere nescit· aduc aliud quā dicere gugcug
f p Curuca grasmuck. Est auis modica ac fatuissima a cura dicta quasi curā capiens: eo ꝙ alienos filios educat quia duȝ cuculus eius oua sorbeat sua relinquit que causa diu fuit vt pullos natos educat et enutrit: donec filij inde nati ea cōmedunt vnde et curuca dicitur ille qui cum credat filios suos nutrire· nutrit alienos·
f p Diomedee arum mer vögelin. Sūt aues in grecia in magnitudine tignoꝝ colorem habentes candidū et rostra magna et dentata ⁊ in grege volant ad aq̄s. Sed cū grecus venerit ei blādiuntur sed alterius nationis homines impugnant· Et dicunt a diomede: quia ad fabulas socij diomedis olim in illas volucres sunt conuersi
m t Falco fack· Est auis rapida vnguibus et rostro armata

m s Capus q̄ pectoris sui ictu vehementi alias aues deijcit ꝛ cōprehendit. Et alio nomie dicit̄ capus a capio is. quia capax est

f p Ficedula riet schnepff. vt vult ysiderus ethimo. duodecimo est auis que de ficub9 et vuis pascitur Et dicitur ficedula quasi ficus edens qd̄ patet in hoc ver su veteri. Cur me ficus alat cum pastor dulcibus vuis. Cur potius nomen non dedit vna michi. Sed alij dicunt qd̄ ficedula sit auis parui corporis et longi rostri que in locis habitat paludosis

ep s Frigellus vulgariter büchfinck. Est auis in magnitudi ne passeris varium habens colorem ꝛ cantum in estate de lectabilem et iocundum. ꝛ dicitur a frigore quia in frigo re quasi dolendo clamat.

f p Fulica vulgariter her ganß. est auis que in ꝓfundo aque libenter habitat seu versatur.

m s Fusarius vulgariter doren drechßel

m s Gallus vulgariter han. Est auis domestica et mansue ta generans in gallinam suo cantu de nuncians tempoꝝ distinctiones. Et dicitur gallus quasi castrallus a castro as. quia sola inter omnes aues castra tur Gallina auis eiusdem speciei generans et viuificans in seipsa. Et sciendū q̄ gallus plura significat. vnde versus Gallus auis. gallus populus. gallus que sacerdos. est flu uī9 gallus qui bibit inde furit

f p Gallina hem

m t Capo cappon. breuis ē ꝑma. est gall9 castratus. Sꝫ caupo est ꝑma loga id est tabernari9. Refert cauponis carnes condire caponis

m s Pullus ham. Generaliter dicitur qd̄libet animal volatile vel quadrupes sue generationi ꝓ pinquū vnde nati recentes omniū auium dicuntur pulli. Et dicitur quasi paruulus a paruus a. quia paruulus est vel dicitur a pupus a. um. id est modicus a. Sed appropri ate ponitur pro feto gallinarum.

Graculꝰ rüch·est auis in magnitudie cornicis nigra corpe ꝛ rostrū hn̄s aliqualiter griseum seu sub albū. Et dicitur quasi garrulus a garrio is: quia loquacissimū est genus auium ꝛ valde vocibus importunū

m t Gradipes trap·Est auis magni corpis et tardi volatus gradiens pedibus· non enim sicut alie volucres attollitur velocitate pennarum

m t Girifalco gerfalck· Est auis rapicissima que vnā auem post aliam deijcit· vnde ꝛ aquilam rapit et in hoc culpatur sic qui opponit se omnibus auibus

m s Herodiꝰ ſm aliqs idē·et dicit̄ heres q̄si id est dn̄s aliaruȝ auiū. Et in toto corpe declinat ad albedinē nisi in pectore

f t Grifes is·greiff. Est aues quadrupes capite alias aquile similis: sed maiori etiaȝ alia parte corpis leonem imitatur equis vehementer est infesta et hominibus ad eo qd̄ eq̄tem armatum cum equo insublime rapiat·

f t Grus kranich·ē auis gregaria cinerei coloris in estate ad uolās ꝛ in hyeme deuolans·ꝛ dicit̄ grus a sono vocis

ep t Hirundo schwalb. Est auis nigra et velocissima in aere cibum querens·ꝛ dicit̄ hirundo quasi in aerando id est in

f t Ibis storck·est auis aquatica videlicet aere edens ciconia egiptiacus que anum ꝓprio rostro purgat et est serpentibꝰ· vnde versus. Est ibis quadrupes auis ibis et inmudus ibis·hostis serpentū dicitur auis ibis

m t Ipion weisser geir. Est species vulturis alba et vulture nostro minor

m s Laosicus vech vel wannenwähel. Est auis rapax mures ꝛ lacertas capiens et exiguos volucellos

f p Locusta höwschrickel. Est vermiculus viridis volatilis habens formā corporis ad modū equi sed duo crura habȝ retro longiora quibus saltat· Et quando que collectio agmine ruit in extraneas regiones· Et dicit̄ quasi longa

hasta eo q ad modū hastaȝ longa habet crura vel quasi loco stans p antifrasim qa minime stat id ē quiescit in eo=

ep t Memnonides mer vógelin. Sūt quedā aues dem loco egiptie q semp in qnto āno cateruat involatile de egipto ad locū vbi occisus fuit memnon ⁊ ibi duob9 diebus circa locū sepulchri mēnonis c̄r ūuolant ⁊ tercio die vicissim ineuntes pugnam se vnguibus et rostris dilacerant. et dicuntur mēnonides a mēnone cuius anniuersarium semp videntur semel in quinto anno celebrare.

m s Mergo starp. est auis fluuialis que in aquis pro capiendis piscibus assidue se immergit

m s Mergulus diminutiuū daucher. significat duo. Vno modo est paru9 mergus. Alio modo est instrumentū ferreuȝ cui lignus lampadis infixis oleo immergitur. vnde nouus grecismus. Mergulus est ales vel ferrum lampadis in q̄ immergo licnum cōpono siue relinquo

m t Merops vulgariter grūnspecht. Est auis viridis coloris

m s Gaulus et alio nomine dicitur gaulus

f p Merula ampsel. Est auis nigri coloris in corpore et colorem croceum habens in rostro que solet maxime cantare tempore pluuiali. Et dicitur a merus a.um. quia mera id est sola volat. vel dicitur quasi medulla a modulor aris. quia dulciter modulat id est cantat

ep s Milu9 vulgarit̄ arwei. ē auis rapax audax imparens aui

f p Molliuaga bus et timidus in magnis a auibus domesticis maxime insidiatur et cadaueribus enutritur. Et dicitur quasi mollis auis: quia mollis est tam viribus quam volatu. Et dicitur molliuaga :/quia molli et leui volata aera peruagatur

f p monedula vulgariter eül dull. Est auis modicum minor columba nigri coloris furtiue conditionis: quia si nummos vel aliquid tale inuenit auffert et abscōdit. Et dicit̄

quasi monetula quia monetis id est nūmismata seu denarios furatur et occultat

f p musca flug. ē vermicul9 volatilis et ventrosus hn̄s alas ītegras ⁊ totales ad cui9 capturā arena texit telam

N:— m s Nisus sperwer. est auis nobilis predā capiens q̄ etiā sui generis auib9 non pcit sed eas psequit ⁊ rapat et preualet et dicit a nitor eris. id est conor aris. vl' studiose laboro: quia studiose laborat pro auib9 capiendis. vel dicitur a niso rege qui dicit in auem illam mutatus fuisse.

m s Sperwarius idem

f p Nisula lprint3 diminitiuum a nisus

f p Nicedula. est species corui que bombus est in festa nam de die cū nō videt bubones nicedula de nidis bubonū faciē subtrahit eis oua. bubones tamē ecōtra de nocte cum nō videt nicedula oua ipsi9 subtrahit et furatur

f t Nocticorax nacht rapp. Est species auis de nocte volans et dicit a nictos grece id est nox latine ⁊ cornax grece id est corn9 latine. vn̄ nocticorax quasi noctis coruus.

f p Noctua eül. est alias species auis similiter de nocte vo=

f p Vlula lans vl' scd̄m aliq̄s est eadē species auis que dicitur nocticorax. ⁊ noctua tenebras amat solem videre nō potest que si die volat a ceteris auibus impeditur. caput deforme habet mures persequitur

m t Grix igis heher. media correpta in obliquis est auis siluestris varij coloris minor columbe

f t Cormix birck hün. est gallina siluestris

O:— ep t Orthogometra orhan. Est coturnix que ducit gregē qn̄doq3 aūt simpliciter ponit p coturnice. et dicit ab orthos id est rectū et metros id est mensura quia mensurat ⁊ tegit volatum aliorum ita vt vult huguitio. Sed alij volunt q͂ sit gallus siluestris

m s Ossifragus bein brücher. Est auis quedā q̄ ossa dimittit

et frangit. et dicitur quasi ossa frangens

f t Palumbes is holtztaub. est columba siluestris in arborib9 nidificās. ꝛ dicit a pabulo quia pabulo solet esse refecta Qd aūt dicit palūbes q̄si parcens lūbis ethi. est ꝛ nō cō= positio

m t Papilio feiualter. est puū volatile qd maxime habundat florescentibus in aluis. Et transūmitur ad sig= nificandum tentorium castranse

f t Parix meiß. ē auis modica valde plifica ppt qd dicit a pa riendo

m s Phasian9 phasandt. Est auis siluestris in magnitudine galli carnes habens sapidas et valde dul= ces. Et dicit a fasy quadā insula grecie. vn̄ primo fuerat apportatus. vel dicit q̄si vigianus a fagin grece id est cō medere latine: quia dulcis est ad cōmedendum

ep t Passer spacz. Est auis modica et astuta et maxime luxu riosa. et dicitur quasi paruer a paruus a. um. quia paru9 est vel a patior aris. quia diuersa patitur

m t Pauo vulgariter pfau. Est auis domestica magna cuius cauda insigni colore specularitter est depicta. ꝛ dicit quasi pauorem vehens in ore. habet enim horribilem vocē et sepe pauorem incutit audienti. Sed illud videtur potius esse ethi. et non cōpositio. vnde potest dici ꝙ pauo trahat nomen a sono vocis. vn̄ versus. Voce sathan pluma sera= phin ceruice draconem Gressu furtiuo designat pauo la= tronem. Item pauo gradum furis clamorem demonis ve stes. Angelicas et caput aguis habet

m s Pellicanus pellican. Est auis fluuialis albi coloris. et di= citur quasi pellem habens canā id est pennas albas. Hec auis dicitur diligere pueros suos. Sed cum ipsi in faciem eius cedunt alis. eos occidit et tunc deinde seipsum in la= tere vulnerat et aspersione sui sanguinis viuificat ipsos. Et significat cristum qui offendentes homines pro suis peccatis mortificauit morte eterna. Et postea effusione

propaij sanguinis eos viuificauit vita eterna.

m s Picus spechtz. Est auis arbores rostro penetrās seu inci
dēs vt inde recipiat vermiculos p nutrimēto pullos suos in
cauernis arborꝝ enutrit q̇s si clauo prestrinxerat statim
adiuncta quadem herba eijcit. Et sunt multa genera pi-
f p Pica vulgariter alster corum
m s Psitacus vulgariter sittich
f p Philomena vulgariter nachtgall
f p Lucinia ne.

Regulus

m s Regulus küngelin. Est auis minima q̄ scd̄m fabulas eso-
picas coherens alis. aquile transcendit aquilam inuolata
propter qd̄ obtinuit nomen regis.

f p rapiuaga wasser steltz. Est auis modica et exigua q̄ cau
dam cōtinue monens in ripis fluuiorꝝ vagatur. et dicitur
quasi in ripis vagans

f p Sepiuaga zaunschlüfflin. est auis modica q̄ crebro va-
gatur in sepib9. et dicitur quasi sepibus vagans.

f t Strix gis zeißlin. ē auis nocturna q̄ p cantu stridet. ⁊ di-
m s Strutio strauß. ē aīal qd̄ ad similitudinē cit a trideo es
auis hēt alas. et licet in eis nunq̄ vtat̄ ad volandū: sed
bene ad currendū: q̄a alas erigit ⁊ celerrime in terra cur-
rit pēnas habet a copitris. hec auis oua sua fouere negli
git: sed ea fodit sub terra. et operit cū zabulo quibus co-
opertus recedit ⁊ statim obliuiscit̄: nec vltra ad ea reuer-
titur. est enim naturaliter obliuiosa. Ouis igit̄ calefactis
sub arena a sole pulli educunt̄ ex eis anteq̄ autē ponat
oua: eleuat oculos ad celū vt videat si stella virgilij ascen
dat. nō enim prius oua ponit cognoscit enim in celo tē-
pus suū hec auis tante caliditatis ē qd̄ ferrū cōmedit et
digerit. equū odit ⁊ equ9 eū in tantū vt eum videre non
audeat bifurcas habet vngulas qnib9 lapides cōprehen
dit et proijcit se p sequentes oua eius tam magna sūt vt

ex eis vasa fiūt ad portandū seu bibendū. Et ꝓm priscianū est masculini ḡnis licet in textu Job in feminio genere poni videatur. vñ dicendū est qḋ h relatiuū que referatur ad auez

m s Sturnus star. Est auis siluestris nigra ꝛ per parua bobus vl' amica. vnde ꝛ gregatim volitat inter boues

m s Turdus kramatuogel. Est auis siluestris parua varij coloris cuius carnes saporem habent ex granis iuniperi. Et dicitur quasi tardus quia tarde se refert scilicet in fine anni puta in confinio hyemis inde hec

f p Turdela trostel q̄dā alia auis dulcit cantās turdo simi-

f t Turtura turteltaub. ē auis in domita lis in colore mire pulcritudinis ꝛ pudicicie q̄ hoim cōuersationez fugit cui ecōtrario colūba hospicia diligit humana domoꝝ blā-da ꝛ habitatrix. ꝛ dicit a sono vocis. Jtez turtur est species piscis et tunc est masculini generis. vnde versus. Hec turtur sit auis. hic turtur dicito piscis

m t Vespertilio fledermauß. hec auis lucifuga quia solem videre non potest incipiens volare in tempore vespertino et habet alas totales id est integras et quasi corio colligato distinctas. Sed scdm ambrosiū vespertilio dicitur animal ignobile a vespere nomen accipiens. Et dicit quod sit volatile quadrupes et dentibus vtitur non oua: ꝓ pullos viuentes generat volitat autem in aere auium more ꝓ crepusculo vespertino. Et nota qḋ vespertilio ē masculini generis qḋ patet in prisciano qui ait ꝙ nomina in o terminata habentia i ante c. quando non sunt verbalia ꝛ participialia masculina sunt vt stellio gurgulio et nihil excipit ab hac regula

m t Vultur vulgariter geir. Est auis magna et ponderosa que quamuis rostro et vnguibus sit munita non tamen capit predam: sed de caueribus enutritur. Et dicitur quasi volatus tardi

f p Upupa widhopff. Est auis pulchra et tristis galeata .i. q̄ de humanis stercoribus facit nidum. Cuius sanguine si q̄s se in miscerit dormitū vadens sompniat q̄d eum demon vult suffocare.

¶ De nominibus piscium.

m t Piscis visch. Est animal aquatile pennatū esibile hominibus. et dicit̄ pascis q̄si a pasco is. q̄a est pastus hominū

f p Squama schüppel. est duricies cutis pisciū: et similiter serpentū excrescens tanq̄ vestimentū a natura p visum. et dicit̄ quasi squalida a squaleo es: quia squama est quasi quedam asperitas cutis squalide

f p Brancia kaw vl' flos. id est faux seu locus in cōfinio capitis et corpis piscis plurimis fasciolis carneis intercisa et p hanc partē piscis attrahit et expellit aquas in refrigeriū caloris natura sicut q̄drupedia mediante pulmane. Et per recentiam huius membri potest discerni recentia totius piscis. Et piscis lubricus potest in hoc membro firmus restringi. et dicit̄ ab rantus ti. id est guttur quasi guttur ipsius piscis

f p Spina grat. pprie est aculeus arbustis immatus: sed methophorice dicit̄ spina ossea vl' cartalaginea columna ex multis ossibus vl' carthalaginibus constituta per longitudinē dorsi descendēs ad lunes. et dicitur sic q̄d multos habet radios acutos ad modū spinarū. vnde etiā huiusmodi radij aut aculei in piscibus vocant̄ spine.

f t Lactis milch. significat seminalē substantiā pisciū masculinarum

n s Poligranum vulgariter rog. significat seminalem substantiam piscium feminarum

n t Allec hering

f p Alosa aguilla vulgariter all

f p Aranea mer spinn

f p Balena vulgariter balien vl' wal visch.

m s Barbalus vulgariter barm

m t Canis vulgariter mer hunt

¶ Cancer krepß

m t Lapito vulgariter grop vl' höpting vel karp
m s Carapus
m t Carpo onis karpff ¶ Cetus vulgariter mer visch
f p Concha merschars ¶ Draco vulgariter mer drack
m t Delphin mer schwein ¶ Esox lachß vel hausen.
f p Fundula vulgariter grundel ¶ Foca merkalb
m s Gladius merschwert ¶ Gratius vulgariter kreßling
m t Globio vulgariter bleck ¶ Hamio onis hamel visch
m t Hauso ypocus hausen
m s Luceus hecht ¶ lupus hecht
m s Melanurus vulgariter schwartz mer visch
f p Murena lampres ¶ Orbis halp visch vl' plateißlin
f p Ostrea vulgariter muschell ¶ Pelanus pfrill
f p Perca persing egling
f p Porca traschrugend vel etiam karpff.
f p Rana vulgariter frosch ¶ Robornus bücking
m s Rumbus stürr.
n t Ratile rubicula rötling
m t Salmo salm ¶ Seratilis brechsam stein biß
m s Spinacius spinacia stechling
f p Sirena syren ¶ Sturgio stür.
f p Tenta schlein ¶ Testudo merschneck
m s Timallus asch
f p Truca. Varus vorhen
m s Vitulus merkalb Ypotamus mer roß

¶ De nominibus vermiũ ꝛ serpentũ f'm ordinẽ alphabeti

m t Vermis wurm. est anial qd' plerumqꝫ nascit' sine cõcubitu ꝑ putrefactionẽ: licet etiã aliq̃ vermes generant' ex ouis. et sunt vermes aut terre aut scorpio aut canthatida et similes aut aq̃ vt sanguisuga. at aeris vt aranea aut frondiũ vt eruca aut lignoꝝ vt teredo aut vestimentoꝝ vt tinea aut carnium vt enigrama9 lumbricus astarides costi

pediculi pulices lendes tarmus ratiuus vria timex. et dicitur
vermis a verro is. quia non vt serpens aptis passibus: sed
squamarum nisibus rapit: quia non est illi spine rigor: sed in
directum corpusculi sui partes gradatim porrigendas con-
tractas contrahendo porrectas motum explicat sicque agi-
tatus verrendo probabitur. vel dicitur vermis quasi vere
means quia in vere exit. vel dicitur vermis quasi vere materia-
tus: quia calor solis qui in vere intenditur est illis vice pa
tris et corrupta materia vice matris.
m s Vermiculus würmlin
m t Anguis schlang. Dicitur omne animal anulosum et compli
m s Coluber cabile in seipsum et carens pedibus motu totius cor
q t Serpens poris tremebundo mouetur super suis squamis. et
dicitur anguis ab angulo: quia angulosus est in intenden
do nunquam enim per directum intendit sed semper angulariter.
Coluber dicitur colens vmbras habitat enim in locis ob
scuris et tenebrosis id est vmbrosis. vel dicitur quasi colubri
cus a con id est simul et lubricus. Serpens dicitur a serpo is
id est latenter ire: quia occultis passibus vadit non aptis
passibus sed squamarum minutissimis nisibus et est generis
communis serpens. vnde nouus grecismus. Serpens que gene
ris communis dico patenter Serpit id est repit et vadit ven
tre latenter quod predicta tria nomina sunt nomina genera-
lia omnium serpentum. quamuis aliqui velint quod solum serpens
sit nomen generale et anguis et coluber sint species serpentis
n t Reptile kriechender wurm.
f p Amphisibona zweyhoptiger wurm
f p Aranea vulgariter spinn.
m s Basilicus vulgariter vnck. vnde versus. Est animal lo-
cale sathan que notat basilicus
m t Bufo vulgariter krott. vnde versus. Bufo putat semper
quod defficiat sibi terra

m t Bruco keuer
f p Cecula vulgariter blindschleich
f t Cerastes vulgariter gehürnoty schlang
f t Cimex wantz
f t Cicada heim vel grill
m s Cocodrillus lintwurm
m t Draco drack
f p Draca vulgariter dräckin
f p Dracena
Dypsas vulgariter durst schlang
m s Emigramius vulgariter hauptwurm
Emorois vulgariter blütschlang
f p Eruca vulgariter krautwurm
f p Formica vulgariter aumaiß
formicalem ameissen küng vel fliegen ameis
fucus erien. Est apis que mello laboribus alioꝝ apū col lecta comeditur et otiosa tumescit. Et dicit̃ quasi fagus a fagin grece id est comedere latine. fucus etiam est color sophisticus et adulterinus quo mulieres suas solent per ungere facies vt pulchre appareant
m s grillus vulgariter heim vel grill
m t Gurgulio vulgariter wibel.
f t Hyrundo schwalb
m s Jaculus schußwurm
f p Lacerta eckeß. ē serpens q̄ ꝓ minima frigiditate sue cō positionis diu manet in igne naturaliter ita ꝙ nō cōburit̃ sed resistit. Et nota ꝙ iuuenalis dicit hic lacertus in ma masculino genere dicit virgilius hec lacerta in femino ge nere
f t Lens dis niß
f t limax schneck
m s lumbricus vulgariter darm wurm
f t Natrix nater

m s Dester hürnis. Est vermis volatilis similis api: sed maio
m s Asilus ris corporis pinguis aculeo suo iumenta ad cursum stringit. Et est differentia inter asilum li. media producta et media correpta Turbat asilus apes: miseris succurrit asilum
m s Pediculus vulgariter laus
f p Polex vulgariter floch
f p Salamandra vulgariter feüer wurm
f p Saura vulgariter schlang
m t Stellio vulgariter moll
f t Seps vulgariter kleinschlang
m t Scorpio vulgariter tarant. vnde versus. Scorpio est si=
m s Scorpius gitum vermisque sagitta flagellum. Scorpio serpentum signum locumque figurat
m t Surio suer. est vermis que intra cutem nascit in manibus
m s Citillus idem occiosis
m s Tarmus vulgariter mad
f p Tartuca schorp
f t Testudo schneck
f t Teredo holtzwurm. Est vermis lignum terens et comedens
f p Virea milw
f p Vespa vulgariter wefftz. Est vermiculus similis apibus sed maioris corporis et crocei coloris. et dicitur quasi pungens quia cum vi id est violentia pungit
f p Vespera nater
m t Visum verhetlaus vel filezlaus.
m s Ydrus wasserschlang
f p Ydra
n s Venenum gifft. Est humiditas aquosa subtilis et horribil' corpus humanum a tota specie primens et occidens
m s Virus auter gifft. Est sanies venenosa. et est in declinabile neutri generis

De nomibus arboꝝ in generali secundo in speciali ſm ordiem alphabeti.

f p Silua vulgariter walt ſcilicet wilder
m s Nemus iunger walt
m s Lucus dicker walt
m s Saltus hocher walt
f p Foreſta forſt
m s Foreſtarius förſter
Lucarius
n t lucar aris vulgariter förſterlon
Arbutus vulgariter wilder bŏm gewechß
Arbutum vulgariter wilder bŏm frücht
f t Arbor vulgariter bom
n s Arbuſtū bŏm gewechß. Dicit̃ arbor nouella et tenera in qua inſertio fieri poteſt. ⁊ dicit̃ arbuſta quaſi harboris haſta. Alij dicūt arbuſtū eſſe locū in quo arbores habundāt.
f p Planta lebender leib on erkantnüß. vt arbores
m t frutex ſtaud
frutectum vulgariter ſtauden gewechß
n s Virectum vulgariter grünes gewechß
n s Viridarium
n s Pomerium bomgart
d t Cordex äuſſer rind. Eſt extrema ps arboris et eius partium ſingularis. Et cortex in planta pellibus aīalium ꝓportionabiliter cōparat̃. et dicit̃ cortex q̄ſi coriū tegens plantans. Et diuidit̃ cortex ſenſibiliter in tres ptes prima ſcʒ extrema eſt dura arida et rugoſa et multociēs fiſa et colore circūſtantis aeris colerata et hec ꝓpriato vocabulo dicit̃ cortex. Sed media ps eius eſt magis mollis leuis et viſcoſa et colore ꝓprio colerata. et appropriato vocabulo dicitur hic liber a libero as: quia liberat ⁊ defendit lignum vel dicitur quia ille interior cortex liberatur id eſt defenditur ab anteriori

m s Suber vulgariter mder rind
m s Liber vulgariter bast.
m s Succus vulgariter safft
Lignum vulgariter holtz. Est pars arboris solida et cōpacta et proprie dicitur de abscisis. Et dicitur quasi lumē gignans
f p Medulla vulgariter marck.
n t Germen. est medietas florum vel granum a quo fructus immediate procedit. Et dicitur a gero geris: quia gerit id est profert fructum. Vel sic germen est plantula radici vel ramo armata que est initium ipsius floris. Et dicitur a gigno is. quia gignit florem
f t Radix wurtz
m s Truncus vulgariter plock
cō t Stipes vulgariter stam
m s Ramus vulgariter ast
m s Ramusculus vulgariter åstlin
f p Virga
n s Virgultum vulgariter vil auffgender åst
f p Cima vulgariter told
f t Apex vulgariter toldenspütz
f t Vertex
Planta vulgariter zweig. Est nomen ad omne animatū
Plantarium anima vegetatiua vnde plantarum alia herba. alia arbor. Quandoq; etiam est vegetabile tenerum et nouellum de loco sue generationis translatum vel aptum transferri vulgariter pflantz. Quandoq; etiam est surculus in succum aptus. ⁊ alio nomine dicitur plantariū Item planta est planicies pedum. vnde versus. Pars est planta pedis. et planta rigatur in ortis
Insicio vulgariter zwaiung. Nota q multe arbores sūt
Insercio que vel a sua sponte vel de proiecto semine

nascuntur si transponuntur vel per insitionem coluntur fru ctus faciunt meliores et plures. est autem insicio. operatio rustici qua planta siue surculus de arbore fertili bonū fructum ferente infigitur et incorporatur in viridi trunco alterius arboris vel sterilis vel acerbum fructū ferentis Et quandoqꝫ ponitur pro tempore huiusmodi operationis. Et dicitur insicio ab insero is. et proprie per immissionem ramorum. Et alio nomine dicitur insercio. similiter ab insero is.

n s Virgultum prout hic accipitur. Dicitur ramus qui per modum virge nascitur de robore arboris vel rami vulgariter schüßling

f t Vuuligo vulgariter vnberhafftig geschoß. Est ramusculus instructuosus pullulans a radice arboris siue vitis non habens virtutem germinandi. Et dicitur forte a nomine vitulus: quia sursum saltat ad modū vituli id est celeriter sursum crescit

n t Vitulamen

m s Surculus vulgariter berhafftig geschoß. Est arboris vel vitis ramusculus habens virtutem germinandi. Et dicitur quasi surgulus a surgo surgis. quia cito insurgit fructum

f t Frons frondis vulgariter laub. Est arbor vel pars arboris foliata. Et dicitur frons quasi ferons a feros id est ferre: quia fert virgulta

n s Folium vulgariter plat.

f p Gemma vulgariter berknopff vel ber sproß

m s Nodus

m s Oculus

m t flos vulgariter blūm blūt

m q fructus vulgariter frucht vel obs.

n s Sarmentum abschneitich. Significant paruas particulas aridas et faciles vt igne accendantur. Et

n t Quisquilie

dicitur sarmentū a sario is. id est precidere : quia sarmēta tanquā inutilia ab arbore preciduntᷣ

Viscus vulgariter mistel

f t Abies tann vel feicht. Est quedā species arboris cognata pino. et dicitᷣ ab abeo is. quia crescēdo sursum abijt in aerem et est quinte vel tercie declinationis. Unde nouus grecismus. Ex abies genitiuus etis facit ac abiei

f t Acer cris masselter bom. Est species arboris sterilis ꝛ silnestris. et dicitur ab acer prout idem est qd̄ amarus quia eius succus amarus est

f s Alnus erler vel erlin bom. Est species arboris sterilis tenera et mollis que in paludibus solet nasci. Et dicitur alnus quasi a latere proxima enim aquis libenter nascitur. nec facile extra vndas viuit

f s Amigdalus mandelbom. est species arboris cūctas. alias arbores preueniēs inflorendo et est nomen grecū. et eius fructus grece dicitᷣ amigdalum sed latine dicitᷣ nux longa. Et sciendū ꝙ amigdalus ꝑfert duplicem fructum scilicet dulcem et amarum. Et dulcia amigdula vtilia sunt ad cibum amara vero ad medicinam

n s Amigdalum vulgariter mandelnuß

f p Nux longa

f p Amarillus ammelberbom. Est arbor rubeum ferens fructum cuius fructus dicitur amarillum

n s Amerillum vulgariter ammelber

f p Auelana haselbom vel haselnuß. Est arbor quedam paruulas ferens nuces que similiter eodē nomine nominatur Et dicitur ab auelano quodam opido capanie vbi habūdant. Et alio nomine dicitur corulus

n s Agacium schlech

f p Balsamus ballsambom Est arbor vl' frutex aromatica nō crescens vltra altitudinem duorum cubitoꝝ et stips eius

est similis viti in folijs autem similis est rute. sed albioribus semperq manentibus Ita dicit ysiderus. et de hac arbore habentur nobilissima vngenta que omnia generali nomine balsama nominantur

n s Balsamum balsam. fructus balsami

f s Buxus buchsbom. e arbor sp virens q folijs e similis rute s maioribus. et dicit ab ipos grece id e buxus latine. In buxu

n s Buxum buchsbom holcz. Est lignum buxi

n s Buxetu buchsbomin. Est aliqd de buxo vel locus coprehensiuus multorum buxorum. Nota q omia nomina arborum scdm comunem regulam sunt femi generis. Sed nomina fructuum sunt neutri generis. Et quia buxus non habet vtiliorem fructum quam sit substantia sui ligni. Ideo hec buxus significat arborem. et hoc buxum significat lignum. vnde versus. Hec buxus crescit. hoc buxu crescere nescit

f t Capparis media correpta. e frutex spinosus expansus sup terra similis lentisco cuius semen super omnia medicamina videlicet cotra duriciem splenis in oriente nascit et maxime in antiquis muris a grecis traxisse videtur nome eo q habeat in summitate laminu rotunda capitella

f p Castanea vulgariter kestnitz bom vel kestnitz. Est arbor gignens fructum rotundum intra felliculum in modum testiculorum. Et dicitur quasi casttanea a verbo castro castras. quia dum fructus casttanearu intra folliculum generatur eijcitur tunc quasi castratur et non solu arbor: sed etiam fructus arboris est

f s Cedrus vulgariter cederbom. Est arbor altissima aspectu pulcherrima semper retinens vigorem suum olefactu odorissima omnium aliarum arborum regina et domina huius arboris rosa dicitur cedrus et maxime ad conseruationem librorum. Nam libri de hac perunctí.

nec tineas corroduntur: nec tempore senescunt

f s Cerasus vulgariter kürpß

n s Cerasum fructus cerasi

f s Cinus kriechbom. zipper bom. est arbor alta et spinosa

n s Cinum vulgariter kriech zipper. fructus cini

f s Cipressus zipperbom . Est arbor nobilis et ramosa a fru=
cta vacua odore vinolenta umbra gratiosa.

f s Cornus hagen dorn. Est arbor duri ligni et spinosa. Et
dicitur a cornu quia habet spinas ad modum cornuum

n s Corn9 hagen butz. fructus talis arboris. vñ vers9. Cor=
na gerit corn9 pecudū sunt cornua cornu. Jn̄ hec cornetū

n s Cornetum locus vbi habundant corni.

f s Corulus idem auena haselbom

f s Coctanus vulgariter kütten bom. Est arbor humilis fe

f s Citonius rens fructum crocei coloris.

n s Coctanū vulgariter kütten. fructus coctani vl' citonij.

n s Citonium

f s Dumus heidelberstaud. Est fructuū multitudo condensa. ꝛ
inde dicitur mora dumi

f p Mora dumi heidelber. ē quidā fruct9 niger qui in dumis

f p Edera ephâw. Est frutex vel herba diu cruorē nascit̄
seruās et in hyeme folia nō amittens ꝛ arborib9 adheret
Et dicitur odera q̄si hedera ab hereo es: quia repente solet
arbori adherere. vel dicit̄ edera ab edus q̄a sumptus in ci=
bum a capris lac eoꝝ in mamillis multiplicat

f p Esculus vulgariter aschelbom. Est species arboris cuius
fructus est sorbilis ꝛ abilis vt sit esca. ꝛ dicitur ab edo is
et eius fructus dicitur esculū

n s Esculum fructus esculi vulgariter äschpel

f s Fag9 büch. Est arbor glandifera triangulas gerens glā
des. Et dicitur a fagin grece id est cōmedere latine. quia
dicunt poete ꝙ ante vsum frumenti hoīes ei9 glandibus

n s fagum vulgariter büchel fruct9 fagi vescebant
f s ficus feig vel feigenbom. est species arboris fecūdior omnibus alijs arboribus : quia bis vel ter in anno generat fructus. Et vno maturisante oritur alter. et hinc carica dicitur fructus eius a copia. vnde hec ficus us. fruct9 istius arboris Inuenitur etiam pro quadam infirmitate. Similiter hic ficus ficus ficui vt pre tactum est in capitulo de infirmitatib9. Et dicitur ficus pro arbore quasi fetus id est fecundus: quia valde fecūda est. Et nota ꝙ tria sunt nomina que sub eadem terminatione significant arborem et fructum eius. vnde antiqu9 grecista. ficus castanea nux hec tria tantū Lignū cū fructu sub eodē nomīe signant
f p ficulnea idem parua fic9 diminutiuū a ficus
f s fragus erpperstaud. Est herba quedam humilis que nascitur prope terram. Et dicitur a verbo frango is. quia ista herba valde fragilis est
n s fragum erpper. fructus fragi boni codoris et esibilis et est rubeus ꝛ rotund9 ad modum mori
f s frapinus vulgariter asch vel aschbom. Est arbor apta pro hastis et lanceis. Et dicitur a nomine fragus: quia illa arbor magis in asperis locis et montanis solet nasci sicut fragus
f s Gariofolus vulgariter negelin vel negelinbom. Est quedam species arboris in india ferens fructum aromaticum coloris et soporis acuti odoris suauis
f t Ylex eych. Est arbor glandifera et amosa
f s Quercus idem
f t Glans dis ꝓprie est fructus ylicis: licet quādoq3 etia3 ꝓ fructu aliarum arborū siluestrum inueniantur.
f p Iuniper9 wechaltstaud. ē arbor frutecti accutoꝝ folioꝝ ferēs grana nigri coloris ꝛ mordicatis soporis. et dicit̄ q̄si gigniper9 id ē gignens pir. i. igne3 q̄a cinis ei9 carbones

diu vtpote per annum viuos conseruat

n s Granū iuniperi wechalterber. dicitur fructus iuniperi qui primo viridus purpureus postea et vltimo scilicet quādo maturus sic subniger efficitur

f s Laurus lorberbaum. Est species sp virens et dicit' q̄si laudus: q̄a olim laudibus victorum capita lauri frondibus coronabant' in signum victorie: q̄a s.c folia lauri in hyeme non decidūt vl' arescūt ita triumphalis honor alijs honoribus

f p Bacca lorber. est fructus rotūdus lauri magis durat Et q̄ndoq3 pro fructu rotundo oliue ponitur

f s lentiscus melbom. ē arbor medicinalis humilis et spinosa cū radice alta in plurimas ptes diuisa fructū ferens sil'em mirto: sed minorē ptem rubeā interius hēt q̄ndo est maturus et dicitur alentus prout idem est q̄ flexibilis: quia cuspis eius est lenta id est mollis et flexibilis

f t Mastix dicitur risma eius

f s Malus apffelbom. est arbor fertilis multū et fecunda. vn̄

f s Pomus pomus quasi opimus: quia fertilis et fecunda. Sed dicitur malus a malon grece id est rotundum latine

n s Malū apffel. Nota q̄ pomū q̄a rotundū fructū fert

n s Pomū accipit' dupliciter. Vno modo large et generaliter p quolibet fructu cuius molle est extra et durum intra sic cerusa et prunella et pira mala et sil'ia large dicunt' poma et sic pomū et nux opponunt'. nam nux large capiendo dicitur quilibet fructus qui exterius est durior et interius mollior vt pinea castanea auellana glans rc. Secūdo modo capit' stricte et sic pomū est fructus cōpresse speritatis habēs carnositatē raram et teneram et sic pomū et pirū opponunt'. Nam pirū ē piramidalis speritatis hn̄s carnositatē solidam et cōpactam

f s Malumgranatus grūneter apffelbom. Et dicitur arbor cuius fructus dicitur malūgranatum

n s Malumgranatum Granat apffel. ex eo q intra corticē
n s Malumpunicū cōtinet multitudinem granorum. et dici
tur malumpunicum q̄ ex punica regiōe sit aduectū vel
quia grana habeat rubea quasi punitū Et nota q mala
multis modis dicuntur valet in huguitionem in capitl'o
f p Mirca. mirren bom. est arbor arabie altitudinis malon
quinq cubitorum sil'is spine Etiam dicit gummi eiusdem
arboris. et dicit quasi amara q2 est viride et amarum.
f s Mirtus ti. mür staud. Est arbor humilis odorifera.
n s Mirtum Est vngentū odoriferum de mirra factum. vñ
ver. est vnguem mirrum gummi in mirta vel arbor.
n s Mirretum. est locus in quo crescunt mirti.
f s morus. maulber bom: est arbor ferens fructum ventris
fluxum solutiuū qui in flore est albus formatus aūt ruti=
lat. morus enim grece id est rubeus latine. vnde est mo=
rus dicitur quia fructus eius rubet.
n s morus. maulber. fructus mori.
f s Nespulus. nespel bom. Nespulum: nespel.
f t Nux. nuß vel nußbom.
f p Nux auellana. hasel nuß.
f p Nux longa. mandel nuß.
f p Nux muscata. muscat nuß.
f p Olea. ölbom. est arbor habēs frondes sub albidas et
f p Oliua molles viroris pulchritudinē in estate et in hie
me conseruans retinens flores minutos et multos suaui=
ter redolentes corticem durū radicē amarā et fructum
pinguem sapidū atq dulcem. et dicunt ambo ab oleon
grece id est oleum latine. nam vnctuosus liquor vl' suc
cus illius arboris dicitur.
n s Oleum. öl. Et nota q dicit huguitio q oliua sit arbor
n s Oliuum olea aūt fructus oleū vl' oliuum liquor vl' sic
distinguit olea vel oliua arbor oleum vl' oliuum liquor

bacca fructus sepe omni hoc proprietas corrumpitur.
f p Oleagma Est radix oliue.
m s Oleaster. wilder ölbom vnfruchtber. est spēs olee vel oliue siluestris arbor in culta amara atqȝ ī fructuosa siue sterilis. et dicit᷑ quasi olea sterilis.
f s Ornus hagen büch. est arbor siluestris et sterilis.
f p Palma. palm bom. est arbor nobilis et insignis sempiterne pulchritudinis et viroris. pcero et decoro virgulto diuturnisqȝ vestita frondibus et folia sua sine vlla successione oseruans Et dicit᷑ a palma p manu hominis extensa quia ad modū palme hominis habet ramos extensos. et quia folia istius arboris semp virida manent et ī hyeme non defluūt. vel arescunt igitur victores olim coronabantur frondibus palme vt denotaret᷑ victorū gloria semp manere. vñ iustus vt palma florebit Jdeo palma que significat arborem victorialem quā ponit᷑ pipa
m s Dactilus. palm bom frucht. Est fructus met victoria palme Et dicit᷑ a dactilon grece id ē digitus latine quia similitudinē digitorꝫ imitari videtur.
f s Persicus. pfirsich bom. est arbor fructifera ferens fructū rotundum et suauem et iocundū.
n s Persicum pfirsich. est fructus psici. et dicit᷑ a psia regiōe vnde primo fuit aduecta vel dicit᷑ a psio rege qui ea primo in egipto plantauit.
pinus f s Pinus. tan. est arbor in altū crescēs cuiꝰ folia sunt puula et accuta. et dicit᷑ a pin grece. i. altū latie qꝛ ē alta arbor. vl' dicit᷑ a pinō grece id ē accutū latine quia accuta hȝ folia.
f p Pinea. tanzapff. est fructus pini nuptus stipite grossus et rotundus in summo vero piramidalis et accutus.
f p Pirea. vorchen. ē quedā species arboris sil'es pino omnimode in folijs in trūco vl' in stipite. et dicit᷑ pixicis eo q desudat picē vl' picea ē spēs pini desudans pacē picē.

f t Pix · bech · est species resine nigre que desudat de pi=
f t Pinix no · vn̄ etiam dicitur pix pinix · quia ex succo pini
f s Pirus · biren bom · est arbor fructifera cuius efficitur · fructus ab amplo incipit et in acutū desinit sicut pir · i · ignis ꝓpter q̄ etiā dicit̄ a pir grece id ē ignis latine q꜀ figuram h꜀ sicut ignis Inde est
n s Pirum: bir · est fructus piri ·
f s Pomum · apffel bom · pomum apffel:
f s Populus · alberbom Platanus ahorn
f s Prinus · pflamē bom · est arbor fructifera hec sola arbor gummi glutinosum et cōpactū distillat quo vtunt̄ medici et scriptores
f s Quercus eych · est arbor glandifera et annosa: et dicitur
f t Ylex · a quero is · quia olim gentiles querebant a dijs suis responsa ad sua interrogata ad illa꜀ arborem vl' dicitur a querendo quia olim ante vsum frumenti homines quesiuerunt glandes ad victum · et dicit̄ ylex · ab eligē=do quia primo homines fructum illius arboris sibi elegerunt ad victum antequā esset vsus frumenti homīes vixerunt de glandibus ·
f s Ramus · wist · est species fruticis vl' herbe que primo est mollis et postea in spinas vertitur: et dicitur a ram9 ꝓpt multitudinem ramorum ·
f p Rosa · rosen bom vel ros · est arbor spinosa et pua flore꜀ ferens decētissimū qui etiā rosa dicit̄ · ē aūt duplex arbor rosa quia quedam ē domestica quedā siluestris Domestica siue ortensis plantatur et colit̄ sicut vitis que si remā serit in culta et a supfluis non purgata generat etiā sil=uestram Agrestis aūt siue siluestris rosa p frequētē purgationem culturam efficitur vere rosa ·
n s Rosetū · rosen staudē gewechs f s Rub9 praun staud
f p Moru rubri · braun ber ·

f s Ruscus. brüsch. est quoddam genus fruticis spinosa et sterilis. et dicitur arus quia in locis stultis crescit.
f t Salix icis. wid vel felber
f s Siccomorus arbor similis moro
f s Sambucus sambuca. holö.
f s Sagmmarius. hart regli:
f p Sauina. seuel bom.
f p scopa. birck. est arbor arbuscula ex qua fit illud instrumentum ex multis virgis ceptrosis colligatum quo
f t Vibox
pauimentum vel atrium domus purgatur quod etiam scoba dicitur a scobo is. id est purgare quia eis virgis colligatis fit vtensile quo domus a sordibus purgatur. sed vibex est arbor habens ramusculos flexibiles. et dicitur quasi vimex a vimine. quia ramos habet flexibiles et vimmosos Et quandoque vibex ponitur pro vincisione ex verbere virge vibice in corpore relicta vulgariter strē
f s sorbus n s sorbum. fructus sorbi.
f p spina dorn
n s spinetum dorn gewechß
f s spinus n s spinellum dorenschlech
f s Taxus erbin bom Est arbor venenosa de cuius succo venena cocta exprimuntur ad aquam quam aues venientes non redeunt propter amaritudinem eius Etiam est animal quod etiam dicitur melotes cuius pellis dicitur melota et tunc est generis masculini Vnde versus. Est animal taxus si dicas hic erit arbor hec si precedit et idem esse melota
f p Tilia lind. est arbor leuis ligni et vtilia edulsum telorum propter quod etiam dicitur tilia quasi telia a telo.
f s Tremulus. aschp. quando est adiectiuum tunc dicitur omne illud quod instabiliter et assidue tremit. Sed quando est substantiuum significat quendam arborem siluestrem et sterilitatem cuius folia frequenter et multum tremunt.

f t Thus. weyrach bom vel weyrach. est arbor arabie immensa et ramosa vel hoc thus. est resina siue gummi nobile ad eadē arbore stillans. qđ ad honorē dei crematur ꝓpter suauitatē odoris exalantis Et dicit̄ a theos id est deus q2 ad cultum dei incendit̄ Et sic debet scribi p aspirationem. vel dicit̄ a tundo is. q2 tondit̄ id ē tonterit̄ vt p se expiret odorem. et scđm hoc caret aspiratiōe.

n s Libanū dicit̄ a mōte libão vbi colligit̄. vn̄ nou9 grecismus Tūdo seu theos dat th9 q̄ significat̄ arbor et ipi9 gūmi tn̄ hinc dubitat̄ Si sensu ab vtroq3 genus neutꝝ

f p Vepris. prem. ē frutex humilis et spīosa qui ve teneat̄. stes et pilos lacerat transeuntis Et dicit̄ quasi vipreteēs vel quasi vestes p̄dans vl' quia vellera p̄dantes dicūt̄

f s Vlm9. faulbom. est quedā arbor q2 fm ysiderū vepres ethi. x vij. Ideo sic vocat̄ ꝙ muligiosis locis et humidis melius ꝑficit nam inmontanis et asperis minus leta est.

De noīb9 graminū et herbaꝝ fm ordiēz alphabeti

n t Gramen: graß. gn̄aliter potest dici. quelibet herba dum adhuc germiat et est gracilis et tenella Et dicitur quasi germen q2 est germē ipius herba vl' potius ipa herba germinans met. vl' sic gramen ē pua plantula seu excrescentia terre p brutaꝝ animaliū pascuis apta.

f p Herba. kraut. generaliter ē quelib3 planta mollis stipitis terre innatis radicib9 adherens: Et dicit̄ q̄i arua q2 iacto semine maruū non longo tēpe postea pullulat in herbam vel ab hereo es. q2 terre fixis radicibus adher3

n t Olus. garten kraut. ē herba ortensis humanis vsibus apta Et dicit̄ ab oleo es. q2 ex oleribus cōponit̄ cibus ole9 id est redolens et suauē odorē prebens vel quasi alus ab alo is. quia alit nos.

f t Maguderis torß vel kage. est media pars herbarū sc3

m s Tirsus stipes que a terra vsq3 ad ramusculos est

protensa sicut et dicitur robor.

m t Robor dicitur media ps arboris que a terra vsq3 ad ramos extendit Sed maguderis primitiuum inuenit etiaz magudar p apocopam in eodē sensu. sed risus dicitur a terra et sursum quasi a terra sursum condescendens.

f t Absintheum. wermût. est herba acerrima viridē vl' sub albidum habens colorē et saporē ponticū siue amarum. Et nascit in locis in cultis et saposis Et ē nomen grecū.

f s Abrotanum. schab wurtz gert wurtz. Est herba odorifera calides virtutis multos hñs stipites ex vna radice nascentes ex quibus pcedunt ramusculi habentes folia ad modum aneti granusculi habētes Et dicitur quasi affrotanum ab effrodia idem venus quasi herba venerea.

f p Acer. gundreb. est herba campestris longi stipitis non multum se erigentis sed serpentis ppe terram a quo depēdent folia ad vicium rotunda et in extremitatibus modicum intercisa et flos eius coloris est planei vl' celestim:

f p Accidula. saur ampffer. est herba habens folia aliquantulum oblonga saporem habentia accidū seu accetosum propter q2 omedi solet in vere et crescit in pratis et in locis arenosis.

f s Fridillus Allium. est herba siluestris habens radicem nodosam ad modū allij pter q2 alio nomine dicitur allium siluestre.

f p Agrimonia. agrimoni.

f p Alleluia. hasen ele hasen empfer. est herba habens folia paruula et rotunda ad modū foliorum quinq3 folij et saporem acidum sicut accidula. Et nascitur in siluis iuxta truncos arborem siluestrium.

f p Altea yschp. est species malue crescens in altum valde

f s Ybiscus valens ad apostemata maturanda et dicit ab altius quia in altum crescit.

f s Allium. knobloch. est herba ortensis odoris fortissimi sa
poris ponticinus capite sub terra nascente maxime vti=
mur. et dicitur quasi oleum ab oleo es. id est odorem ha
bere quia odorem habet fortissimum qui ratione sui forti=
tudinis om̄es alios odores tam bonos quā malos repri
mit et superat.

f s Anetum. til. media producta p̄ h. scribi debet sicut ait pa
pias. et est herba ortulana habens folia paruula et accu
ta Et eius semen tam herba quā radix dicitur a nisum.

f s Anisum. sem vel herba aneti. et est herba similis aneto
sed saporem dulciorem habet et semen nigrum minutum
qd̄ similiter a nisum dicitur Et licet semen sit minutissi=
mum in quantitate et tamen multum vtile in virtute et
plurimum salutiferum

n s Apium. tomter epff. est herba qua solebāt coronari ca
pita hominum. et dicitur a nomine apex quia apices id
capita hominum cum ea coronabantur.

f p Aristologia. holtzwurtz. est herba multum medicinalis
quamuis amara cuius due sunt species sc3 rotunda et lō
ga rotunda habet folia similia edere odorē bonum cum
quadam austeritate florem album et radicem rotundam
Altera sc3 longa habet radicem longam cum ramis et
floribus longioribus quā etiam dactilum vocant q2 sic
radice digitalis et longa.

f p Arthimesia. buckel. est herba cōmunis virorem sub albi
dum habens. nascens in locis incultis et petrosis que mi
ro mō dicitur morbo2 diuersis defectibus succurrere et
subuenire ꝓpter qd̄ dicitur mater herbarum. ꝛ dicitur ab
arthemis qd̄ est dyana. quia olim illa herba fuit dee di=
ane agentibus consecrata.

f t Arundo. ror. est canna fluuialis Et secundum huguitio=
nem proprie est folium dependens sed sepe simpliciter ꝓ

canna ponitur Et dicitur ab areo es. quia cito aret.
Arnoglossa. weggrich.
Artiplex. malt. ē herba esibilis humidū et frigidū hñs natam seu virtutē. vnde in cibo sumpta ventrē soluit.
f p Barbaiouis. hauß wurtz. est herba medicinalis humide et frigide virtutis habens folia valde spissa anterius acuta semp virentia ꝓpter qꝫ dicit̄ semp viua.
f p Sempuiua. hauß wurtz. et nascit̄ in tectis domoꝝ vl' in
f t Basilicon. basalick. ē herba odorifera ꝓpter qd in muris vasis paruis terrā repletis seritur et plantat̄ ad reprimēdum odorē seu fetorē malum et ad valuas seu fenestras solidorum ponitur.
f p Bethonica. bethoni. est herba in siluis vel pratis nascēs cuius folia hñt viridinē sub albidā inter que ē flos crocei coloris satis vltra folia eleuatus.
f p Betha. mangolt Bletum idem.
f p Benedicta benedicten wurtz.
Bedagar. wechhagen dorn Borago idem.
f p Buglossa. ochssen zung Buchalmus. totter blům.
Blantursma. wildu mūntz. ē herba quedā mente simil'.
Calamentū Et ē duplex scꝫ montanum et domesticū.
Equimenta Et alio nomie dicit̄ equimenta qꝛ sil'is ē
Calamus aromaticus heimischer zitwan. est mente multis modis gemel'atus mira flagrans odoꝝ suauitatē
Cammilla. camill. vel ganß blům
Capillus veneris. der miñ lock.
Caprifolium Corrigiola. wind:
Capidium. capus Carex. riet vel pintz.
Carduus distel. Carducella haber moch.
Carui. velt kůmich. vnde ver. Dum carui carui nunquā sine febri fui. Caulis kől.
Celidonia. schelkraut. Centhaurea: erdtgall.

Cepa Cepe. zwiuel.
Cicuta. scherling wietterich.
Ciminum. römischer kümich. est semen aromaticum colore palido calidum et siccū.
Coloquincida. wilder luib stückel. est herba quasi vitis se diffundit in sepibus fructu modico et rotundo similis cucumeri alio nomine dicitur cacurbita silvestris.
Cucurbita silvestris idem.
Comum glassa. est herba inutilis habens florem croceum qui nascitur in agris vel vineis male cultis.
Costus. frawen kraut vel wilder saluay. est herba odorifera habens folia salue similia sed maiora:
Cucurbita. kürpß. est herba ramos et folia similia et flagella ad modum vinee diffundens ꝛ quibusdā ligamētis sic vitis cōnodens et fructus eius qui similit̄ cucurbita dicitur vix ꝑficit ideo deficit vel putrescit sicut fruct9 vinee si a terra non erigitur et lignis vel virgulis non sustētat̄
Cucumer erd apffel. media correpta Est herba ortēsis cuius fructus rotundus simil' ē fructui cucurbite et similiter nascitur ꝓpe terram et crescit ī calidis terris Et dicitur cucumer ab aduerbio quandoqꝫ et a nomine amarum. vnde cucumer id est quandoqꝫ amarum quia licet sit amarus tn̄ dulcis nasci ꝓhibitur si lecte mellito eius semen infunditur:
Cucumis
Crocus. saffran. est herba sub ruffum seu purpureum ferens florem. et dicitur quasi corucus a corico quadam vrbe vbi habundat vl' dicit̄ a croco quodam puero q̄ scd̄ꝫ fabl'as mutat9 fuit in florē. vn̄ croc9 dict9 ē flos. ꝟ ꝓprie dicitur hoc arcū ꝓ flore ꝓ puero vero dicitur hic crocus
Dragontea est herba maculis respersa ad similitudinēꝫ draconis seu vipere.
Serpentaria Colubrina idem.

Dacus wilde merch. est quedam herba ha
Fascinata aggrestis bens radicē carnosam in q̈ fruct9
eius consistit.

Dyonisia: wegwart blům. Est herba purpureum ferens
Centinodis et flos dyonisie. florem.

Diptanius: diptan vel hirßwurtz.

Ebulus. attich.

Edera. wind ephew.

Elleborus. meßwurtz. est herba silvestris flegmaticos
purgans humores Et est duplex scʒ nigra et alba.

Eruca. wilder senff vel gerhel.

Epatica. leber kraut.

f p Esula. brach kraut. Eupatorium. wilder saluay.

f p Fabaria. buck. Feniculum fenchel.

n s Fenigrecum. römischer klee vel kriechisch hew.

f p Febrifuga. Macerana. matricaria. matran.

m s Fumus terre: tauben kropf

f p Falleriana. valdrian.

Fungus. schwan vel pfeiser

n s Gallitricū. hanen fuß.

f p Galla. eich apffel. est fructus querci qui ad aptatur me
dicaminibus et incaustis.

f p Galanga. galgen. est herba medicinalis stomacho ap=

m s Glandiolus schwertel. est herba figuram spa tissima

f p Spatula te seu gladij representans.

f p Genciana: gencian. est species medicinalis multum va=
lens in sanis quia reddit memoriam et discretionem.

f p Genesta. heid. est arbustum crescens in locis desertis et ī
cultis atqꝫ soposis cuius presentia est testis sterilitatis ⁊
ariditatis t̄re vbi crescit.

Hermodactilis. zeytloß. vel kowen kraut:

m s Humulus. m s Lupulus hopff.

Jacinctus. plaw plümlin

m s Jsopus ysop.

f p Jtalica. wolff zagel.

m s Juncus. pintz:

Jusquiamus. pulsen some.

f p Kalendula. ringel blüm. Kinisen. gremsrich.

f p Lactuca. lattich. e herba virtualiter frigida ex lactei hu moris vbertantia sic vocata vel qz sumpta nutrientes fe ras lacte implet.

Lappa. klett. est herba aspera et spinosa adherens vesti bus transeuntiū.

n s Lappatium. bletsch vel menga. est herba quedam latis= sima habens folia que in pratis nascuntur et in locis pa ludinosis Sed alij volunt q lappatium sit idem sicut lap

f t Lappates kabus. est cibus ex quibusdam herbis pa. ortensibus lappis vel lappacijs similibus cōpositus et cō fectus qui apud nos opositum noiatur Et scdm alios est genus caulis habens folia.

f p Laureola. zilant vel ziler.

f p Lauendula quedam herba.

leuisticus. lubisticum. luibstückel.

n s Solatrium. nacht schat. ligustrum. glocken blüme.

n s lilium. gilgen blüm.

n s liquiritium. süßholtz vel lecker zweyg.

n s lolium. trefftz linum. flachß Malua papel.

f p Mandragora. alraun Mandrubium. andorn.

n s Marubium idem Menta. mintz. vel teument.

n s Mille folium. barbune vl' gertel

m s Muscus. bisem.

m s Napus. schweb rüb. est herba ortensis et domestica cu ius radix est p fructu. Et dicit quasi rapus a rapa quia similis est rape:

n s Nasturtiū kress. est herba ortulana esibilis et valde acri
saporis Et dicit̄ quasi nastortium a nasus et torqueo q̄z
torquet nasum.

f p nepta katzenwadel. dicit̄ esse herba varij coloris et sti
pitis asperi et nodosi hn̄s folia parua et accuta.

f p nigella. radt. est herba inutilis ferens semē nigri coloris
que herba sua sponte sine seminis ꝓiectione crescit inter
fruges.

n s Simapium senff. vt volunt aliqui. est herba quedā ha
f t Simapis bens frondes similes folijs naparum. vn̄ etiā
dicit̄ napeum a nopo tali herba cui in folijs simulatur.
Et alio nomine dicitur sinapis quasi similis napo Et qn̄z
sinapis ponit̄ ꝓ semine modicatiuo ip̄ius herbe Et qn̄z
ꝓ confectiōe cibali ex huiusmodi semie ↄposita et ↄfecta

Finit vocabularius rerum
Ex officina Johis keller
in Augusta. Anno dn̄i
M.CCCC.Lxxviij.

F Brac, F

JOHANN KELLER

BRACK, VENCESLAUS. Vocabularius rerum. 1478.

Panzer, 42; Hain 3699; Pollard, part 2, p. 360.

The type is semi-gothic. The format is quarto, with 32 lines to the page. There are 126 leaves, of which 3–126 are numbered. The size of a leaf is 273 × 185 mm., and the text measure 197 × 114 mm. Initial strokes and underlines are in red. On the fourth leaf, where the text begins, there is a border decoration.

Brack lived in the fourteenth century, at Constance. His dictionary is an unusual one: instead of an alphabetical arrangement, it groups the words together according to their meaning. For example, all the words relating to the skies, or the human body, or the parts of a building, are classified under one heading. In all, there are sixty-six such sections in the book. The dictionary, written in Latin, gives also the German meaning of the words. Many similar works were compiled in the Middle Ages, but Brack's "Vocabularius" was particularly popular. Within thirty years of its first issue it was printed at least fifteen times. The book here described is an *editio princeps.*

After the Middle Ages classified dictionaries went out of use. No such dictionary was produced again until the nineteenth-century, when (in 1852) M. Roget published his "Thesaurus." A comparison between the old "Vocabularius" and Roget's "Thesaurus" naturally offers itself, though the latter merely gathers together synonyms for ideas, not the names of objects in a common field. Similar to Roget's "Thesaurus" was P. Boissière's "Dictionnaire analogique." The French lexicographer, however, published also a "Dictionnaire idéologique" (1862), and in this the words are arranged on the basis of their literary, historical, geographical, mythological, or other relationship.

Roget's purpose in compiling his dictionary was "to facilitate the expression of ideas and assist in literary composition." The principle which guided him in his verbal classification, he wrote, was the same as that employed in the various departments of natural history. He also referred to a thousand-year-old Sanscrit vocabulary, published in English in 1808, which had a similar systematic arrangement. Otherwise he regarded his work as unique. Curiously, he does not seem to have been acquainted with the Constance lexicographer's work.

Bought in September, 1878.